

”Tilfellet Tana”

—

**Bygdesamfunn i møte med
organisert prostitusjonstrafikk**

Prostitusjon forstått relasjonelt

Hovedfagsoppgave i sosiologi av

Hanne Størset

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

Universitetet i Oslo

Mai 2003

Sammendrag for hovedfagsoppgaven

”Tilfellet Tana” – Bygdesamfunn i møte med organisert prostitusjonstrafikk.

Leverert ved Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi av Hanne Størset

Prosjektet har bakgrunn i at det ble etablert et stort prostitusjonsmarked i Finnmark i løpet av 1990-tallet. Prostitusjonshandel med kvinner skjer verden over, men handelen fra Russland til Finnmark er spesiell. Prostitusjonstrafikk går vanligvis fra landsbygd til egne strøk i storbyer, spesielle turiststeder eller områder nær militære baser. Det vil si at prostitusjonen er en lyssky bransje som foregår utenom befolkningens hverdagsliv. I Finnmark derimot foregikk prostitusjonsmarkedet i de små gjennomslukte lokalmiljøene. Organiseringen av prostitusjonstrafikken som helgeturer med buss gjorde handelen direkte synlig, og omfanget trafikken fikk i forhold til Finnmarks lave befolkning gjør at mange ble personlig berørt, om ikke direkte så indirekte. Jeg så derfor en mulighet til å forske på et organisert prostitusjonsmarked som på under ti år var blitt en etablert virksomhet i små samfunn.

Mitt utgangspunkt har vært å se på prostitusjon som et samfunnsfenomen. Det handler om at prostitusjon er relasjonelt, noe som skjer mellom mennesker i samfunnet. Problemstillingen dreide seg derfor om hvordan befolkningen i bygdesamfunn forstår prostitusjon og hvordan de forholder seg til prostitusjonen som foregår i deres lokale miljø, og jeg ønsket å problematisere dette spesielt i forhold til forståelse av kjønn og familiesituasjon. Tana kommune ble valgt som feltarbeidsområde fordi det var kjent at det var et stort prostitusjonsmarked der, men også fordi deler av lokalbefolkningen hadde organisert motstand mot prostitusjonstrafikken og kommunestyret hadde gjort vedtak mot prostitusjonen. Ingen andre samfunn i Finnmark hadde gjort tilsvarende fellesinnsats eller offentlige tiltak.

Jeg ønsket å undersøke et ”vanlig” samfunn om noe ”unormalt”. Prostitusjon er skjulte handlinger, og det er et ømtålig tema som gjerne forties. Jeg har derfor valgt et metodisk grunnlag og en metodisk tilnærming som kunne gi en åpen innfallsvinkel under innsamling av materialet. To måneders feltarbeid ga mye materiale, og jeg gjorde samtaleintervjuer som ble tatt opp på bånd. Det gjør at jeg har mulighet til å gi innblikk i vekselvirkningen mellom

informanten og jeg forskningsintervjuet utgjør, selv om jeg har gått inn for å være en aktiv lytter. Imidlertid var det mest slående ved materialet motsigelser og tvetydighet. ”Alle” i Tana hadde kjennskap til og kunnskap om prostitusjonen, og det var mange måter å omtale og forholde seg til prostitusjonen på.

Viktig for fremstillingene av prostitusjonen er motsetningen mellom ”de andre” og ”oss”, mellom aktørene i prostitusjonen og ”oss” utenfor prostitusjonen. Denne motsetningen utgjør utgangspunktet for min presentasjon av materialet fra Tana. Oppgaven omhandler hvordan ”vi” forholder ”oss” til prostitusjonen, gjennom å tie eller ta aktiv stilling. Vider er fremstillinger av ”de andre” kvinnene ”russerdamene” fokusert på kvinnenens likhet med ”oss”, mens ”gammelungskarene”, ”de andre” mennene fremstilles som ulike ”oss”. Fremstillinger av behov og moral og dermed av individ og samfunn, i motsetning til hverandre eller i sammenheng, er viktige temaer. Jeg ser også på hvordan ”vi” i prostitusjonen blir omtalt, eller ikke omtalt. Avslutningsvis skriver jeg frem den underliggende seksualitetsforståelse i vår kultur og en utfordrende forståelse av seksualitet, knyttet til et kjønnsmaktperspektiv. Seksualitetsforståelsene utgjør så redskap for å kunne gå videre i forskning på prostitusjon.

Forord

Arbeidet med denne oppgaven har vært en lang og utfordrende prosess. Verken i forhold til den metodiske, teoretiske eller analytiske jobben, ante jeg hva jeg gikk til. Hadde jeg visst det hadde jeg ikke starta ut med høye forventninger og friskt mot, som jeg gjorde, men da hadde jeg ikke lært så mye heller. Ved siden av alt det faglige har jeg lært mye om meg selv. Det betyr også at jeg har lært å sette enormt pris på mange mennesker jeg har rundt meg, og som har bidratt til at jeg nå kan skrive dette.

Først vil jeg takke min hovedveileder Eva Lundgren for hennes fantastiske oversikt og evner til alltid å peke meg i riktig retning. Selv om jeg har vært en student det har vært vanskelig å følge, og som har fulgt veien du har pekt ut motstridende mange ganger, har du vært uvurderlig. Tusen, tusen takk!

Jeg vil også takke min biveileder Marianne Brantsæter. Hennes uortodokse stil og freidige mot er god ballast å ha med i min skolering som sosiolog (og kanskje akademiker).

Takk og takk til Leikny Øgrim som har bidratt med de riktige formularene for å få meg gjennom sluttfasen. Du har vært uunnværlig gjennom dine kommentarer til oppstramming, strukturering og levering, og for dine positive tilrop.

Jeg takker også Trude og Ane, for å ha holdt meg oppe når jeg har vært grundig nede. Dere har tatt den harde støyten mang en gang. Takk til Cathrine, for at du er deg. Takk til Jo, for at du er en god bror. Takk til mamma og pappa for den økonomiske støtten, som har gjort det mulig å fullføre.

Senter for Kvinne- og Kjønnforskning ved Universitetet i Oslo, bedre kjent som "senteret" mitt andre hjem over flere år, skal ha en særlig takk for å ha lært meg mye om det å ha en god arbeidsplass. Jeg setter pris på støtten underveis.

Sist, men ikke minst, hvordan skulle dette gått uten alle de flotte tanaværingene! En stor takk til de som støttet opp om prosjektet på praktisk vis, og en helt spesiell takk går til alle informantene!

Oslo 15.05.03

Hanne Størset

Innhold

Sammendrag for hovedfagsoppgaven	3
Forord	5
Innhold	7
1. Prosjektets bakgrunn og oversikt over oppgaven	10
Fiskelykke i Tana. Fra laks til prostitusjon?	10
Prostitusjonstrafikk til Finnmark – Bussene til vidda	14
Valg av prosjektområde	16
Oppgavens organisering	18
2. Samfunnet til forskjell fra prostitusjonen	21
Samfunnets kontroll og aktørene i prostitusjonshandelen	21
Prostitusjon som samfunnsfenomen – Et perspektiv for forskning?	25
3. Metodisk tilnærming og arbeide	32
Å undersøke det skjulte og fortidde – kvalitativ og hermeneutisk tilnærming	32
Samtaleintervjuet – en mulighet til å synliggjøre viktige sider ved det metodiske arbeidet	35
Et ømtålig tema – etiske vurderinger	38
Å gå bredt ut for å se prostitusjon i et avgrenset samfunn – til forskjell fra avgrensning til prostitusjonsaktører på et større område	41
Kort om utvalget – informanter, samtaleintervjusettinger og sitater	45
Problematisering av forskerens rolle gjennom eksempelet kjønn	48
4. Tana som stigmatisert i media eller som ”vanlig” lokalsamfunn – Å analytisk ta tak i motsetningsfylte fremstillinger	54
Nyhetsbildet av Tana – Det invaderte samfunn?	54
”Møtte du mange rare folk der?” – Å ta tak i en betent sak	57
Kontekstualisering av det problematiske – Motsetninger og tvetydighet som utgangspunkt for tolkning	59

Mangfoldige Tana – ”Veikrysset på vidda”	61
Fra lite fellesskap til ”storsamfunn”	65
Om retten til natur, språk og kultur – Mellom ”det norske” og bevaring og videreføring av ”det samiske”	67
5. Avstand eller nærhet til prostitusjonen – Forståelser av ”de andre” ”i” og ”oss” ”utenfor” prostitusjonen	71
Prostitusjon i Tana? – Øyet som ser	72
Flere muligheter for avstand? – Det geografiske ”oss” og omfanget av ”de andre”	76
Hva ”vi” bør gjøre med ”de andre” – Ulike koblinger av motsetningsparene å tie/ konfrontere og moral/ handling	79
6. ”Russerdamer” i likhet med ”oss” – ”Gammelungkarer” til forskjell fra ”oss”	92
Kulturelle forskjeller og moralske motsetninger – Fremstillinger av ”vanlig”/ ”uvanlig” og ”normal”/ ”unormal”?	92
Respekt for russiske kvinner – gjennom fokus på prostitusjon eller ikke?	94
<i>Likhet gjennom ”deres” vanskelige situasjon og ”våre” dårlige sider – Ikke fokus på prostitusjon</i>	96
<i>Likhet gjennom prostitusjon som et problem – Fokus på prostitusjonen</i>	102
<i>– Men også ulikheter?</i>	106
<i>Russiske kvinner og ”russerdamer” – ”Det vanlige” i motsetning eller relasjon til ”det unormale”?</i>	109
Verdighet for ”gammelungkarene” – Ved hjelp av eller til tross for prostitusjon?	115
<i>Inkludering blant ”oss” – Ved hjelp av prostitusjon?</i>	116
<i>Inkludering blant ”oss” – Til tross for prostitusjon?</i>	118
<i>”Gammelungkarene” som skapt for prostitusjonen?</i>	121
”De andre” sammenfattet – ”Russerdamer” til forskjell fra ”gammelungkarer”?	128
7. Noen er likere enn andre – Hvordan er de ”vanlige” menn (og kvinner), og er det ”normalt” med prostitusjon?	131
”Alle” som horekunder – Fortsatt fokus på ”noen andre”?	132
”Normal prostitusjon” for de eldre? – ”Vanlig behov” for sex og/ eller nærhet for menn?	138
Familieliv, kultur og samfunnsmoral – ”Frie menn” med ”vanskelige kvinner” eller gjensidig ansvar for (kjønns)fellesskap og samfunnets verdighet?	150
8. Kort gjennomgang av seksualitetsforståelse i vestlig kultur – Ideer til videre analyse av prostitusjon med seksualitetsforståelse som utgangspunkt	162

“Naturlig gitt” som samfunnsmessig konstruert? – Å forstå seksualitet gjennom et kritisk fokus fra samfunnsvitenskapelig og humanistisk teoretisering og metodebruk	163
“Den naturlige seksualitet” – En “naturlig” motsetningsfylt seksualitet?	168
Frigjøring som så lett “sklir unna” – Seksualitet “mellom” stabilitet og endring	173
Seksualitet bevisst sett i sammenheng med kjønn og makt for å gjøre motstand – “kjønnsmaktkritisk seksualitetsdanning”	175
”Det naturlige seksuelle behov” et fokus på ”gammelungkarer”	180
Møtet mellom Tana og prostitusjonstrafikken – Et fruktbart utgangspunkt for å undersøke prostitusjon som relasjonelt?	183
Litteraturliste	185
Vedlegg 1 – Intervjuguide med innledning	190
Vedlegg 2 – Versjon I av avtale med informant	195
Vedlegg 3 – Versjon II av avtale med informant	196

1. Prosjektets bakgrunn og oversikt over oppgaven

Fiskelykke i Tana. Fra laks til prostitusjon?

Før nittitallet var Tana et sted ikke mange kjente til, ikke jeg heller. Foruten de som hadde tilknytning til kommunen var Tana særlig kjent blant laksefiskere. Nærmere bestemt var de tiltrukket av de gode fiskeforholdene i Tanaelva, som strekker seg gjennom hele kommunen. Bildet av Tana sett fra utsiden var gjerne en laksefisker som stod langs elva med stanga si eller med fangsten vel på land. Ved utgangen av 90-tallet er det helt andre bilder som knytter seg til Tana. Kommunen er i dag ”verdenskjent” i Norge på grunn av prostitusjonshandelen og prostitusjonstrafikken i nord med russiske kvinner er kjent langt ut over Norges grenser¹. Bildene av Tana har blitt presentert gjennom store nyhetsoverskrifter i media. Vi har fått vite om bussene som frakter russiske kvinner inn til en lokal campingplass og at menn drar dit for å kjøpe seg kvinner. Både TV, radio, aviser og ukeblader har hatt sine oppslag. Til tider har Tana vært i nyhetsbildet hver dag. Mye av oppmerksomheten har kommet i forbindelse med lokal motstand mot prostitusjonstrafikken. Bildene har vekslet mellom å vise russiske kvinner som forsvinner inn på campinghytter med norske menn, bilder av prostitusjonsmotstandere som demonstrerer og forteller om et lokalsamfunn som ødelegges, horekunder som står fram og forsvarer seg, russiske kvinner som føler de blir uthengt som horer og rikspolitikere som snakker om hvordan de skal hjelpe Tana. Bildet av mennene som kommer til campingplassen i Skipagurra for å kjøpe kvinner har erstatta bildet av laksefiskeren. Det er en ny ”fiskelykke” Tana er forbundet med. Inntrykket av Tana som en naturidyll er erstatta av bildet av Tana som ”Norges bordell”. Dette var situasjonen da jeg i september 1999 kom til Tana for å gjøre feltarbeidet til hovedfagsprosjektet om prostitusjonstrafikken i Tana.

¹ Jeg har blant annet fått tilsendt nyhetsklipp fra en slektning i Belgia som omhandler situasjonen.

Illustrasjon 1a: Utdrag fra omtale av Tana Museum, hentet på nettsidene <http://www.tana.kommune.no/tanamuseum>.

Grunnlaget for utstillingen.....

Utstillingen på Deanu musea – Tana museum avspeiler den elvesamiske kulturen i Tanadalen. Gjenstander av norsk og finsk opprinnelse i museets samling er uttrykk for at Tanadalen har vært og stadig er møteplass for ulike etniske grupper. Gjennom utstillingen ønsker museet å skildre den elvesamiske kulturen, som den har endret og utviklet seg gjennom tiden.

Kulturen i Deatnu – Tana utspringer av et særpreget næringsgrunnlag, som er knyttet tett til laksefiske i elven. Den elvesamiske kulturen er derfor spesiell og utstillingen skal belyse dette særegne samfunn. Dermed er utstillingen med til å nyansere bildet av samisk kultur og øke oppmerksomheten omkring mangfoldet i det samiske samfunnet.

Utstillingens temaer.....

Utstillingen i **hovedbygningen** belyser først og fremst den elvesamiske kulturen gjennom næringsgrunnlaget. Tradisjonelle fiskemetoder og redskaper utstilles og settes i forhold til dagens fiske i vassdraget.

Illustrasjon 1b: Utdrag hentet fra velkomstsiden til Tana fiske og jakt opplevelser AS (<http://www.tanafojo.no>).

Velkommen til

Tana fiske og jakt opplevelser AS' hjemmeside.

Gjennom disse sider finner du våre tjenester og hvordan du kan ta kontakt med oss.

Bedriften er oss 3 nederfor. Vi er alle vokst opp i Tana og har gjennom oppveksten lært å bruke elva å naturen vi har rundt oss. Vi ønsker gjennom bedriften å gi andre muligheten til å oppleve de spesielle tradisjonene vi har, i lag med vår kultur.

Illustrasjon 1c: Overskrift, faksimile og bilde med tekst fra en artikkel i Dagbladet 12.07.98 (<http://www.dagbladet.no/nyheter/1998/07/12/124739.html>)

Joik mot sex-salg

TANA (Dagbladet): - Sex og champagne for 1200 kroner! frister den russiske kvinnen i Skipagurra oss med. Like ved virrer norske menn fra hytte til hytte der unge, vakre russiske jenter tilbyr sine tjenester.

ÅPENLYST: Sexhandelen i Skipagurra skjer mer åpenlyst enn noen gang. Lokale myndigheter er fortvilet over aktiviteten. Foto: MAGNAR A. KJELDSSEN

Prostitusjonstrafikk til Finnmark – Bussene til vidda

Prostitusjonstrafikk med russiske damer til Finnmark er en liten del av et stort og verdensomspennende fenomen. Prostitusjon omfatter handel med kvinner over hele verden. Handelen kan foregå lokalt eller kvinnene fraktes innad i land, over landegrenser eller over kontinenter. Det er ingen som vet hvor mange kvinner og barn som blir brukt i industrien som omfatter prostitusjon, men det er liten strid om at det dreier seg om millioner og at handelen er stadig økende. FN anslo i sin statusrapport for verdens befolkning i år 2000 at to millioner jentebarn i alderen mellom fem og femten år årlig blir introdusert på sexmarkedet for salg. Fire millioner kvinner blir hvert år fraktet fra sitt hjemsted, ofte til et naboland eller lenger, for å bli solgt til prostitusjon, ekteskap eller slaveri (UNFPA 2000). Sexindustrien i Vest-Europa ble allerede på 1990tallet anslått alene å være mottak for trafikk med 500 000 kvinner hvert år (Hughes 1999, Aftenposten 28.01.99, NTB 21.02.00 og Dagbladet 20.03.00). Lenge har de fleste kvinnene som blir fraktet rundt vært fra land i Asia og Latin-Amerika. Etter Murens fall og oppløsningen av Sovjetunionen har handelen med kvinner fra Øst-Europa fått stor utbredelse. Trafikken er særlig omfattende til naboland i vest (Dagbladet 11.02.98, Aftenposten 28.01.99 og Nurmi 2000). I løpet av få år er kvinner fra Øst-Europa blitt en så betydelig del av kvinnene på sexmarkedet i Europas storbyer at de mange steder utgjør den største gruppen (Moustgaard 2001: 31-32 og Dagbladet 31.03.00).

Også i Norge utgjør kvinner fra Øst-Europa en betydelig del av kvinnene i sexindustrien. I Oslo ble det først registrert at kvinner med østeuropeisk bakgrunn ble solgt på bordeller (Dagbladet 30.08.99). Via opprulling av en sak om kvinnehandel i Sverige ble det avslørt et nettverk av bakmenn som fraktet kvinner fra øst og rundt i Danmark, Sverige og Norge for kortere eller lengre opphold. Kvinnene ble solgt på gata, på bordeller, i klubber eller på hoteller, og 50 til 100% av pengene i handelen gikk til bakmennene (Moustgaard 2001: 17-19). I 2002 er det klart at andelen kvinner på prostitusjonsmarkedet i Oslo som fraktes in fra utlandet har økt betraktelig, og øst-europeiske kvinner utgjør store deler av denne økningen (Dagbladet 29.09.02 og "Strategisk plan 2001-2005"). Den mest medieomtalte prostitusjonstrafikken til Norge frem til år 2002 har imidlertid vært trafikken med kvinner

over grensa fra Russland til Finnmark (Stenvoll 2002: 144). Frem til årsskiftet 1998/ -99 var det registrert trafikk som kunne knyttes til sexhandel med opptil 20 busser i uka over grensa fra Russland til Norge (Aftenposten 28.01.99). Denne trafikken kan virke liten sammenlignet med at prostitusjonstrafikken til Vest-Europa er anslått å være på flere hundretusen kvinner årlig, men situasjonen i Finnmark er spesiell². Det var de spesielle forholdene ved prostitusjonstrafikken som fanget min interesse.

Vanligvis går prostitusjonstrafikk fra landsbygd til sexmarkeder i storbyer. I tillegg er det stor transport av kvinner til områder med sexturisme og til områder hvor militære styrker er stasjonert. Trafikken går da til steder hvor sexmarkedet er stort. Markedet er gjerne plassert i et område hvor lokalbefolkning ikke har sine boliger, men det er steder hvor horekunder befinner seg eller som de oppsøker. Sexhandelen foregår dermed på steder hvor lokalbefolkning sjelden trenger å oppholde seg lenge av gangen, men det er sentrale eller lett tilgjengelige områder for et stort antall potensielle kunder (Hughes 1999). Dette tatt i betraktning går trafikken til Finnmark i motsatt retning av hva en kunne vente. Trafikken er uvanlig fordi kvinnene blir fraktet fra byer til Finnmarks store naturområder med spredt befolkning. Finnmark har ca. 70 000 innbyggere. De bor på småsteder og i bygder, og det er ofte lange avstander mellom folk. Til sammenligning ligger Murmansk by, som i 1999 hadde et innbyggerantall på størrelse med Oslo, noen timers kjøring inn i Russland fra grensa til Norge. I tillegg til Murmansk by ligger flere mindre byer nærmere grenseovergangen. Det vil si at befolkningen i Finnmark har nære naboer i øst som i antall overgår dem flerfoldige ganger. På tross av at det bor få folk i Finnmark har et sexmarked blitt fast etablert, og prostitusjonsvirksomhet foregår dermed i små gjennomsluktige lokalsamfunn.

Prostitusjonstrafikken i Finnmark har også vært spesielt organisert. Bussene som frakter de russiske kvinnene har vært godt synlige. De har vært så synlige at de har blitt et symbol på selve prostitusjonen. I stor grad har de russiske kvinnene kommet til Norge med buss på torsdager. Da tilbringer de helga i Finnmark og blir fraktet tilbake til Russland med bussen den

² Liknende trafikk foregår også til de nordligste delene av Finland og Sverige, men i denne oppgaven er det trafikken til Finnmark jeg vil problematisere. Trafikken til de andre landene er derfor ikke omtalt.

påfølgende søndagen. Noen oppholder seg i Finnmark lenger enn en helg, men oppholdet er begrenset av når besøks-/ turistvisumet deres går ut. Hver kvinne kan søke visum til Norge flere ganger. Mange gjør også det, men oppholdene i Norge blir alltid korte og midlertidige i forhold til en hverdag i hjemlandet. Denne formen for organisering av prostitusjonstrafikk er spesiell fordi det andre steder er vanlig at kvinner fraktes inn i land for å brukes så lenge som mulig. Kvinnene som fraktes for eksempel til bordellområdene i storbyene sentralt i Europa er ofte illegale innvandrere fra starten av, eller de har midlertidige visum for å komme inn i landet og blir illegale innvandrere når visumet går ut. Kvinnene har dermed ulovlig opphold i landet de er kommet til. Bakmennene for trafikken tar ofte pass og andre dokumenter fra kvinnene og frakter dem rundt som pengemaskiner uten rettigheter. Kvinnene kan være uten mulighet til å kommunisere på det lokale språket og ha liten eller ingen kunnskap om hvilke rettigheter de har ifølge lovene i landet der de befinner seg. Kvinnene er gjerne redde for å bli oppdaget av lokale myndigheter eller politi og er prisgitt nettverkene som styrer prostitusjonshandelen. Trafikken med kvinnene kan fortsette uten alvorlige hindringer når kvinnene først er innenfor landets grenser, med mindre myndighetene i det enkelte land er spesielt interessert i og setter midler inn på å motarbeide og hindre prostitusjonstrafikk. Det er også vanskelig å avdekke kvinnehandel fordi kvinnene kan fraktes rundt i hele Schengenområdet så lenge de befinner seg innenfor yttergrensene. Lokale myndigheter har gjerne liten oversikt over utbredelsen av trafikken, og lokalbefolkningen generelt har ikke kjennskap til kvinnene og deres situasjon. Bortsett fra for kunder er bordellene og klubbene lukkede områder (Dagbladet 11.02.98). Forholdene i Finnmark innebærer imidlertid at norske myndigheter har god oversikt over grensetrafikken, og sexmarkedene er plassert tett opp til og i boligområder så lokalbefolkningen vanskelig kan unngå å få med seg det som skjer.

Valg av prosjektområde

Prostitusjonstrafikken berører hele Finnmark, men det var ikke ønskelig å la prosjektet å dekke et så stort område, som jeg vil komme inn på i kapittel __. Prosjektet skulle avgrenses til et mindre område hvor jeg kunne gjennomføre et feltarbeid. Tre hovedgrunner gjorde at jeg valgte Tana kommune til prosjektområde. Jeg ønsket å se på et samfunn bestående av bygder

hvor trafikken hadde etablert et fast prostitusjonsmarked. Til de to bygdene Skipagurra og Laksnes i Tana var det tidlig kjent og omtalt at det foregikk omfattende trafikk. Spesielt var busstrafikken med russiske kvinner til en campingplass i Skipagurra omtalt, og bygda ble raskt et av de mest kjente stedene for prostitusjonshandel i Finnmark. Skipagurra var også omtalt som et etableringspunkt for organisering og spredning av prostitusjonsmarkedet til andre steder i Finnmark. Nettverk i Nord Mot Prostitusjon og Vold³ (heretter omtalt som Nettverk i Nord) registrerte våren 1999 at trafikken til Skipagurra var kommet opp i tre busser per uke. Da var det i tillegg etablert et prostitusjonsmarked ved en campingplass i Laksnes, det foregikk prostitusjonstrafikk med personbiler til kommunen og trafikken til Tana ble anslått å være på ca. seksti kvinner hver uke. Tar vi i betraktning at befolkningen i Tana teller i overkant av tre tusen personer⁴ vil det si at prostitusjonstrafikken var stor. I forhold til befolkningstallet i Oslo ville det tilsvare at det skulle fraktes ti tusen kvinner inn til byen hver helg. I bygdesamfunnet Tana hadde det med andre ord blitt etablert et prostitusjonsmarked som i omfang langt overgår andre markeder som har vært og er kjent i Norge.

Den andre grunnen til at jeg valgte Tana som prosjektområde var prostitusjonens synlighet. Det er mange grunner til at folk kan ønske ikke å forholde seg til eller ikke å snakke om prostitusjon, noe jeg vil komme tilbake til senere i oppgaven. Prostitusjonstrafikken til Tana hadde imidlertid allerede blitt omtalt i media. Lokalbefolkning og politikere hadde satt diskusjon av prostitusjonstrafikken på dagsorden. Nettverk i Nord var etablert og hadde hatt flere aktiviteter og markeringer i Tana⁵. Kommunestyret hadde gjort vedtak mot prostitusjonen og satt i gang tiltak. Jeg så det som en fordel for arbeidet jeg skulle gjøre at prostitusjonstrafikken var et offentlig tema. Dessuten syntes jeg lokalt engasjement og offentlige diskusjon om prostitusjonen gjorde Tana til et spennende område.

³ Nettverket ble dannet i 1997 med utgangspunkt i lokal organisering i Tana, for å bidra til et samarbeid mot prostitusjonstrafikken mellom grupper i de forskjellige landene i Barentsregionen.

⁴ www.ssb.no/kommuner/hoyre_side.cgi?region=2025

⁵ Blant annet arrangerte nettverket og Tana kommune i juni 1998 en internasjonal konferanse i Tana for å styrke samarbeidet mot prostitusjonen og for å gi et økt press for kriminalisering av horekundene. På konferansen deltok

For det tredje viste det seg at praktiske forhold ville bli lagt til rette for å gjennomføre et feltarbeid i Tana. Samtaler med politisk og administrativt ansvarlige i kommunen viste at det var interesse for prosjektet, og kommunen kunne hjelpe til med praktisk tilrettelegging. Det gjorde at jeg startet prosjektet med arbeidstittelen: ”Tana – et lite samfunn i møte med internasjonal prostitusjonshandel”. Grunnlaget for valg av prosjekt var å se på den spesielle situasjonen små lokalsamfunnene hadde havnet i, å se på hva som hadde skjedd i fellesskapet av mennesker i Tana. Videre var et utgangspunkt at prostitusjonsmarkedet var synlig for hele befolkningen, og at jeg ville se på prostitusjonen gjennom lokalbefolkningen i Tana ved å rette fokus mot hvordan de forholdt seg til prostitusjonstrafikken, om de var deltakere i prostitusjonshandelen eller ikke. Problemstillingen jeg jobbet ut fra var formulert som følger:

Hvordan oppfatter befolkningen i Tana prostitusjonen som foregår i deres nærmiljø og hvordan forholder de seg til den? Hvilken innvirkning har prostitusjonshandelen på samfunnet rundt? Av spesiell interesse er prostitusjonens innvirkning på familieforhold og på betydningen av kjønn.

Bakgrunnen for fokuseringen av familieforhold og kjønn vil begrunnes i kapittel 2. I det påfølgende kapittelet, om metode, vil prosessen prosjektet har utgjort gis grundig omtale, men først litt om oppgavens organisering.

Oppgavens organisering

Kapittel 1 og 2 utgjør en innledende del. I kapittel 1 gir jeg en kort presentasjon av interessen for prostitusjonen og Tana. Det innebærer at fokuset på prostitusjon som samfunnsfenomen, som relasjonelt, blir introdusert. I kapittel 2 viser jeg til mitt utgangspunkt, til kildemateriale som gir en fremstilling av (og begrunnelse for) min for-forståelse. Jeg tar der tak i bakgrunnen for å velge kjønn som en innfallsvinkel til å forstå prostitusjon.

Kapittel 3 omhandler metode. Det metodiske arbeidet har vært viktig under hele prosjektet, og kapittelet utgjør dermed en viktig del i oppgaven. Begrunnelsene for prosjektets gang og for utvalg til oppgavens presentasjon av prosessen blir i all hovedsak gitt i kapittel 3. Jeg gjør greie for mitt metodiske utgangspunkt, og for hvordan jeg har tilpasset metoden til et prosjekt knyttet til det skjulte og/ eller ømtålige tema prostitusjon. Jeg skriver frem samtaleintervjuet, som forskningsintervju, og videre begrunner jeg viktige etiske vurderinger for prosjektet. Jeg begrunner dessuten, ved hjelp av et annet forskningsprosjekt på prostitusjon i Finnmark, at jeg i et kvalitativt rettet prosjekt velger å gå bredt ut for å samle det empiriske materialet til analysen. Ved siden av en kort redegjørelse for utvalg relevant for materialet, har jeg gjort plass til et eksempel på hvordan min forståelse har vært ”underveis”. Gjennom å ta tak i forståelse av kjønn og hvordan jeg har forholdt meg til problematisering av kjønn i løpet av prosjektet, gir jeg et innblikk i prosessen, metodisk og analytisk arbeide, som ligger bak den forståelsen jeg presenterer i løpet av oppgaven.

Kapittel 4 utgjør en overgang fra metodedel til analysedel. Det innebærer en kort introduksjon til empirikapitlene. Jeg presenterer først et bilde av Tana gitt gjennom mediedekning. Deretter tar jeg i bruk andre forskningsarbeider på prostitusjonen i Tana/ Finnmark. Jeg viser til hvordan mitt metodiske utgangspunkt gir en ny analytisk innfallsvinkel til å forstå prostitusjonen i Finnmark/ Tana. Med andre ord kommer jeg inn på bakgrunnen for at motsetningen mellom ”de andre” og ”oss” vil fungere som den røde tråden gjennom analysen av datamaterialet fra samtaleintervjuene. Kapittelet avsluttes med en kort presentasjon av Tana som ”vanlig” samfunn før jeg tar fatt på analysen av ”den unormale” prostitusjonen i de neste kapitlene.

Kapittel 5, 6 og 7 utgjør empiridelen i oppgaven. De tre kapitlene utgjør oppgavens hoveddel. I kapittel 5 tar jeg utgangspunkt i de ulike måtene informantene fremstiller avstand, eller nærhet, til prostitusjonen på. Jeg etablerer dermed ”oss” og ”de andre” som et motsetningspar som presentasjonen av datamaterialet følger som en rød tråd gjennom de tre kapitlene. I kapittel 5 tar jeg etter å ha etablert motsetningen, tak i den offentlige debatten som har vært og informantenes fremstillinger av den og mediedekningen. Det handler om å tie stille eller gå inn for handling. Kapittel 6 følger så opp ved at jeg tar for meg ”de andre”. Kapittelet er delt inn i

to. Først er fokuset rettet mot ”russerdamer”, eller russiske kvinner i prostitusjonen. Den andre delen omhandler fremstillingene av ”gammelungskarene. Viktig i fremstillingene av ”de andre” er relasjonen til ”oss”. Informantene viser omtanke for personene innenfor begge kategoriene, men det er generelt ikke ønskelig å omtale ”russerdamene”, å knytte russiske kvinner til prostitusjonen. ”Gammelungskarene” er det derimot ingen problemer med å omtale i tilknytning til prostitusjonen. Det vil si at den ene gruppa omtales i likhet med ”oss”, mens den andre er ulik. Flere motsetningsforhold innenfor dette komplekset omtales. Kapittel 7 tar så for seg ”oss” i prostitusjonen.

Kapittel 8 avslutter oppgaven, men kapittelet kan også godt omtales som et utgangspunkt for et kapittel 2 for et eventuelt prosjekt underveis videre. Kapittel 8 består i hovedsak av en fremstilling av vestlig kulturs seksualitetsforståelse, med utgangspunkt i fokus fra samfunnsvitenskapelige og humanistiske fagtradisjoner. Jeg kommer så med en avsluttende kommentar ved å bruke teorien, jeg har skrevet frem, gjennom et eksempel med bakgrunn i de foregående kapitler. Jeg kommenterer også materialet med bakgrunn i oppgavens fremskriving av prostitusjon som relasjonelt. Var det fruktbart å ta utgangspunkt i møte mellom Tana og prostitusjonstrafikken?

2. Samfunnet til forskjell fra prostitusjonen

I dette kapittelet skal jeg kort gå gjennom samfunnets måte å forholde seg til prostitusjon på. Det er norsk lovgivning rettet mot prostitusjon og offentlig debatt knyttet til lovgivningen jeg kommer til å fokusere. Jeg går så over til å se på kunnskapsutviklingen om prostitusjon, for å dreie over på forskning på prostitusjon. Jeg tar tak i et par store og viktige prosjekter. Fokuset for kapittelet er imidlertid innrettet etter hvordan jeg tidlig i prosjektarbeidet forsøkte å finne innfallsvinkler for å undersøke prostitusjon som samfunnsfenomen.

Samfunnets kontroll og aktørene i prostitusjonshandelen

Fra samfunnets side er det lange tradisjoner for å gjøre moral i forhold til seksualitet om til et klassifiseringssystem (Moxnes, Børtnes, Endsjo 2002: 14-15), til lover, reguleringer og sosiale tiltak. Prostitusjon har med utgangspunkt i dette vært et moralsk spørsmål som menn kunne forholde seg til ved å følge en regel eller et forbud, og prostitusjonen har videre utgjort en del av en moralkodeks. Det har kunnet være en gresk moralkodeks fra Antikken, hvor det etiske var å leve i overensstemmelse med det som var anerkjent i samfunnet, en kristen moralkodeks gjennom de ti bud; du skal ikke drive hor (Moxnes, Børtnes, Endsjo 2002: 49-55), eller gjennom en moralkodeks gitt av lovgivning i regi av konge eller stat, som etterhvert kobles med medisinske kategoriseringer (Connell og Dowsett 1999: 181).

Prostitusjon ble første gang omtalt i norsk lovgivning i 1687 (Høigård og Finstad 1986: 326). I likhet med hvordan holdninger til prostitusjon var før loven ble innført (Stenseth 1997: 153-170), skriver Høigård og Finstad (1986: 326) om dobbelte holdninger til prostitusjon i loven. Loven forbød utukt på bordeller både for prostituerte og for kunder, men det var de prostituerte som ble hardest rammet. De prostituerte, med andre ord kvinnene i handelen, kunne bli sendt på spesielle straffeanstalter for kvinner eller bli pisket offentlig. Kundene, det vil si de mannlige aktørene i handlene, risikerte i første omgang fengsel i åtte dager. Loven ble imidlertid lite håndhevet og bordellene fortsatte sin virksomhet på tross av forbudet. Bodil Stenseth (1997) skriver i *Ekteseng og Bordell. Om 1790-årenes seksualopplysning* om en

viktig endringsperiode, og hun konsentrerer seg særlig om utgivelsen av *Æskulap* som hun karakteriserer nærmest som en moderne sosialmedisinsk utredning. Perioden markerer overgangen til at legestanden, isteden for pretestanden, fikk betydning for hvordan prostitusjon ble forstått. Problemet for vitenskapsmennene var ikke at prostitusjon var syndig, men at den var knyttet til sykdom og det unormale. Reglementaristene ville ha offentlige bordeller for å regulere og bekjempe kjønnssykdommer og for å forbedre den offentlige moral (Stenseth 1997: 153-198). Stenseth omtaler endringene på denne måten:

I den offentlige debatten i Danmark-Norge omkring år 1800 gav medisin og naturvitenskap grunnlag for en ny sedelighetspolitikk; så vel reglementaristene som deres motstandere kom til å gi innhold til den. (Stenseth 1997: 176)

Overgangen til seksualopplysning førte altså til endringer, men tradisjonen med å forstå prostitusjon som et onde ble ikke forkastet.

Spredning av kjønnssykdommer gjennom prostitusjon ble utover på 1800-tallet et så stort problem at offentlige tiltak ble satt i verk (Høigård og Finstad 1986: 327-330). I 1840 ble reglementeringssystemet innført (Iversen 1985). Å prostituere seg var fremdeles forbudt, men samtidig ble politiet, innbefattet politilegen, satt til å kontrollere prostituerte og kvinner politiet mente kunne komme til å bli prostituerte. I praksis betydde det at menn fritt kunne gå på offentlig kontrollerte bordeller (Høigård og Finstad 1986: 327-330). Denne institusjonaliserte dobbeltmoral ble gjenstand for sterk kritikk, som Irene Iversen (1985) skriver om i "Sedelighetsfeiden i 1880-årene". Kanskje mest berømt ble Christian Kroghs debattinnlegg mot reglementariseringssystemet med boken "Albertine" fra 1886, og systemet ble opphevet i 1887. Kontrollen med veneriske sykdommer ble offisielt overført til helsemyndighetene. Likevel fortsatte politiet å innkalle kvinner mistenkt for prostitusjon til avhør (Høigård og Finstad 1986: 330). Debatten vendte seg så mot andre seksualpolitiske saker (Iversen 1985). Lovverket kan imidlertid sees som et vedvarende uttrykk for samfunnets syn på prostitusjon. Litt inn i det tjuende århundre ble kontrollen av de prostituerte videreført med løsgjengerloven og den nye straffeloven, og kontrollen og forbudene de medførte gjaldt krenking av bluferdigheten og oppfordring til utukt på offentlig sted (Høigård og Finstad 1986: 330). Videre er prostitusjon ikke nevnt i den norske utredningen om Seksuallovbrudd fra 1997 sin omtale av de viktigste endringene som kom i

Straffelovens kapittel om seksuallovbrudd på 1900-tallet bortsett fra med en innskjerpelse i halliklovgivningen som skjedde i 1995 (NOU 1997:23: 8-9). Med andre ord overlevde formuleringene om forbud mot utuktighet et helt århundre frem til 2000 (NOU 1997:23: 16-18, NTB 13.06.00 og 14.06.00).

Prostitusjon er ikke forbudt i Norge i dag, men hallikvirksomhet er straffbart og bestemmelsen har som nevnt blitt innskjerpet i senere tid. Tiltak i forhold til prostitusjon skaper imidlertid fremdeles debatt. I forbindelse med etablering av bordellvirksomhet i Oslo på 1990-tallet (Aftenposten 16.06.92, 30.06.92, 15.12.92 og 25.01.93) førte diskusjonene til endringen i halliklovgivningen. Med trafikken over grensa fra Russland er debatten om hvilke tiltak samfunnet kan sette inn kommet opp igjen, som jeg kommer tilbake til nedenfor. Dessuten er prostitusjonsdelen i den norske utredningen om Seksuallovbrudd (NOU 1997:23) ikke ferdigbehandlet i Stortinget, i påvente av at Sveriges nye prostitusjonslovgivning fra 1999 skal få virke. I flere land i Europa har prostitusjonslovgivningen vært debattert og vurdert de siste ti årene. Det medførte at Sverige, med innføringen av Kvinnofridslagen i 1999, kriminaliserte sexkjøp, mens i 2000 ble bordellvirksomhet legaliserte i Nederland (NTB 30.09.00)⁶. Jeg vil her nevne at argumenter for å legalisere prostitusjon gjerne henger sammen med et ønske om tiltak for å få kontroll med prostitusjonen. Det gjaldt såvel reglementarister på 1700- og 1800tallet (Stenseth 1997: 173) som tilhengere av legalisering i våre dager (SOU1995:15: 178, Leidholdt 1996: 94, O'Connell Davidson 1998: 197, Aftenposten 04.02.99 og 04.10.02). Det vil si at samfunnet har fulgt og følger utvikling i prostitusjonsvirksomhet nøye. Videre medfører det egen forskning på prostitusjon for å etablere kunnskap om fenomenet. Det er imidlertid et langt sprang fra tiden rundt 1800 da det moralske begrepet skjøge etterhvert ble avløst av det sosialmedisinske kasuset prostituert (Stenseth 1997: 158-166) til hvordan prostitusjon i dag blir forstått, fremstilt og forsket på.

⁶ Ved siden av endringene i Sverige og Nederland ble lovgivningen vurdert i blant annet Danmark (Dagbladet 05.03.99), Storbritannia (VG Nett 02.07.99), Italia (VG Nett 16.07.00), Tyskland (NTB 08.05.01 og 20.10.01) og Latvia (NTB 23.05.01).

Ifølge Hedin og Månssons har kunnskapsutviklingen om prostitusjon tilknytning til strukturen i samfunnet (Hedin og Månsson 1998: 11-12). I Skandinavia har forskningen de siste tiårene vært preget av velferdssamfunnets interesse for endringer, og i Norge og Sverige vil det si tiltak for å begrense prostitusjon og hjelpe prostituerte ut av handelen. I all hovedsak har prostitusjon blitt knyttet til aktørene i handelen og blitt problematisert med utgangspunkt i gruppene av aktører (Hedin og Månsson 1998: 14). Historisk sett har aktørene vært ensbetydende med de prostituerte, det vil si de kvinnelige aktørene i handelen, og det har vært de prostituerte forskningen har fokusert og kategorisert (Hedin og Månsson 1998: 61-68). Mye forskning konsentreres fremdeles om prostituerte eller gjøres i tilknytning til disse, men i løpet av de siste tiårene har horekunder, mannlige aktører i handelen, også blitt et viktig tema i forskningen (Hedin og Månsson 1998: 15-16). Prostitusjon som samfunnsfenomen er imidlertid lite fokusert og undersøkt.

SOU 1995:15: Könshandeln, Betänkande av 1993 års Prostitusjonsutredning gir en pekepinn på hvor lite samfunnet har vært fokusert, i og med det begrensede omfanget omtalen av prostitusjonens betydning for samfunnet har. Denne svenske utredningen har vært viktig for utviklingen i forskningen på prostitusjonsfeltet (Hedin og Månsson: 11-12), og den har også tatt forskning i Norge i betraktning. I kapittel 9 i utredningen "Könshandelns skadeverkningar" gis en fremstilling av hvordan prostitusjon kan sees som et samfunnsfenomen. Underkapittel 9.8 gir en kort oversikt over hvordan familien til partene i prostitusjonen rammes, og vekten er lagt på den prostituertes familie. I underkapittel 9.9 "Skador för samhället" står det:

Könshandel medför skador inte endast för de enskilda, direkt berörda personerna utan också för samhället i stort.

De boande i eller nära könshandelsområdena störs, inte bara av den ständiga trafiken av könsköpande män i bil, utan också på många andra sätt. Många kvinnor och män blir antastade, av misstag tagna för prostituerade eller könshandelskunder. Också barn blir antastade t.ex. på väg till och från skolan. I parker och på kyrkogårdar blir besökande ibland tvungna att bevittna när prostituerade betjänar sina kunder. Nedsmutsning i form av använda kondomer och exkrementer på platser där könsakterna utförs hör också till vanligheterna.

Det faktum att det finns en marknad där män kan köpa tillgång till kvinnors - eller andra mäns - kroppar att utnyttjas för sina egna sexuella syften, får konsekvenser för synen på förhållanden mellan könen. Att kvinnor betraktas som en vara, som kan köpas och säljas, är inte förenligt med den människosyn som bör råda i ett modernt samhälle, där kvinnor och män skall vara jämställda i fråga om människovärd och rätt till integritet och respekt. (SOU 1995:15: 148-149)

Oversikten omtalar prostitusjon som et kjønn problemfelt. Utredningen betegner kjønnsaspektet i prostitusjonen å ha betydning også utover partene i handelen og utover nærmiljøer der prostitusjon foregår, for alle kan oppfattes å bli berørt av kjønnsaspektet i form av at respekt for kvinner og kvinners rettigheter ikke likestilles med menns. Kjønn kan i så måte sees å være så sentralt som det vises til i utredningens tittel gjennom at begrepet kjønnshandel blir sidestilt med prostitusjonsbegrepet. Problematisering av kjønn i forhold til prostitusjon har vært et underliggende tema under prosjektets gang, men fremstillingen over er kortfattet og lite konkret med hensyn til å forstå prostitusjon i forhold til kjønn, rettigheter og egenverd i samfunnet som sådan. Den gir derfor et noe tynt grunnlag for en problemstilling om prostitusjon som samfunnsfenomen. I arbeide med å utarbeide en problemstilling var det den tilgjengelige forskningslitteraturen på prostitusjon og de muligheter de ga for å se på prostitusjon som samfunnsfenomen jeg tok utgangspunkt i. Det ville være svært omfangsrikt å gå inn på et større utvalget her, og presentasjonen er derfor begrenset til de momentene som har vært viktigst for arbeidet med prosjektet og gjennom henvisning til et par sentrale forskningsprosjekter.

Prostitusjon som samfunnsfenomen – Et perspektiv for forskning?

I Trondheim i 1985 ble det avholdt en konferanse med tittelen ”Prostitusjon som samfunnsproblem”. Der ble det presentert et utkast til et forsknings- og forsøksprogram med tittelen ”Dominans, vold og seksualitet” (Prostitusjon som samfunnsproblem 1985).

Prostitusjon var en av fire former for seksualisert vold mot kvinner som skulle utgjøre kjernen for undersøkelse i programmet. Det kommer frem i rapporten fra konferansen at forskningsprogrammet var ment å skulle se på fenomenene fra forskjellige synsvinkler og med forskjellige problemstillinger. En samfunnsmessig synsvinkel beskrives slik:

Et program kan gjøre det mulig å se på disse fenomenene ikke bare som individuelle problemer, men som samfunnsfenomener. De er ikke bare ”beklagelige avvik fra det alminnelige”, men har med sosiale betingelser og individers handlingsmuligheter i vårt samfunn å gjøre. (...) Dette er ikke bare et spørsmål om den enkeltes ressurser og muligheter, men også om sosiale betingelser. (Prostitusjon som samfunnsproblem, 1985: 13)

Vinklingen på problemstillingen for mitt prosjekt er i tråd med denne form for samfunnsmessige synsvinkel, og eventuell forskning som tar for seg en slik vinkling ville vært særlig interessant som bakgrunnsmateriale. Jeg har imidlertid ikke kunnet finne forskningsrapporter om prostitusjon hvor problemstillingen har hatt fokus i en slik retning. I den grad samfunnsmessige synsvinkler har vært fokusert i forskningen har det vært gjennom forskning på samfunnets kontrolltiltak mot prostitusjon og på sosiale hjelpetiltak for prostituerte (Hedin og Månsson 1998: 14). Offentlige tiltak i forhold til prostituerte er en del av de sosiale betingelsene som utgjør samfunnsfenomenet prostitusjon, men i og med at tiltakene er utarbeidet med fokus på ”avvikene” til forskjell fra ”det alminnelige samfunnet” har jeg ikke sett spesielt på disse. Det vil si at jeg ikke har lagt vekt på forskningen på disse offentlige tiltakene i seg selv, men har jobbet for å finne innfallsvinkler som omfatter sosiale betingelser utover ”det avvikende” og over i ”det alminnelige”. I og med betegnelsen av prostitusjon som ett av flere former for seksualisert vold mot kvinner kom det allerede på konferansen i 1985 klart til uttrykk en forståelse av prostitusjon som et problem med tilknytning til kjønn. Kjønnssdelingen av aktørene i prostitusjonshandelen har gjennomgående vært viktig for forståelsen som er bygd opp gjennom forskning de siste tiårene, og det har vært et tema som jeg har forholdt meg til og problematisert fra starten av. Kjønn har fremstått som en viktig synsvinkel å forstå prostitusjon som samfunnsfenomen igjennom, men kjønn er ikke vært noe enkelt aspekt å ta tak i. Først vil jeg derfor komme kort inn på hvordan et par forskningsprosjekt på prostitusjon har sett på og forholdt seg til kjønn.

Bakgater. Om prostitusjon, penger og kjærlighet av Høigård og Finstad er et sentralt forskningsarbeide innen skandinavisk forskning på prostitusjon (Hedin og Månsson 1998: 14), og kjønn står sentralt i Høigård og Finstads omtale av prostitusjonen. ”Bakgater” presenterer og omhandler aktørene i prostitusjonen med utgangspunkt i prostituerte kvinner (Høigård og Finstad 1986). De tar i bruk begrepet kjønnshandel, en del av boka omhandler

”Kjønnsandelens innhold”, og omtaler hvordan relasjonen mellom de kjønnsdelte aktørene arter seg, men begrepet kan også være en henvisning til hvor sentralt kjønn er i prostitusjonen i og med at kjønn omtales som varen handelen dreier seg om. Høigård og Finstad omtaler da også kvinnesynet i samfunnet og den form mannsrollen har som avgjørende for at prostitusjon forekommer (Høigård og Finstad 1986: 77 og 154-156). De mener måten kjønn utspiller seg på i samfunnet er avgjørende for prostitusjonen, og det gjenspeiles i bokas avsluttende del som omhandler samfunnets tiltak mot prostitusjonen. Høigård og Finstad omtaler prostitusjon som vold mot kvinner, og de ønsker seksualpolitiske og sosialpolitiske tiltak for å begrense antallet kvinner i handelen. Med andre ord er det sosiale betingelser i samfunnet som følge av kjønn som legges til grunn for tiltakene de foreslår. Videre tar de til orde for å bruke lovgivning for å begrense kundegrunnlaget. Det er spesielt perspektiver på samfunnet og argumenter for allmenpreventive og moraldannende tiltak for dette standpunktet, ved siden av hensynet til kvinnene i handelen. Høigård og Finstad hevder at strafferetten bør innrettes på ”vanlige” folks skadelige vanlige atferd, og peker på at til forskjell fra ved de fleste voldslovbrudd er gjerningsmennene i prostitusjonen, horekundene som utgjør den store mannlige aktørgruppen, integrert i samfunnet. Lover kan da både ha betydning gjennom at en debatt om lovgivningen kan virke på samfunnet og ved at ”verdilover” kan fungere i forhold til sosiale realiteter utenfor rettsapparatet selv om de er sovende lover. Høigård og Finstad peker gjennom dette på sammenhenger mellom prostitusjon, kjønn og samfunn som betydningsfullt også i enkeltpersoners liv ved å kunne bidra til følelser av egenverd og selvrespekt (Høigård og Finstad 1986: 341-364). I forbindelse med problematisering av horekundene i forhold til årsaker til prostitusjon skriver de samtidig:

Prostitusjon har mange årsaker, samfunnsmessige og individuelle på en gang. Det er aldri dokumentert at de dypereleggende årsaker – som kjønnsulikhet og kjønnsroller – med en indre, organisk nødvendighet er nødt til å føre til prostitusjon *av et gitt omfang*. Tvert om, foreløpig forskning tyder på at de fleste kunders problemer er problemer de deler med nokså mange menn som ikke er kunder. (...) Det er et helt sett av årsaker på mange nivåer som må være til stede *samtidig* for at en grunnleggende kjønnsulikhet skal føre til kundevirksomhet, som markedets størrelse, tilgjengelighet, gatebelysning, anonymitet, den sosiale kontrollen. (Høigård og Finstad 1986: 354-355)

Kjønnsulikhet er med andre ord sett som viktig samfunnsmessig for at prostitusjon foregår, men kjønnsulikhet er ikke ene og alene avgjørende for den enkelte manns eller kvinnes deltakelse.

Prieur og Taksdals (1989) har gjennomført det største forskningsprosjektet i Norge med fokus på horekundene. De tydeliggjør også kjønnsaspektet, og kjønnsdelingen kommer godt frem i tittelen *Å sette pris på kvinner. Menn som kjøper sex*. Prieur og Taksdal argumenterer imidlertid for at det også bør utarbeides tiltak for menn som kjøper sex og er svært skeptiske til å ta i bruk straffeloven, også av hensyn til kvinnene i handelen (Prieur og Taksdal 1989: 251-256). Det er altså noe forskjell på tiltakene som har blitt foreslått med bakgrunn i hvilke konsekvenser som sees som mest viktige i forhold til kjønnsgruppene i prostitusjonen og hvilke konsekvenser de forskjellige tiltak sees å ha i forhold til samfunnet i et større perspektiv. Skandinavisk forskning på prostitusjon på 80- og 90tallet viser imidlertid at det er tiltak for de prostituerte kvinnene som har vært utarbeidet og videreutviklet i noen utstrekning (Hedin og Månsson 1998: 16-18). Hedin og Månsson sitt forskningsarbeid *Vägen ut! Om kvinnors uppbrott ur prostitutionen* er et grundig innblikk i kvinners grunner til å bli i eller å komme seg ut av prostitusjonen og betingelser for at kvinner skal lykkes i å komme seg ut av prostitusjonen. Bakgrunnen for prosjektet var blant annet å finne et utgangspunkt for kritisk gjennomgang av samfunnets tiltak (Hedin og Månsson 1998: 12). Hedin og Månsson finner at strukturelle faktorer er viktige, ved siden av kritiske hendelser og relasjonelle og individuelle faktorer. Det vil si at det som finnes i samfunnet av vilkår og mekanismer for kjønnshandelen, materielle vilkår og holdninger er med på å legge premisser for om kvinnene kommer seg ut av prostitusjonen (Hedin og Månsson 1998: 306).

Men de strukturella betingelserna handlar inte bara om materiella och instrumentella resurser. Även det ideologiska klimatet i samhället, attityder och förhållningssätt har påverkat kvinnornas förändringsprocess. Här kan vi urskilja två saker. Den ena gäller synen på prostitutionen i samhället såsom den avspeglar sig i den allmänna debatten i tidningar och TV samt i utredningar och andra skrivelser om förekomsten. (Hedin og Månsson 1998: 302)

Den andra saken är att det i våra intervjuer finns många exempel på diskriminering och maktutövande i vardagliga situationer, i vilka kvinnorna har blivit utsatta för förakt och stämpling av arbetsgivare, grannar och tjänstemän. (Hedin og Månsson 1998: 303)

Samfunnet er i så måte satt på dagsorden, men det er fremdeles prostitusjonsaktørene i form av de prostituerte som er i fokus. Aktørene utenfor prostitusjonen er omtalt med utgangspunkt i deres overordnede posisjon i samfunnsstrukturen i forhold til prostitusjonsaktøren og den makt de i så måte er tilskrevet. Det vil si enten i form av debattdeltakere med mulighet til å være premissleverandør på et offentlig nivå eller i form av å være mennesker i en viss nærhet til prostitusjonsaktøren med mulighet til å legge premisser på et mer personlig eller privat nivå. Mulig maktutøvelse overfor prostitusjonsaktørene i form av stempling og stigmatisering er dermed viktige forhold å ta i betraktning ved siden av betydningen kjønnsulikhet i samfunnet kan ha.

Folks forståelse av prostitusjon og samhandling i samfunnet med hensyn til prostitusjonen, uten at de prostituerte har vært hovedfokus, har vært et utgangspunkt for å se på prostitusjon som samfunnsfenomen. I den forbindelse er både den allmene debatt og relasjoner i hverdagssituasjoner innfallsvinkler. Det har medført å få folk til å fortelle om lokalmiljøet og om holdninger for å finne frem til deres forståelse av prostitusjonen. Den offentlige debatt om prostitusjonen i Tana var en av mine grunner for å velge dette lokalsamfunnet til prosjektet. Jeg vektla imidlertid ikke medias dekning av prostitusjonstrafikken i problemstillingen i startfasen. Det var media som første gang gjorde meg oppmerksom på prostitusjonstrafikken til Finnmark, men det var ikke de store overskriftene og skandaleoppslagene som fanget min interesse. Jeg har fulgt medias dekning av prostitusjonen i Tana med stor interesse, men medieomtalen nærmest understreket noe av det jeg ønsket å problematisere. Jeg ønsket å komme meg bak mediebildet, og i så måte problematiserte jeg prostitusjonen med utgangspunkt i hvordan det ville være å gjøre feltarbeid i et lokalsamfunn som hadde vært utsatt for så sterk mediefokusering. Jeg innleder da også oppgaven med noen bilder av medias fremstilling av Tana, for ikke minst har jeg tatt i betraktning at prostitusjon fungerer stigmatiserende for de som berøres av den i form av at omverdenene vil ta avstand. Stempling eller stigmatisering problematiserer jeg med utgangspunkt i hva prostituerte blir møtt med, jamfør sitatet over. Videre har jeg sett dette i sammenheng med det Hanna Olsson (1985) omtaler som myter og forståelser i samfunnet, også forskersamfunnet, som skaper avstand til de som er innblandet i prostitusjon.

(D)om här nivåerna, dvs. den sociala verkligheten av dom människor som är inblandade i prostitutionen och den omgivande världen var mycket starkt åtskilda. Dom begrepp och det språk som användes tjänade till att skärma av, till att distansera, till att inte undersöka, till att inte förhålla sig (Prostitusjon som samfunnsproblem 1985: 79).

Dette medfører at jeg på den ene side ønsket å problematisere prostitusjon uten å distansere meg, på en måte å unngå stigmaet. På den andre side var det usikkert om folk i Tana ville være villige til å snakke om prostitusjonen, nettopp fordi prostitusjon er knyttet til stigmatisering. Jeg måtte derfor vurdere hvordan jeg best kunne få til samtaler med hensyn til problemstillingen. Media viste seg etterhvert å bli et sentralt tema både fordi folk i Tana var opptatt av hva som ble ytret, omtalt og formidlet via aviser og TV og fordi media har stått sentralt i problemstillinger andre forskningsprosjekter om prostitusjonen i Finnmark har hatt. Begge forhold omhandler stigmaproblematikken, og jeg vil komme tilbake til disse. De andre forskningsprosjektene vil jeg i første omgang omtale i neste kapittel i forbindelse med at jeg omtaler min måte å nærme meg Tanasamfunnet, og dermed prostitusjonen i Tana, på. Medias betydning for Tanaværingenes forståelse av prostitusjon og måter å forholde seg til prostitusjonstrafikken i Tana på vil bli behandlet i kapittel 5 hvor presentasjonen av materialet fra Tana blir påbegynt, men det var altså kjønn og familie som jeg i utgangspunktet syntes pekte seg ut som fokus for problematisering av prostitusjon som samfunnsfenomen.

Kjønn er det aspektet jeg med bakgrunn i forskningen oppfattet som viktigst med tanke på å se prostitusjon som et fenomen som berører alle i samfunnet. Det vil si at kjønn kan bidra med forståelse i forhold til relasjoner mellom aktører i prostitusjonen, relasjoner mellom aktører utenfor prostitusjonen og relasjoner som omfatter begge typer aktører.

Familieaspektet er relatert både til kjønnsproblematikk og til nærmiljø ved at familieaspektet omfatter nære personlige parforhold mellom kvinner og menn⁷, eller fravær av denne form for nære forbindelser mellom kjønnene, og eventuelt det fellesskap eller de relasjoner som følger med foreldrerollen generelt og mors- og farsrollene spesielt. Familieforholdene innbefatter dermed kjønnede forhold vi skaper og planlegger på en måte som er viktige for den individuelle kjønnsidentitet (Størset 1998: 13-17). Dessuten kan familiesituasjonen være

⁷ Jeg ser i denne forbindelse bort fra homofile forhold og så er en mulighet.

avgjørende for hvor folk velger å bosette seg og for hvordan de oppfatter og forholder seg til miljøet der de bor, jamfør at prostitusjon er sett som plagsomt for nærmiljøet det foregår i.

Med dette mener jeg at jeg håpet familieaspektet kunne bidra til å gjøre problematisering av kjønn mer konkret, for kjønn er ikke enkelt å forstå eller ”gripe” være seg for enkeltpersoner i deres hverdag eller for forskere i forskningsøyemed, som jeg kommer tilbake til i kapittel 3. Jeg skal nå komme inn på hvordan jeg forhold meg til problemkomplekset prostitusjon (og kjønn) utgjorde i praksis under innsamling av datamateriale. Gjennom omtale av et annet forskningsprosjekt på prostitusjonen i Tana viser jeg dessuten til hvordan mitt metodiske arbeid går en ny vei for å få tilgang til empiri om prostitusjon som relasjonelt.

3. Metodisk tilnærming og arbeide

I dette kapittelet vil mitt metodiske utgangspunkt skrives frem, for så å vise gangen i og utviklingen arbeidet med oppgaven har medført. Hovedfagsprosjektet er begrenset, men jeg har lagt vekt på det metodiske arbeidet i en slik grad at prosessens gang kort skrives frem. Først gjør jeg rede for mitt utgangspunkt. Det innebærer at fokuset på prostitusjon som relasjonelt skrives frem. Vider kommer jeg inn på hva jeg mener med samtaleintervjuer, og jeg begrunner min måte å gå frem for å samle inn empirisk materiale. Jeg problematiserer og kommenterer det jeg ser som viktige etiske forhold i sammenheng med prosjektet. Jeg har valgt kvalitativ metode, men har et bredt utvalg blant informantene. Dette begrunner jeg gjennom å se på de metodiske valg som er gjort i prosjektet *Grenseløs verdighet?* (Kramvik og Stigen 2002) og problematisere dette.

Å undersøke det skjulte⁸ og fortidde – kvalitativ og hermeneutisk tilnærming

Som tidligere nevnt håpet jeg den offentlige omtalen av prostitusjonen i Tana ville være til hjelp for meg i forbindelse med prosjektet. Imidlertid er sees prostitusjon generelt, i Norge, som fornedrende for kvinnene som selger seg, delvis også for mennene som kjøper, og i det store og hele er prostitusjon sett som skadelig. Prostitusjon er som jeg var inne på i forrige kapittel stigmatisert, og selv om prostitusjon ikke er kriminalisert i Norge er det en lyssky handel som er knyttet opp til kriminalitet, jamfør hallikparagrafen i straffeloven og de nære forbindelsene og overlappingene mellom prostitusjonsmiljøer og miljøer med narkotikaomsetning og -forbruk (Høigård og Finstad 1993: 53 og SOU 1995:15: 141-144 og 149). Prostitusjon er i tillegg knyttet til seksualitet som er et tabubelagt og vanskelig tema å ta opp. Seksualitet er ikke bare et tema det tradisjonelt knytter seg negative oppfatninger til å samtale om. Seksualitet er knyttet til en privat sfære og intime erfaringer, og det kan være

⁸ Denne overskriften er inspirert av, eller er en omarbeidet versjon av, Eva Lundgrens artikkeltittel "Att uppenbara det dolda" (1992).

kilde til både usikkerhet og forlegenhet i en samtalesituasjon (Hawkes 1996: 6). Når jeg har nærmet meg problemstillingen for prosjektet metodisk, har jeg forholdt meg til at jeg har nærmet meg et tema omgitt av hemmeligholdelse, både i forhold til handlingene og med tanke på samtale om disse.

Prostitusjon er et tema det på flere måter kan være vanskelig å nærme seg på en god måte for å samle inn et empirisk materiale til analysering. Det var derfor klart at jeg ville gjøre bruk av kvalitativ metode. De muligheter kvalitativ metode gir forskeren til å komme nær sine informanter egner seg til å få et innblikk i ømtålige tema, som Lundgren (1992) poengterer i sin artikkel “Att uppenbara det dolda”. Metaforen om forskeren som en reisende som deltar i samtaler med folk på sin vei og ideen om dannelsesreisen forskeren foretar gjennom kvalitativ forskning (Kvale 1997: 20), kan også si noe om hvor viktig nærhet er for å forstå et felt som ikke er spesifikt utforsket tidligere og til å gå inn på problemstillinger hvor en ikke har klar oversikt over informantenes grunnleggende forståelser.

Boka *Sex i arbeid(et)*, redigert av Brantsæter og Widerberg (1992), omhandler et forskningsprosjekt om seksuell trakassering, og er dermed også et prosjekt som omhandler et ømtålig tema knyttet til seksualitet. I forbindelse med problematisering av deres metodevalg beskrives et konkret eksempel på hvor viktig det er å la informantene ta del i utformingen av spørsmålene som stilles. Forskernes forestillinger om temaet var medvirkende til at det kvantitative spørreskjemaet de tok i bruk hindret enkelte perspektiver de, ved nærmere kontakt med informantene, fant var viktige å ha med (Brantsæter og Widerberg 1992: 44-45). Spesielt kommer de inn på vanskene med å beholde fokus på det relasjonelle, i vid betydning, ved et fenomen som er en hendelse mellom personer.

Metodiske vansker som følger med et ønske om å være åpen for informantenes forståelse av hva som er relasjonens og/ eller fenomenets kontekst blir også tydeliggjort.

Til tross for våre anstrengelser for å få frem noe om sammenhengene og omstendighetene trakasseringen hadde forekommet i, lå spørreskjemaets tyngdepunkt i "hendelsen". Sammenhengene, den såkalte kontekst, forsvant ut av syne. Vi la opp til en forståelse av seksuell trakassering som ett fenomen, vi *fenomeniserte* istedenfor å forstå det som en relasjon (...) Dermed kom vi til å behandle seksuell trakassering på akkurat samme måte som vi så ble resultatet da rettslige konfliktløsningsmetoder ble tatt i bruk. (...) Dessuten fikk kvinnene ikke mulighet til å gi sitt eget bilde av konteksten, men bare til å ta stilling til den kontekst vi hadde antydnet, Det samme gjaldt den seksuelle trakasseringen som sådan. (Brantsæter og Widerberg 1992: 44-45)

Informantene fikk gjennom kvalitative intervjuer mulighet til å formidle det de syntes var relevant for problemstillingen, og de kunne gi uttrykk for hvordan de mente det var meningsfullt å problematisere temaet de skulle komme med sine perspektiver på og fremstillinger av (Brantsæter og Widerberg 1992: 45). Med tanke på problemstillingen for prosjektet i Tana har lærdommene fra prosjektet om seksuell trakassering vært viktige. Blant annet har problemstillingen i mitt prosjekt vært formulert ut fra at jeg har skullet undersøke prostitusjon som et samfunnsfenomen. Gjennom formuleringen har jeg ønsket å uttrykke at det er sammenhengene og omstendighetene prostitusjonen forekommer i jeg ønsker å vektlegge. Det innebærer at jeg ser en metodisk innfallsvinkel til prostitusjon som tar tak i prostitusjonen i Tana som relasjonell, som noe som foregår mellom mennesker i samfunnet, som fruktbar.

Videre har hermeneutikk og dens sirkel, mellom deler og helhet og mellom empiri og tolkning, i en stadig utfordrende og kunnskapsakkumulerende spiralbevegelse vært sentral for mitt metodiske arbeide. Hermeneutikken gir nettopp metoden for å forstå, gripe mening, når fokuset rettes mot handlinger, relasjoner og kontekst, det som skjer mellom mennesker i samfunnet. Det være seg meningsfullt med henblikk på intendert mening, konvensjonelt bestemt mening eller bakenforliggende mening (Lundgren 2001: 25-36). Jeg valgte, som tidligere nevnt, å gjøre et feltarbeid i Tana. Jeg trengte kunnskap om tanasamfunnet, om prostitusjonen og å få kontakt med folk. Observasjon, deltagelse og dagligdagse samtaler gir mulighet til å lære om og "å fange opp", å innhente empirisk materiale om, prostitusjonen med utgangspunkt i det som skjer mellom folk i Tana. Det innebærer muligheten til å gripe mening som ikke blir "uttalt" blant tanaværingene, overfor hverandre eller meg jamfør

prostitusjonen som skjult og fortidd, eller som de ikke ”får øye på”, fordi det gjelder deres lokalmiljø og er underforstått, i samtaler og situasjoner.

Et feltopphold gir mulighet til å skape en forståelse med bakgrunn i det forskeren ”plukker opp” i møter med samfunnet som enkeltpersoner, som grupper i samfunnet og som et (tilnærmet) hele. Feltarbeidet har jeg med andre ord sett på som at jeg, som forsker, har vært underveis, jamfør Kvale. Fra min for-forståelse, basert på metodisk og teoretisk forarbeide da jeg kom til Tana, har jeg sett, hørt, følt og bearbeidet inntrykk fortløpende og over tid. Det innebærer at jeg har forholdt meg til mening på flere nivåer, som nevnt over. Fortolkning av (menings)materialet, jeg samlet inn under feltarbeidet, har pågått underveis i feltarbeidet og pågår videre med etterarbeidet, analysering av materialet, teoretisering og så vider (i en spiralbevegelse) til stadig ny meningsdannelse kommer ”til syne”. Imidlertid har jeg valgt å bruke samtaleintervjuer som er tatt opp på bånd som hovedmateriale i oppgaven. De praktiske grunnene for dette vil jeg nå komme inn på.

Samtaleintervjuet – en mulighet til å synliggjøre viktige sider ved det metodiske arbeidet

Med betegnelsen samtaleintervjuer ønsker jeg å fremheve noen sider ved det kvalitative forskningsintervjuet. Jeg ønsker å synliggjøre intervjusituasjonen som relasjonell, som et samspill eller en samproduksjon, jamfør kapittel 4 ”Forskningsintervjun som relationell praktik” av Hydén i ”Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ metode” (Haavind 2000: 130-154). Det kan også uttrykkes som at informant og intervjuer deltar i en samhandlingsprosess hvor de, gjennom gradvis utveksling, forhandler frem en samtale, som utgjør empirien under forskerens videre tolkningsarbeid (Brantsæter 2001: 190-195). Det betyr at forskeren tar del i forskningsintervjuet på en mer aktiv måte enn det gjengivelser i forskningsrapporter som oftest viser, for eksempel med sitater der kun informantens uttalelser er gjengitt. Videre tar Brantsæter (2001: 190-195), i avhandlingen ”Møter med menn dømt for seksuelle overgrep mot barn”, i bruk begrepet intervjusamtale. Hun viser til at forskningsintervjuet ligner på en vanlig samtale, men intervjuet er ikke preget av samme gjensidighet for personen som blir intervjuet og den som intervjuer. Samtalen i

intervjuet er ensidig vinklet på grunn av rammene rundt. Det er blant annet gjort en avtale mellom informant og forsker, se vedlegg 2 og 3 for avtaler tatt i bruk i Tana, ved siden av at det knytter seg uskrevne regler til samtaler, for enhver samtale avhengig av konteksten.

I forhold til Brantsæters begrep, intervjusamtale, har jeg valgt å snu på ordene, til samtaleintervju. Ved å sette samtale før intervju ønsker jeg å vise til samhandling, samspill og samproduksjon, prosessen under intervjuet. Samtidig ønsker jeg å fremheve samtaleaspektet ved intervjuene, at rammen intervjuene foregikk i var mest mulig uformell. Det dreier seg for det første om kvaliteter ved intervjueteknikken jeg har arbeidet med, for å bringe med meg inn i samtaleintervjuene. Både informanten og jeg har vært aktive i intervjusituasjonene, men jeg har lagt opp til at informanten er aktiv forteller og jeg er aktiv lytter (Hydén 2000: 134-135). Jeg har planlagt samtaleintervjuet med tanke på å gi informanten best mulig rom til å uttrykke seg. Det innebærer at jeg har ønsket ikke å legge premisser for hva informanten kan snakke om eller hvordan, utover at det er et overordnet fokus og at jeg har noen temaer jeg har ønsket å komme inn på en gang underveis i samtalen, se vedlegg 1 for intervjuguide.

Den aktive lytterrollen innebærer imidlertid at intervjueren tar aktivt del i samtalen underveis ved å gi støttende tilbakemeldinger, gi spørrende tilbakemeldinger, stille spørsmål og/ eller være kritisk til uttalelser (Hydén 2000: 130-154). Jeg har lagt vekt på å gi spørrende tilbakemeldinger og på å stille spørsmål. Med andre ord har jeg vært inspirert av metodearbeid og intervjueteknikker utarbeidet med tanke på intervjusituasjoner med informanter som er/ har vært utsatt for seksualisert vold eller som er/ har vært overgripere (Lundgren 1992, Hydén 2000 og Brantsæter 2001). Utgangspunktet for dette er at prostitusjon er et ømtålig tema, som i tillegg kan kategoriseres som seksualisert vold i forskningsøyemed (Prostitusjon som samfunnsproblem 1985: 9-15). Imidlertid har jeg lagt opp til en intervjuprosess som er mindre formalisert, mindre repetativ og mindre innarbeidet i analysen av empirien enn det Lundgren (1993), Hydén (2000) og Brantsæter (2001) har gjort på hver sine måter i sine prosjekter.

Selv om det har vært en situasjon uttalt som et forskerintervju har ”den vanlige samtalen” vært forbilde, altså samtaleintervju. Kontakten med informantene er stort sett opprettet i hverdagslige og uformelle situasjoner. Det uformelle har vært vektlagt også utover

intervjusituasjonene. Feltarbeidet utgjorde en bakgrunn med hverdag i Tana. Snøballmetoden, jeg tok i bruk for å opprette kontakt med informanter, gjør at kontakten opprettes underveis ettersom jeg møter personer. De kan foreslå seg selv eller andre som informanter, eventuelt også opprette en kontakt videre til personer jeg ikke har vært i kontakt med. Intervjuene er gjort i uformelle settinger, hjemme hos informantene i den grad de har ønsket det. Jeg har også hatt kontakt med mange av informantene jeg intervjuet i dagligdagse settinger, det være seg på jobb- og fritidsarenaer eller annet, før og/ eller etter intervjuet.

Avgjørende er det også at prosjektet i Tana ikke har vært et prosjekt hvor utvikling av metode har vært, eller er, et uttalt mål. Det betyr ikke at prosjektet ikke gir metodiske utfordringer, med tanke på problemstillingen jeg har valgt, men et hovedfagsprosjekt er svært begrenset hva gjelder midler og omfang. Blant annet ville gjentatte intervjuer med de samme personene vært avhengig av at omfanget på prosjektet var langt større, og jeg hadde med fordel hatt (for)arbeider å bygge på. Spesielt med tanke på tid til bearbeiding og oppfølging, og eventuelt utvikling av en mer varig relasjon mellom informant og forsker, skiller intervjuarbeidene til Lundgren (1993), Hydén (2000) og Brantsæter (2001) seg fra mine samtaleintervjuer i Tana. Begrensningen av omfang gjør også at selv om prosessen under samtaleintervjuene er avgjørende for datamaterialet, vil prosessen ikke bli spesifikt problematisert eller fokusert under presentasjonen og analysen av materialet.

Hovedfagsoppgaven har bare gitt plass til vektlegging av empiri med tanke på oppgavens problemstilling. Prosessen mellom informantene og meg er imidlertid synliggjort ved at mange av sitatene er lange. De gradvise vekslingene kommer dermed frem. I tillegg kommer jeg inn på sider ved samhandlingen i siste underkapittel om metode, hvor jeg ser på forskerrollen gjennom eksempelet kjønn.

Samtidig er jeg opptatt av forhandlingene som foregår i intervjuene. Båndopptakene av samtaleintervjuene er gjort for å få tilgang til informantenes egne ord og formuleringer og til samhandlingen mellom informantene og meg. Konkret vil det si at jeg, med tanke på problematikken stigmatisering og ”det skjulte” medfører, ønsket tilgang til hvordan vi nærmet oss temaet prostitusjon i samtalene. Prostitusjonen skulle undersøkes med tanke på kjønnsproblematikk, men det viktigste var å la informantene komme med sine forståelser av

prostitusjon ut fra sine situasjoner og sine oppfatninger. Innfallsvinklene og måtene å snakke om og nærme seg ulike perspektiver på ville kunne synliggjøres gjennom utskriftene fra samtaleintervjuene. For eksempel så jeg det som viktig å være åpen også for positive fremstillinger av prostitusjon i og med at tilgjengelig prostitusjonsforskning, offentlige utredninger og hele stigmatiseringsproblematikken gir så klart negative fremstillinger av prostitusjon⁹. Det gjorde det nødvendig med mulighet for klargjøring av hva som sies og hvordan det blir sagt under samtalen og til fordypning i etterkant med hensyn til fremstillingene fra informantene og meg. Det er personene som har deltatt i samtaleintervjuene jeg heretter vil omtale som prosjektets informanter¹⁰.

Med tanke på prostitusjon som et tema det ligger begrensninger på å ta opp i offentlige settinger og eventuelle ubehagelige og problematiske sider samtaleintervjuene kunne medføre for informantene, har etiske vurderinger vært en integrert del av det metodiske arbeidet. Det metodiske utgangspunktet jeg har valgt har integrert etiske vurderinger i aller høyeste grad. Imidlertid har jeg tatt i betraktning noen sider ved prosjektet i Tana som skiller seg ut med tanke på den etiske gjennomarbeidingen.

Et ømtålig tema – etiske vurderinger

Etikkspørsmål, som Kvale oppgir dem i sin liste over etiske spørsmål på starten av en intervjustudie (1996: 118-123), er en viktig begrunnelse for at jeg avviker fra det metodiske utgangspunktet, som skissert over, og gjør metodiske tilpasninger med utgangspunkt i prosjektet i Tana. Informantene som deltok i samtaleintervjuer med meg var ikke valgt ut med

⁹ Forøvrig en forståelse av prostitusjon jeg personlig deler og som det derfor fra starten har vært viktig å forholde meg faglig skikkelig til i forbindelse med prosjektet. Det vil si at jeg metodisk, også etisk (Kvale 1996: 117-120), har problematisert og aktivt forholdt meg til at jeg har vært mitt viktigste forskningsverktøy (Brantsæter 2001: 190-195 og Hydén 2000: 130-154). Etikk kommer jeg forøvrig tilbake til nedenfor i kapittelet.

¹⁰ I prinsippet er alle personer jeg har snakket med i Tana (og for den saks skyld også andre steder hvor prosjektets tema har vært diskutert) informanter med hensyn til at jeg metodisk har benyttet meg av å være deltakende observatør. Det vil si at deres samhandling med meg er en del av et omfattende datamateriale, det empiriske materialet jeg har innhentet, som utgjør deler av den komplekse konteksten prosjektets problemstilling er undersøkt med utgangspunkt i. I denne rapporten er det imidlertid sitater fra samtaleintervjuene som er brukt som eksempler, og som jeg analyserer med utgangspunkt i. For, tillegg, å vise til den spesielle betydning samhandlingen med intervjupersonene er tillagt er disse personene alene omtalt som prosjektets informanter i oppgaven.

bakgrunn i å være aktører i prostitusjonen, som eventuelt medfører en inngripen i den enkelte informantens forståelse av egne tabubelagte handlinger. Å ikke vektlegge terapiaspektet ved intervjuene, i motsetning til Brantsæter (2001: 190), Hydén (2000: 136-143) og Lundgren (1993: 193-199), har jeg derfor vurdert som etisk forsvarlig. Samtaleaspektet ved intervjuet har jeg derimot ønsket å legge vekt på. Jeg har ønsket minst mulig avstand mellom informantene og meg, som forsker, med hensyn til forståelse av nærhet til prostitusjonen (se kapittel 2). Det har ikke vært ønskelig at jeg skulle bli sett som en person som kommer til Tana og er en offentlig premissleverandør, men det har vært ønskelig at informantene og jeg er sett som personer som er like ”nær” prostitusjon, i forhold til maktaspektet som knytter seg til stempeling og stigmatisering. Det innebærer et fokus der jeg ikke har gått inn for å knytte prostitusjon, som fenomen, til Tana, som samfunn, eller å stemple tanaværing, generelt, som prostitusjonsaktører. Tana er et avgrensa område jeg har fokusert som et eksempel, for å undersøke hvordan prostitusjon kan sees og omtales i et samfunn.

Møter med tanaværing, og i særstilling samtaleintervjuer med disse, har fungert som mine døråpnere til tanasamfunnet, å se prostitusjonen i den konteksten Tana utgjør. Åpenhet og informasjon om hva jeg gjorde i Tana så jeg som viktig for å forholde meg metodisk etisk. Oppdraget som deltakende observatør gjorde at det ikke var noen problemer å fylle tiden med aktiviteter og oppgaver. De første ukene oppholdt jeg meg mye på kommunehuset, var tilstede i dagliglivet der og gjorde kontorarbeid relatert til prosjektet. Etterhvert gikk dagene mer med til å oppsøke andre settinger og folk. Kveldene ble raskt fylt opp med besøk på ungdomsklubben (tirsdag eller torsdag), ”aktivt” dartspill (onsdag og søndag), diverse møter, korsang og besøk rundt om i kommunen. I helgene ble det mange turer på utestedet Foxy. Av andre opplevelser er jakt allerede nevnt. Jeg var også tilstede på eldretreff, ungdomskonferanse, læstadiansk samling, ”dans på lokalet”, skutervisning og reinsamling, for å komme med noen eksempler. Med andre ord ble jeg godt mottatt i Tana, og fordi de fleste lett skjønnte at jeg var nykommer i kommunen ble jeg ofte spurt om hva jeg gjorde i Tana. Når temaet forskning på prostitusjonen i Tana ble brakt på banen var det gjerne noe skepsis og spørsmål om jeg var journalist. Dette var greit fordi jeg kunne følge opp med å informere, å klargjøre hvem jeg var, at jeg ville snakke med folk i Tana om prostitusjonen og hadde et ønske om å komme ”bak” mediebildet. Med andre ord fortalte jeg at jeg var hovedfagsstudent

som skulle skrive oppgave om Tana og prostitusjonstrafikken, og at det innebar at jeg ville snakke med folk i Tana om sammenhengene og omstendighetene prostitusjonen forekommer i, som forsåvidt også omhandlet media.

I sosiale sammenhenger kunne jeg til tider ha lyst til å slippe å være ”hun som forsker på prostitusjonen”, men jeg fant raskt ut at det var bra å være tydelig på hva jeg gjorde i Tana. Dette gjelder selvfølgelig også i forhold til de etiske problemstillingene. Åpenheten gjorde at folk kunne ta stilling til om de ville snakke om prostitusjonstrafikken med meg eller ikke, og prostitusjonen var et tema de fleste hadde noe å kommentere på. Det var kommentarer om hva de mente om prostitusjonen, prostitusjonsaktørene, prostitusjonsmotstanderne, media, kommunens måte å håndtere saken på med mer. I tillegg var det spørsmål om hvem jeg hadde snakket med, anbefalinger om hvem jeg burde ta kontakt med, vitsing og rykter. Mye ble fortalt som morsomme kommentarer eller historier i sammenhenger med flere tilstede, men ikke alle ønsket å si noe i disse situasjonene. Flere som i første omgang ikke ville snakke om prostitusjonen tok temaet opp med meg ved en senere anledning. Det vil si at jeg har fått kommentarer gjort i all offentlighet og kommentarer personen ikke ønsket at andre skulle vite kom meg for øre. Noen av informantene snakket jeg ikke med i offentlige sammenhenger, men de fleste hadde jeg samtaler med både før og etter samtaleintervjuet. Kommentarer er gitt i fortrolighet såvel fra informantene som fra andre personer utenom samtaleintervjuene. Det forekom også tilfeller der en person etter eget utsagn ikke ønsket å blande seg inn i diskusjonen om prostitusjon og derfor ikke hadde noe å fortelle, men hvor personen så fulgte opp med å ”lette på trykke” ovenfor meg. For trykk i debatten det formidlet både informanter, som jeg kommer tilbake til i kapittel 5, og andre tanaværingar at det var.

Det var særlig viktig at informantene skulle være trygge på anonymitet og på at jeg ville behandle informasjon konfidensielt (Kvale 1996: 109-115). Jeg gikk derfor varsomt frem for å få avtaler med informanter. For eksempel havnet jeg i en situasjon der jeg var sammen med Lone Hegg (hovedfagsstudent omtalt i kapittel 3) og noen andre personer hvor det viste seg at jeg og Lone var interessert i å intervju hver vår andre person. Selv om kulturspenningene også var et ømtålig tema var Lone Hegg i denne situasjonen mer åpen og direkte i sine spørsmål om muligheten for intervju enn det jeg var. Det vil si at hun sannsynligvis fikk en

samtale med den aktuelle personen, mens jeg ikke oppnådde en kontakt for videre møte der og da. Det var hele tiden en vurdering jeg gjorde, fra situasjon til situasjon, hvordan jeg best kunne få etablert en nødvendig kontakt og samtidig forholde meg til konfidensialitet for informanten. Snøballmetoden innebar at jeg gjorde det generelt kjent at jeg var interessert i å gjøre samtaleintervju med folk. Enkelte personer tok da kontakt med meg og sa seg interessert. Andre satte meg i kontakt med personer de mente jeg kunne være interessert i å snakke med, eller de foreslo personer de syntes jeg burde ta kontakt med. Det vil si at det noen ganger var mer åpenlyst at jeg spurte en person om en samtale eller gjorde en avtale om å møtes. Mange kontakter og forslag førte frem til samtaler, men bare enkelte førte frem til samtaleintervjuer. Noen av intervjuene ble gjort uten mellomledd etter at jeg oppsøkte personer på bakgrunn av vurderinger av de informantene jeg hadde og hvilke jeg mente det ville det være bra å ha i tillegg. Noen ganger kunne jeg føle meg som en snik som snoket rundt i Tana, men det at jeg var åpen på hvem jeg var og folks åpne måte å ta meg imot på gjorde at dette bare var unntaksvis. Jeg var opp og ned og høyt og lavt i Tana, snakket med mange og samlet inn mye og mangfoldig materiale.

Fokuset under innsamling av materialet har med andre ord vært å gå bredt ut.

Spenningsfeltetene mellom det å ønske åpent å undersøke et på forhånd stemplet tema og mellom prostitusjon som en hendelse og valg av det relasjonelle som innfallsvinkel, vil jeg nå se på og begrunne i forhold til et pilotprosjekt gjort på prostitusjonen i Finnmark.

Å gå bredt ut for å se prostitusjon i et avgrenset samfunn – til forskjell fra avgrensning til prostitusjonsaktører på et større område

Kramvik og Stigen omtaler i rapporten “Grenseløs verdighet?” et pilotprosjekt de har gjennomført. De har hatt i oppdrag å “peke på relevante problemstillinger og forskningsfokus når det gjelder russisk prostitusjon i Nord-Norge” (2002: 3). Prosjektet tar for seg Tana spesielt ved at en av de to vesentligste målsetningene er konsentrert om Tana alene (2002: 4). Til forskjell fra meg valgte de imidlertid å gjøre et feltarbeid som skulle dekke store deler av Finnmark. Dessuten gjennomførte de feltarbeidet på ti dager, og de valgte en innfallsvinkel til

temaet prostitusjon gjennom en inndeling mellom aktørene i prostitusjonen og samfunnet rundt. Det siste er en tilnærming som har mye til felles med måtene Heigres (2001) og Stenvoll (2002) problematiserer prostitusjonen i Tana/ Finnmark på, som vil problematiseres i neste kapittel om min analytiske tilnærming til datamaterialet. Kramvik og Stigen skriver at de har lagt vekt på å kontekstualisere fenomenet prostitusjon, og stigmatisering er et sentralt begrep i så måte. I praksis betyr det at Kramvik og Stigen, som Stenvoll, reserverer seg mot å omtale eller se trafikken med kvinner fra Russland som prostitusjon eller salg av sex. Reservasjonen gjøres på tross av at Kramvik og Stigen, i likhet med Stenvoll, velger å fokusere på aktørene i prostitusjonen, omtalt som russiske kvinner i relasjon til menn i Norge og menn som har relasjoner til kvinner fra Russland (Kramvik og Stigen 2002: 3-7).

Samfunnet blir gjort relevant gjennom at forskerne velger en tilnærming til aktørene i prostitusjonen som de kaller ”empowerment” (2002: 6) og gjennom å rette et søkelys på barn og unges oppvekstvilkår, i Tana spesielt. Her velger jeg av plasshensyn å ta tak i empowerment-begrepet som eksempel, for å problematiserer samfunnsperspektivet. Kramvik og Stigen oppgir ingen referanse for hvor de henter empowermen-begrepet fra, og det fremstår på en måte som gjør at jeg ser flere problemer med å ta det i bruk for å kontekstualisere prostitusjon. Kramvik og Stigen knytter empowerment til politisk definerte tiltak i forhold til prostitusjon, med henvisning til myndigheter og endringsprosesser (2002: 6) og som del av overskriften til et konkret forslag til tiltak: “Empowermentprogram for kvinner i Russland” (2002: 42). Dette er i samsvar med Pro Senterets bruk av begrepet i “Strategisk Plan 2001-2005” hvor det står: “Samfunnets innsats i årene framover bør være tuftet på det beste i vår humanistiske tradisjon – solidaritet og empowerment, ikke fordømmelse, utstøting eller kvelende medlidenhet.” Enpowerment-begrepet knytter seg også til Pro Senteret gjennom at Kramvik og Stigens tar i bruk senterets fremstillingen av dehumanisering (Kramvik og Stigen 2002: 15). Begrepet rehumanisering, som Kramvik og Stigen omtaler som en agenda de finner gjennom sin felterfaring og som relateres direkte til begrepet om dehumanisering (2002: 14), kan være en form for empowerment, jamfør Pro Senterets kobling mellom “det beste i vår humanistiske tradisjon” og empowerment. I den grad det stemmer at Kramvik og Stigen har latt seg inspirere av Pro Senteret i denne sammenheng trer det politisk-strategiske frem. Når Kramvik og Stigens bruk av

empowerment-begrepet i de to sammenhengene jeg har henvist til over dertil ser ut til å ha ulik betydning fremstår begrepet som metodisk lite egnet. Imidlertid forstår jeg empowerment-perspektivet som et forsøk på å oppnå noe av den samme tilnærmingen til prostitusjon som det jeg ønsker gjennom fokuset på prostitusjonen gjennom det relasjonelle. Jeg tolker det slik at begge tilnærmingmåtene har som utgangspunkt at stigmatisering medfører et skille mellom prostitusjonssamfunnet og samfunnet rundt og at avstanden mellom disse kan gi stor betydning for forskningen på prostitusjon. Jeg mener mitt metodiske valg skiller seg fra andres metodiske valg innen forskning på prostitusjon på et par vesentlige punkter, og jeg ønsker derfor å klargjøre og begrunne mitt valg. Jeg bruker de til forveksling like problemstillingene, fra Kramvik og Stigen sitt prosjekt og fra mitt prosjekt, som eksempel.

Kramvik og Stigen velger først ut noen grupper de mener er vesentlige for å få tilgang på relevant datamateriale. Fokuset rettes mot prostitusjonsaktørene og andre grupper som antas å ha særlig kunnskap om aktørene (Kramvik og Stigen 2002: 5). Det vil si at de i utgangspunktet skaper et klart skille mellom "prostitusjonsgrupper" som avvikende utgrupper i samfunnet og samfunnet rundt som den normale inngruppe. Skillet mellom "de uvanlige" og "de vanlige" er dermed etablert. Gjennom dette skillet mener jeg grunnlaget for stigmatisering, i seg selv, eller en gjentakelse av stigmatiseringen, en restigmatisering, er gitt. Deretter velger Kramvik og Stigen et perspektiv som skal tilføre de stigmatiserte en form for makt. Denne makten mener jeg i så fall vil bli en form for motmakt. Det innebærer at den stigmatiserte gruppen, som tilkjennes makt på denne måten, begrenses av de som har påført stigmatiseringen i utgangspunktet, de virkelige makthaverne i situasjonen. "Det vanlige" samfunnet, med Kramvik og Stigens ord omtalt som forskere og myndigheter, skal ved å vektlegge forskjellen på inn- og utgruppene tilføre utgruppene en subjektivitet som er del av selve definisjonen på inngruppen.

Poenget mitt er her at bruken av empowerment-begrepet, som jeg tolker det ut fra hvordan Kramvik og Stigen tar det i bruk, medfører at selve skillet mellom "prostitusjonssamfunnet" og samfunnet forøvrig videreføres. Imidlertid gjør perspektivet, som empowerment-begrepet medfører, at Kramvik og Stigen går inn for å se bort fra, eller ikke å se, hva skillet medfører

relasjonelt. Det relasjonelle grepet inndelingen medfører skal ikke sees som viktig eller avgjørende i relasjoner mellom personer i Tana. Som selve betegnelsen på perspektivet, empowerment, tilsier er det samfunnets representanter som har makt til å overføre eller gi ”makt” til ”prostitusjonssamfunnets” aktører. Med andre ord er prostitusjon temaet som skal undersøkes og fokuset er rettet mot prostitusjonsaktørene, men det blir viktig å omtale prosjektet, aktørene og perspektivene som om det ikke dreier seg om prostitusjon.

Rehumaniseringen av prostitusjonsaktørene forutsetter med andre ord at vi ser personene som handlende subjekter som ikke skal sees i tilknytning til avvik, utgrupper eller som deltakere i ”prostitusjonssamfunnet”. Med Hanna Olssons ord (1985:), som siteres i kapittel 2, ser jeg en fare ved empowerment-begrepet ved at forskere kan ende med å ta for seg prostitusjon gjennom å “ikke forholde seg til” prostitusjon i en kontekst¹¹. Kramvik og Stigens rapport fra pilotprosjektet mener jeg tildels fungerer som en gjentakelse av de stigma de forsøker å overkomme. Denne form for paradoks har jeg jobbet for å overkomme metodisk. For det første har jeg kunnet avgrense prosjektet til et mindre område. Jeg har dermed kunnet bruke midlene til mer bearbeiding og oppfølging først av innsamling av og så av analysing av datamaterialet. For det andre har jeg holdt det relasjonelle i fokus, og metodisk tatt i betraktning at tyngdepunktet ikke skulle legges på prostitusjon som handling, jamfør erfaringene fra ”Sex i arbeid(et)” sitert over.

Kramvik og Stien avgrenset som sagt prostitusjonens aktørgrupper som interessante informanter. I motsetning til dette var det for meg ønskelig med bredde blant personene jeg gjorde samtaleintervjuer med. Kriteriet jeg i utgangspunktet hadde etablert var at personene skulle være fra Tana. Med andre ord var det ikke grunnlag for å inkludere eller ekskludere noen grupperinger innenfor tanasamfunnet, for jeg skulle nettopp undersøke hva, for eksempel kjønn, familiesituasjon, bygdetilknytning, kulturell tilknytning, politisk tilknytning, religiøs tro eller annet, som kunne være interessant. Ved å gå bredest mulig ut og opprette

¹¹ Det jeg ser som negativt ved å ta i bruk begrepene empowerment og rehumanisering i forbindelse med forskning, ser jeg forøvrig kan ha positive eller nyttige funksjoner, for eksempel med tanke på en behandlingssituasjon. Nær sammenbinding av forskningsmetode til behandlingsmetode, kan imidlertid gi en slagside med hensyn til at forskeren ikke beholder en nødvendig avstand analytisk, blir kooptert nedenfra (Kvale 1996: 118). Det er med andre avgjørende at forskeren tolker informantens utsagn og ikke bare gjenforteller det som er sagt uten diskusjon (Brantsæter 2001: 195).

kontakt med forskjellige miljøer ønsket jeg å få forskjellige perspektiver på problemstillingen. Det vil si at jeg nærmet meg eventuelle aktører i prostitusjonshandelen gjennom deres egenskap som deltakere i samfunnet. I den grad informantene hadde vært horekunder eller hadde en vedvarende deltakelse i prostitusjonen kunne det komme frem i samtaleintervjuet, men det var ingen nødvendighet. Informantene ble plukket ut etter snøballmetoden, som tidligere nevnt. Jeg gjorde meg tilgjengelig ved å være åpen om at jeg ønsket å snakke med folk om prostitusjonen, for så å la ”snøballen rulle”. Det vil si til videre kontakt med samme person eller til andre personer og til slutt til et utvalg informanter. På den måten kunne jeg også bruke informasjon og kunnskap fra oppholdet i Tana under utvelgelsen av informanter, som hermeneutiske tilnærmingen tilsier. I den grad jeg har brukt kunnskapen var det med tanke på å få bredde, eventuelt forskjellige perspektiver på prostitusjonen, i materialet. Jeg har i utgangspunktet forholdt meg til prostitusjonen ved å ikke diskvalifisere noen sammenhenger eller omstendigheter, for det var det relasjonelle, prostitusjon som noe mellom mennesker i Tana, jeg skulle undersøke. Imidlertid har jeg gjort utallige valg underveis i feltarbeidet. De mest sentrale vil jeg nå komme inn på.

Kort om utvalget – informanter, samtaleintervjusettinger og sitater

I Tana er det mange muligheter for å få bredde. Blant annet vil det si at begge kjønn er godt representert blant informantene. Jeg har jobbet med å få informanter blant folk som har tatt offentlig del i prostitusjonsdebatten, imot eller til forsvar for prostitusjonen, og folk som ikke har deltatt. Jeg bodde og oppholdt meg mye i Tanabru, men informanter ble valgt etter tilhørighet til forskjellige bygder oppover og nedover i kommunen og på begge sider av elva. I forhold til dette er også det kulturelle aspektet vurdert. Videre er forskjellige arbeids- og familiesituasjoner forhold jeg har tatt med i betraktningen. På tross av ulikhetene har informantene imidlertid også likhetstrekk som har med relasjoner å gjøre. Det vil si at bortimot alle personene som var voksne, og ikke var under fortsatt utdanning, hadde barn. Familiesituasjonene varierte imidlertid med hensyn til hvor barna plasserte seg i alder, fra under skolealder til godt voksne med egne familier. Det innebærer også at de levde i eller

hadde levd i en familiesituasjon hvor fellesskapet bestod av informanten med en partner og eventuelt deres felles barn. Alle var, eller hadde vært, deltakere i samfunnslivet i form av deltakelse i arbeidslivet, og bortimot alle hadde deltatt i eller deltok i frivillig arbeide for fellesskapet i en eller annen form. Variasjoner var klart tilstede, men de kan vel så mye knyttes til personenes faser i livet som til inndelinger i inn- versus utgrupper relatert til prostitusjonen.

Tolv samtaleintervjuer er gjort med enkeltpersoner. Disse intervjuene representerer samtaler på en til to timer med et utvalg av det varierte folket tanaværingene utgjør. I tillegg ble to intervjuer gjort med to personer og ett intervju ble gjort med en gruppe ungdommer. Alle personer som ble tatt opp på bånd ble gjort klar over hva dette innebar og ga et informert samtykke. Alle informantene som gjorde enkeltintervjuer og et par av de andre ble gitt tilbud om å skrive en kontrakt med meg, vedlegg 2. Jeg gjorde spesielt oppmerksom på at intervjusituasjonen var frivillig og at informantene kunne kontakte meg etter intervjuet om de ikke ønsket å delta likevel eller hvis det var noe annet de ønsket å formidle. Intervjuguiden (vedlegg I) jeg tok i bruk under samtaleintervjuet ble bygd opp etter temaer som skulle følges løst. Det vil si at guiden var et hjelpemiddel for meg hvis samtaleintervjuene trengte å settes igang og at guiden skulle sikre at jeg spurte om de temaer som samtalen ikke kom inn på men som jeg ønsket å få informasjon om. Guiden tok utgangspunkt i at informanten skulle fortelle om seg selv, for så å gå over til tanasamfunnet. Til slutt stod direkte spørsmål om prostitusjonen ført opp. Grunnene til at jeg valgte denne oppbygningen var å få intervjupersonen til å snakke ut i fra sitt liv og fra situasjonen i Tana. Jeg håpet også dette skulle gjøre det mulig å komme ”bak” mediebilder og mulige politiske og moralske stillinger i debatten som hadde vært. Jeg ønsket å ta utgangspunkt i forhold som var nær informanten og av mer konkret art for så å gå over på personens oppfatning av mer abstrakte forhold. I materialet kommer det frem stor variasjon med hensyn til kunnskap om, erfaring med og forståelse av prostitusjonen.

Med hensyn til samhandling ga det forskjellige antallet personer under samtaleintervjuene meg et ekstra innblikk i forskjellige intervju- og samtaleteknikker. Flere personer tilstede ga noe mindre kontinuitet i enkeltpersonenes resonnementer. Det ga til gjengjeld mulighet til et

annet innsyn i forskjellige forståelser av utsagn. Informantene kunne stille hverandre spørsmål eller ta i bruk innfallsvinkler med et annet utgangspunkt enn meg. Jeg kunne dessuten lytte til samtalen mellom de andre. Det fungerte noe mer som de samtalene jeg havnet i i daglige situasjoner, men dette vil på grunn av anonymisering komme frem bare i noen få eksempler i sitatene.

Det er bare noen få sitater som får plass i oppgaven. Jeg ønsker igjen å påpeke at sitatene er hentet fra anonymiserte versjoner av samtaleintervjuene med informantene. Det er imidlertid langt flere enn de siterte som kan ha grunn til å kjenne seg igjen i de forskjellige uttalelsene. Det er også sånn at blant informantene er det ofte mer enn en som vil kunne vedkjenne seg utsagnet. Det vil si at uttalelser har blitt gitt fra forskjellige personer med like uttrykk og/eller, det jeg forstår som, lik mening. Jeg håper derfor fokuset vil rettes mot hva som blir sagt heller enn hvem som kan ha sagt hva. Når det er sagt, viser sitatene også at like uttrykk blir brukt til å uttrykke ulik mening. Det bringer igjen inn et fokus på det relasjonelle under samtaleintervjuene, og begrunnelsen min for å bruke flere lange sitater. Ved å gjengi samtalene i lengre utsnitt, vil leseren til en viss grad kunne vurdere mine utvalg og min presentasjon av informantenes utsagn. Det vil også gi en større mulighet for at leseren kan gjøre egne tolkninger med utgangspunkt i sitatene.

Tilnærming til prostitusjon som tema, utarbeidelse av problemstilling, samhandling under samtaleintervjuene, konteksten som tas i bruk i samtalen og konteksten jeg så tar i bruk under tolkning og analyse er viktige aspekter. Dette er komplekse forhold å skulle ta hensyn til på en god og etisk vitenskapelig måte, som Lundgrens omtale av krav til vitenskapelig virksomhet viser:

For meg er det et minimumskrav til vitenskapelig virksomhet at ”resultatene”, dvs. analysen og dens grunnlag og veien frem, er intersubjektivt etterprøvbare (...). Også dette med tanke på hermeneutikk som metode. Men i stedet for å skjelle mellom den subjektive før-forståelsen og den resulterende helhetsforståelsen som oppnås etter grundig arbeide med teksten, slik det er vanlig å gjøre med en hermeneutisk metodisk tilnærming, vil jeg peke på det relative skillet mellom materiale- og forskertolkning, og forskerens mange muligheter til forståelse av mening. Da er innsyn i materiale samt i forskningsprosessens stadier og begrunnelser for analytiske og teoretiske valg underveis viktig, og det som utgjør grunnlaget for intersubjektiv prøving og gjør det mulig å ta stilling til om det er rimelige og faglig motiverte tolkninger som presenteres underveis. Selv om utgangspunktet for den hermeneutiske sirkelen, før-forståelsen, kan være snever og verdiladet, vil materialet eller informanten(e) kunne søkes forstått ikke bare innenfor en helhet som inkluderer dem selv og evt. forskerens før-forståelse. Slutt punktet vil kunne bli vidt, med en utvidet og kvalifisert analysesirkel. (Lundgren 2001: 39-40)

Jeg har gjort rede for mine valg og metodiske tilnærminger, etter beste evne, men problemstillingen for oppgaven er, som sagt, ikke på det metodiske. Det meste av prosessen, veien frem til denne sluttrapporten, vil derfor være uttrykt i mindre grad i oppgaveteksten. Det er imidlertid datamaterialet, presentasjonen av empirien, som er vektlagt. Det empiriske materialet har vært vektlagt under hele arbeidsprosessen. Jeg betrakter med andre ord utskriftene av samtaleintervjuene som det viktigste å redegjøre for. Det er metoden bak samtaleintervjuene, etiske vurderinger i og med samtaleintervjuene og vurderingen av hvordan jeg nærmet meg et utvalg av personer til samtaleintervjuer jeg har begrunnet. I tillegg kommer den mulighet for innsyn jeg legger opp til gjennom å ta i bruk lange sitater i kapitlene med presentasjon og tolkning av datamaterialet.

Imidlertid vil jeg si noe om hvordan det metodiske arbeidet har medført vurderinger, eller revurderinger, av mine forestillinger. Min forestilling om kjønn eller hvordan kjønn har/ får betydning har jeg jobbet mye med. Det er et såpass sentralt tema at jeg velger å bruke plass på å formidle en del av utviklingen arbeidsprosessen har medført gjennom fokus på kjønn.

Problematisering av forskerens rolle gjennom eksempelet kjønn

Problematiseringen av kjønn kom først frem under arbeidet med intervjuguiden. Jeg mente det kunne bli et problem å få informantene til å snakke om temaet. Vi har personlige erfaringer

med å være kjønn. Kjønn er en del av identiteten vår og en del av vår daglige erfaring. Samtidig trenger vi ikke være oss bevisst kjønn, for vi er vårt kjønn. Kjønn er både opplagt og skjult. Det er normer for hvordan vi skal være kjønn. Så lenge normen blir fulgt trenger ikke kjønn være fokusert. Brudd på normen vil gjøre kjønn synlig, men et slikt brudd kunne jeg ikke regne med ville være tilfelle i Tana. Fordi jeg i utgangspunktet ønsket å få kunnskap om endringer i forbindelse med prostitusjonstrafikken ville betydning kjønn hadde hatt i Tana også være av interesse, og jeg arbeidet med å finne konkrete utgangspunkt til spørsmålene om kjønn i intervjuguiden.

Det viste seg at jeg oppfattet Tanasamfunnet som svært kjønnsdelt. På forhånd ble jeg gjort oppmerksom på at tradisjonell kjønnsdeling sannsynligvis ville stå sterkere i Tana enn jeg, ”urban kvinne under høyere utdanning”, er vant til. Allikevel var kjønn mer iøynefallende gjeldende og interessant enn jeg hadde forestilt meg. Til tross for at utviklingen i Tana går i retning av mindre avhengighet av naturen, mer teknologisering og både kvinner og menn i lønnsarbeid, opplevde jeg forskjellene på hva kvinner og menn gjør og mangelen på offentlige sosiale arenaer for kvinner og menn som stor. Dette ble bekreftet av samtaler jeg hadde med folk i Tana. Et annet kjønnsfokus var også mye tilstede under feltarbeidet. Jeg hadde i utgangspunktet vurdert at jeg ville ha vanskeligere for å få kontakt med menn enn med kvinner til samtaleintervjuene. Siden jeg oppholdt meg mye på offentlige arenaer var det derimot sånn at jeg måtte jobbe mer for å få kontakt med kvinner, i den grad de oppholdt seg mer på private arenaer.

Det var en annen problemstilling relatert til menn som dukket opp og som jeg mener er så viktig at jeg vil komme inn på det her. Hvordan kunne jeg være hyggelig og imøtekommende, jeg ønsket jo å få tak i informasjon, men ikke gi inntrykk av å flørte? Jeg var, som omtalt over, mitt viktigste ”verktøy”, og det var ikke alltid like lett å føle at det seriøse var ivarettatt i, til tider svært så mannsdominerte, miljøer hvor seksuelle undertoner ble hentydet eller tatt opp mer direkte. Det være seg direkte sjekking, kommentarer om hvordan jeg tok meg ut, sexvitser eller vitser om prostitusjonstrafikken, hyggelige middagsinvitasjoner, kommentarer om at jeg ved å lytte til menn kunne fylle de prostituerte rolle eller lignende. Noen av situasjonene var hyggelige. Andre var det ikke. Noen var ment vel eller sagt i oppriktighet, mens annet nok var

ment å være lite hyggelig eller var provokasjoner for å se min reaksjon. Dette var det ikke alltid like lett å forholde seg til. Det kunne gå ”på verdigheten løs” som det heter i boka ”Sex i arbeid(et)” (Brantsæter og Widerberg 1992 side 51), men jeg fant god støtte i å lese om andre kvinners/ kvinnelige forskeres erfaringer. Spesielt var jeg glad for at jeg hadde med meg ”Sex i arbeid(et)”. Ikke så mye fordi jeg følte meg så trakassert, men fordi feltarbeidet i Tana i utgangspunktet var en stor utfordring og det gjorde det kanskje ekstra viktig for meg å fremstå som (og være) seriøs. Jeg brukte særlig deler av ”Sex i arbeid(et)” som omhandler seksuell oppmerksomhet som noe normalt, kapittel 6, og hvordan seksuell oppmerksomhet kan virke som et tveegget sverd for kvinner, kapittel 3 og 6. Det var viktig for å vurdere situasjonene jeg stod oppe i og hvordan jeg var tilstede i situasjoner som kvinne, ikke bare som forsker eller som privatperson. Blant annet var det viktig at jeg kunne finne bekreftelse på at det jeg følte som et krav om å være ”akkurat passe kvinne”, er et krav det er vanskelig å oppfylle. Jeg mener det var en styrke for innsamlingen av datamateriale at jeg gjennom vurderingene lettere kunne se ”kravet” i forhold til det å være kvinne, snarere enn å knytte det entydig til meg som person. Jeg måtte med andre ord problematisere kjønn på flere nivåer og fra flere vinkler underveis, og dette eksemplifiserer noe av det vanskelige med å undersøke kjønn.

Kjønn syntes tidlig i prosessen med materialet å være et vanskelig begrep å ta i bruk i problematiseringen av prostitusjonen. Jeg forventet derfor å kommentere kjønnsdelingen i Tana i oppgaven, men ikke å se på kjønn i forhold til prostitusjon. Arbeidet med materialet har etterhvert endret dette. Måten prostitusjonen omtales på av informantene gjør kjønn til et viktig aspekt. I den første problemstillingen jeg utformet brukte jeg begrepet innvirkning. Jeg mener jeg i utgangspunktet var for prega av å skulle finne ”en sannhet”. Med Kvaales ord (1997 side 20) vil det si at jeg i utgangspunktet tenkte mer som om gullgraveren skulle være den kvalitative metaforen jeg jobbet etter, heller enn den reisende. Det vil si at jeg i utgangspunktet nok var prega av en tankegang om å skulle grave meg frem til en forklaring som lå skjult et sted, mens det heller var forståelse jeg skulle opparbeide eller tilegne meg under arbeidet med oppgaven. Jeg kan eksemplifisere det med at jeg tenkte det å innhente kvinners og menns ulike forståelse av prostitusjonen kunne få frem kjønnsaspektet. Arbeidet med oppgaven har ikke minst vist meg hvor mye mer komplekst kjønn er. Kjønn fremstod

underveis i analyseprosessen som sentralt i forhold til prostitusjonen, men hvordan kunne jeg forstå det?

Kjønn virket mer ubegripelig enn mulig å gripe. Imidlertid fremstod informantenes omtaler av de prostituerte, som russiske kvinner, til forskjell fra horekundene, gamle ungarer, som interessante. Med tanke på forarbeidet jeg hadde gjort, forskningens fokus på aktørene i handelen, så jeg det som forståelig at informantene også fokuserte aktørene i prostitusjonstrafikken. Derimot fanget det min interesse at det var motsatte måter å omtale de kvinnelige og mannlige aktørene på. Kort fortalt dreide det seg om at kundene rent praktisk vil være flere enn de prostituerte, men omtalene fremstilte det motsatt. Russiske kvinner finnes det veldig mange av, men det vil være få som er prostituerte. Gamle horekunder er det ikke så mange av, og det vil i så fall være mange andre som også er horekunder. Det så ut til at motsetningene mellom de kjønnede gruppene forstørres/ forminskes, og at det kunne få betydning for hvordan prostitusjonen ble forstått. Problematisering av fremstillingene av aktørene i prostitusjonen er fremdeles en viktig del av presentasjonen og tolkningen av materialet. Til forskjell fra min forståelse tidlig i arbeidet, har arbeidet med materialet bidratt til at jeg ikke har holdt omtalene av aktørene opp mot ”virkeligheten”. Fremstillingene fra samtaleintervjuene, av aktørene i prostitusjonen, er tolket ut fra den konteksten de plasseres i under samtalen. Kjønn har med andre ord kommet opp som sentralt gjennom hvordan informantene fremstiller og omtaler prostitusjonen, og aktørene er viktige i forhold til hvordan de settes opp som like/ ulike resten av samfunnet.

I ettertid kan jeg si at jeg gjennom arbeidet med oppgaven har gått veien fra å se kjønn som forskjell til å se kjønn som samspill, som Haavind omtaler det i kapittelet ”Analytiske retningslinjer ved empiriske studier av kjønnede betydninger” (2000: 155-129). Med Haavinds ord (2000: 159), har jeg gjennom å gjøre fortolkninger av samtaler om prostitusjon overskredet det jeg hadde tenkt før, og det virker nesten selvinnsynende det jeg har kommet frem til. Det ser ut som jeg har bedrevet samspillsanalyse.

Samspillsanalyser styrker forståelsen av at kjønn skapes, vedlikeholdes og endres i relasjoner mellom mennesker. Når oppmerksomheten rettes mot fenomenenes relasjonelle sider, kan det bidra til at meningsinnholdet som er felles i kulturen blir fremtredende i resultatene, slik at det enestående og subjektive ved det personlige kommer i bakgrunnen. (Haavind 2000: 158)

Når Haavind skriver om samspillsanalyse på denne måten og jeg leser om det i etterkant av prosessen, kan det føles som ”hokus pokus”. Det som her skrives frem på et par sider har derimot vært en lang, arbeidskrevende og lærerik vei å gå.

Et lite eksempel fra utskrivning av et samtaleintervju kan kanskje si noe om at kjønn og prostitusjon har vært fenomener som har fungert i en vekselvirkning. Under samtalsgang kom (den mannlige) informant med en bekreftelse på deltakelse i handelen. Bekreftelsen kom som en overraskelse på meg da jeg skrev ut samtalen. Jeg husket situasjonen og informantens omtale av ulike grupper menn som var innblandet i prostitusjonen, men at han selv sa at han tok eller hadde tatt del i prostitusjonshandelen var ikke noe jeg husket. I samtalen stiller jeg videre ingen spørsmål til informanten om hans deltakelse i handelen. Det ser ut til at vi i fellesskap gjør prostitusjonen til noe ”alle” menn deltar i, og det igjen former hvordan menn kan uttale seg om prostitusjonen. Med andre ord legges det premisser i samtalen for hvilke uttalelser fra menn om prostitusjon som har troverdighet. Prostitusjonen og menn blir fremstilt ved hjelp av relasjonen mellom disse.

Med et hermeneutisk ordvalg vil det si at prostitusjon og kjønn fungerer, og har fungert under prosessen, som del og helhet om hverandre. Det er det relasjonelle ved fenomenene og samspillet mellom informantene og meg og mitt videre tolkningsarbeidet av samspillet som har brakt frem forståelsen av datamaterialet som presenteres i kapitlene 5, 6 og 7. I kapittel 8 bringes analysen videre. Jeg tar tak i et teoretisk nivå for å søke å gi mening til materialet. Det innebærer at jeg ser på forbindelseslinjer mellom materialet, som jeg har presentert det, og det vestlig kultur gjør til prostitusjon og kjønn. Jeg ser med andre ord på hvordan seksualitetsforståelse er med på å skape helheten prostitusjon og kjønn inngår i vår kultur. I tråd med Haavind sin fremstilling av samspillsanalysens forslag til kunnskapsgeneralisering (Haavind 2000: 169), har jeg dermed forslag til hva som omhandler forbindelseslinjene mellom det personer i Tana, i møte med meg, og det vestlig kultur gjør til prostitusjon. Forståelse av seksualitet og fremstilling av kjønn er viktige i den forbindelse, som jeg kommer frem til i kapittel 8.

Det har vært en lang vei fra mine første tanker om prostitusjonen i Tana og dit jeg er kommet i dag, som det overstående er et eksempel på. Det jeg presenterer i kapittel 5, 6 og 7 er med

andre ord tolkningen av materialet som den er blitt til gjennom prosessen. Før jeg tar tak i materialet vil jeg imidlertid gi en presentasjon av Tana som ikke er relatert til prostitusjonen. Bakgrunnen for dette er den betydning media har hatt for fremstillinger av Tana i tilknytning til prostitusjonen. Media er ikke fokusert i mitt materiale, som sådan, men annen forskning på prostitusjonen har tatt utgangspunkt i media. Det medfører at en dikotom inndeling av samfunnet som jeg tar utgangspunkt i, også er tatt i bruk analytiske på andre måter enn det jeg gjør. Motsetningen mellom ”prostitusjonssamfunnet” og oss andre i samfunnet, utgjør den røde tråden i presentasjonen av materialet. Hva det innebærer vil jeg nå komme inn på.

4. Tana som stigmatisert i media eller som ”vanlig” lokalsamfunn – Å analytisk ta tak i motsetningsfylte fremstillinger

Nyhetsbildet av Tana – Det invaderte samfunn?

De første medieoppslagene om russertrafikk til Norge var om russisk torghandel i Nord-Norge. Oppslagene dreide seg raskt om at politiet ikke klarte å kontrollere sprit- og sigarett salg. For å få slutt på denne ulovlige handelen ble hele torghandelen til slutt stoppet. I april 97 ville noen kvinner i Tana aksjonere ved å henge opp navn på horekunder på det lokale samvirkelaget. Det skapte overskrifter i media og aksjonistene møtte motbør for aksjonsformen. TV2 viste 14. april et ”Dokument 2”-program hvor det kom fram at gruppen med kvinner demonstrerte ved campingplassen i Skipagurra for å stoppe trafikken.

Aksjonistene hevdet at prostitusjonstrafikken til Tana hadde vært et problem siden 1993 og var til skade for de små lokalmiljøene (Aftenposten 14.04.97). Kvinnene var oppgitte over liten støtte både fra politi og politikere. Aksjonen med å offentliggjøre navn på horekunder ble det ikke noe av (Aftenposten 26.04.97), men prostitusjonstrafikken i Tana var satt på mediekartet.

Politiet ble allerede i mars 97 beskrevet i media som maktesløse mot russisk prostitusjon (Aftenposten, 03.03.97). I mai samme år ble det gitt en ekstrabevilgning på 70 000 kroner til politiet i Finnmark, for “å holde et øye med russiske prostituerte” stod det å lese i Aftenposten (12.05.97). Tana var det eneste stedet i Finnmark som ble nevnt i oppslaget. I desember ble det meldt at politiet filmet aktiviteten i Skipagurra hvor bussene fra Russland hadde endestasjon. Politiet mistenkte at den russiske mafia stod bak organiseringen og var ute etter å ta ulovlig spritsalg og hallikvirksomhet. Det ble også meldt at prostitusjonstrafikken hadde spredd seg fra Øst-Finnmark, vestover i Finnmark og til Tromsø, men politiet anså aktiviteten i Tromsø for å være liten. To til tre busser med kvinner kom over grensa til Finnmark hver helg (Aftenposten, 08.12.97).

Media hadde begynt å rapportere om prostitusjonstrafikken og Tana hadde begynt å komme i søkelyset. Nettverk i Nord ble, som tidligere nevnt, etablert i 97. I januar 98 vedtok kommunestyret i Tana å gå inn for å kriminalisere kjøp av seksuelle tjenester som et ledd i en handlingsplan mot prostitusjon. Politikerne varslet at de ville ta saken opp på nasjonalt plan (Aftenposten, 28.01.98 og Dagbladet, 28.01.98). I februar gikk politiet til aksjon i Tana (Aftenposten, 15.02.98 og Dagbladet, 16.02.98). Politimenn i sivil oppsøkte campingplassen i Skipagurra, og det endte med at sju russiske kvinner ble bortvist fra landet på grunn av ulovlig spritsalg eller på grunn av tilbud om seksuelle tjenester mot betaling uten arbeidstillatelse. Et TV-team var med og dekket aksjonen, og bilder fra arrestasjonene ble vist på nyhetene.

Reaksjoner på politiaksjonen kom både fra norsk hold og fra russiske kvinner. De russiske kvinnene følte seg uthengt som horer (Dagbladet, 11.04.98). De fortalte om vanskelige forhold i Russland og at de ønsket å finne seg en norsk mann. Både biskop og politikere i Finnmark var redd for at russere skulle bli stemplet som kriminelle eller prostituerte, og de advarte mot offentlig uthengning av russere (Dagbladet, 03.03.98). Politiet oppga at det var et press fra lokalbefolkningen i Tana for å få noe gjort mot prostitusjonstrafikken, men de sa samtidig at de hadde problemer med å finne bevis og lovhjemler for å komme prostitusjonen til livs. De var ute etter å avdekke organisert hallik- og bordellvirksomhet, men endte opp med å aksjonere mot russiske kvinner.

I juli 1998 kom det igang samarbeid mellom norsk og russisk politi for å avsløre hvem som organiserte prostitusjonstrafikken (Aftenposten, 10.07.98). Politiet forsøkte å få oversikt over trafikken, og opptil 20 busser passerte grensa fra Russland i løpet av en uke. Presset på nasjonale myndigheter for å få gjennomført tiltak som kunne bidra til å stoppe prostitusjonstrafikken fortsatte. I juli ble det holdt en konsert som motvekt til prostitusjonstrafikken (Dagbladet, 12.07.98) og som en synliggjøring av utfordringene det samiske samfunnet og den samiske kulturen møtte på grunn av prostitusjonen.

I mars 1999 begynte et stort mediekjør. Nettverk i Nord arrangerte demonstrasjoner hver torsdag utenfor en av de to campingplassene med prostitusjonstrafikk. Det var ikke lenger bare en håndfull kvinner som aksjonerte. Flere krefter i befolkningen var blitt engasjert i

arbeidet mot prostitusjonstrafikken. Politikere hadde engasjert seg, bygdelag hadde engasjert seg og det ble dannet egen ungdomsgruppe og egen mannsgruppe mot prostitusjon. Tana hadde vært fokusert i media i to år, men det var først denne våren mediadekningen eksploderte. Noen smakebiter fra overskriftene som var å finne i avisene i 99: “Sexsalg raserer bygda”, “Barn blir kalt russer horer”, “Front mot horekunder”, “Dørum sjekker horetrafikken”, “Tanagutter på mannekurs”, “Hore-camping kan bli stengt”, “Kjøper sex mens barna venter i bilen”, “Mer penger til horebekjempelse”, “Russiske horer kan utvises”, “Kritiserer ”hore-paragraf””¹².

Overskriftene ga et lite hyggelig bilde av Tana, men medias oppmerksomhet satte virkelig prostitusjonstrafikken til Tana på den nasjonale dagsorden. Som det kommer fram av overskriftene var det mange tiltak som ble vurdert. Det ble bevilget penger til utvidet politiarbeid, og lovparagrafen om utvisning av utlendinger som forstyrrer offentlig ro og orden ble klarert fra høyeste hold til å bli brukt mot russiske prostituerte. Lokalt politi og lokale myndigheter var positive til å bruke utvisningstiltaket da det ble innført, men denne bruken av paragrafen ble også kritisert. Blant annet uttalte Likestillingssenteret, Krisesentersekretariatet og Nettverk i Nord seg negativt til tiltaket fordi lovparagrafen ensidig ville ramme russiske kvinner mens horekundene ikke ville bli berørt.

Media er med andre ord viktig for hvordan Tana har fremstått etter at prostitusjonstrafikken kom til kommunen, og to forskningsarbeider tar for seg dekningen i media av prostitusjonen i Tana/ Finnmark som materiale. Det er Siri Heigre (2001) sin hovedfagsoppgave *Frykt og avsky i Finnmark : en diskursanalyse av prostitusjonsdebatten i Tana kommune 1997-2001* og Dag Stenvoll (2002) sin artikkel ”From Russia with love? Newspaper coverage of cross-border prostitution in Northern Norway, 1990-2001”. Begge titlene omtaler den distansen, eller motsetningen, jeg nå skal komme inn på.

¹² Overskriftene er hentet fra Dagbladet 25.04.99, Aftenposten 30.05.99, Aftenposten 31.05.99, VG 03.06.99, VG 07.06.99, VG 16.06.99, Aftenposten 13.06.99, Aftenposten 24.06.99, Dagbladet 06.08.99 og Aftenposten 19.09.99.

”Møtte du mange rare folk der?” – Å ta tak i en betent sak

Det var mange spørsmål om hvordan folk i Tana er, etter at jeg kom hjem fra Tana. Med tanke på mediedekningen som hadde vært, er det kanskje ikke så rart. Avismateriale utgjør en betydelig del av Heigres (2001: 10-11) datagrunnlag, og problemstillingen hun har valgt er å:

forsøke å forstå hvorfor lokale politikere, helsevesen, politi og befolkning ble så provosert av den såkalte ”russertrafikken” og videre søke å identifisere og analysere diskurser som oppstod i debatten, i håp om at dette vil bidra til å belyse hvorfor saken ble så betent. (Heigre 2001: 5)

Heigre tar utgangspunkt i at samfunnet Tana ble provosert av prostitusjonen, og i presentasjonen av sin metodiske tilnærming til problemstillingen påpeker hun at det ikke er ”prostitusjon *per se* som skal beskrives” (Heigre 2001: 7). Hun konsentrerer seg derfor om prostitusjonsdebatten i kommunen og å finne ut hva det er ved Tana ”som fører diskusjonen inn i moralens og politikkens sfære” (Heigre 2001: 7). Mitt fokus på det relasjonelle gjør at jeg ikke utelater prostitusjonsdelen. En kan si at ved å se på forskning på prostitusjon i relasjon til ”den betente debatten” blir mitt utgangspunkt for presentasjon av empiri der Heigre avslutter.

Prostitusjon som fenomen har vist seg mer eksplosivt i et lite nordnorsk lokalsamfunn enn i større og mer urbane samfunn. Prostitusjon i Tana berører også spørsmål om differensiering og integrasjon i moderne samfunn. I det stadig mer differensierte storbysamfunnet reduseres muligheten for og ønsket om, et felles overordnet verdisett som binder samfunnet sammen. Med pluralismen og mangfoldet kan prostitusjonen i større grad fungere som et eget subsystem ved siden av andre systemer. I storsamfunnet kan det ha en plass fordi det kan eksistere som et subkulturelt fenomen, og dermed være usynlig for andre enn dem som oppsøker det. Lokalsamfunnets størrelse gjør at avstanden til prostitusjonen er mindre i Tana enn i andre samfunn som også lever med prostitusjon. Synligheten og nærheten til prostitusjonen i Tana representerer derfor en større integrasjonsmessig utfordring enn i storbysamfunnet. Det oppstår en unntakstilstand i Tanasamfunnet når prostitusjonen inntar lokalsamfunnet. Det er fordi lokalsamfunnets verdisystem trues av differensiering. Denne frykten ville ikke skjedd i et større samfunn hvor eksistensen ikke avhenger i samme grad av oppslutning om et felles verdisett. Et verdimesig integrert samfunn vil kanskje i større grad frykte og bekjempe subsystemer som lever sitt eget liv, fordi det opplever seg avhengig av et felles overbyggende verdisett for at integrasjonen skal bevares. Reaksjonen på prostitusjonen i form av frykt og avsky tolkes som et slikt forsøk på å befeste grensene mellom samfunnets innside og utside. (Heigre 2001: 163)

Det vil også si at jeg har vurdert metodisk de forhold som følger med å undersøke et fenomen som rammes av ”distansering”, det ”å ikke undersøke” og det ”å ikke forholde seg”. Mitt

utgangspunkt, med bakgrunn i gjennomgang av samfunnets reguleringer, tiltak og holdninger til prostitusjon og forskning på prostitusjon i kapittel 2, var at jeg skulle snakke med ”vanlige” folk i et ”vanlig” samfunn som hadde måttet forholde seg til et ”uvanlig” fenomen. Videre problematiserte jeg hvordan jeg kunne komme ”bak” ”frykt- og avskybildet” for å skaffe empiri som kunne fungere metodisk godt med hensyn til min problemstilling. Det innebærer at jeg ikke har brukt mediebildet av prostitusjonen i Tana, min fremstilling kom frem over, som materiale, men mediebildet har hatt betydning i den grad det blir brukt i fremstillinger av prostitusjon i samtale med informanter.

Stenvoll (2002) velger å ta tak i mediebildet fra en annen vinkel enn Heigre (2001). Også i nyhetsoppslagene Stenvoll bruker som materiale er det i stor grad Tana og bygder i Tana som omtales¹³. Stenvoll retter imidlertid fokuset spesielt mot aktørene i handelen (2002: 144), og aktørene er overveiende plassert i forhold til russisk versus norsk i mediene. Et nasjonalt nivå trekkes i tillegg inn ved at konteksten Stenvoll tar i bruk er relatert til Norge, det norske og til nasjonale institusjoner (2002: 146-147 og 154-159). Det vil også si at de fem tematiseringene Stenvoll (2002: 151-154) finner av ”Finnmarkprostitusjonen” vel så mye kan sies å være temaer som fungerer distanserende til forskjell fra å se prostitusjonen i tilknytning til lokalsamfunn i Finnmark. Det første temaet handler om offentlig orden, den andre om helse, sykdom og (moralsk) forurensning, den tredje om sosialt og moralsk sammenbrudd og den fjerde om (smittende) stigma. Den femte tematiseringen er som en positiv motvekt til de andre og handler om mulige fordeler av det russisk-norske forholdet. Tematiseringene er overveiende negative, og bildet de gir har mye til felles med ”frykt og avsky-bildet” Heigre omtaler. Verken det positive eller negative blir imidlertid knyttet til Tana da Stenvoll, til forskjell fra Heigre, går i retning av å se det hele på et nasjonalt nivå.

Imidlertid ender artikkelen med en kort beskrivelse av at prostitusjonen ”overlapper” med ”det normale”. Denne beskrivelsen, som er det nærmeste Stenvoll kommer samfunnsforholdene i Finnmark, bruker han så til å utforme et forslaget til politikere og

¹³ For å se nærmere på dette henviser jeg til min beskrivelse av mediebildet av Tana og Stenvolls beskrivelse av mediebildet av Finnmark side 147-149 i artikkelen, med det materialet han har benyttet (2002: 146-147).

forskere om å nærme seg "Finnmarkprostitusjonen" på en annen måte enn som organisert "trafficking" og på måter som kommer bak de negative kontekstene som følger med prostitusjon som tema (2002: 159-160). Det vil si at trafikken over grensa fra Russland skal problematiseres, men den skal ikke omtales eller tematiseres i tilknytning til "det uvanlige". Med utgangspunkt i en vurdering av nasjonal nyhetstekst og nasjonal kontekst ender Stenvoll opp med en anbefaling til forskere som går imot å se på møtet mellom lokalsamfunn og prostitusjon i Finnmark. Jeg ser her noe av det samme paradokset som hos Kramvik og Stigen (2002), som omtalt i forrige kapittel. Gjennom begrepet om "Finnmarksprostitusjon" og tematiseringene som Stenvoll (2002) tar for seg er det nettopp det å ikke undersøke prostitusjon og det å skille prostitusjonen ut som "det uvanlige" som blir viktig. Istedet for å gå inn i lokalsamfunnet, "det vanlige", for å undersøke prostitusjonen, "det uvanlige", blir (faren for) omverdenens stigmatisering et argument for å distansere seg også i forskningen. I motsetning til dette er relasjonen mellom vanlig/ uvanlig og mellom samfunnet og prostitusjon er det tema jeg er interessert i. Perspektivet til Olsson, referert i kapittel 2, mener jeg tilfører artikkelen til Stenvoll et viktig fokus.

Kontekstualisering av det problematiske – Motsetninger og tvetydighet som utgangspunkt for tolkning

Jeg ønsket å ta tak i prostitusjon som samfunnsfenomen. Konteksten til prostitusjon ser med bakgrunn i prosjektene *Grenseløs verdighet?* (Kramvik og Stigen 2002), *Frykt og avsky i Finnmark : en diskursanalyse av prostitusjonsdebatten i Tana kommune 1997-2001* (Heigre 2001) og "From Russia with love? Newspaper coverage of cross-border prostitution in Northern Norway, 1990-2001" (Stenvoll 2002) ut til å fokuseres med utgangspunkt i alle de involverte parter, horekundene, tanasamfunnet og de russiske kvinnene. Samtidig innebærer det et ønske om "ikke å se" prostitusjon. Alle definerer prostitusjonen ut, om enn på ulike måter. Prostitusjonen representerer "det negative" som blir problematisert, og tildels blir det brakt frem forslag på hvordan å overkomme "det negative". Med utgangspunkt i å forstå prostitusjon som relasjonelt, ser jeg imidlertid problemer med å ikke se hvordan prostitusjonen er fremstilt gjennom "det negative" i motsetning til noe. Prosjektene omtaler

alle motsetninger. Det er blant annet ”empowerment” i motsetning til utstøtning i møte med prsotitusjonsaktører, sterke moralske motsetninger i prostitusjonsdebatten og negative tematiseringer av prostitusjon i motsetning til en positiv. Bare med den korte gjennomgangen jeg har gjort over og i kapittel 3 har det kommet frem mange motsetninger.

Motsetninger, tvetydigheter og ambivalens var det jeg så ved en første gjennomgang av datamaterialet fra Tana. Motsetningene har siden fulgt prosessen. Allerede i forarbeidet viste imidlertid motsetningene seg, men jeg var på ett vis ikke så bevisst det. Omtaler av møter var tidlig inne i bildet. Møtet mellom prostitusjonen og Tana. Møtet mellom Tana og meg. Møtet mellom informanter og meg. Jeg ønsket ikke å distansere meg verken fra prostitusjonen eller fra Tana, og jeg har ønsket å fokusere på det som skjer mellom, på flere nivåer. Distansering har vært tematisert mellom prostitusjon og samfunn, mellom aktører i prostitusjonen og forskere, mellom å forholde seg til eller avskjære. Så fort jeg fikk øye for motsetninger har de sett ut til å formere seg i et raskt tempo. Utfordringen har derfor vært å gripe motsetningene, å se motsetningene i relasjon. Hvordan motsetningene fremstilles og skapes i samtalene med informantene er med andre ord det jeg presenterer og tolker datamaterialet ved hjelp av.

Det er imidlertid en motsetning som fremstår som særlig sentral og som vil fungere som en rød tråd gjennom de tre påfølgende kapitlene, empirikapitlene. I kapittel 5, det første av empirikapitlene, skriver jeg frem hvordan skillet mellom ”de andre” og ”oss” fremstilles i materialet. Det dreier seg om hvem som knyttes til prostitusjonen og hvem som beholder (den nødvendige) avstanden. Kapittel 6 vil så ta for seg ”de andre”. Det vil si kapittelet tar for seg kvinnene i prostitusjonen, kategorisert som ”russerdamer”, og horekundene, kategorisert som ”gammelungkarer”, og hver av kategoriene blir fokusert og problematisert i hver sin del. I kapittel 7, det siste empirikapitlet, vil så jeg så ta for meg fremstillingene av ”oss” i prostitusjonen. Det innebærer at jeg går inn for å ”gripe” den relasjonen mellom samfunnet og prostitusjonen som jeg underveis har funnet at lett ”glipper”.

Sentrale motsetninger som jeg forøker å se i sammenheng gjennom kapitlene 5, 6 og 7 er ”vanlig”/ ”uvanlig” og ”normal”/ ”unormal”. Den første dikotomien knytter jeg til omfang utten at det er sett som moralsk riktig/ galt. ”Normal”/ ”unormal” knytte jeg med andre ord til en moralsk vurdering. Vider vil jeg stille spørsmål ved hvordan behov/ moral og individ/

samfunn fremstilles. Det handler om hva som forstås som motsetninger og hva som forstås som relasjoner, om hvordan dikotome par knyttes sammen. Det handler om hvordan sammenstillingen av for eksempel ”vanlig”/ ”unormal” i en motsetning kan forstås. Først skal jeg imidlertid presentere Tanasamfunnet, for å gi et bilde av ”det vanlige”.

Mangfoldige Tana – ”Veikrysset på vidda”

En kan si jeg møtte flere rare spørsmål sørpå enn rare mennesker nordpå. Tana er selvfølgelig et sted med vanlige folk, men spør du meg er det samtidig et mangfoldig og spennende sted. Dessuten var det spennende og utfordrende å komme til Tana. Jeg hadde ikke bodd i et bygdesamfunn før, og langt fra i Finnmark. Det var krevende med to måneder i møte med nye mennesker, opplevelser og erfaringer som skulle fordøyes faglig så vel som personlig. De første inntrykkene mine var knyttet til overveldende natur og lange avstander fra sted til sted. Tana er mye natur, men området er også preget av kultur. Det vil si, Tana har et kulturmangfold. Raskt fikk jeg føle hvor internasjonalt området er. Forskjellige kulturer lever tett sammen og flere språk er i daglig bruk. For å nevne noe; jeg lærte om forskjellige samekulturer og samekofter, og jeg prøvde å sette meg inn i diskusjonen om å beholde samisk kultur og om retten til land og vann. Diskusjonene om bruk av snøskuter og sommerkjøretøyer i eller utenom løyper, betingelser for reinens beiting på vidda, fiskerettigheter og jaktrettigheter går høyt. Jeg lærte meg om skutermerker, om skuterliv og at en skuterjakke kan gjøre en gutt mer populær hos jentene. Det tok tid før jeg, som ikke engang hadde sett en skuterjakke før, skjønnte noe om hvor viktig skuteren er. Naturen er ikke bare noe pent å se på i Tana. Nærhet til og høsting fra naturen, jakt, fiske og bærplukking, er fremdeles viktig. Jeg var med på jakt for første gang i mitt liv. Noe jeg aldri ville trodd jeg skulle gjøre og i hvert fall ikke ha sansen for. På den annen side fant jeg ut at bilen er kvinnens beste venn, og at hvis du skal ut eller på fest må du ha sjåfør. Jeg lærte meg opp og ned på Tana, i bokstavelig forstand. Nedover er den veien elva renner. Elva renner nordover. Sørøver, eller nedover på kartet, blir dermed oppover i Tana. Jeg forsøkte også å få inntrykk av de forskjellige bygdene, hva det ville si å ha tilknytning til ei bygd og forskjellen på å føle tilhørighet oppover eller nedover (for Tanabru). Mine ”oppdagelser” sier vel så mye om meg

som om Tana. Jeg vil derfor plassere Tana på kartet og presentere bilder av Tana som har utgangspunkt i innbyggere der.

Tana kommune ligger i Øst- Finnmark, omtrent så langt nord i Norge du kan komme. Tanadalen strekker seg fra innlandet i Finnmark langs finskegrensa og nordover mot kysten (se illustrasjon 3a og 3b under). Kommunen dekker et område på 4045 km², som er nesten like stort som Oslo og Akershus til sammen. Befolkningen på i overkant av tre tusen mennesker bor i mer enn 20 bygder spredt langs Tanaelva. Tanabru ligger sentralt i kommunen. Navnet kommer av brua som på dette stedet går over Tanaelva. Ved siden av at dette er kommunesenteret er det også et sentralt sted fordi mange veier møtes på dette stedet. I Finnmark er områdene store og veiene få. Tana bru utgjør derfor den eneste helårs veiforbindelsen i Norge mellom de østligste delene av Finnmark, med Vadsø, Kirkenes og grensa til Russland, og Norge for øvrig. Veier fra innlandet, med Karasjok og Finland, og kysten vestover i Finnmark møtes også der.

Illustrasjon 3a: Kart over Tana med oversikt over mange av Tanas bygder. (Hentet fra <http://tanaside.com/images/tana.gif>)

Illustrasjon 3b: Kart over deler av Finnmark med oversikt over noen av Tanas bygder.
(Hentet fra <http://tanaside.com/images/finnmark.gif>)

Som det kommer frem av kartet er Tana som et veikryss på vidda, et internasjonalt veikryss. I tillegg til at Tana ligger langs grensa til Finland og veien fra Russland går gjennom Tana er kommunen en del av det samiske kjerneområdet i Norge. Hele Barentsområdet har en lang historie på utveksling og handel mellom forskjellige områder og folk. Flere kulturer har møttes og møtes, med forskjellige språk og forskjellige historiske bakgrunner. Moderne teknologi har gjort at det i dag ikke er så langt til andre deler av Norge eller til resten av verden. Ikke før etter krigen ble det lagt vei til de siste områdene i Tana, men i dag er bil i alles eie og fly gjør reiser enklere og raskere over lengre avstander. Parabolantenner, mobiltelefoner og internett er bare de foreløpig siste kommunikasjonsmidlene i rekka. Med andre ord er ikke "veien" i dag så lang verken for å komme seg ut fra Tana og rundt i verden eller for at verden "kommer til" Tana.

Fra lite fellesskap til ”storsamfunn”

Kommunikasjonen gjør at tanaværingene kan være oppdaterte på moter og trender på lik linje med andre, men naturen fremheves når informantene forteller om sitt forhold til Tana og hva som gjør at de bor der. Ei dame som har flyttet tilbake til Tana i voksen alder sier det på denne måten:

- *Her har vi sjø og fjell og skog, og vi har vidder. Du har fjellvann. Du har alt.(...) Du har alt på et sted, og så er det litt mer uskyldig enn en forstad til Oslo for eksempel.*

Naturen er viktig, men måten naturen brukes på har endra seg i takt med utviklinga av samfunnet. En av de godt voksne informantene fortalte mye om barndommen sin og hvordan han hele sommeren bodde ute ved elva og fiska. Dengang var høsting fra naturen en næring. I samtale med meg beskriver han så hvordan Tana nå er blitt et samfunn som ligner mye på byliv hvor naturen er i bruk til fritidsaktiviteter. Sitatet viser dessuten hvordan jeg med egne punkttegn i oppgaven kommer til å skille mellom informanternes uttalelser og mine uttalelser. Det informanter sier kommer etter en strek, -, mens det jeg sier kommer etter en prikk, •.

- *Jeg tror de fleste er veldig knytta til Tana. I hvert fall av de som er like gamle som meg. Men akkurat det der jeg fortalte om i sted, det der om å fiske og sånn om sommeren med faren, det er blitt mer og mer borte, for det var knytta til jordbruk at folk kunne gjøre det. Nå er det masse småbruk som er lagt ned. Det er bare noen få igjen, og de er fulltidsbeskjeftiget med jordbruk. Brukene er blitt såpass store at de har ikke tid til det rett og slett.*
- *Det var en slags binæring?*
- *Ja, det var binæring. Alt var sesongbetont . Laksefiske om sommeren og så var det hvitrypejakta. Det var samme familier som hadde det som – Alt av snarefangst, laksefiske, bærplukking. Det var bra inntøyst det.*
- *Tror du det var for hele Tana, både oppover og nedover? Tror du det er forskjell på*
- *Det var nok mye mer oppover dalen, for det var mye mindre bruk og de hadde en annen form for kombinasjon mot Bonakas og den veien. De hadde mer sjøen, og det snakkes om sildefiske og sånt. Det var folk fra nedre Tana som kom opp og solgte fisk til oss oppover dalen. De hadde fiska noen hundre kilo og så kjørte de rundt og solgte. Det var ofte at det var biler. De hadde nok en litt annen form for kombinasjon.*
- *Du nevnte det her med friluftsliv og ditt gutteliv. Hva tenker du om – ja, tanakvinnen og tanamannen? Er det noe forskjell – Jeg har fått presenterte det bildet med at guttene må komme seg ned av snøskuterne og vaske seg og sånn. Det er en karikatur da, men tror du det har noe i seg? Og det at det ikke er noe tilsvarende av kvinnene?*

- *Nei, Tana er blitt sånn med fast jobb og – Kvinnfolkene også er veldig mye ute i arbeid, eller begge foreldrene. Begge er i arbeid. Det er jo forskjell på dem som har gårdsbruk. Der er jo alle sammen om jobben ennå, men her er som vanlig. Det er sikkert likedan som i byene nesten. Vi har jo nesten supermarkeder og sånne ting. Vi finner de samme varene i Tana. Vi trenger ikke å reise til Vadsø nå mer. Vi har alle de varene vi trenger i Tana. Før, det var – Jeg veit ikke om jeg kan kalle det for friluftsliv, men at det var rett og slett et yrke. Det var ikke rekreasjon det var snakk om da. Når det var snakk om bærplukking da brukte mor også å være med. Da var det mer kvinnfolk med, for å si det på den måten.*
- *Tror du de forskjellene det har vært er mindre nå da? At det ikke er så stor forskjell på kvinner og menn, eller at det har holdt seg på noe vis? Den framstillinga av – framstillinga av damer og*
- *Jeg vet ikke her i Tana om det er så veldig utbredt sånn som i Karasjok blant annet. Der hører man at jentene reiser ut og tar seg utdanning, men guttene bli igjen og kjører skuter, nesten. Der er kanskje litt mer reindriftsfamilier. Der er større – Det er flere reindriftsfamilier enn i Tana, og at det kanskje er en naturlig forklaring på at guttene de kjører. De har skuter og kjører og er mer på fjellet.*

Tidligere var primærnæring og naturen viktigst som inntektsgrunnlag og ramme for familieliv og andre aktiviteter i Tana. I dag er det, som i mange kommuner i Norge, kommunen som er en av de viktigste arbeidsgiverne¹⁴. De fleste har sitt arbeid innenfor servicenæringene. I forbindelse med næringsutviklingen har det skjedd en sentralisering i kommunen.

Kommunesenteret Tanabru ligger midt i kommunen og er bygd opp de siste tre tiårene etter at gamle Tana kommune og Polmak kommune ble slått sammen. Foruten at mange har bosatt seg i Tanabru finnes de fleste offentlige tilbud folk har bruk for der. Kommunehus, miljøbygg med lokaler for diverse aktiviteter og arrangementer, helseinstitusjoner, lensmann, prestekontor og ungdomsklubb er noen av de offentlige tilbudene. I Tanabru er det også butikker for det meste som trengs, kafeer, bank, hotell og et utested (med pub og pizzaservering, disko og konserter). Postkontoret holdt stand helt til år 2000. ”Videosjappe”, grillbar og bensinstasjon er obligatorisk i Tanabru som på andre steder. Kulturarrangementer som konserter, kino, utstillinger og lignende foregår gjerne i Tanabru men arrangementer holdes også rundt omkring i kommunen. En del institusjoner, butikker og foretak er også representert eller lagt til andre steder enn Tanabru. Blant annet er skolene i kommunen lokalisert i andre bygder. Mange av bygdene har forsamlingslokaler, og bygdene eller

¹⁴ http://www.ssb.no/kommuner/krd/hoyre_side.cgi?region=2025

områdene i Tana har foreninger og frivillige organisasjoner med egen bygdeorganisering og egne bygdelag. Fritidsaktivitetene i kommunen er varierte, men tur- og treningsaktiviteter står sterkt og utgjør et mangfold av aktiviteter og idrettslag med tilknytning til forskjellige områder i Tana. Fotball er populært. Langrenn, skiskyting og snøskuterkjøring er viktige aktiviteter, og jakt og fiske setter preg på samfunnet. Det er mennene som forteller om jakt og fiske som viktige egenaktiviteter. I tillegg kommer turaktivitet mer generelt som kvinner også tar del i. Tilgangen til naturområdene er mye omtalt. Selv om rettighetsspørsmålet ikke har vært omtalt i riksmidia på samme måte som prostitusjonstrafikken er debatten om rettighetene svært tilstedeværende og langt mer en generelt pågående debatt i Tana.

Om retten til natur, språk og kultur – Mellom ”det norske” og bevaring og videreføring av ”det samiske”

- *Det er fin natur. Vi kan gå ut i naturen. Men den dagen vi får for mye restriksjoner på det da er det ikke noe sjeldent å bo her. Da kan du like godt flytte. Det er nok mange som tenker sånn. Kan ikke jeg få bruke den naturen som jeg vil, så kan jeg like godt flytte.*

Meningene om hvem som skal ha rettigheter til naturen og hvilke restriksjoner som skal gjelde er svært delte, og det er mange hensyn som skal vurderes. For eksempel foregikk det forhandlinger om regelverket for fiske i Tanaelva da jeg var der. Det berører ikke bare folk på norsk side av grensa. Elva er et langt stykke grenseelv mellom Norge og Finland. Forhandlingene går derfor mellom norske og finske myndigheter. Samtidig er dette samisk område og forhandlingsresultatet vil ha innvirkning på samenes rettigheter. Urfolksrettigheter er derfor et viktig tema. Rettighetsspørsmålet er viktig i forhold til reindriftsnæringen og tradisjonell samisk høsting fra naturen, og for de som ønsker å holde på og videreføre denne kulturen er det ikke et alternativ å flytte.

Mye av debatten om rettigheter i Tana har utgangspunkt i kulturelle spenninger, men det betyr ikke at skillelinjene kun går mellom ”det norske” og ”det samiske”. Forskjellige grupper både blant samer og blant nordmenn har forskjellige behov for eller ønsker om bruk av kjøretøy i naturen, og de har forskjellige behov for eller ønsker om restriksjoner. Dette er

såpass komplisert at jeg ikke skal redegjøre for det noe videre her, men jeg skal gå litt mer inn på hva som ligger til grunn for det jeg omtaler som kulturelle spenninger.

Som sagt måtte jeg lære meg oppover og nedover i Tana. Det er viktig for å kunne orientere seg i kommunen, men inndelingen betyr langt mer. I et av sitatene over blir det omtalt at kombinasjonsbrukene var forskjellig oppover og nedover, og beliggenhet har innvirkning på kulturtilknytningen. Nedre Tana strekker seg fra Tanabru ned til kysten og Tanafjorden. Dette er gamle Tana kommune hvor norsk bosetning først etablerte seg. Oppover Tana, der Polmak kommune lå, strekker Tanadalen seg mot Karasjok og samiske kjerneområder. Det er ikke noe enkelt eller entydig skille mellom samisk og norsk i Tana. Det er nok en av grunnene til at temaet språk har en så stor betydning og får frem følelser som har røtter tilbake til eldre generasjoners opplevelser og påfølgende reaksjoner. Noen eksempler:

-
- *Det er samisk blod også i meg. Jeg har også besteforeldre som snakker samisk, men jeg har foreldre som ikke vil vite av det. Sånn at når jeg sa til min mor at, hvor mye same er det i meg? Så sa hu at, ja, da må det være på faren din sin side hvis det er noe same i deg, og motsatt hvis jeg spurte – Sånn at de vil ikke vite av det samiske, men selv det må det være lov til i et samfunn som det her. Når befolkninga er så blanda opp som den er må det være lov til å velge å være norsk eller finsk eller kvensk eller hva.*
-
- *Sånn som når de begynte på skolen, mora mi hu kunne samisk og finsk. Faren min kunne finsk. De så hvilke ulemper det hadde å ikke kunne norsk. Derfor skulle ungene deres ikke ha samme ulempen som de hadde hatt. Selv om ungene i dag kan si at det er fordel å kunne alle språkene. Det er bare positivt. – De hadde ikke det innblikket da. Det var norsk som var viktig. For å begynne på norsk skole må du kunne norsk. (...) Selvfølgelig stiller de sterkere. – men selv om de stiller sterkere fra – skal de ikke tvinge språkene utover egne.*
-
- *Karasjok de har ikke den konflikten i de møtene. De er en ren samekommune. De har ikke den – Her er mye av den finske innvandringa. Den er veldig sterk her. Finske og finskætta – De har ikke den, og i tillegg så har du en samekommune slått sammen med en norsk kommune. Særlig med en sjøsamisk kommune kanskje (...) Du kan si de hadde jo – Amtmannen var jo i Tana. Sorenskriverembetet var i Tana. Før, det var Tana, Berlevåg og Gamvik. Du kan si at det var kystkommuner. Og så var det sammenslåinga –*
-
- *Jeg har skjont at det er litt forskjell på oppover og nedover, på mange måter.*
 - *Jada, også språkmessig. Nedre Tana det var mer norsk og mer fornorska enn øvre delen av Tana. Det kom jo av kommunikasjonen. Det var jo ikke vei oppover da. Og Finnmark*

sentrum nesten, sorenskriveren og alt nesten var jo nedre Tana da. Det har nok sammenheng med det, men det sliter man med enda. Men det blir bedre og bedre etterhvert. Nå er debatten kommet i litt bedre spor kanskje. Folk snakker ihvertfall mer om de her problemene.

- *Ja, du tror det hjelper, at det blir snakka om det?*
- *Ja, vi har jo fått Sametinget og vi har fått språkloven, som gjelder også i Tana. Folk er blitt mer bevisst. Det mener jeg å merke at det er blitt bedre, men vi har jo nå i siste valgkampen hatt partier, for eksempel Fremskrittspartiet. De vil jo legge ned Sametinget og at alle skal lære norsk det er det viktigste. Så det er nok enda mye – og masse misforståelser eller rett og slett uvitenhet. Sånn og sånn er det, men virkeligheten er noe helt annet. Det ser man også på leserinnleggene i avisene. Det er mye som ikke holder mål.*
- *Om –*
- *Ja, for eksempel Sametinget, at nå skal samene ta over hele Finnmark og vi har ikke noe her å gjøre. Multemyrene blir tatt fra oss og sånne ting, men det har jo ingenting med virkeligheten å gjøre. Så folk blir jo nesten sint på hverandre.*
- *Men har det vært en motsetning som har vært lenge eller – sånn som fornorskinga*
- *Ja, det har vært lenge. Sånn som da jeg gikk på skolen ble vi passa på så vi snakka norsk også i friminuttene, og samisk det skulle man ikke lære. Det er klart man blir påvirket. Det er ikke bra man får høre det, at det ikke er bra å være same.*

-
- *Jeg snakker samisk. Det er det som er språket mitt. Norsk bruker jeg bare... For meg er det mye mer naturlig å snakke samisk. Og skal jeg uttrykke noe veldig, da må jeg bruke det samiske språk for å kunne fortelle akkurat det jeg mener og det jeg føler.*

Befolkningen er sammensatt, som sagt. De fleste er av samisk opprinnelse i en eller annen grad, men mange har lite eller ingen tilknytning til tradisjonell samisk kultur. Av disse er det noen som omtaler seg som samiske, på ett eller annet vis, og noen som ikke føler og/ eller ikke ønsker tilknytning til ”det samiske” overhodet. Andre identifiserer seg som eller, rett og slett, føler seg som samiske. Fornorskingen har helt klart fortrenget mye av samisk språk og lokal samisk tradisjon. I Tana virket språket imidlertid som det var mer bevart, eller holdt mer i hevd, enn for eksempel ”det samiske” knyttet til elv og sjø. Dette dreier seg blant annet om forståelser av hva samisk kultur innebærer, og at reindriftskulturen generelt er sett som mer typisk for ”det samiske” enn andre tradisjoner. Videre blir ”det samiske” ytterligere komplekst ved at det samiske området er stykket opp av nasjonalgrenser og enkeltpersoners identitet dermed knyttes til, eller underlegges, ulike nasjonale tilhørigheter.

Siden hele dagens kommune er en del av det samiske kjerneområdet er den pålagt å ha samisk skoleplan, og skoleplanen har vært et spesielt hett tema ved siden av retten til land og vann. Disse temaene er viktige, interessante og kompliserte og jeg har brukt tid på å sette meg inn i hva de betyr i Tana. Fokuset i mitt prosjekt gjør imidlertid at jeg henviser til "Norsk eller samisk? I spenningsfeltet mellom eksistens og vitenskap" (Hegg 2000) for de som ønsker å lese mer om disse temaene. Lone Synnøve Hegg samlet inn materiale til denne hovedoppgaven om kulturelle spenninger i Tana, som hun omtalte det da jeg traff henne, samtidig med at jeg var på feltarbeid i Tana. Nedenfor vil ikke de kulturelle forholdene berøres, bare i den grad de kommer opp gjennom prostitusjonsproblematikken er de nevnt. Fra mangfold i Tana, "det vanlige" som bakgrunnsteppe, går jeg nå over til å se Tana i møte med prostitusjonstrafikken, det "unormale" kommer i fokus.

5. Avstand eller nærhet til prostitusjonen – Forståelser av ”de andre” ”i” og ”oss” ”utenfor” prostitusjonen

I dette kapitelet begynner presentasjonen av materialet fra Tana. Jeg tar utgangspunkt i og lager først et bilde av tvetydighet og motsetninger som kommer frem i informantenes fremstillinger av prostitusjonen. Det dreier seg om hva den enkelte informant forstår og forholder seg til som prostitusjon og om de ulike fremstillingene av situasjonen i Tana informantene formidler. Forskjellige måter å se på situasjonen i Tana på blir eksemplifisert.

Deretter tar jeg tak i innfallsvinklene informantene bruker. Motsetninger, eller kontraster, er sentrale virkemidler i fremstillingene av prostitusjonen. I første omgang presenterer jeg måter informantene skaper avstand og nærhet til prostitusjonen på. Det dreier seg om måtene kategoriene ”de andre” i prostitusjonen og ”oss” utenfor prostitusjonen skapes på.

Tanaværingene omtaler fysisk avstand til prostitusjonen ved hjelp av de store avstandene i Tana og lite kjennskap til aktører i handelen. Jeg problematiserer denne måten å fremstille avstand på og ser på hvordan avstand eller nærhet kan skapes mentalt.

Det dreier seg om hva den enkelte gjør med hensyn til å snakke om eller tie om og dermed ta stilling til prostitusjonen. Det kan foregå på en privat eller offentlig arena ved at personene velger å holde sine holdninger for seg selv, og sine nærmeste, eller gi dem til kjenne i det offentlige. I siste del av kapitlet problematiserer jeg informantenes fremstillinger av holdninger. Det innebærer også at jeg ser på hvordan de omtaler den offentlige debatten om prostitusjonen, og hva de oppgir som grunner for å velge offentlighet eller ikke for sin egen del. Det medfører en presentasjon av informantenes forståelse av mediafokus på prostitusjonen i Tana, og hvordan de vurderer offentlighetens lys på prostitusjonen som negativt eller positivt for Tanasamfunnet.

Kapitlet som omtaler grunnleggende betingelser i samtalene, mellom informanten og meg, om prostitusjon. Informantene tar blant annet i bruk forståelser av motsetningene ”oss” utenfor/ ”de andre” i prostitusjon og av små/ store samfunn. Motsetningene medfører forståelse av

prostitusjonen. Det handler om forhold som tas for gitt i den enkelte samtale, og hvordan disse forholdene er med på å skape fremstillingene som presenteres. Behov og moral er temaer som omtales og som vil følges opp i kapittel 6 og 7 der først ”de andre” og så ”oss” vil problematiseres.

Prostitusjon i Tana? – Øyet som ser

I Nord-Norge hadde torghandelen foregått mange steder, også på små steder som i Tanabru. Etter informantenes omtale å dømme var torghandelen populær blant tanaværingene. Folk kunne møtes, handle litt og komme i snakk med russere. Til tross for dette stoppet all torghandel opp med bakgrunn i sprit- og tobakkssalg. Prostitusjon hadde også foregått i tilknytning til torghandelen. Informantene uttrykker imidlertid ulike oppfatninger av når, eventuelt om, prostitusjonstrafikken startet, og de gir ulike fremstillinger av hva prostitusjonshandelen, i så fall, omfatter. Samtaleintervjuet med gruppen av ungdommer fortalte blant annet om ulike syn på hva torghandelen innebar.

Sitat 5.1

- *Ja, prostitusjonstrafikken da – når la dere merke til det –*
- *Ane: Det begynner å bli –*
- *Bent: Torvhandelen – merka at de solgte sprit ihvertfall.*
- *Christina: Når?*
- *Bent: Torvhandelen?*
- *Christine: Ja.*
- *Ane: Det var det det begynte med.*
- *Dina: Det husker jeg, for da brukte jeg å henge i Skipagurra. Da jeg var tretten/ fjorten.*
- *Bent: Det er et par år siden.*
- *[latter]*
- *Ane: Hvor gammel – Er du tjueen nå?*
- *Dina: Ja.*
- *Christine: Begynte det så tidlig?*
- *Ane: Åpninga var i nittien, var det ikke det? Og det begynte ikke mye etter det.*
- *Bent: Nei, da kom torghandelen urimelig fort.*
- *Christine: Men da var det ikke snakk om prostitusjon?*

- Dina: *Joda, visst var det det. For vi brukte å henge ved kafeen, og med en gang merka vi det.*
- Erik: *Da jeg gikk på gymnaset i Vadsø hadde dem sånne [holder frem hendene og viser innsiden av håndflatene] sigaretter – nei, sprit i den ene handa og sex i den andre.*

De fleste ungdommene var enige om at prostitusjonshandelen startet omtrent samtidig med torghandelen. De informantene som ga uttrykk for at de selv hadde sett prostitusjonshandel foregå, var klare i sine uttalelser. De kom med anslag om når ting skjedde og med beskrivelser av hva som skjedde. Her er jeg i samtale med en kvinne:

Sitat 5.2

- *Jeg har hørt at – at det kom liksom – sprit- og tobakkshandel først, og så utvikla det seg. Det er sånn jeg på en måte har fått det fortalt. Tror du det stemmer?*
- *Altså ikke av det jeg – så da. Så var det ikke tvil om at det var sexsalg også. Det er ikke tvil. Jeg vet jo hva jeg ser med mine egne øyne. De drev jo med torghandel her da, og det som foregikk da det var jo inne på offentlige toalett. For eksempel på kafeen. Da hadde vi jo samvirkelagskafeen. Da hadde vi ikke grillbaren og det her. Også hadde vi jo turisthotellet, for eksempel.*
- *Så da foregikk det inne på toalettene?*
- *Ja, hvis det var – Hvis dem hadde det – Dem hadde det nå sikkert travelt antagelig, men det veit jeg at det – at det skjedde.*
- *Så det er sånn som du har hørt fra – fra mennene som kjøper eller var det – du hadde sett det fordi du var på kafeen?*
- *Det var såpass klart. Hva du tenker når du ser enkelte situasjoner. Men det har –*
- *Så det er nesten sånn sjøl – sjølopplevd, altså at du har sett det sjøl?*
- *Ja, men omfanget veit jeg jo ingenting om, for da ryktene begynte å gå om det, da blei de jo passa opp på kafeen, ikke sant.*
- *Når var det rykter om det? Det må jo være en stund siden det, for det har jeg ikke hørt om før.*
- *Fire og nitti.*
- *Det slutta ganske raskt eller er det –*
- *Jada, det – men – Det blei stille om det, men det er klart at det flytta seg jo andre plasser.*
- *Ja tror du handelen i Skipagurra liksom kom først eller var det liksom at det – når det først kom så kom det litt overalt eller?*
- *Det kom nok samtidig. – Jeg tror ikke noe kom først. – Og så kom mer.*
- *Men tror du det på en måte blei flytta til Skipagurra etterhvert siden det på en måte tydeligvis blei – blei slutt på – det som foregikk i Tanabru?*

- *Det foregikk jo der oppe også da. Han leide ut hytter og rom han som hadde det, han som eide kafeen da.*
- *Når var det den kafeen stengte? For det er ikke noen kafé der nå?*
- *Nei – han solgte jo det der, for det blei jo så mye bråk og ståk rundt det. Ja hva – ja årene går jo så fort. Ja, seks og nitti – seks og nitti kanskje. Det tør jeg ikke å si sikkert.*
- *Men det er ikke så farlig – Jeg forsøker liksom å skaffe meg oversikt over – Ja... over hvordan gangen er på et vis ...*
- *Mm... Og de her gubbene de var så smilende og lykkelige – Og kom – og forsvant fra kafeen og plutselig dukka opp igjen. [Latter]... Ja., men det er klart det trekker med seg av ting jeg har hørt.. Altså sånn sett – jeg har spurt meg sjøl også mange ganger. Hva som er verst og hva som ikke er verst, brennevin – altså sprit- eller sexsalg, for ungdommene våre?*

Prostitusjonen var knyttet til torghandelen i Tanabru, men også til campingplassen i Skipagurra og kafeen som lå der første del av 90tallet. Folk hadde kunnet observere hva som foregikk når de var på torghandelen, på kafebesøk eller når de var og kjøpte seg tobakk eller sprit fra russerne på campingplassen, og etter at noen hadde observert prostitusjonshandelen spredte ryktet seg. Informantene gir inntrykk av at prostitusjonen raskt var allment kjent, men det er stor forskjell på hvordan den enkelte forholdt seg til det de fikk vite om prostitusjonen. Her er jeg i samtale med en kvinne som har en annen måte å forholde seg til det hun har sett enn informanten over.

Sitat 5.3

- *Hva kjenner du til av prostitusjonshandelen? Hva vet du om sjøl?*
- *Jeg vet ikke – Jeg har nå aldri vært og sett på det. Jeg kan ikke så mye. Jeg hører bare at det kommer opp i media. De demonstrere mot det, og det der. Det er klart jeg har jo også vært oppe i Skipagurra og handla meg sigaretter – holdt jeg på å si – med god samvittighet. Det er min måte å støtte dem på i deres elendighet. Det jeg har sett er damer som går der oppe og går til bilene. Hva de gjør det kan ikke jeg si som ikke har sett det direkte. Men det er jo – vanskelig for meg å si at det ikke foregår siden det er så mange som påstår det. Det var jo to programmer her, var det i forrige uke? Et fra Alta og et herfra, og det var jo temmelig klart. Så jeg vet nok at det foregår, ja, men jeg har ikke sett det.*
- *Du kjenner ikke til noen som kjøper eller – Du vet ikke om – Du har ikke hørt noen som har snakka om det?*
- *Jo, jeg vet om de som er der rett som det er. – Det er klart – vet nok, det gjør man jo. Det er ikke så mange som går rundt og brifer. Enkelte er det jo, som kanskje har tatt seg en fest og sånn...*
- *Så det er mest sånn at venner, eller folk, forteller, eller rykter og media?*

- *Ja, det er stort sett det.*
- *Hva tenker du om det? Er det mye snakk? Tror du det er mye rykter som ikke stemmer? Hva tror du – om media?*
- *Det er en ting jeg ikke har tro på, at femten/ seksten års gamle gutter drar opp dit. Det har jeg veldig vanskelig for å svelge. At kanskje det kan ha vært en eller to som er litt tøffere enn de andre. Det har vært snakk om gutter helt ned i fjorten års alderen. Det har jeg ikke særlig tro på. For hvis man husker tilbake til sin egen oppvekst så var jo guttene mye mer umodne enn vi jentene. Hadde det vært motsatt så hadde jeg trodd på det, ja. Det hadde jeg. Det er klart det blir litt for å tøffe seg. Man skal vise ovenfor kompisene at man tør å gjøre det. Det er vel helst bare et par enkelttilfeller. Akkurat det tror jeg ikke noe særlig på. Men man hørte jo om historier da Frank Sandberg var der ennå. – Han stakk av her hold jeg på å si. – At han bestandig når det kom en buss fra Russland – at han var og henta seg den yngste dama. Som han holdt der kanskje helt til det kom en ny buss. Det var sånne ting man hørte rykter om. Jeg vet ikke. Det er vel sagt eksempler på at det er ikke de fattigste damene som kommer over. At det er drevet storstilt mafiaopplegg. Og det kan nok hende at det var mafia som var inne i bildet. Det så man vel kanskje med torghandelen at det var folk som var bedre kledd – og finere biler etterhvert også med russiske skilt. For i begynnelsen så var det bare skranglekasser som kom. Gamle ladaer som så vidt holdt sammen, men nå er det mer utbredt at de kjører rundt i splitter nye mercedeser. I den prisklassen, og sånne ting.*

Flere informanter hadde lettere for å si noe om hva de ikke trodde skjedde enn hva de mente foregikk, men prostitusjonen var generelt mye omtalt. Informantene omtalte flere kilder til opplysninger, og de hadde forskjellige måter å vinkle opplysningene på. Omtale av prostitusjonen hadde derfor ikke bare å gjøre med hva den enkelte hadde hørt og sett. Beskrivelsene av prostitusjonen i Tana hang sammen med hvem det var som så, eller hørte, og hva den enkelte (bevisst eller ubevisst) anså å være situasjonen i Tana.

Informantenes fremstillinger av omfanget av prostitusjonen i form av avstand og nærhet skal jeg nå problematiserer. Informantenes fremstillinger av aktørene i prostitusjonen og forståelser av media, demonstrasjoner og konsekvenser for samfunnet i form av ungdommers eventuelle innblanding i prostitusjonen omtales i de påfølgende kapitler. Motsetningen avstand/ nærhet, distansering, i forbindelse med prostitusjonen er med på å skape inndeling i ”oss”/ ”de andre”. Jeg skal skrive frem forståelsen av prostitusjon gjennom måtene informantene bruker motsetningene til å omtale det å være i og utenfor prostitusjonshandelen. I første omgang er det lokalisering av prostitusjonen med hensyn til fysisk plassering som

problematiseres. Det følges så opp ved å problematisere informantenes måter å forholde seg til prostitusjonen i lokalsamfunnet.

Flere muligheter for avstand? – Det geografiske ”oss” og omfanget av ”de andre”

Et perspektiv som raskt pekte seg ut var at det å bo i eller nær bygda Skipagurra er forstått som annerledes enn å bo andre steder i Tana. Campingplassen i Skipagurra blir som oftest omtalt som sentrum for prostitusjonshandelen. Campingplassen blir omtalt som ”der” eller som ”Skipagurra” uten at det er nødvendig å gi noe mer spesifisering eller noen henvisning til prostitusjonen, men det er også andre omtaler som forekommer. For eksempel gir ”Skipagurra Babylon” et bilde av hvor sentral campingplassen er ansett å være i tilknytning til prostitusjonstrafikken uten at prostitusjon er direkte nevnt. Mange lurte på om jeg hadde vært i Skipagurra, og de spurte om jeg hadde snakket med russerdamene. Videre var det mange som spurte om jeg hadde snakket med menn som dro til Skipagurra. Hadde jeg snakket med folk som bodde nært eller hadde oppholdt seg mye i nærheten? Med andre ord er det et stort fokus på et nærmiljø der prostitusjonshandel foregår og på deltakerne i handelen.

Selv om jeg i utgangspunkt var klar over skillet mellom ”oss” og ”de andre”, mellom oss utenfor og de i prostitusjonshandelen, og hadde sett at skillet også har preget forskning på prostitusjon, var jeg ikke forberedt på hvor viktig dette skillet fremstod i Tana. Det var overraskende hvor mange tanaværinger som sa de følte at de visste lite om prostitusjonen. De begrunnet det med at de ikke kunne fortelle meg om deltakerne i handelen eller om hva som skjedde i Skipagurra. Informantene gir dermed uttrykk for at ulik avstand i form av meter og kilometer er kilde til ulike kunnskaper om og ulike syn på prostitusjonen.

Omtalene i informantenes fremstillinger endrer seg med hensyn til hvem som snakker og i forhold til hvem. Kategoriene ”oss” og ”de andre” er begreper jeg tar i bruk, men informantene er i sine fremstillinger opptatt av den form for inndeling kategoriene gir. Tanaværinger kunne være ”oss” i forhold til ”de andre som bor i Skipagurra”, ”(de russiske) kvinnene i Skipagurra” eller ”de mennene som kjøper russerdamer”, men informantene ga også uttrykk for at de

kjente på hvordan det var å være ”de i Tana” i forhold til resten av Finnmark eller resten av landet. I Oslo har jeg fått spørsmål om ”dem” der oppe i Tana, og det har til tider kunnet virke nærmest som om prostitusjon er noe nytt som har oppstått i Finnmark. I samtaleintervjuene påpeker flere av informantene at prostitusjon foregår flere steder i Norge. De problematiserer fremstillinger av Tana og tanaværingene som ”de andre”, som denne mannlige informanten gjør:

Sitat 5.4

- *Det er klart. For eksempel her i Tana, det er jo en liten bygd, det blir fokusert ganske mye på den – horetrafikken. Men hvis jeg skal sammenligne med Oslo, jeg kan også gå og kjøpe kvinner på et gatehjørne, uten at naboen sier noe, det vet du jo. Sånn at det – Det her samfunnet det er så lite, at – Det er så gjennomlyst alt at alle vet om alle. – Og det er ikke bare i Oslo. Det er i de andre større byene, Stavanger og Bergen og Tromsø og... Jeg er ganske godt kjent i byene. Har vært overalt... Jeg vet –*

Ifølge informanten er det den store omtalen av prostitusjonen i Tana som skiller seg ut i forhold til andre steder og ikke selve prostitusjonen. Han henviser til at ”vi” i Oslo egentlig vet at det er prostitusjon i Oslo også, og skillet som uttrykkes gjennom inndeling i ”oss (i Oslo)” og ”de andre i Tana” er dermed ikke så reelt. Uttalelsen bidrar til å normalisere situasjonen i Tana. Tanaværingene forteller stort sett at de ikke forbinder prostitusjonen som foregår i lokalsamfunnet med sine egne liv. De ser seg som utenfor prostitusjonshandelen eller med andre ord som en del av ”oss”. Kommentarene jeg har fått tilsier at det for folk i Oslo er vanlig å kategorisere seg selv på samme måte.

Imidlertid er det ikke vanskelig å følge opp uttalelsen over med eksempler som gjør Oslo til et sted vel så belastet med prostitusjon som Tana. Det vil sannsynligvis være færre personer i Tana som bor i umiddelbar nærhet til campingplassene der prostitusjonen foregår enn det i Oslo bor personer i bygårder hvor det finnes bordell. Det meste av befolkningen i Tana bor flere kilometer, for ikke å si mil, fra Skipagurra, og ”de” kan godt passere campingplassene langt sjeldnere enn det mange av ”oss” i Oslo kjører gjennom det såkalte strøket¹⁵. Ved siden av dette går det an å se likheter mellom bydeler i Oslo hvor folk har gjennomført tiltak eller

¹⁵ Område i Oslo der gateprostitusjon foregår. Tollbugata er en del av området, og den er mye trafikkert av bilder og mye kollektivtrafikk har sine ruter der.

aksjoner mot prostitusjon i nærmiljøet (Aftenposten 16.06.92, 30.06.92, 15.12.92 og 25.01.93) og det som er gjort i Tana. Blant en del av informantene er det med andre ord en tendens til å snu om på hvem som omfattes av ”oss” og ”de andre”. Det er da også mulig, som jeg eksempelvis har gjort, å finne støtte til forståelsen av tanaværingene som de utenfor prostitusjonen til forskjell fra Oslofolk, men, som informantene også påpeker, det er en klar forskjell i og med at Tana er et så lite og gjennomsiktig samfunn. Ved siden av dette kommer omfanget av prostitusjonen i forhold til befolkningen og hvordan prostitusjonen i et lite samfunn som Tana kan forstås som sterkt tilstede i form av at følelser blir satt i sving.

Det er liten tvil om at det i forbindelse med prostitusjonen hadde kommet sterke følelser til uttrykk i Tana. Ingen jeg snakket med tok lett på saken, heller ikke denne kvinnelige informanten:

Sitat 5.5

- *Er det noen endringer i hvem du omgås? Hva du sier til folk? Forhåndsregler og sånn for at*
- *Jeg bruker å passe meg vel for å havne opp i diskusjoner om det der. Jeg bruker nå å skravle, men nå bruker jeg å ti stille. Det er sånn at venner blir uvenner. Folk blir overengasjert.*
- *Tenker du at det ikke er noen grunn til det. At de ikke burde –*
- *Det må jo være en slags engstelse og usikkerhet som gjør at folk blir sånn.*
- *Er det noen grunn til det? Hva tenker du om det*
- *Jeg vet ikke. Det er som med den nasjonale læreplanen, samisk læreplan. Ikke sant – noe folk ikke kan slippe unna.*
- *Du tenker at de gjør det uansett, at det er noen uenigheter som kommer opp –*
- *Det er ikke noe særlig når det er – der en ferdes óg, men jeg synes det har vært en sånn topp som har roa seg virker det som. Da blir det sånn – en periode jeg omtrent holdt meg unna enkelte plass – enkelte hus.*
- *Men det er fordi diskusjonen har blitt så heftig eller – Det har ikke noe med handelen, at du vil holde deg unna at de kjøper eller –*
- *Nei, det er på grunn av de diskusjonene som oppstår blant nordmenn, sant. Blant folk som bor her. Det er ikke artig å gå på besøk til folk og så sitter de der i den ville krangelen. Det er ikke noe særlig. Det er ikke derfor jeg går på besøk.*
- *Nei – men det har vært såpass mye – ja – bråk rundt det at det har vært... problematisk på noe vis?*
- *Det har vært et ømtålig tema, for å si det sånn. Kan jo se på jobben, i kantina eller i gangene – Sånn som diskusjoner har oppstått der. Folk ligger jo frem over bordet omtrent.*

Skal vi tro denne informanten er alternativene å være overengasjert eller å tie stille. Denne forståelse er kanskje ikke så urimelig heller med tanke på et behov for distanse i forhold til prostitusjonen. Motstand mot lokale personers engasjement mot prostitusjonen ga da også inntrykk av å ha vært sterkt.

Fra å ha omtalt en geografisk og omfangsmessig mulighet til å fremstille seg selv som en av ”oss” utenfor prostitusjonen, går jeg nå over til å problematisere muligheter knyttet til omtaler av Tana gjennom samhandling mellom individ og samfunn. Det er forhold innad i tanasamfunnet som vil være i fokus. Problematiseringen nedenfor kommer inn på ”oss” som samfunnsfellesskapet i forhold til ”de andre” som individer. Skillet offentlig/privat berøres også gjennom informantenes omtaler av å ytre seg offentlig til forskjell fra å holde sine meninger for seg selv. Det dreier seg blant annet om hvordan informantene fremstiller sine holdninger til prostitusjon.

Hva "vi" bør gjøre med "de andre" – Ulike koblinger av motsetningsparene å tie/ konfrontere og moral/ handling

En håndfull kvinner var de første som offentlig tok standpunkt mot prostitusjonen, og dermed også brakte Tana inn i mediabildet. Informantene utfyller dette bildet med at tanaværingene i begynnelsen var samstemt på at prostitusjonen ikke var noe å bry seg med, og det tok flere år fra prostitusjonstrafikken startet til prostitusjonsmotstanden begynte å vise seg. Deretter organiserte motstanderne av prostitusjonen seg og de ble etterhvert flere. Informantene gir ikke inntrykk av at denne utviklingen kom av seg selv, og den gikk ikke upåaktet hen i Tana. Enkelte informanter, som mannen nedenfor, kom med beskrivelser av hvordan det kunne bli så sterke negative reaksjoner i Tana på prostitusjonsmotstanden.

Sitat 5.6

- *På sett og vis så tror jeg at det her kunne skjedd i et flertall av norske bygder, hadde de bare hatt en sånn beliggenheten og hadde de bare fått det tilbudet. Det er noe med at det – Det kommer ikke utenom – at det med seksualitet og sånn det er en ting som ligger i oss, og ganske sånn – at det er et driv over det. Det er klart det er en fristelse det. – Jeg tror det her er en ganske allmennmenneskelig greie som kunne fått utslag på veldig mange steder. Det her har ikke nødvendigvis med at – Tanasamfunnet er så fryktelig annerledes enn alle*

andre steder. Man vet jo at den trafikken foregår etterhvert i hele Finnmark og beveger seg nedover. Prostitusjon er noe en vet finnes andre steder også, men det at det skjer i et lite bygdesamfunn – hvor også det her med familie- og slektsbånd er så sterke, hvor solidaritet innad i familie og slekt er viktig, ikke sant, så tror jeg nok det er en grunn til at det har vært vanskeligere å konfrontere det enn for eksempel i en by hvor du ikke en gang hilser på naboen din. Mange har dratt til en by for å slippe sin egen slekt og familie. Sånn at der kan man konfrontere så mye man vil. Man møter dem ikke dagen etter. Det er fremmede. Her er det noe med å – Man vil kanskje ikke angi sin egen bror eller – man skjemmes kanskje over det som skjer og vil kanskje forsøke å skjule det. Det syns jeg er veldig naturlig. Derfor er det mye tøffere her å skulle ta et oppgjør med det, å være tydelig i forhold til det. Det koster folk noe det. – Og om det ikke er slekt så er det folk man har gått på skole med og lekt sammen med – og så møter man dem dagen etter i en jobbsammenheng, også. Det berører så mange relasjoner. Det hører jeg folk som sier, at de har ikke lyst til å være – De støtter for såvidt det her med hva man demonstrerer for, men de har ikke lyst til å være med å demonstrere, fordi – de skal møte de samme menneskene i en jobbsituasjon dagen etterpå.

I sitatet følger informanten opp argumentasjonen fra de to foregående sitatene, men han problematiserer situasjonen i Tana gjennom en annen måte å beskrive kontrastene på.

Prostitusjonen blir også her knyttet til andre steder enn Tana, men det fremstår ikke som viktig å påpeke hvor det er/ ikke er prostitusjon, og videre blir sterke følelser fordelt til både de som velger engasjement og de som ikke velger dette. Det er vansker med å konfrontere prostitusjonen som er fokusert, og det fremstilles som særegent for små samfunn, og kanskje særlig for Tana. Informanten omtaler en form for motsetning i personer, til forskjell fra mellom personer. Det innebærer at samtidig med at folk i Tana ønsker å holde prostitusjonen skjult, kan de måtte forholde seg til et ønske om å konfrontere den.

De mange ryktene og historiene jeg fikk høre om ”andre tanaværingene” og deres innblanding i prostitusjonen vitnet om at mange folk i Tana hadde fått en eller annen tilknytning til prostitusjonen. I kapittel 4, om metode, nevner jeg også at det var flere personer som hadde valgt å tie i offentlige sammenhenger når det var snakk om prostitusjonen, i likhet med informanten i sitat 5.4. De kunne begrunne det, i den grad jeg fikk høre begrunnelser, med at de ikke ønsket å bli blandet inn. Noen valgte å tie også overfor meg, men flere fulgte opp ved å fortelle om mer eller mindre nære relasjoner som gjorde at de følte det vanskelig å komme med sin mening om prostitusjonen. I den forbindelse ga flere uttrykk både for sterke følelser

og meninger. Det å tie forstår jeg dermed som en form for distansering i form av å ikke ville fokusere på prostitusjonen og/ eller et ønske om å holde den skjult.

Videre kan distanseringen se ut til å få betydning for hvilken kategori tanasamfunnet havner i med hensyn til å være “i” eller “utenfor” prostitusjonshandelen og dermed blant ”oss” eller ”de andre”. Ved å holde prostitusjonen skjult eller i det minste holde (medie)fokuset borte, kunne tanaværingene lettere opprettholde en forståelse av seg selv som en del av ”oss” “utenfor” prostitusjonen. Sterke bånd og mange relasjoner mellom folk i små samfunn som Tana kan sees som forhold som gjør det vanskelig å skille ut enkeltpersoner. Noe forenklet fremstilt blir det som at enten rammes ingen eller så rammes alle av stigmaet som følger med prostitusjonen. I og med at mange, for ikke å si de fleste, ser seg selv som en av ”oss”, i Tana som i Oslo, kan det i små samfunn bli viktig å holde på at ingen har noe med prostitusjonen å gjøre.

Det spesiell med Tana kan sees å være at prostitusjonsmotstanden, fra å få et fotfeste, blir etablert i befolkningen. Det skjedde på tross av at det felles verdigrunnlaget ser ut til å splittes. En slik splittelse i Tana kan omtales som i en unntakstilstand (med Heigres ord omtalt i kapittel 3). Jeg oppfatter dermed ikke at det bare er moralske meninger om prostitusjonen i seg selv som skaper sterke og motsetningsfylte følelser. Fokus på at prostitusjon foregår i Tana blir et problem som kan bidra til fremstillinger der sterk ordbruk taes i bruk, også i form av sterke beskyldninger. Denne forståelsen finner jeg blant annet å kunne samsvare med at mediaomtale av prostitusjonen i Tana er et viktig tema for flere informanter. Sitatet fra samtalen med denne mannlige informanten er et eksempel på hvor viktig media fremstilles å være:

Sitat 5.7

- *Det fortelles jo også at da de – aksjoner – Kvinnfolkene – de som er imot den trafikken. Skipagurra – de hadde yngre og penere og lekrere –*
- *Ja, tror du det er noe i det? Tror du at det stemmer?*
- *I noen – Hva som er sant og hva som ikke, det vet bare den det gjelder. ... Men det skal nå være fra nokså sikre kilder. – Det fortelles også – til og med en av dem finansierte sine egne studier på samme måte. Og det er ikke en person som sier det, det kommer ifra – de som studerte sammen med henne i Oslo. – Så det er ikke nytt for alle –*
- *Nei – Jeg er blitt. – fortalt noen forhold, men det er en helt annen skala nå da.*

-
- *Det er klart, men det er nå – vet at det er flere. –*
 - *Ja, tenker du at det hadde vært best om det ikke var noen motstand, eller –?*
 - *Så lenge de norske lover er som de er så tror jeg det hadde vært best om det ikke var noe. – Tia ihjel – Men selvfølgelig, hvis det medfører endringer så kan det være positivt. – Men det har jo skada – til de grader.*
 - *Du tenker at mediaoppmerksomheten har vært verre enn det selve handelen er?*
 - *Hvis du ser på kommunen så tror jeg at det har skada mer enn selve trafikken har skada. ... Når du kommer ut av kommunen, andre kommuner og forteller hvor du er ifra, så sier de, “hvordan kan dere ødelegge kommunen deres med å prate så mye drit om deres egen kommune?” Får ødelagt hele kommunen. Får høre fra andre kommuner – opplever at kommunen har driti seg ut. De sier, “vi har like mye trafikk, men vi prøver å gjøre noe innad.” –*
 - *Ja, tror du de lykkes mer med det? ...*
 - *Jeg vet ikke. Vi vet jo ingenting om dem, og det virker jo ikke som at det er veldig mye utbredt i andre kommuner. Jeg ville tro at hvis det hadde vært – veldig lite. Sann som det har vært hos oss – jeg sier vi, men altså kundekretsen er fra hele landet hit til Tana. Det er det ikke til de andre kommunene.*
 - *Nei? – Tenker du at den trafikken er betydelig, fra hele landet?*
 - *Ja.*
 - *For det er nesten verre å komme seg hit enn til andre steder.*
 - *Ja, nei, det er noe rart med det. Det er ikke bare i radio og TV og – Ja, flere reportasjer, og det er klart at –*
 - *Men det er vel på en måte sann – demonstrasjonsreportasjer, er det det? Jeg har ikke sett noen av de jeg.*
 - *Nei, ikke demonstrasjon. Mer reklame.*
 - *Reklame – Ja? –*
 - *Jeg tror ikke sann reklame – at den har – sann som det media – Enkelte dager, det har vært nå i nyhetene, hørt i radio hele morgenen. Om ettermiddagene, kveldene i dagsrevyen og TV2 og TV Norge og alle kanalene du ser på.*

Flere informanter uttrykte misnøye med at Tana var kommet i medias søkelys i forbindelse med prostitusjonstrafikken, og mange fortalte at de ikke likte å fortelle hvor de kom fra. Media hadde hatt en rekkevidde med sin fremstilling av ”oss” og ”de andre” som gjorde at Tanaværingene måtte forholde seg til å være ”de andre”. Media hadde tydelig satt fart i diskusjonene rundt prostitusjonen i Tana, men det var ikke alle som var sikre på om det ville vært mulig å tie prostitusjonen i hjel. Denne kvinnelig informant uttrykker seg mer positivt om medias rolle:

Sitat 5.8

- *Jeg har sjøl opplevd, for ikke lenge siden da jeg var ute, mannfolk som sitter og skryter av at de – Jeg ber dem være snill og ti stille – ”At ikke du eier skam i livet, enn å sitte sånn og prate sånn om andre mennesker. Å skryte av sånne ting. Hvis du absolutt må, så gå vekk herifra. Her vil jeg sitte uten å høre på sånt. Jeg tolerere ikke sånt prat”.*
- *Så det er på en måte greit at det foregår så lenge ikke ungdommen blandes inn og – At det på en måte ikke sprer seg til – utesteder eller – Hva er det – Hvordan tenker du i forhold til det?*
- *Godt spørsmål. Altså hadde det ikke blitt så oppblåst som det blei. Hadde det foregått – Nei altså det hadde – på en eller annen måte blitt allikevel. Det kan jo hende at det er positivt det også at media blåste det sånn opp – Kanskje man da raskere ser effekter enn om det skulle foregått over ti år før det begynte å skje saker og ting. Altså begynne å markere og rope og skrike. Så får du også fokus. Det er nok pluss og minus uansett hvordan det – Nei altså jeg må si at jeg blei betenkt etter ferien.*
- *Ja, du syns det –*
- *Også syns jeg det er – Nå etter at han Frank Sandberg stakk av herfra, ikke sant, så har det rett og slett sklidd ut der oppe. Rett og slett sklidd ut.*

Informanten over er betenkt. Det kan sees i lys av at hun fremstiller prostitusjonen negativt ikke bare i form av den omtalen den får. Fremstillingen tilsier at det ikke er greit å være for åpent positiv til prostitusjonen. Det er horekunder det henvises til i den sammenheng, men situasjonene i Tana ser ut til å omtales som positiv og negativ uavhengig av hvordan horekundernes fremstilling er og hvordan medias rolle fremstår. Med andre ord kommer fremstillinger av indre motsetninger med hensyn til presentasjonen av og fokuset på prostitusjonen frem på flere måter. Informantene over uttrykker ønsker om ikke å forholde seg til prostitusjonen, men de beskriver hvordan enkelte situasjoner likevel gjør at prostitusjonen blir et tema de tar tak i.

Det var etterhvert ganske mange i Tana som hadde deltatt i demonstrasjoner og dermed vært med på å få mediafokus på prostitusjonen. Informantene som deltok i aksjonen kom med vurderinger for hva de mente de kunne oppnå ved å sette fokus på prostitusjonen. Denne kvinnelige informanten hadde aktivt gått inn for å skape endringer som hun mente Tana trengte:

Sitat 5.9

- *Jeg ser jo at – Jeg er ute etter ungdommer og jeg ser og har opplevd at jo flere som kommer og demonstrerer – flere tar avstand. Det er jo det som er viktigst, at de unge tar*

avstand. De gamle horebukkene kan man ikke – ikke akkurat frelse, men man kan kanskje skremme.

- *Ja, tror du det ville vært annerledes uten motstanden?*
- *Ja, for da hadde ikke – Nå må de ta – en avgjørelse. Det blir en fordel i og med at – plutselig så hører man ting, hva som – Hvordan skulle – Visste ikke hva prostitusjon innebar og sånne ting. Hvem tenkte på det? Ingen. Det var, jaja, det er jo bare gamle ungkarer. De må jo få lov til – å gå der og kjøpe seg kvinnfolk. – Det var jo bare den synlige gruppa. Det er helt fantastisk hvis de her gammelungkarene skulle betjent alle de her damene som kommer. Da måtte de ha vært noen hingster av en annen verden som ikke vi har visst noe om. – Det er nok helt andre.*

Flere informanter påpeker at kunnskap om prostitusjon er viktig. De uttrykker at det var lite kunnskap om prostitusjon i begynnelsen. Prostitusjonen ble derfor ikke vurdert som et problem eller som noe de som enkeltpersoner trengte å forholde seg til. Kunnskapen de etterhvert fikk gjorde det så nødvendig for dem å vise motstand mot prostitusjonen. Spesielt er forståelsen av at prostitusjonen ikke er bra med hensyn til barn og unge utbredt, og den fremstår som grunnlag for deres bekymring over prostitusjonens omfang. Ved siden av dette uttrykker enkelte informanter tanker om at prostitusjonen står i motsetning til grunnleggende verdier i samfunnet. Det blir blant annet fulgt opp med en forståelse av at ubetenksomhet og lite sosial kontroll kunne være forklaringer på at Tana likevel havnet i den situasjonen som var. Denne kvinnelige informant uttrykker et slikt syn:

Sitat 5.10

- *Jeg tenker at det er mange som tenker kort. Korttenkt rett og slett. Jeg ser at, eller jeg tror at – de utflytende grensene, litt fritt liv på en måte, det gjør at mange har havna borti prostituerte uten å – fordi at de sterke grensene inni dem ikke er der så sterkt kanskje. De er så korttenkte også. De har ikke tenkt så mye på hva det vil føre til i familien. Jeg håper bevisstgjøring kanskje kan stoppe noen. Det skaper usikkerhet og det skaper en slags skam. Selv om grenser er flytende så er det mange som ikke synes det er greit å bruke prostituerte. Jeg tror nok for en del år siden så var det mange som prøvde å svelge det unna, liksom. Joda, det må da være greit, det må da være greit, men så har flere og flere innsett at det er ikke greit. Det har med å kjøpe mennesker å gjøre for eksempel. Det er snakk om bevisstgjøring, og da viser det seg at det er ikke så greit for familiene. De jeg har snakka med av menn som har brukt prostituerte og som hardnakka hevder at det er greit, selv der merker jeg jo at det er ikke helt greit. Det er ikke helt uproblematisk.*
- *På grunn av andre eller er det på grunn av –*
- *Grunnen til at det ikke er problematisk for de? Nei –*

- *De sier at det er helt uproblematisk, men det allikevel ikke er helt uproblematisk. Er det på grunn av at det er tatt standpunkt, at andre har tatt standpunkt mot det, eller er det det at det er problematisk for dem – som person?*
- *Jeg tror det siste, at det har med hvordan man er oppdratt å gjøre. Jeg tror de fleste har den oppdragelsen at det fins rette ting og gale ting, og at det egentlig er en gal ting. Det tror jeg de fleste har inni seg, men så – De fleste vet egentlig at det er galt å drikke og kjøre bil etterpå, men på grunn av de store avstandene her så svelger man unna og kjører en del i fylla. For å komme seg hjem fra fest som kanskje er fem mil unna så må man kanskje kjøre med promille innabords. Og prostitusjon tror jeg har vært – mange sånne ting som man har svelget unna. Joda, men så er det kanskje ikke så greit allikevel, tror jeg. Det er det jeg mener å ha sett ihvertfall.*

Informanten omtaler en refleksjon som foregår i personer, heller enn mellom, som et av situatene over også var inne på. Det vil si, den siste informanten er opptatt av at de grensene som tradisjonelt er forstått å utgjøre et felles verdigrunnlag i små samfunn. Fokuset rettes her igjen mot en form for inndeling i ”oss” og ”de andre”. I dette tilfellet er kategoriene knyttet til en felles vurdering av prostitusjon som et problem. Det er imidlertid et problem som noen ikke har tatt så alvorlig som informanten gir uttrykk for at de burde. Det er utydelige grenser, eller det at noen grenser har vært ute av (felles) fokus, som blir fremstilt som grunnlag for at noen av ”oss” har havnet blant ”de andre”. Et skarpt skille mellom i og utenfor prostitusjonen har i så måte vært fraværende. Informanten gir uttrykk for at kontrasten mellom ”oss” og ”de andre” derfor må etableres igjen.

Informasjon og bevisstgjøring er midlene flere av informantene nevner i forhold til å (re)etablere forståelsen av prostitusjon som et problem i samfunnet. Spørsmålet i så måte er imidlertid hvor stor skade som er skjedd og hvem, eventuelt hva, som går an å redde. Strategien motstanderne av prostitusjonen har valgt er å synliggjøre splittelsen i Tana ”de andre” representerer, for så å jobbe for å samles som ”oss” igjen. Til forskjell fra de som ikke ønsker fokus på prostitusjonen fordi de mener det skaper splittelsen, mener de siste informantene at det er en splittelse som må fokuseres for å kunne leges. Den mannlige informanten nedenfor kommenterer dessuten fokuset på prostitusjonen som en kilde også til noe positivt for Tana.

Sitat 5.11

- *Det er jo så mediefokusert også at Tana er blitt et– berykta navn blant folk. Når de hører Tana så forbinder de det med de to tinga med en gang. Spesielt prostitusjonstrafikken nå da.*
- *Ja, hva tenker du om*
- *Nei, det jeg snakka om nå var jo med utgangspunkt i hva slags bilde folk har av – Det preger nok veldig mye av bildet av Tana utad, og som – tanaværingene møter når de reiser. Klart det. – Jeg føler det har vært veldig viktig at en nå har vågd å ta et skikkelig – Lokalt må en ta et oppgjør med den prostitusjonstrafikken som skjer her. Jeg tror den her – Det å ikke – Ved å tie still om det da har man virkelig grunn til å skjermes over det nærmest når man kommer ut. Men nå har man gitt – både fra kommunens side og lokalpolitikere og lokalbefolkning, i allefall deler da, gått såpass klart ut og sagt klart ifra at det her er noe man ikke ønsker. Gjennom det har man vært med på å forsåvidt gi det enda mer medieoppmerksomhet, men samtidig tenker jeg at det er – en oppmerksomhet som er mer med på å reise Tanas verdighet enn motsatt. Det er jeg veldig glad for at man lokalt er så tydelig på at man ikke ønsker det.*
- *Ja, har du noen tanker om hvordan det ville vært hvis man ikke hadde hatt den media – eller hvis man ikke hadde hatt den motstanden?*
- *Ja, da tror jeg – Jeg tror ihvertfall ikke ting ville vært borte om man hadde drevet en sånn strutsestrategi, ikke sant. Det hadde det ikke gjort. Ting hadde bare fått utvikle seg mer og mer, tenker jeg. Og da tenker jeg, hva skal man da forklare den oppvoksende generasjon om tju/ tretti/ førti år hvis det her er noe som virkelig får sette seg. ”Hva gjorde dere den gangen da dette her var i sin begynnelse?” Nå vet ihvertfall folk at de forsøker å gjøre noe. Det har noe med å bevare folks verdighet oppi det – og et lokalsamfunns verdighet. Ja.*
- *Ja –*
- *Det er den ene sida, de som er imot det, at de kan vite at de kan gå med rak rygg og vite at de har en – De vet hva de mener og ønsker å stå for det. Det er kjempeviktig. Det positive oppi det her, at faktisk så er det – Det negative ved det her mobiliserer en del positive motkrefter, som kanskje ikke ville vært så tydelig ellers. Blant deler så er det – la oss si en moralsk bevisstgjøring på hva – At det som enkeltindivider gjør det har innvirkning på hele samfunnet. Det her dreier seg ikke bare om en personlig eller en individuell frihet til å gjøre hva en vil, men at man ser at det enkeltpersoner gjør har konsekvenser for lokalsamfunnet. At vi er nødt til å stå sammen for å bevare de positive verdiene i samfunnet. Så det er klart det skjer en del positive ting også.*

Informanten fremstiller det som en positiv effekt av prostitusjonen at fellesskapet blir mer bevisst sammenhengen mellom individ og samfunn. Prostitusjonens negative krefter fremstår i så måte å virke gjennom enkeltpersoner, ”de andre”, og den kan spre seg videre til ”oss”, til flere personer eller grupper i samfunnet. Informanten ser det videre som fellesskapets oppgave å ”stå mot” handlinger fra enkeltindivider som er ødeleggende for fellesskapet, og det

å være tydelige og klare i oppgjøret det medfører. Fremstillingen bidrar med en forståelse av samfunnets makt til å begrense individer som et gode, men også som en nødvendighet. Videre er godet knyttet til lokalsamfunnets verdighet og positive verdier, i den grad de kommer i konflikt med enkeltpersoners frihet.

Informanten over har en klar forståelse av sammenhengen individ/samfunn og en entydig moralsk plassering av samfunnet som overordnet individet. Selv om mange av informantene har fremstillinger med liknende aspekter, er få av dem så klare og entydige. Denne mannlige informanten tar i bruk en sammenligning med saken om rettigheter til naturen i sin omtale av motsetninger mellom ”oss” og ”de andre”:

Sitat 5.12

- *Men jeg kan si deg en ting. Tana hadde vært, i mine øyne, Norges beste plass hadde det ikke vært for horetrafikken. – den skulle aldri ha kommet hit, for er den først kommet så er det – Det blir sånn avhengighets – alkohol og sånt der ... For det andre så er jeg sjøl same, men jeg er ikke sånn der – supersame. Så jeg er ikke – Jeg er ikke aktivist. Far og mor – samiske miljøet og er samer, men jeg er vokst opp i – oppvokst i et felles*
- *Men snakker du samisk og*
- *Ja, ja. Jeg kunne ikke norsk da jeg begynte på skolen. – Og i dag, ikke bare jeg, men moren min som – til og med hu – på grunn av mye vil ha mer – Alt – Og så er det mange samer som dro til Oslo for – Du skjønner hva jeg mener, gjør du?*
- *Ja – Ja litt tror jeg ihvertfall. Altså –*
- *La oss si at du er en ekstremsame og jeg er en – jeg er en same. Men du er sånn der ekstrem same. Du vil ha både samisk navn på alle fylkene, du vil ha rettighetene til å fiske både i Tanaelva, i fjellvann og så videre. Det er du som skal bestemme over hvem som får lov til å plukke moltebær. Mens jeg som er same jeg også, men mener nå det at bor du i Norge så bor du i Norge. Du får lov til å fiske her hvis du vil fiske, fiske i elva eller fiske i fjellvann. Det er der det er motsetninger. Det vil jeg si at noe som i gamledager så var det jo – Tana Bru, Polmak kom under Tana, for å si det sånn.*
- *Ja, du sammenligna den saken med handelen som foregår i Skipagurra. Du tenker at de er lignende? Når du sammenligner de –*
- *Nå sammenligner jeg aktivistene.*
- *Ja, mm*
- *Og så – De som er mot – Hvordan skal jeg forklare – Altså det er aktivister på begge saker, både når det gjelder russerhorer og når det gjelder samer. Så mener jeg at det er kommet to motsetningsforhold i Tana – prostitusjon, og dem som – Jeg forstår det godt at folk er imot, men jeg forstår også dem som er for – ikke for, ikke på den måten, men et behov. Det er mange folk som er – og som likevel er der. Jeg forstår det også. Altså, det er noen som er imot der – Og så har du det – motsatt, det ene er – hvis det andre er som –*

Jeg kaller det for aktivister mot – samisk i og med at jeg er same sjøl og mora mi som har vært same i alle år, til og med hu meldte seg ut på grunn av mye vil ha mer. Der er det store, som – snakk om – samiske. Det store –

På den ene side ser informanten prostitusjon som negativt. Når prostitusjonen først er (etablert) i lokalsamfunnet, ønsker han ikke at det skal jobbes mot den. Det er aktiviteter, eller de personene som står i spissen for aktivitetene, informanten har et negativt syn på. Han har en forståelse for at ”vi” har en mening, men ønsker ikke at meningen skal føre til bestemmelser om rett og galt. Etablering av fellesskapets grenser, eller rettigheter, fører med seg urett overfor ”de andres” behov. Med andre ord fremstår prostitusjonen som utgangspunktet for en motsetning der hensynet til ”oss” i fellesskapet og ”de andre” enkeltindivider kommer i konflikt. I tillegg kan konflikten fremstilles som at ”moralen” står mot ”behovet”. Det vil si i den grad en ser fellesskapet som styrt av moral og enkeltindividet som styrt av et behov, for mannen seksuelt og motsvarende for kvinnen økonomisk. Når prostitusjonen først er kommet til Tana kan fremstillinger av splittelsen individer som styrt av behov og samfunnet av moral bidra med en forståelse av at det ikke er noen enkle måter å unngå eller unnsnippe motsetningsforholdet på. Selv om det ikke er enighet om på hvilken måte, så gir informantenes fremstillinger en forståelse av at prostitusjonen vil koste samfunnet mye. Forståelsen kan sees med bakgrunn både i konkrete eksempler og sterke formuleringer.

Forståelser av ”oss” og ”de andre” fremstår som sentralt i fremstillingene av situasjonene i Tana enten det prostitusjonen eller er fokus på prostitusjonen som oppfattes som et problem. Inndelingen i ”oss” og ”de andre” er videre også et viktig utgangspunkt for å se på informantenes fremstillinger av hva prostitusjonen omfatter, hvem som omtales å være i prostitusjonshandelen. Et sitat av ungdommene får bidra med noen innfallsvinkler til problematiseringene i de neste kapitlene.

Sitat 5.13

- *Christine: Jeg tror kanskje man kan gjøre mye med ungdom sine holdninger mot russere og sånne ting, men det er de gamle gubbene. Jeg tror ingenting kan stoppe dem. Det er klart –*
- *Det er på en måte både snakk om at det er gamle gubber og at de har jo barn. I stad så sa du at det var vanskelig å sette de opp på liste fordi de har barn og familie og*

-
- *Ane: Det er ikke bare de gamle grisene som gjør det. Det er såkalte samfunnstopper i Tana som også gjør sånt. Det er veldig –*
 - *Christine: Men er det noe man vet? Ser man det, er det riktig? Sånn som du sier at med en gang så gikk det rykter om onkelen din.*
 - *Dina: Ja, det går jo rykter om den ene personen vi snakka om –*
 - *Bent: Jeg syns ikke det gjør noe med de gamlingene, jeg da.*
 - *[sint/følelseslada pusting]*
 - *Bent: De gamlingene, seksti år og masse penger på kontoen.*
 - *Finn: Hva skal du bruke dem på?*
 - *Bent: Så kjøper du deg et kvinnfolk*
 - *Dina: Hadde du hatt lyst til å hatt sex med ei seksti år gammel kjerring*
 - *Christine: – som ikke hadde vaska seg.*
 - *Bent: Hvis jeg var seksti år, så kanskje –*
 - *Ane: Ja, men ikke sant*
 - *Dina: – de er på din alder – som gjør det. Jeg kunne aldri tenkt meg å dra med de her skitne, gamle grisene. – Så mye penger fins det ikke.*
 - *Ane: De har jo – Det var et eller annet program hvor det var tre – nei. Det var – som var samisk, som snakka med noen horekunder. ”Det er bare en kropp. Det er ikke personlig, det er bare en kropp.” Det går ikke an å se på folk på den måten.*
 - *Får det noe å si for ungdommene her? Tror dere at det påvirker?*
 - *Dina: Ja*
 - *Ane: – hvordan ungdom*
 - *Dina: Jeg tror ungdommene i Tana er litt mer samfunnsengasjert kanskje enn ungdom på andre plasser, for at her er det andre problemer som ikke andre steder har. Vi har veldig mye å sette oss – Vi har samepolitikk og prostitusjonssaken. Jeg tror det gjør at du kanskje bryr deg litt mer, for det er jævlige nært deg. Det er ikke det som skjer i Oslo. Det er ikke det på Stortinget. Det er ting som skjer –*

At prostitusjonen engasjerer og ikke er uproblematisk er noe av det materialet tydeligst viser. Selv om et par positive sider blir påpekt eller nevnt gir ingen samtaleintervjuer omtaler av prostitusjon som grunnleggende positivt. Hva det problematiske består i er ingen enkel eller ensidig sak å omtale.

Gjennom kapittelet har jeg sett nærmere på noen av fremstillingene og omtalene som viser at tanaværinger forstår seg selv som ”oss” utenfor prostitusjonen i Tana. Det dreier seg om å forholde seg til prostitusjon som grunnleggende moralsk feil i samfunnet. Samtidig kan

prostitusjonen fremstå som en løsning med tanke på enkeltpersoners behov, og fordi Tana er et lite samfunn berører prostitusjonen de fleste gjennom nære relasjoner eller dagligdagse situasjoner. Prostitusjonen kan kort og enkelt sies å skape motsetninger ”i” enkeltpersoner og mellom personer og grupper, i samfunnet. Det dreier seg om hva prostitusjonen har ført med seg for enkeltpersoner, i måter å møte hverandre på, og av strategier i lokalsamfunnet, med hensyn til å møte problemer prostitusjonen representerer. Fremstillingen i kapittelet har bidratt til å problematisere informantenes forståelser av det som er gjort offentlig i samfunnet for å møte prostitusjonen. Informantenes forståelser av motsetninger prostitusjonen medfører og hva som ligger bak ulike måter å forholde seg til prostitusjonen, er også belyst. Det ser ut til at prostitusjonen skjerper en motsetning mellom individuell frihet som et gode og de negative konsekvensene enkeltpersoners valg kan utgjør for et samlet fellesskap. Det kan sees som en konflikt mellom ”de andre” og ”oss”, men informantenes omtaler gir uttrykk for at det heller er en konflikt som utspiller seg blant ”oss”.

Forskjellige argumenter for om prostitusjonen burde begrenses eller bekjempes er viktige, og mest omtale er viet de to gruppene aktører i prostitusjonen, de prostituerte og horekundene. Det vil si, oppmerksomheten er særlig rettet mot såkalte russerdamer og gammelungkarer. Det er først og fremst med omtanke de omtales, men det er ulike og motstridende tiltak som skisseres opp for å komme disse aktørene i møte i deres situasjon. Kategoriene ”russerdamer” og ”gammelungkarer” skapes med andre ord i samtaler om prostitusjonen. Informantenes fremstillinger av prostitusjonens betydning vil jeg derfor problematisert i forhold til hvem ”de andre” (i prostitusjonen) kategoriseres som og fremstilles å omfatte.

Neste kapittel vil ta for seg hvordan informantene gjennom kategorisering av ”russerdamer” og ”gammelungkarer” fremstiller prostitusjonen og tiltak i forhold til prostitusjonen.

Kapittelet 6 omhandler dermed forståelsen av prostitusjon som kommer frem gjennom informantenes fremstillinger av ”de andre”, de som primært er omtalt som tilknyttet prostitusjonen. Forståelsen av prostitusjonen vil analyseres videre i kapittel 7 gjennom å se på ”oss” i prostitusjonen. Fremstillinger av hvordan prostitusjonen forstås i samfunnet blir fokusert, og det innebærer å se hvordan prostitusjonen fremstilles i omtaler av

enkeltindividers livssituasjon til forskjell fra eller i likhet med situasjonen
samfunnsfellesskapet omtales å være i.

6. “Russerdamer” i likhet med “oss” – “Gammelungkarer” til forskjell fra “oss”

I forrige kapittel skrev jeg om hvordan motsatte måter å handle overfor prostitusjonen, å tie eller å ta tydelig stilling offentlig, kom til uttrykk i sterke følelser. I dette kapittelet skal jeg se nærmere på motsetningen ”oss”/ ”de andre” gjennom hvordan ”vi” snakker om og skaper ”de andre”. Det er kategoriene ”russerdamer” og ”gammelungkarer” som står i fokus. Gjennom ”russerdamene” og ”gammelungkarene” ser jeg videre på hvordan informantene forholder seg til prostitusjonen. Det handler om hvordan verdier og moral, hvordan ”vi”, kommer til uttrykk gjennom fremstillingene informantene gir av ”de andre”.

Kulturelle forskjeller og moralske motsetninger – Fremstillinger av ”vanlig”/ ”uvanlig” og ”normal”/ ”unormal”?

Kategoriene plasserer kvinner og menn blant ”de andre” på to måter. For det første har ”russerdamene” og ”gammelungkarene” til felles at de blir knyttet til prostitusjonen i Tana. For det andre har kvinnene en annen nasjonalitet og mennene er uten erfaring med kvinner. Det innebærer at de som betegnes gjennom kategoriene ikke har den samme kulturelle erfaring som ”oss”. Informantenes fremstillinger av aktørene i prostitusjonshandelen skaper med andre ord to kategorier som bidrar til en kobling mellom kulturell ”uerfarenhet” og erfaring med prostitusjon. Jeg skal nå se nærmere på hvordan disse kategoriene skapes av informantene i samtalsituasjonen med meg. Videre skal jeg se på hvordan kategoriene ”russerdamer” og ”gammelungkarer” er viktige for argumentasjonen om hvordan ”vi” kan eller bør forholde oss til prostitusjonen. Verdier er viktige i forbindelse med informantenes omtale av ”russerdamer” og ”gammelungkarer”. Det dreier seg om hva slags forhold ”vi” skal ha til ”de andre” i prostitusjonen. Å stigmatisere, marginalisere, fordømme, skape respekt, tilføre verdighet og gi frihet er noen omtaler av verdiladede handlingsalternativer, som informantene tar i bruk i sine fremstillinger av motsetningen eller sammenhengen kultur/ moral.

I kapitlet vil jeg se på hvordan informantene bruker de to ”erfaringsforhold”, i prostitusjonen og ”utenfor” kulturen, i kategorisering av ”de andre” kvinnene og mennene. Først tar jeg for meg ”de andre” kvinnene. Kategorien ”russerdamer” nærmer jeg meg gjennom omtaler av russiske kvinner. Sentralt for omtale av russiske kvinner er forståelsen av at de har krav på moralsk lik behandling som lokale/ norske kvinner. Det innebærer en forståelse av det uheldige i å omtale russiske kvinner i sammenheng med prostitusjonen. Respekt for de russiske kvinnene blir etablert gjennom to måter å etablere likhet på, og fremstilling av prostitusjon er viktig. Norske kvinner kan fremstilles som prostituerte og som mindre moralske, i likhet med ”russerdamer”. Russiske kvinner kan omtales som ”vanlige”, i likhet med norske kvinner og til forskjell fra prostituerte. Noe ulikheter blir også omtalt. Videre analyseres hvordan informantene argumenterer for motsatte måter å forholde seg til prostitusjonen på gjennom fremstillingene av russiske kvinners, eventuelt ”russerdamers”, likhet med norske (lokale) kvinner. Med andre ord ser jeg på hvordan likhet blir brukt til å lage et skille, en motsetning, mellom russiske kvinner og prostitusjonen. Skillet underbygger både en form for forsvar av og motstand mot prostitusjon, og jeg ser på hvordan denne motsetning fremstår i sammenheng med fremstillingene av prostitusjonen i Tana.

”De andre” mennene nærmer jeg meg med utgangspunkt i informantenes fremstillinger av verdighet for ”gammelungskarene”. Informantene har ingen problemer med å omtale ”gammelungskarene” i tilknytning til prostitusjonen, uavhengig av holdning til prostitusjonen. Det dreier seg om at prostitusjonen blir fremstilt å tilføre ”de (kulturelle) andre” verdighet, gjennom kontakt med kvinner. Dermed blir det mulig for ”gammelungskarene” å inkluderes i (det kulturelle fellesskap av) ”oss”. I motsatt fall blir prostitusjonen fremstilt å frata ”gammelungskarene” verdighet, å ytterligere forverre deres situasjon. Uavhengig av de motsetningsfylte fremstillingene av prostitusjonen er ”gammelungskarenes” verdighet knyttet til ”oss”. ”Gammelungskarene” er sett som ulike ”oss” kulturelt, og denne ulikheten brukes både til å forsvare prostitusjon og til å gå ut mot prostitusjonen. I forbindelse med denne motsetningen ser jeg på om kategorien ”gammelungkarer” er som skapt for fremstillinger av prostitusjonen. Det vil si hvordan ulikhet blir brukt til å knytte prostitusjon til ”gammelungkarer”. Avslutningsvis i kapitlet sammenholder jeg fremstillingene av ”de andre”

kvinnene og ”de andre” mennene. Jeg ser da på plasseringene i forhold til ”oss”, likhet/ ulikhet, før jeg i kapittel 7 går nærmere inn på ”oss” i prostitusjonen.

Respekt for russiske kvinner – gjennom fokus på prostitusjon eller ikke?

I Tana fantes det noe negativt fokus på russere, men jeg opplevde sjelden å møte negative holdninger til russere generelt. I all hovedsak var det et ønske om å møte russere på en positiv og inkluderende måte. Ved siden av dette var informantene opptatt av hvem de russiske kvinnene var og hva de var kommet til Norge for. ”Russerdamer” er en kategori som brukes av informantene, selv om jeg hørte begrepet brukt oftere i andre settinger enn samtaleintervjuene. Her er imidlertid et par eksempel fra to kvinnelige informanter:

Sitat 6.1

- *Det jeg hører er at de også blir – hva det heter – lisa. De er avtalt. ”Om seks uker så kommer du og henter der,” da. ”Om to uker kommer du og henter der. Da kjører jeg dit.” I private biler. Det er det vi ser også i Tana. Nå kommer de ikke med busser. Alle kommer ikke med busser. Det er mye mer private biler. En kamerat fortalte meg i sommer. Han hadde vært på Foxy. Han kom ut derifra, han hadde fått nok. Når det stenger så blir det rush, så han dro før. Og han kom ut. Det var lyst om natta, og så ser han en bil, Mercedes. Han bort til bilen, god og på’n. Så spør han, ”kan du kjøre meg opp til den og den ringen?” Og så er det en mann som svarer på russisk. Åja, og så prøver han på engelsk. Så var det to russerdamer ombord i den bilen. Så sier han, ”kan du kjøre meg opp til den og den ringen. Jeg betaler deg femti kroner.” ”Jada,” sier han mannfolket, ”hopp inn.” Han hoppa inn. Ei russerdame satt foran og den andre bak. Han måtte sette seg bak, og på tur til ringen så sier hu ene russerdama, ”jeg kan bli med deg hjem for fem hundre kroner,” – eller syv hundre kroner. Jeg husker ikke, men det var ihvertfall ikke tusen kroner. ”Nei,” sier han, ”jeg er interessert i å komme meg hjem. Jeg betaler femti kroner.” – For det er det det koster fra Foxy og til ringene i Tana bru. ”Ja, men han kommer og henter meg det tidspunktet du vil.” – og det koster så og så mye. ”Nei, jeg skal bare hjem.” De kjørte han hjem og han betalte femti kroner. Han fortalte det etterpå hva han hadde opplevd, så nå kjører hallikene rundt med biler. De trenger ikke busser og sånn. Verden har jo gått videre siden det. Det er sikkert mye verre enn hva vi vet om.*

Begrepet ”russerdamer” knytter russiske kvinner til prostitusjonstrafikk. Samtidig har begrepet utgangspunkt i kvinnes nasjonalitet. Russerdamer trenger med andre ord ikke å ha tilknytning til prostitusjon, men det var ikke uvanlig at begrepet russerdamer fremstod som tvetydig.

Sitat 6.2

- *Man hører jo uttalelser som at, ja, han har også funnet seg russerdame. Mon tro hvor lenge det varer. Sånne uttalelser er det endel av... Det har nok sikkert påvirka endel. Ikke meg personlig. Jeg blir mer opptatt av hva var min personlige mening om det hele. Det blir ganske klart for meg. Det her syns jeg, og det syns jeg var riktig, for min del. Hva andre syns det får de bare syns. Det med å skjære alle over en kam. Sånt er jeg ikke så glad i å høre. Det er mye mer nyanser.*
- *Hvor er det du hører det? Er det jobb, er det ute blant folk eller –*
- *Nei, på jobben hører jeg ikke så mye. Der er det ingen – ikke de temaene.*
- *Er det venner er det*
- *Jo, man hører jo når en drar ut, på puben. Det er jo stadig noen som går med dame der, med russerdamer. Og dem om det.*

Ved å ta tak i den tvetydighet jeg finner i tilknytning til begrepet ”russerdamer” ønsker jeg å se på hvordan prostitusjon blir fremstilt og forstått gjennom omtale av russiske kvinner. Det gjelder både hvordan russiske kvinner omtales i eller utenfor prostitusjonen, og, i særlig grad, hvordan skillet etableres i samtale. Denne mannlige informanten hevder imidlertid at det kunne være vanskelig å etablere et skille mellom russiske kvinner og prostitusjonen.

Sitat 6.3

- *Det er tragisk for de kvinnene som kommer her og som blir handelsvare. Og hva det gjør i forhold til synet på russere. Det er klart at – en unngår ikke å koble russiske kvinner med horer. Når det har blitt en så stor greie her. Jeg er ikke så fordomsfri at jeg – Ser man en russisk dame her så kobler man veldig automatisk i forhold til å spørre om det her er en hore, hvis det ikke er noen man kjenner. Selv om man vet at det her er fordommer og man må passe seg for det, så tror jeg det – Vi er alle så mye mennesker at det preger tenkinga vår i forhold til det. I utgangspunktet så har folk her i vesten såpass mye fordommer i forhold til Russland og – den kalde krigen og hva som har rørt seg før, så det her er ikke med på å gjøre ting enklere sånn sett.*

En god del russiske kvinner har giftet seg og bosatt seg i Tana, men selv om de har begynt å bli en del av tanasamfunnet skiller de seg fremdeles ut. Informantens omtaler at russisk kvinne og prostituerte lett ble sett som ett, at de ble ”russerdamer” i betydningen russiske kvinner i prostitusjonen. Informanten peker på koblingen at ”russerdamer” lett blir et stempel på ”de andre”. Kulturell ”uerfarenhet” og erfaring med prostitusjon blir knyttet sammen. De mange fremstillingene informantene bruker for å motarbeide en kobling, eller også etablere et skille, støtter opp under fremstillingen i sitatet over. Med andre ord står kontraster, eller

motsetninger, sentralt i samtalene for å oppheve kategorien ”russerdamer”, til russiske kvinner til forskjell fra kvinner knyttet til prostitusjon.

Likhet gjennom “deres” vanskelige situasjon og “våre” dårlige sider – Ikke fokus på prostitusjon

Det er i hovedsak to måter å etablere skillet mellom russiske kvinner og prostitusjon på. Det dreier seg om å etablere ulikhet eller likhet. Forskjellige måter å beskrive skillet på skaper imidlertid forskjellige forståelser av hvordan ”vi” skal møte prostitusjonen. I sitatet under blir koblingen mellom russiske kvinner og prostitusjon etablert gjennom henvisning til ”oss”, til ”våre” verdier, og det er likhet som blir etablert. Sitatet forteller om en situasjon der en av de kvinnelige informantene overhører en samtale mellom to barn, to jenter rundt ti år, hvor betegnelsen russer horer blir brukt. Informanten blander seg så inn og deltar i samtalen med jentene.

Sitat 6.4

- *Hun kommer med det at, ”ja vi prater nå om sånne russer horer.” “Å”, sier jeg, “hva er det?” Den eldre jenta hun blei jo litt mer betutta. Oi, torde du å si det rett ut. Ja, til en voksen og alt. Så hun reagerte litt med det samme, men så gikk det nå bare et par minutter så prata hun óg. Så jeg spurte henne hva det var for noe. ”Det vet du!” ”Nei”, sa jeg, “jeg er ikke klar over hva det er for noe, for jeg har hørt det ordet mange ganger, jeg har lest det ordet, men jeg har enda ikke skjønt hva det i alle dager skal forestille det der.” ”Hvorfor prater du sånn?” ”Jo”, sa jeg. ”Vi kan begynne med det jeg synes er verst. Jeg vil bare si at det er første og siste gang jeg vil høre det ordet horer. Jeg har aldri brukt det ordet i mitt liv om andre mennesker, og sånn er det bare. Det ordet vil jeg ikke høre, og så kan vi ta og prate om det her.” Ja, men det er noe med sex og det er noe med penger, og sånn og sånn. ”Ja”, sa jeg, ”jeg er klar over det, for de har sex med mannfolk og så får de betaling for det.” Så prata jeg rundt sånne her ting med at vi skal vise såpass respekt, at vi skulle vise respekt for andre mennesker. Vi skal ikke blande oss opp i hva de velger å bruke sin egen kropp til. Det er deres eget valg om det er fordi de er så fattige eller fordi... Uansett. Og at i Norge så har vi, for eksempel i Oslo, mange flere norske som gjør det enn det er russiske her. Og det var nå helt, ”næ-æ, er det sant?” ”Ja,” så sa jeg, ”sånn er det nå engang bare.” Og at det var andre som styrte med å få orden på det der.*

Informanten fremstiller det som at jentene forstår prostitusjon som seksuelle tjenester mot betaling, og at det er noe negativt ved dette. Videre er kjønn, nasjonal tilhørighet, moral, orden og økonomiske forhold temaer som kommer opp. Det viktigste for informanten er imidlertid at kvinnene som prostituerer seg ikke skal dømmes. I forhold til de prostituerte henviser hun

til at ”vi” skal vise respekt for ”de andre”. Fattigdom er det eneste informanten nevner som grunn til å velge prostitusjon, men hun mener ”vi” skal vise respekt uansett hvilke grunner som ligger bak. Motsetninger med utgangspunkt i økonomiske forhold, i nasjonalitet og i kropp som uatskillelig fra personers verdi blir imøtegått i fremstillingen. I og med informantens etablering av likhet ved å avvise motsetninger og ønsket om at prostitusjonen ikke skal fokuseres, blir det motsetningene som ”skaper” prostitusjonen. Motsetningene er bakgrunn for den likhet hun skaper. Det gjelder uavhengig av om likhet mellom ”de andre” og ”oss” gjelder ”de” som selger kroppen sin og ”vi” som ikke gjør det, ”de” som fattige og ”vi” som ikke-fattige eller ”de” som russiske og ”vi” som norske damer. Likheten forstår informanten så som avgjørende for at ”vi” ikke skal fokusere ”de andre”, i form av de prostituerte i Tana. ”Noen” skal likevel skape orden, og det kan se ut til at det er motsetningene som grunnleggende representerer prostitusjonen, som skaper en problematisk ”uorden” for informanten.

Fokuset på likhet skaper i sitatet over kobling mellom ”oss” og ”russerdamer” og underbygger at fokus rettes bort fra prostitusjon. Likhet brukes imidlertid også i andre fremstillinger. Her er det en mannlig informant som uttaler seg om de russiske kvinnene ”i Skipagurra”:

Sitat 6.5

- *De er to slag. Det er noen som er der på grunn av mest mulig i løpet av en helg. Mens andre er der for å finne seg kanskje en kjæreste og sånn. Vi kan godt sitte – jeg har flere venner der så vi kan godt sitte og... Bare prate og kjøpe vodka. Det er en måte. Selge sigaretter og øl og... Så der er mange, og vet du, det er ei venninne av meg. Hun gråt på mine skuldre og sa ”Det her vil jeg ikke gjøre, men jeg må.” ... Så, ja, det er bare det... Du må bare se og oppleve for å kunne skjønne, for hun er venn. Det har aldri vært sex mellom oss. Hu lå på mine skuldre og gråt.*
- *Hvis hun ikke vil, hva synes hun*
- *Hun er her for å prøve å selge litt sånn, og litt vodka óg. Hun vil ikke, men hun må. Hun er bare en av mange som er her ikke fordi de vil, men tross alt, for å få mat og klær. Det er mye som du ikke vil tru før du får se. ...*
- *Det høres ikke så bra ut da, da?*
- *Det høres ikke bra ut for dem eller oss?*
- *For henne.*
- *Det er fordi hun må. Hva skal hun gjøre? La oss si at du bor i Oslo. Du har penger verken til mat eller klær. Det eneste er kanskje å gå, du vet der, på strøket. Er du ikke*

sterk nok inni deg så gjør du det. Hvis du verken har til mat eller klær eller noe. Du kan ikke leve uten. Du kommer ingen vei uten.

- *Det er i orden tenker du?*
- *Jeg synes ikke det, at det er i orden. Nei, det syns jeg ikke, men jeg forstår de som gjør det. Det er eneste utvei. Jeg synes synd på henne. Jeg synes synd på dem som må gjøre det.*

I sitatet er det ikke en kategori som omtales. Informanten gir en beskrivelse av en kvinne han kjenner. Hun fremstilles på en måte som kan samsvare med en fremstilling av hvordan en kvinne (eventuelt meg) kunne bli prostituert i Oslo. Til forskjell fra det forrige sitatet innebærer det en forståelse der noen kvinner ikke har noe valg, annet enn å prostituere seg. Selv om den russiske kvinnen, informanten eller jeg skulle ønske ”oss” det, er det ingen måter å komme utenom prostitusjonen på. Prostitusjonen har på en måte kontroll over ”de andre”, og informanten uttrykker seg følelsesmessig i forhold til dette. Det ser ikke ut til å innebære et ønske om at samfunnet skal kontrollere prostitusjonen, få en eventuell orden.

Videre er det klart at kvinner i Norge har en annen situasjon i dag enn det kvinner i Russland har, men det går an å sammenligne dagens situasjon i Russland med andre epoker i Norges historie. Situasjonen under andre verdenskrig omtales blant annet av denne kvinnelige informanten, ved siden av at hun tar tak i spørsmålet om kontroll:

Sitat 6.6

- *Jeg veit jo at i Oslo så er det ganske mye massasjeklinikker og hva dem nå kaller det for, som driver skjult virksomhet. Jeg ville gått såpass drastisk hen, at skulle man få noe kontroll over det så må man ha statsdrevne bordeller, rett og slett. Det er enkelte land som har det, for da har du kontrollen. Da har du en kontrollert virksomhet og det sprer ikke sykdommer på den måten – og kanskje så langt at de må betale skatt også, som alle andre må gjøre.*
- *Du sa at det var moralsk forkastelig og at det var dobbeltmoral.*
- *Ja*
- *Synes du det – Ja, når du setter det i tilknytning til kvinnesyn. Synes du det er problematisk på noe vis? Du nevner også kjønnsykdommer og snakk om kontroll. Da tenker jeg at da er det et eller annet som må kontrolleres allikevel selv om du skiller mellom – at det er moralsk forkastelig og –*
- *Jeg ser det som en naturlig del av verden egentlig, den trafikken. Ikke akkurat det her. Det er derfor det blir oppfatta som en skamplott det som foregår i Skipagurra og i – Sirma. – Jeg hørte på radioen faktisk. Det var ei eldre dame fra Alta som faktisk sa akkurat det samme som jeg hadde tenkt. Man burde ha et i øst og et i vest i fylket, og ferdig med det. Jeg mener ikke kontroll sånn at man skal kontrollere hvem som går dit og sånn – Skal du*

først holde på med prostitusjon så får du en kontrollert form for det. Du risikere ikke å bli banka opp og alt annet faenskap som følger med, som gjerne følger med. Da er du litt tryggere. At du har andre som er der i tilfelle du trenger noe hjelp.

- *Mener du for damene da eller?*
- *Ja, det tenker jeg, for deres del også – jeg sier det – Når det først ble veldig mye diskusjon her. Hvem som vet hva vi hadde gjort hvis vi hadde havna i en slik situasjon, en slik økonomisk situasjon, som i Russland. Her går du på jobb og du får kanskje ikke utbetalt noe lønn. Hva i all verden ska du gjøre? Hvorfor skal vi være så prektige her? Vi trenger ikke gå lenger tilbake enn til andre verdenskrig hvordan forholdene var da. Det var mange som var sammen med tyskerne for eksempel, og det stempelet de har fått. Enda den dag i dag får de ikke norsk pass. De som gifta seg – hvis de ikke flytter tilbake til Norge. At du enda ikke tilgitt for noe som du gjorde – ja, for så mange år siden. Da synes jeg vi begynner å bli – Det syns jeg er å gå veldig langt. Som om de ikke er straffa nok...*

Informanten tar opp muligheten for å få kontroll med problemer i forlengelsen av prostitusjon. Det innebærer en utvidelse av kontrollproblematikken. Informanten tar dermed også tak i ordensproblematikken. Det er ikke det samme hvem eller hva som blir kontrollert. Informanten henviser ikke bare til at det foregår prostitusjon i Oslo, som i Tana, hun viser til at det er i likhet med resten av verden. Dessuten kobles situasjoner i norske kvinners historie med situasjonen som dagens russiske damer er i. Informanten knytter diskusjonene som har vært i Tana om prostitusjonen til at det kvinnelige "oss" i Tana på en upassende måte har dømt russiske damer. Likheten informanten viser til går på at "alle" kvinner kan velge prostitusjon og at "ingen" kvinner bør bidra til en moralsk fordømmelse av prostitusjon.

Til forskjell fra hos informanten i sitat 6.4 er begrunnelsen for et ikke-fordømmende fellesskapet av økonomisk karakter, og dermed i samsvar med fremstillingen i forrige sitat, 6.5. I fremstillingen settes dessuten problemene relatert til prostitusjon i forhold til problemer relatert til fattigdom og krigstider. Noen av de kvinnelige informantene uttaler at de kunne valgt å prostituere seg, akkurat som de russiske kvinnene, hvis de hadde vært i deres situasjon. Tilsvarende sier noen menn dette om sine koner. Med andre ord kan "vi" prøve å gjøre det beste ut av "de andres" vanskelige situasjon, ved en begrenset kontroll av prostitusjonsforholdene, for å beskytte "de andre". I motsatt fall kan "vi" gjøre vondt verre gjennom moralsk stemping.

Økonomi fremstår som viktig når prostitusjonen blir fokusert med vekt på at ”de andre” kvinnene i prostitusjonen ikke skal stemples av ”oss”. Noe overlappende med det å bruke økonomiske likheter over forskjellige tidsepoker til å imøtegå moralsk fordømmelse av ”russerdamene”, er det noen av informantene som fremhever dårlig moral hos tanaværingene. Over nevnes det at ”vi” ikke nødvendigvis har noen grunn til å se på oss selv som så prektige i forhold til russiske kvinner. Videre henviser et par informanter til at prostitusjon ikke er nytt i Tana. De omtaler at enkeltkvinner i lokalmiljøene var for prostituerte å regne da de i sin ungdom tok penger for sex. Beskrivelsene innebærer at enkeltkvinner i en periode beveget seg mellom kategorien ”oss” utenfor prostitusjonen, til ”de andre” i prostitusjonen og så tilbake igjen til ”oss”. Det siste forklares ved at de ble voksne og stiftet familie.

Det finnes også enkelte omtaler som setter likhetstegn mellom hele tanasamfunnets seksualvaner og prostitusjonen. Denne kvinnelige informanten omtaler seksualvaner i Tana fra før grensa ble åpnet:

Sitat 6.7

- *Selve det at man demonstrerer syns jeg ikke så mye om, men måten man går ut med at familiene i Tana leier ut sine soverom til bordeller og sånn. Sånn er det jo bare ikke. Det har jo ingen sannhet. Det er noen få hus som det her gjelder, og jeg snakka med mange eldre mennesker som sier at, vet du, sånn har det vært i Tana bestandig. I de samme husene har det alltid*
- *Ja?*
- *Det er jo noen få hus det gjelder. I de husene har det alltid foregått lyssky virksomhet. Alle visste hva man kunne foreta seg der hvis man var der, og sånn, lenge, lenge før grensa ble åpna. De varsler om den samme dobbeltmoralen som jeg finner i befolkninga. Fordi før så bodde jeg ved Tana Bru, og det var veldig vanlig – det var svært mange steder du kunne kjøpe hjemmebrent hvis du ønska det. Det florerte veldig mye alkohol her fra før, og jeg synes også at seksualvaner og sånn var veldig ufine. Jeg synes rett og slett den voksne befolkninga var dårlige modeller for barna og ungdommene sine. Hver familie skulle gå i seg sjøl og tenke på hva slags modeller de er for barn og ungdom. Det var jo da problemer som hadde oppstått i samfunnet her lenge før russerne kom. Så nå får de på en måte skylda for alt, og det er ikke deres feil. Jeg tror at man på en måte hadde en holdning her som fra før av var veldig uheldig.*
- *Hvordan da?*
- *Ja, jeg synes at hvis man gikk på fester og sånn, det har jeg vært på både oppover og nedover i dalen, og jeg synes at det var veldig lav moral. Det var veldig vanlig å reise sammen med andres partnere og sånn. Og jeg tenkte mange ganger, hva gjør at det ikke er noen reaksjon liksom blant folk? Men det var bare så vanlig. Det har ikke vært noen*

veldig sånn moralsk befolkning fra før. Det er derfor at det blir så feil at det nå er russere som står for all umoral i denne dalen.

- *Men hvem tenker du det er som sier det? Er det demonstrantene som sier det på en måte eller*
- *Ja, jeg synes det blir slik at det blir en hets mot russere i ett og alt. Alt er feil med dem. De bruker jo mye mer kosmetikk enn oss så vi opplever jo de avvises fra kafeene og sånn. De blir ikke gitt bevertning engang fordi de tror de er horer. Det blir for ille når det bare går på utseende, for de bruker atskillig mer kosmetikk, ihvertfall enn kvinner vi vet om i dag. Det blir så feil å bare tro at sånn er alle. De er jo her av ulike grunner selvfølgelig.*

Informanten fremstiller det som at ”de andre” ikke er så ulike ”oss”, og god moral er i den forbindelse viktig. Hun henviser til ”de andres” vanskelige situasjon og til ”våre” dårlige sider. Det gir med andre ord to grunner til å rette en moralsk pekefinger mot Tanas befolkning istedet for mot russiske kvinner. Informanten var videre klar på at hun ikke så seg selv som så plettfri at hun ville ”kaste den første steinen”. Det tilsier at hun ikke vil dømme ”de andre” i prostitusjonen, men at hun kan stille seg moralsk skeptisk til ”oss” utenfor prostitusjonen. Inndelingen i ”de andre” og ”oss” er med andre ord et utgangspunkt for hvilke bedømmelser som er moralske, i positiv betydning, og hvilke som er dobbeltmoralske.

Uttalelser som beskriver prostitusjonen blir sett som å dømme andre, som dobbeltmoral, og det innebærer at flere informanter ikke ønsker å omtale noe som prostitusjon. Videre medfører det at de stiller spørsmålsteget ved uttalelser andre i Tana kommer med, om prostitusjonen og om hvem som er prostituerte. Jamfør forrige kapittel og et eventuelt motsetningsforhold individ/samfunn kan noen informanter, som den sist siterte, sies å ta stilling til forsvar for individet. Imidlertid er det moral, ikke et behov, som er avgjørende for å rette fokuset bort fra ”de andre” kvinnene i prostitusjon. Det uttrykkes på den ene side ved at ”de andres” valg skal respekteres uansett, behov eller ikke. På den andre side skal vi på bakgrunn av ”våre” handlinger, og ikke ”deres” behov, ikke dømme ”de andre”. Selve fokuset på prostitusjon blir sett som et moralsk problem. Former for beskrivelser av likhet skaper et fokus rettet mot ”oss”. Det innebærer at prostitusjon kan knyttes til norske kvinner, heller enn russiske kvinner.

Allerede i kapittel 5 er det et sitat som eksemplifiserer dette. På den ene side omtaler informanten i sitat 5.3 at russiske kvinner er i en elendig situasjon med behov for økonomisk

støtte fra ”oss nordmenn”. Siden prostituerte ofte blir oppfattet å ha oppsøkt prostitusjon på grunn av dårlig økonomi, kan en oppfatte at informanten omtaler ”russerdamer” i denne beskrivelsen i betydningen russiske kvinner som må prostituerte seg. Imidlertid trekker hun frem at russiske kvinner med dårlig økonomi ikke trenger å være prostituerte.

På den annen side oppfatter informanten at de russiske kvinnene kanskje ikke er av de fattigste. Dette gir en forståelse av russiske kvinner som ikke er knyttet til prostitusjon på grunn av dårlig økonomi, men at de er ”russerdamer” med god økonomi som eventuelt kan velge prostitusjon på lik linje med norske damer. Fremstillingen innebærer etableringen av et skille hvor ”de andres” økonomi blir viktig for om prostitusjon foregår. Det er bare de som har likhet med oss som kan fremstilles som prostituerte. I tillegg vil en kobling mellom russiske kvinner og prostitusjon ikke uttrykke en stigmatisering, som kategorien ”russerdamer” kan bidra til, i den grad ”vi” også er prostituerte.

Likhet gjennom prostitusjon som et problem – Fokus på prostitusjonen

Til forskjell fra overstående gir sitatet som avslutter kapittel 5 en annen innfallsvinkel med hensyn til moral og likhet mellom norske og russiske kvinner i forbindelse med prostitusjonen. De prostituerte blir i sitat 5.13 fremstilt gjennom harme mot horekundene. I samtalen engasjerer lokale jenter seg med tanke på russiske jenter. I motsetning til et fokus på russiske damer og økonomi argumenterer jentene for at prostitusjonen må avvises ut fra verdier om hvordan en bør møte folk. De kan ikke godta at noen, uansett nasjonalitet, blir sett som en kropp som kan kjøpes. Vel å merke er det i utgangspunktet gamle menn og russiske jenter som omtales. Det kan derfor tenkes at om det hadde vært unge menn og (gamle) russiske damer så ville reaksjonen fra ”oss” sett verdimesig annerledes ut. Selv om unge russiske jenter og gamle menn fokuseres mye av andre informanter også, er det lite som tyder på at den moralske forståelsen jentene viser mot prostitusjon begrenser seg til enkelte grupper.

Generelt tar ikke informantene lett på omtaler av russisk kvinner som prostituerte. I den grad informantene går seg selv etter i sømmene er fokuset ofte på hvor negativt det er med

sammenblandingen som skjer når russiske kvinner blir sett som det samme som prostituerte. Det kan omtales som et ansvar av moralsk art, i tillegg gir et fokus på prostitusjonen. Denne uttalelsen er hentet fra en mannlig informant:

Sitat 6.8

- *Man må ta seg sammen mange ganger eller si til seg sjøl at en ikke er ute etter russerne, men trafikken og prostitusjonen. Det er den man vil til livs. Det hører man til stadighet etterhvert. "De der russerne igjen, de der russerne igjen." Det bli gjentatt i skolegården og rundt omkring. Der er russiske barn som går på skolen også. På den måten så er det veldig negativt. Alle blir tatt under en kam.*

Her gjentas argumentet fra sitat 6.2 om at det er feil at russiske damer blir tatt under en kam. Til forskjell fra en holdning om at en skal holde sine meninger for seg selv og la andre holde på med sitt, er den siste informant klar på sin motstand mot prostitusjonen. Fokuset på prostitusjonen ser han videre at forplikter i forhold til å skape et godt forhold til russere. Forholdet til russere blir uttrykt tildels likt blant informantene som ønsker å fokusere og informantene som ikke ønsker å fokusere prostitusjonen. De har dessuten til felles at de tar i bruk en form for likhetstenkning i fremstillingene sine. Det som skiller er hva som vektlegges som viktig. Enkeltkvinnens frie valg og eventuelle økonomiske problemer uttrykkes å være avgjørende blant de informantene som ikke ønsker å fokusere på prostitusjonen. Det kan sees som viktig at "ingen" av "de (kulturelle) andre" omtales som prostituerte, for det kan ramme "alle" "de (kulturelle) andre". For de informantene som fokuserer på prostitusjonen handler likhetstenkningen om at prostitusjon er feil, både for "oss" og "de andre". Det omtales videre som at all prostitusjon bør omtales og problematiseres for at ikke alle kvinner skal rammes.

Det er flere fremstillinger av hva som kan være problematisk og oppstå av problemer for kvinner, både russiske og norske, i forbindelse med prostitusjonshandelen. Denne kvinnelige informant omtaler det med utgangspunkt i menn og eventuell dårlig behandling i parforhold:

Sitat 6.9

- *Kvinner her i distriktet som har – kanskje ikke vil være med på det kjøret som de legger opp. Så finner de kvinner som –*
 - *Ja, hva tenker du på da?*
- *Jeg tenker litt på – mange av de her mennene som er ungkarer som har funnet seg kvinner som – De er jo kjent for å ha hardtslående argumenter og*
 - *Ja, mener du at de slår?*

- *Jada, de har jo vært gift og samboende og – flyttet fra. – Finner seg kvinner som – første runden ... Jeg syns jo synd på russiske kvinner som har menn – som har etablert seg her og – De tør vel kanskje ikke å klage heller på grunn av at da kan de bli satt på – og da kan de her mennene som har – etablerer seg her sammen med en kvinne så – Men når de kan kjøpe seg kvinner så. De har ikke respekt for kvinner.*

Informanten fremstiller det som et problem at menn som har vært voldelige overfor en norsk partner nå kan finne seg russiske kvinner. Hun omtaler de russiske kvinnene som sårbare i forhold til at de, i motsetning til lokale kvinner, ikke kjenner forhistorien til mennene i Tana. Kvinnene kan derfor ha forlatt hjemlandet og etablert seg i Tana før de eventuelt utsettes for vold. Informanten ser det som et problem dersom de russiske kvinnene havner i en situasjon hvor de ikke ser det å forlate en voldelig partner som mulig. Fokuset rettes mot menns behandling av kvinner. Samtidig fremstilles likhet mellom russiske og lokale kvinner ved at ingen av gruppene bør godta respektløs behandling fra en partner.

Lokale menn er, blant informanter som uttrykker seg mot prostitusjon, fremstilt som viktige aktører med hensyn til prostitusjonen. Likhetsaspektet mellom kvinnene som følger av sitatet over, kan videre fremstilles å få følger for de lokale kvinnene. Informanten nedenfor omtaler det hun ser kan bli problematisk om det først blir greit å kjøpe seg kvinner.

Sitat 6.10

- *Ja, det er litt sånn – Det er også kvinner som er ute etter å få seg norsk mann, som er ute etter å komme seg på denne siden av grensen, fordi det er bedre økonomisk. Vet ikke hva et kjæresteforhold består i – man må – Vi er vel alle ute etter å – en eller annen ting vi vil ha*
- *Ja –*
- *Når det først har blitt en grense – snur ting litt på hode. Jeg vet ikke hvordan fortsettelsen blir. Jeg tror nok at det er lett da å – hvis man ikke er forlova med kjæresten og – Ikke sant, forpliktende kjærlighetsforhold det smuldrer litt opp. Troen på det og tanken om det smuldrer litt opp. – forteller jo og at hvis hun er litt sur, litt vanskelig å ha med å gjøre ihvertfall, så skal han finne en ny. – Når man har begynt å tillate seg å kjøpe horer så vil – mange tror jeg nok – vil akseptere det før de gjør noe med det. – Evnen til å fastholde, å tørre ...*
- *Ja, er det parforhold som hangler? Hva tenker du –*
- *Ja, kanskje det. – I forhold til å være mot det – Man skal ikke kunne kjøpe mennesker. Om det er kvinne – eller man kan kjøpe en mannlig kropp heller.*
- *Tenker du – konsekvenser – for de damene?*
- *Ja, de –*

- *Kjærester –*
- *Ja, har de det ikke så får de et hardere hjerte på en måte. ... Så er det trist for de – trist for de som har det sånn at de må gjøre det. ... Det gjør de enda hardere på en måte, at de – til Norge og ...*

Ifølge informantens fremstilling kommer lokale kvinner i en utsatt posisjon i forbindelse med prostitusjonstrafikken. Gjennom stor tilgang på ”de andre” kvinnene kan menn også tenkes å presse lokale kvinners posisjon. I den grad mennene har tilgang på kvinner som vanskelig stiller krav i parforhold, kan det bli vanskeligere for ”alle” kvinner å vente at de stiller på likefot i forhandlinger med partneren. Med andre ord oppfattes kvinners og menns like forhandlingsmuligheter i parforhold som vanskeligere å gjennomføre når ”de andre” kvinnene er (økonomisk) avhengige. Informanten forstår den økonomiske situasjonen for ”noen” kvinner som viktig for hvilke krav ”alle” kvinner kan stille overfor menn under etableringen av og i et forhold. Likhetstenkningen går imidlertid ikke bare på at handlinger fra noen kvinner kan sees å være avgjørende for alle kvinner. Tanken på at ingen skal kunne kjøpes ser ut til å være grunnleggende, og holdningen informanten viser i den forbindelse trekker inn likhet mellom menn og kvinner ved siden av likhet mellom grupper av kvinner.

I sitatet over er det problemer ”vi” norske kvinner kan møte på grunn av prostitusjon av, eller ”lett tilgang” på, russiske damer som er i fokus. Informanten uttrykker at når russiske kvinner kan kjøpes, er det et brudd med hva som bør være allment tillatt. Formen denne problematiseringen har kan imidlertid oppfattes som lite heldig fordi den (tilsynelatende) kobler russiske kvinner til prostitusjon som ”russerdamer”. Fokus på likhetstrekkene mellom norske og russiske kvinners problemer med å etablere parforhold, kan imidlertid innebære at fremstillingen gir en positiv forståelse overfor russiske kvinner. Det er en måte å oppheve stigmatisering av ”russerdamer” på. I likhet med fremstillingen i sitat 5.3, der kvinnes økonomiske situasjon omtales, er det negative fokuset på fattigdommen og ikke på kvinnene. Norske kvinner kan rammes i likhet med russiske. Fokus på prostitusjonen kan i så fall oppfattes som positivt også for ”russerdamene”, ikke bare for ”oss”. Problematiseringer av parforhold med utgangspunkt i de russiske kvinnes situasjon, trenger derfor ikke å skape den negative koblingen som begrepet ”russerdame” uttrykker.

Fokus på mennene kan med andre ord gi en fremstilling av likhet mellom russiske og norske kvinner også med hensyn til forpliktende forhold. Fremstillingen i forrige underkapittel tilsier imidlertid at så lenge de økonomiske forholdene er bra, kan prostitusjon omtales uavhengig av nasjonalitet. Omtalene i dette underkapittelet tilsier derimot at det er kvinnenens relasjon til menn, i parrelasjonen, som bør fokuseres og at økonomisk gode forhold er viktig for ”alle”.

– Men også ulikheter?

En ulikhet som foreløpig har vært nevnt er de økonomiske forholdene. Dette er gjennomgående et viktig forhold selv om det gir seg utslag i noe ulik argumentasjon.

Informantene som i hovedsak fremstiller økonomi i betydningen ulike situasjoner for russiske kvinner og ”oss” fokuserer i tillegg prostitusjonen. I den grad de omtaler ulikheten er det med fokus på at prostitusjonshandel ikke er en måte menn kan møte kvinner på og samtidig vise respekt (eksempelvis sitat 5.13, 6.9 og 6.10). Det gjelder både for russiske kvinner som for norske. Fremstillingene medfører dermed også likhetstankegang. Videre er det en fremstilling av at det gjøres ulike moralske vurderinger av russiske kvinner og norske. Det innebærer imidlertid også en likhetstankegang. I den grad russiske kvinners moral fokuseres så bør norske kvinners moral også settes søkelys på.

Det er et par andre ulikheter som kommer til uttrykk og hvor informantene gir inntrykk av at prostitusjon ikke skal fokuseres på samme måte som nevnt over. Dette sitatet er hentet fra en samtale med en mannlig informant:

Sitat 6.11

- *Det er jo egentlig synd på damene som selger seg sjøl. Mange er jo unge – ikke så bra for dem sjøl.*
- *Nei, tror du det får konsekvenser for dem?*
- *Det er vanskelig å si. – Fryktelig vanskelig å si det. Russisk tankegang den er vanskelig å forstå. De tenker ikke som oss. De tenker helt annerledes. Det er ikke sikkert de tenker sex og prostitusjon. Hvis du hører med en av de damene så sier de, nei det er de ikke. De er ikke prostituert de. Nei. Så de har en helt annen oppfatning enn vi. Så jeg tror sexlivet deres er annerledes óg.*
- *Jaha, hvordan da?*
- *Jeg tror de har en annen holdning til det med –*
- *Har du tenkt i hvilken sammenheng ... Hvorfor det er sånn eller –?*

-
- *Nei, jeg har ikke tenkt på – De tenker annerledes.*
 - *Ja, har du snakket med en del av de som –*
 - *Jeg har snakket med en del av dem og så har jeg snakket med – østeuropeere andre steder. Så det vet jeg at de har en helt annen holdning. Jeg har også snakket med folk som omgås, blant annet – som har en helt annen – forhold til sex enn det vi tenker. Nå tør ikke jeg si at det er riktig med de her som kommer hit. Det vet jeg ikke, men det kan jo være endel. Russere de... Det var jo et demokrati i Russland engang. I sytti år var de under et diktatur. Det er klart det har påvirket dem. De som har vokst opp her, det var et diktatur. De har ikke styrt seg sjøl. De tenker annerledes. De var jo vant til å lyge. Hele nasjonen var jo bygd opp på løgn, og det fortsetter de med. De lyger selv om de ikke trenger å lyge. Kan ikke stole på hva en russer sier. Det må du ta med en klype salt.. Så hele samfunnet der er bygd på løgn.*
 - *Ja?*
 - *Ja, og de behøver ikke å fortelle sannheten.*
 - *Ja, du tror det preger hele folket?*
 - *Ja, det preger folket... Det tror jeg.*
 - *Tenker du noe om det i forhold til at grensene er åpna og –*
 - *Hva?*
 - *I forhold til at grensene er åpna og det kommer mye – fra Russland*
 - *Klart alt som kommer utenfra –Det kommer jo flere. De tar med seg noe som de tilbyr oss. Det er klart at ikke alle i Russland har den tankegangen, og det vil også være positivt for oss. På sikt da så har de med seg endel. Det er jo et høykulturland. Masse av det der – De vil ha veldig mye å tilføre oss. Det vil jeg tro at – Det er ikke noe nytt for Finnmark. Vi har hatt invasjon av russere før.*

Fremstillingen av ulike kulturelle oppfatninger om seksualitet imøtegår moraltenkningen i sitat 6.6, men den får en liknende betydning som likhetsfremstillingen i nevnte sitat. I fremstillingen i sitat 6.6 omtales prostitusjon som skjult og det uttrykkes et ønske om å få den inn i offentlig kontrollerte former. Sitatet over starter med en uttalelse som samsvarer med flere andre i forhold til at det ikke er så bra for de russiske damene som selger seg. I tillegg er fokuset på de unge felles. Det kan se ut som et negativt fokus på prostitusjonen (som jeg følger opp i samtalen), men istedet for et fokus på prostitusjon retter han fokuset på den russiske kultur som annerledes med hensyn til tanker om seksualitet og prostitusjon. Informanten trekker frem at russiske kvinner ”vi” kan omtale som prostituerte ikke trenger å se på seg selv på den måten. Han vil ikke være med på noen beskrivelse av at det foregår prostitusjon, og han skaper så ”de andre” gjennom fremstillingen av flere forskjeller.

Beskrivelsen starter med det som fremstår som negative sider ved ”de andre”, men han avslutter ved å balansere med positive forhold ”de andre” fører med seg. Han omtaler også en slags bekreftende (negativt ladet) gjenkjennelse ved å henvise til Finnmarks vane med invasjon, som videre også kan gjenta balanseforståelsen. Det vil si at beskrivelsen ender med et fokus bort fra prostitusjon og der russerne kan sees som likt balansert med ”oss” i negativ og positiv forstand, om ikke som like.

Den neste fremstillingen av ulikhet går imidlertid i disfavør av ”oss”. Det er en kvinnelig informant som uttrykker seg her:

Sitat 6.12

- *Vi har jo en helt annen kultur. Jeg så jo det når jeg var i Murmansk her. Vi var to damer og det var kjempekjekt. Men vi fikk – Det var nesten så selvtilliten rakna. Alle var jo veldig feminine. Alle var sminka veldig pent. Veldig pent kledd. Uansett. Helt til du kom opp til de eldre damene da, for der var det ikke moteklær. Hvis du tenker på pensjonistene der borte så var det jo veldig dårlige kår. Sånn sett. Folk som ikke har vært utenfor landet, bortsett fra Finland og Sverige. Når de ser de russiske damene, sminka og sånn. Så tenke de med en gang – aha. Horestempel med en gang, men det er ikke så lett vint. Det er ikke så lett vint der heller –*

Informantens uttalelse kan for såvidt utgjøre en forlengelse av argumentasjonen i sitat 6.6. Det dreier seg om at ”vi” ikke så lett bør stemple noen som prostituerte. I det siste sitatet fremstilles imidlertid en ulikhet i kulturene med hensyn til hvordan kvinnene fremstilles. Russiske kvinner fremstår som så feminine i betydningen pene at norske kvinner kan føle seg mindreverdige. Denne utseendemessige underlegenhet blir så etterfulgt av en balanse i form av de eldre damene. De gangene informantene fokuserer forskjeller i ”sminkekultur” innebærer det fokusering på misunnelsen norske kvinner kan føle. Uttrykk for denne ulikheten kommer imidlertid i sammenheng med en argumentasjon for ikke å omtale hvem som er i prostitusjonen. Ulikheten fremstår i så måte som en form for stempling av ”oss”. Det vil si norske damers dårlige egenpleie og dårlige moral til forskjell fra ”de andres”. I den grad ”de andre” ikke tyr til lettvintheter, bør ikke ”vi” gjøre det heller. Fremstillingen av ulikhet kan med andre ord sies å gjenta en form for likhetstanke og underbygger et fokus over på ”oss” og bort fra prostitusjonen.

Russiske kvinner og ”russerdamer” – “Det vanlige” i motsetning eller relasjon til “det unormale”?

Ingen av informantene ønsker å stemple eller kategorisere ”alle” russiske kvinner som prostituerte, men måtene de reflektere over dette på deler seg i hovedsak i to retninger. En retning reflekterer over moralske spørsmål i betydningen at de ikke vil stille seg til doms over andres valg. Gjennom dette ønsker de å bedre forholdet til russiske kvinner og å bidra til å inkludere kvinnene i lokalsamfunnet. Holdningen innebærer at prostitusjon ikke skal sees som negativt i seg selv. Det er uproblematisk å omtale norske kvinner som prostituerte, mens russiske kvinner med tilsvarende erfaringer blir fremstilt som ”ikke-prostituerte”, fordi de har en annen kultur. Det kan tilsi en kultur der et seksuelt forhold mot gjenytelser ikke nødvendigvis er å forstå som prostitusjon. Det er ”normalt” i forhold til den ”vanlige” russiske kvinne. Med andre ord kan ”vi” ”vanlige” knyttes til ”det unormale”, prostitusjonen, og ”de” ”(i Tana) uvanlige” knyttes til ”det normale”. Informanter med denne typen fremstillinger ønsker ikke å omtale noen russiske kvinner som prostituerte med mindre den enkelte (russiske) kvinnen selv tar i bruk betegnelsen. Å definere prostitusjon blir uaktuelt og omtale vanskelig, for det vil være individuelle spørsmål den enkelte (russiske) kvinne i så fall må ta stilling til. I fremstillingene rettes fokuset mot enkeltpersonenes behov. Med andre ord bør samfunnet ikke vurdere prostitusjon moralsk, se bort fra det, og samtidig sees enkeltpersoners økonomiske behov som avgjørende.

Den andre retningen blant informantene er opptatt av at det å bedre forholdet til russere er et felles ansvar som inkluderer aktiv gjennomgang av egne tanker og handlinger. De kommer ikke med uttalelser om russiske kvinner i tilknytning til prostitusjonen, uten at de også kommer inn på problemene med en slik omtale. Det er viktig å skille mellom russiske kvinner og betegnelsen prostituert, i og med at de ser prostitusjon som negativt. Denne gruppen informanter kommer med uttalelser om hva prostitusjon er. Det de ser som vanskelig er å etablere et skille mellom prostitusjon og russere i og med den sterke koblingen prostitusjonstrafikken utgjør. Det vil si de ønsker å holde ”det unormale” skilt fra både ”de vanlige” og ”de uvanlige”, men det siste skillet er vanskelig å gjennomføre. De fokuserer derfor ”det unormale” i forhold til ”det vanlige”. Fokuset plasseres gjerne på samfunnet, og fellesskapets holdninger til prostitusjonen er viktig å ta tak i.

Begge måtene å reflektere rundt problemene de russiske kvinnene møter har utgangspunkt i vanskelighetene det skaper å skulle lage skiller mellom ”de andre” kvinnene, ”de uvanlige”, og ”russerdamene”, i betydningen ”de unormale”. Prostitusjonen fremstår tross alt som negativ, enten gjennom ønsket om ikke å se den eller gjennom ønsket om å motarbeide prostitusjonen. Vider er det fremstillinger fra informanter som går inn på russiske kvinners situasjon i og med de store forskjellene den norsk-russiske grensa utgjør. De sier noe mer om problemene med å lage et entydig skille mellom prostitusjon og russiske kvinner. Dette er en fremstilling fra en kvinnelig informant:

Sitat 6.13

- *Jeg kjenner til jenter som kommer til Norge og vil finne en venn, en kjæreste, men selvfølgelig kan jeg ikke forstå hvordan de kan gå i Skipagurra i to uker og ha sex med fem/ seks forskjellige menn om dagen. Jeg begriper ikke... Jeg kjenner jenter fra Murmansk som er i Skipagurra, og jeg har kontakt med dem der. Det er egentlig greie jenter i Murmansk. Når de kommer til Skipagurra forandrer de seg. De tenker bare på penger. Jeg kunne forstå det hvis de tjente penger til å kjøpe brød eller mat, men på to uker tjener de tjue tusen kroner kanskje. I løpet av to uker i Skipagurra tjener de femten til tjue tusen kroner. Det er ikke til brød. De tjener til å kjøpe pels og diamanter.*
- *Tenker du – det er noe mafia –*
- *Det er ingen forbindelser med mafia. Jeg vet ikke – men det er ihvertfall ingen forbindelse mellom jenter som kommer til Skipagurra og mafia, for de har invitasjon fra sine – såkalte venner. De går på konsulatet og får visa. De drar til en venn istedet for – til Skipagurra. Det er fristende å tjene, i løpet av to uker, femten tusen kroner. Hvis det hadde vært i Murmansk – Jeg spør, ”hva tjener du?” – Selge parfyme hele dagen fra mandag til lørdag, fra klokka elleve til klokka syv. De tjener fem hundre rubler. Det er mindre enn to hundre norske kroner. Hundre og sytti en norske kroner i løpet av en måned. Selvfølgelig er det fristende å tjene i Skipagurra. – Jeg tror alle kvinner klarer å gjøre det. Det er veldig vanskelig å – I Murmansk er det vanskelig å leve. Pengene – klarer ikke å – Kvinner som har barn – Det er kanskje eneste sjanse.*

En mannlig informant uttrykker seg på en liknende måte.

Sitat 6.14

- *Bak mye av prostitusjonen er den enorme arbeidsledigheten som er i Russland, og det har lett for å gli ut for jentene som kommer hit. De ser jo at de tjener enorme penger. På et år kan de tjene tyve årsverk i Russland. Da kan de lett gå litt over til den andre sida. Mange av de jentene har veldig høy utdannelse, men det er umulig å oppdrive arbeid. Og de stakkarene som får arbeid har mange ganger problemer med å få lønn. Så det er jo sånne ting, og jeg har mange ganger tenkt på folk i Russland som kan jobbe i månedsvis og årevis uten å få lønn. – Og jeg har mange ganger prøvd å spørre, hva er det som skjer? Hvordan i helvete overlever dere? De har noe system der de hjelper hverandre. Jeg har enda ikke klart å få klarhet i det der. Det er helt unikt, vil jeg si, akkurat det der.*

- *Er du noe i Murmansk?*
- *Ja... i årenes løp – Jeg har vært ganske mye i Murmansk. Jeg er etterhvert ganske godt kjent med folk. Masse forskjellige. Det er egentlig et utrolig system. Sann som – Det er mye korrupsjon der. For det meste er det mafiaen som dirigerer alt, og de som har penger. Da kan man tenke seg sjøl at de som ikke vil bli med i systemet deres, de har ikke så store valgmuligheter. Det er bare sann som det er. ...*
- *Men sann som den trafikken som skjer her hva tenker du om det i forhold til– er det mafiastyrt eller –?*
- *Nei ikke – Det tror jeg ikke er mafiastyrt, for det er egentlig ganske vanlige jenter som kommer. Men nå de seinere åra er det blitt – ganske mye trafikk av mannfolk, og der er det nok en del som jeg tror har noe med mafiaen å gjøre, fordi at de – De kjører nye flotte europeiske biler og dyre biler, fra tre hundre tusen og oppover til halvmillionen. – Da begynner man å lure. Og det er jo enkelte som – blant annet en forretningsmann i Vadsø som jeg har kjent i mange år. Han har forretningsforbindelser i Murmansk, og han har også sagt til meg at det er nok en del av de mafiagutta. – Det bruker å være kanskje ti profesjonelle horer i Skipagurra – som har vært det i fem/ seks år. – De kan ikke – Men de som har jobb tjener så lite penger – De har ikke mulighet til å – i realiteten å overleve med det, for det er ganske dyrt å handle i Russland. Det er ikke mye de har råd til. Mat koster det samme som i Norge. Klær også nesten det samme. Det er veldig mye billigere med bolig og telefonbetaling, men mat og klær – nesten det samme. Det er umulig å leve – Hele den trafikken der den starta – den bunner i nøden, arbeidsledigheten og pengemangelen og det der. Helt fra begynnelsen av, da. Det er klart. Når de først kommer hit og oppdager hva de kan gjøre her. – Jeg vet ikke – Hvis jeg hadde vært en russisk jente og bodde der og ikke klarte å ha til livets opphold, og jeg kom til Norge. Hva faen – Jeg hadde ikke tenkt to ganger for å selge meg sjøl, for å komme på fote. Det er jo sånne ting som – er avgjørende helt fra begynnelsen av.*
- *Men det koster jo endel å komme seg hit, hvordan*
- *Ja, visum og oppholdstillatelse. Så koste det – Hva den – tre hundre en vei, seks hundre tur/ retur, men hva spiller det for rolle når du har vært en tur her.*
- *Så det betyr at de som kommer hit de vet hva de kommer for da?*
- *Ja, selvfølgelig. Det er jo klart. Sånne ting ryktes som ild i tørt gress. Når det har vært noen her og kommer tilbake dit, så ryktes det veldig fort.*

Disse informantene gir uttrykk for at de kjenner til forholdene i Russland. Mens materialet stort sett gir omtaler av russiske damer som ”de andre”, er det spesielle ved de to siste sitatene at de representerer et fokus på russiske kvinner, på endringer som har skjedd med russiske kvinners situasjon og dermed også noen russiske kvinner. Det kommer frem at ”vanlige” kvinner kan selge seksuelle tjenester. I likhet med i sitat 6.5 skilles det imidlertid mellom ”vanlige kvinner” og ”profesjonelle prostituerte”. Dette gjøres selv om alle kvinnene deltar i den samme handelen. I det ene sitatet over omdefineres ”de vanlige” ved omtalen av en

forandring når kvinnene reiser til Norge. Muligheten for å tjene store pengebeløp er en viktig medvirkning til at kvinnene blir ”unormale”, eller ”de andre” i prostitusjonen. I det andre sitatet er det hvor lenge kvinnene har vært del av prostitusjonshandelen som er med på å betegne ”de andre” i prostitusjonen til forskjell fra ”vanlige kvinner”. ”Vanlige” kvinner kan etterhvert, avhengig av informantenes forståelse, betegnes som prostituerte med utgangspunkt i at de deltar i prostitusjonshandelen. Kanskje kan det betegnes ved at ”de vanlige” kvinnene først gjør noe ”unormalt” og blir ”uvanlige”, og at de etterhvert vil oppfattes som ”unormale”.

Sitatene viser et skifte i fokus fra moralsk pregede uttalelser om at kvinnene ”glir ut” og ”bare tenker på penger” til, når mafia taes opp, et fokus på behov for mat og klær og å overleve. Istedenfor å tenke at det er to motstridende identitetspoler, enten ”vanlig” eller ”unormal”, som utgjør problemkomplekset, kan det være fruktbart å se sammenheng, relasjoner. Det kan omtales som at det å delta i prostitusjonen ikke endrer identiteten til personer med en gang. Noen av informantene knytter så fremstillingene av prostitusjon til at enkeltkvinner selv må identifisere seg som prostituert for at det skal være prostitusjon.

I begge sitatene over blir spørsmål om en eventuell mafiaorganisering av trafikken avvist med begrunnelse i forhold knyttet til ”det vanlige”. I det første sitatet knyttes kvinnene i Skipagurra både til ”de vanlige” og til de som ikke passer i denne kategorien. Begrunnelsen for at mafia ikke er inne i bildet er imidlertid at kvinnene som drar til Skipagurra ikke blir der. De er invitert av og drar til venner. I det andre sitatet omtales penger som en avgjørende grunn for at kvinner velger å komme til Norge. Henvisningen til ”det vanlige” brukes imidlertid til å avvise mafiavirksomhet selv om mafiaens grep på samfunnet i Murmansk omtales som omfattende, for ikke å si ”vanlig”, når det kommer til alt som har med penger å gjøre. Tatt i betraktning uttalelsene om pels og diamanter og om trafikk med russiske menn i dyre biler, kan fremstillingene gi inntrykk av at trafikken er organisert av bakkmenn (i noe omfang). Informantene ønsker imidlertid ikke å ta i bruk mafia som betegnelse på dette.

Mafiabetegnelsen kan se ut til å være for entydig negativt ladet i situasjoner der informantene fremstiller ”de vanlige” russiske kvinnene. Behov knyttet til problemer fattigdom fører med seg og ønsket om en norsk mann kan lettere representerer ”det vanlige”, enn betegnelse

knyttet til moral, som informantene benyttet i utgangspunktet. Her er det imidlertid en mannlig informant som tar i bruk betegnelsen mafia:

Sitat 6.15

- *De er der for – jeg holdt på å si – bli venn med deg, eller – De vil ikke, men hva skal du gjøre. Jeg har sett så mange der oppe, men det er klart – Men at jeg vet om sånne som kun vil ha mest mulig kroner ut av det, selvfølgelig. Det er noen sånne og noen sånne... Sånne mafiadamer*
- *Hva mafia... Er det mafia der?*
- *Jada. Det – men jeg har faktisk sett at de – betalt. Og det gjelder også, jeg hadde aldri visst – men det er faktisk sant. Det er en stund siden. Det kom noen og sa – ikke til meg da – så skulle han ha, han hadde en liste – fødselsnummer – og krysse av. Og det var ikke jeg klar over. Det har jeg også lest om at noen trodde at det var... Det har jeg bestandig spøkt med. Jeg har ikke trodd at – Det er russere... Han var russer – Så tilfeldigvis var jeg – Så det er – det er...*
- *Så det er organisert*
- *Ja*
- *Prostitusjon?*
- *Ja. Det hadde jeg ikke trodd. Ikke før jeg så det sjøl. Og han brydde seg slettes ikke om meg. Iallfall – hadde han kanskje spurt meg om å gå ut. Men når jeg var der og – lista.*
- *Men hva var det han skulle med den lista? Var det...*
- *Ja, er de her – Er de i Russland så må de jo ikke betale sine – Er de her så må dem jo... så og så mye.*
- *Damene? Det var damene som må –*
- *Ja. Ja, det var damene. Det er ikke snakk om kundene.*
- *Jeg trodde det var mennene jeg nemlig.*
- *Nei, nei. Det var damene som var der. Hvem er kommet og hvem er ikke kommet. Så de må gi sin prosent og avgifter.*

I forhold til den siste informantens uttalelse, kan det se ut til at spørsmålet informanten stiller seg i sitat 6.1 er rimelig. Det dreier seg om prostitusjonstrafikken er mer omfattende, i betydningen organisert, enn det "vi" vet. Det er imidlertid ikke hvor omfattende prostitusjonstrafikken er eller i hvilken grad trafikken er styrt av mafia som betyr noe i sammenheng med betegnelse av russiske kvinner og "russerdamer". Det interessante er hvordan bruk av mafiabetegnelsen kan kaste lys over beskrivelser av kvinner som deltakere i prostitusjonshandelen, hvordan betegnelsene kan sees i relasjon til hverandre. Når

informanter ønsker å fremstille noen russiske kvinner som prostituerte, kan de ta i bruk mafiatilknytning, som en ulikhet mellom "russerdamer" og "oss" kvinner.

Behov og moral brukes også for å skille "vanlige kvinner" og prostituerte. Informantene i sitat 6.13 og 6.14 bruker på den ene side fremstillinger av "behov" i karakteristikker av "vanlige kvinner" og fremstillinger med moralske karakteristikker av "prostituerte". Når det er ønskelig, demper de fokus på forhold som kan knytte "det unormale" til russiske kvinner. I andre sammenhenger kan de fokusere på det. Det ser ut til å gi en tendens til å rette fokuset bort fra "det unormale", fra prostitusjon og mafia, og over på "det vanlige", som likhet med norske (lokale) kvinner. Fremstillingene er rettet mot beskrivelser av likhet, "det vanlige", og situasjoner der norske kvinner ikke har hatt sine "behov" dekket, "det uvanlige". Med utgangspunkt i likhet som viktig beskrivelser "ulikhet" at (norske) lokale kvinner ikke alltid oppfattes å representere det "vi" burde moralsk. I så fall er det ikke bare å oppfatte som "uvanlig". Gir "vi" uttrykk for våre fordommer kan det plassere "oss" blant "de unormale".

Imidlertid er det informanter som fremstiller fordommer som "unormalt", men som "vanlig" i Tana. De samme informantene fokuserer prostitusjon som "unormalt", men omtaler den som utbredt, som "vanlig". Ingen av sammenkoblingene "unormalt" til "vanlig" er ønskelige i samfunnet. Fra å fokusere koblingene går de derfor til omtaler av holdningsarbeid, for å etablere et skille i samfunnet. I den grad "vi" ikke representerer det "vi" bør moralsk, er det et forhold informantene ønsker å fokusere, for å oppnå endring. Gjennom å se nærmere på fremstillingen av "de andre" kvinnene, kan de sterke motstridende følelsene omtalt i forrige kapittel tilføres et meningsgrunnlag. På den ene side er russiske kvinner forstått som "de andre" i og med at de er "uvanlige". Betegnelsen henspiller på at kvinnen kommer fra en annen kultur, de er ikke som "oss", men det trenger ikke å være knyttet til en moralsk vurdering av "det russiske" som positivt eller negativt i forhold til "det norske". Kvinnene kan godt være "vanlige" russiske kvinner. Informantenes omtaler viser at det både kan være negative og positive sider ved begge kultur(erfaring)ene. På den andre side er russiske kvinner også knyttet til "de andre" som "unormale". "Det unormale" kommer av koblingen til prostitusjonen, som moralsk feil. Med andre ord bindes "det uvanlige" sammen med "det unormale", og kategorien "russerdamer", som representerer sammenbindingen, blir et problem

i den grad informantene ikke ønsker en moralsk fordømmelse, eller fordommer, rettet mot russiske kvinner. Det fremstår for ”oss” i Tana som et problem. Problemet møter informantene så på måter som står i motsetning til hverandre.

Respekt for russiske kvinner er, på den ene side, knyttet til fokus på prostitusjonen som ”unormal”. Det kan omtales som at prostitusjonen kontrollerer forståelsen av ”det russiske” i samfunnet, og at prostitusjonen derfor må bekjempes for å ”normalisere” forståelsen. Det russiske og det norske vil i så fall ikke vurderes som vesentlig forskjellige moralsk sett. I motsetning til dette er respekt for russiske kvinner knyttet til at prostitusjonen ikke fokuseres eller til at prostitusjonen ikke knyttes til umoral. Det kan omtales som at samfunnet tar kontroll over forståelsen av prostitusjon. I den grad prostitusjonen ikke omtales som ”unormal” og (bare) utgjør noe ”uvanlig”, er det ikke noe som skal bekjempes med bakgrunn i moralske vurderinger. Noen informanter velger å omdefinere prostitusjon og ta den ut av det moralske felt, og enkeltindivider kan dermed være aktører i prostitusjonen uten at det vurderes moralsk. Andre ønsker nettopp å fokusere moral i tilknytning til prostitusjon, og i det tilsier at samfunnet legger moralske bånd på enkeltpersoner. Kategorien ”russerdamer”, ”de andre” kvinnene, gir med andre ord sies å skape en forståelse av prostitusjon som ”umoralsk” eller ”amoralsk”. Jeg skal nå se på kategorien ”gammelungkar”, på hva prostitusjon kan forstås som med utgangspunkt i ”de andre” mennene.

Verdighet for ”gammelungkarene” – Ved hjelp av eller til tross for prostitusjon?

I sitatet innledningsvis i kapittel 5 ble horekundene omtalt som smilende gamle gubber som antagelig hadde hastverk. Med dette er en positiv versjon av ”de andre”, blant de lokale menn, fremstilt. Gubbene er fremstilt med en positiv tone selv om de også er ”de andre” med hensyn til prostitusjonserfaring. De gamle gubbene, eller gamle ungkarene, som forbindes med prostitusjonen omtales også gjennom negative ordelag (eksempelvis sitat 5.13). Betegnelsen ”gammelungkarer” kan dermed sies å omtale menn i tilknytning til prostitusjonen uavhengig av om koblingen sees som positiv eller negativ, og kategoriseringen av ”gammelungkarer” skal jeg nå gå inn på. Jeg kommer inn på hvem som omtales som ”gammelungkarer” og hva dette

får å si for fremstillingen av prostitusjonen. Som ved omtalen av ”russerdamene” vil fremstillinger av moral, behov, individ og samfunn og hvordan disse vektlegges være viktig.

Inkludering blant ”oss” – Ved hjelp av prostitusjon?

I fremstillingene viser informantene blant annet en vilje til å knytte ”gammelungkarer” til prostitusjonen. Her er det en kvinnelig informant som kommer med en beskrivelse av dem.

Sitat 6.16

- *Ja, hvordan er det – Jeg har fått høre mye om alle ungkarene og – kvinneunderskuddet og alt det der. Hvordan er det med – hvis du skulle beskrive mennene? Jeg har stor sett bare hørt beskrivelser av menn. Ingen av damer. Tror du beskrivelser av ungkarer som ikke har noe forhold til kvinner – tror du det stemmer fremdeles i dag? Er det litt fleipete?*
- *Det er vel litt både óg tror jeg. Jeg vet ikke*
- *Hvis du skal beskrive tanamannen?*
- *Det er veldig vanskelig å si at det er en sort. Det går jo ikke å skjære alle over en kam. Det er jo mange forskjellige. Men det er sikkert – som du har opplevd – han du beskriver, gammelungkaren som aldri har hatt seg damer. Det har sikkert en bakgrunn i at de ikke har det heller. Det tror jeg nok. Og – vi har jo snakka mye – etter at grensa til Russland blei åpna opp. Gammelungkarene som aldri har fått seg noe, nå har de kjøpt seg nye dresser og vært hos frisøren og klipt seg. Fått tenner og begynt å bade og – Så det har hatt store ringvirkninger, for næringslivet også for å si det sånn. De har jo ”sjaina” seg opp. Det er jo den kategorien der. Jeg tror nok – de som – ikke akkurat er alkoholikere, men som misbruker alkohol, som blir spesielle når de får noe innabords. Det er kanskje derfor de ikke har fått faste forhold med damene her.*

I samtalen tar jeg utgangspunkt i en fremstilling av menn i Tana. Det er en fremstilling jeg møtte i forskjellige sammenhenger og som var en følge av at forgubbing av Tana ble problematisert. Det dreier seg om hvordan Tana skal kunne holde på folketallet¹⁶, og i den forbindelse opplevde jeg et fokus på og en beskrivelse, en karikering, av menn i Tana.

Informanten over går imidlertid ikke inn på en problematisering av menn i Tana generelt. Hun kommenterer at det i tilknytning til trafikken fra Russland er mye prat om ”gammelungkarene”. ”Gammelungkarene” fremstår som en gruppe utenfor ”det vanlige”

¹⁶ I Tana, som i andre deler av distriktsnorge, er det bosatt flere menn enn kvinner, og generelt er det jenter som i størst grad flytter til byene for å ta utdanning. Befolkningstilvekst, eller etablering av barnefamilier, avhenger derfor av at unge kvinner finner det interessant å flytte (tilbake) til distriktene (Aftenposten 11.04.02 og 10.11.02 og http://www.ssb.no/kommuner/krd/hoyre_side.cgi?region=2025).

fellesskapet i Tana. Betegnelsene og beskrivelsene av gammelungskarene varierer noe, men disse mennene utgjør en gruppe som blir fremstilt med en livsførsel hvor de ikke har hatt kontakt med norske damer.

”Gammelungskarene” blir omtalt i lite flatterende ordelag. Dette er også tilfellet når spørsmålet om forgubbing er tema generelt, men ”gammelungskarene” blir i tillegg knyttet til høyt alkoholforbruk og voldelige handlinger i sammenheng med alkoholen. Deres store sosiale problemer fremstår som noe informantene er opptatt av og ønsker å finne løsninger på. Den mannlige informanten nedenfor omtaler hvordan han tenker seg utviklingen for ”gammelungskarene” i forbindelse med prostitusjonen.

Sitat 6.17

- *Men mange av de gifter seg vel for å komme til Norge. Jeg tror ikke akkurat på kjærligheten.*
- *Nei, du tror ikke det?*
- *Nei. At det forekommer, ja. Jeg vil ikke si alle, men mange det vil jeg ikke tro.*
- *Hva er det det dreier seg om da?*
- *Du får jo være i Norge, får bo i Norge. Får oppholdstillatelse. Får bo her i tre år og så får du oppholdstillatelse – hva som skjer egentlig – tror jeg det blir mange skilsmisser.*
- *Ja, du tror det?*
- *Ja. Jeg tror, for mange av dem – gifta seg med – De mennene de gifta seg med. Hvorfor har de ikke fått seg norske damer, ikke sant.*
- *Hva tror du skjer da hvis det går sånn?*
- *Finner de en annen å gifte seg med selvfølgelig.*
- *Mennene da, hva tror du skjer med mennene?*
- *De blir nå vel sånn som de har vært før de. Det skjer vel ikke så mye. Det har jo blitt – Så det har vært positiv innvirkning sånn. Mange av de der som før – hilste ikke, snakka ikke – Nå har de fått menneskeverd. Så det har vært positivt. Det har skjedd–*

Informanten har en fremstilling av at det er en grunn til at ”gammelungskarene” ikke har hatt forhold til norske damer, uten at det utdypes. Han ser ”gammelungskarene” som menn russiske kvinner ikke vil ha et forhold til, i likhet med norske. Mennene er så ”uten” kultur, eller ”utenfor” kulturen, at det bare er gjennom en funksjon som inngangsport til Norge de får kontakt med kvinner. ”De andre” mennene er fremstilt som ulike ”oss”. ”De andre” kvinnene derimot omtales gjennom likhet.

Med henvisning til fellesskapet av "oss" i Tana fremstilles "gammelungskarene" som "tapte tilfeller", som marginaliserte menn. De marginaliserte utgjør ytterpunkter i samfunnet, men prostitusjon eller en "byttehandel" med russiske kvinner blir en måte å bringe dem "inn" på. Fremstillingen gjør det forståelig at "gammelungskarene" gjerne fokuseres i forbindelse med prostitusjonen. "Gammelungskarenes" kobling til prostitusjonen gir mulighet til å forstå to problemer som en løsning. "De andre" mennenes kontakt med kvinner, ifølge noen informanter uansett hvordan, er forstått som avgjørende for at "de andre" kan innlemmes blant "oss". Prostitusjonen bidrar dermed til noe positivt. Gjennom fremstillingen til den siste informanten blir selve menneskeverdet til menn knyttet til enhver kontakt med kvinner.

Inkludering blant "oss" – Til tross for prostitusjon?

Omtanken for "gammelungskarenes" problemer mobiliserer også strategier som peker i en annen retning. I den grad horekundene blir avgrenset til å være "gammelunkarer" blir prostitusjonen i utgangspunktet oppfattet som lite å bry seg med, eller som positiv. Det dreier seg om vurderinger av hva "gammelungskarene" får eller oppnår i forhold til hva de gir eller utsettes for. Dette er en diskusjon som omfatter vurderinger av sosiale goder i forhold til penger eller andre verdier. Når prostitusjon omtales som positivt for "gammelungskarene", fokuseres og legges det vekt på sosiale aspekter, på kontakt med kvinner og eventuelt etablering av et forhold. Imidlertid beskriver eller uttaler flere informanter at etterhvert som prostitusjonen har etablert seg, har bekymringen for "gammelungskarene" økt. Her er det en kvinnelig informant som uttrykker seg:

Sitat 6.18

- *Og jeg har jo hørt hva de har sagt om bakgrunnen deres, at de kommer hit til vesten for å få en bedre tilværelse. Det var det som var utgangspunktet deres. Mens – og det er veldig norskt – mens de nå i dag er blitt veldig kyniske, for også de har gått over veldig mange grenser i seg selv. Det stolte russiske kvinnemennesket det har gått over så mange grenser i seg selv at hun har – Og tenkte som så; når du er så dum at du lar deg skjenke full på torsdagskvelden, og ikke våkner opp før på mandag. Ja så får du ha det – Nå har de begynt å robbe dem. De stjeler pengene fra dem. De stjeler ting fra huset. Nå ser vi jo – som kjører rundt i bussene her i Tana*
- *Ja, mener du det er*
- *og blir kjørt rundt omkring. Ja. Vi vet – kjører rundt omkring.*
- *Men er det mest oppover eller tror du også det skjer nedover?*

- Nei, det skjer nedover også, ja.
- Skjer det åpenlyst eller er det mer eller mindre skjult?
- Nei, det er nå vel mer eller mindre åpenlyst, og det er jo det neste, kan du si, som skjer med mennesket. Det at folk de vet, men – De godtar, eller det er kanskje ikke riktig å bruke uttrykket godtar, men ja – ”Det skjer nå bare.” Kort sagt. Det er ingen som går til den personen og sier, ”søren heller hva i herrens navn er det du finner på?” Altså de fleiper med det mannfolkene seg imellom. Sånn som en kar sa - han hadde blitt robba for seks tusen kroner – ”Ja, ja, men de vaska nå i det minste huset. Jeg fikk nå i det minste vaska huset, men det var dyr hushjelp.” Seks tusen kroner. En annen kar han var blitt robba for alt som var av vaskemidler og toalettpapir, såper. Og en hel laks og penger. Det var blant annet – Han sa at – ”De der kvinnfolkene de kommer aldri mer i mitt hus.” Nei det var helt sikkert at de der menneskene skulle ikke mer i hans hus. Så kommer torsdagen og de samme kvinnfolkene stod på døra og banka. Og han var ikke så fryktelig – å nekte dem så han kom ut, og de spurte etter mer ”red fish”. Altså laksen, sånn ville de ha – De er blitt veldig kyniske når de kan komme og spørre etter mer. Han visste ikke at den var stjålet, men han kompisen som fortalte det til meg han hadde vært der i huset og sett hva de tok med seg, for han hadde vært edru. Hva de tok med seg, og at de var i kjøleskapet og tok den laksen og – stappa i bæreposene. – Såne der opplevelser det har de her. Det vet vi, for at de her mannfolkene som er på det laveste sjiktet, som er alkoholisert, som har psykiske problem, som har problemer med å sette den grensa for hvem de vil skal invadere seg og huset deres. Det er dem jeg har mest i tankene, fordi at de har de minste mulighetene til å klare seg mot det her som nå skjer. Når man da vet at den her trafikken mer og mer blir styrt av mafiaen, så blir jeg så livredd. Det må jeg bare si, og jeg merker hva det gjør med meg selv som menneske når jeg ser en russisk bil med et russisk menneske. Når jeg møter en sånn bil, selv om jeg ikke vil det, så kjenner jeg et sånt ubehag. Da tenker jeg, søren heller hva er det her? Er det noen som er på tur med horer til noen av mine venner og bekjente, hva som helst. Sånn blir det i et sånt lite samfunn. Vi er litt over tre tusen mennesker her. Det er ikke langt unna vi kjenner så å si alle. Når vi da ser hva som skjer med familier og hva som skjer med enkeltmennesker, og mennene det går lenger og lenger ned i årsgruppene. Det er klart at du blir veldig redd, og du er sint og frustrert – over den horinga.

Informanten uttrykker seg i kontrast til fremstillingene med smilende og verdige

”gammelungkarer” (eksempelvis sitat 5.2 og 6.17). Flere informanter har historier om menn som nærmest blir invadert eller som bruker opp alle pengene sine på kontakt med russiske kvinner. I disse sammenhengene er det økonomiske aspekter som blir vektlagt, og de russiske kvinnene representerer et ekstra problem for ”gammelungkarene”, til forskjell fra en løsning. Det er også omtaler av at sosialklienter får ”russerdamer” levert på døra når trygda kommer. Når kvinnene blir hentet igjen etter en dag eller to, er mennene fremstilt å være uten penger resten av måneden. Ifølge denne måten å fremstille prostitusjonen på representerer prostitusjonen et ekstra problem for ”gammelungkarene”. Det blir dessuten et ekstra stort

problem å skulle inkludere ”de andre” mennene i samfunnsfellesskapet, blant ”oss”, igjen. Flere av informantene omtaler ”gammelungskarene” som vanskelige å endre eller som tapte for samfunnets påvirkning, og det er gjerne i forbindelse med prostitusjonen (eksempelvis sitat 5.9 og 5.13).

Når ”gammelungskarene” er fokusert i informantenes fremstillinger er det i hovedsak to måter ”vi” bør forholde ”oss” til ”de andre” mennene på. På den ene side er prostitusjonen sett som bra for den enkelte manns følelse av verdighet. ”Gammelungskarene” får tilfredsstilt sine behov, og kontakten med kvinner gjør at de endrer seg i positiv retning. Det er helst med tanke på ytre fremtreden, som også er av sosial betydning, mennene endrer seg. Endringene medføre så en form for inkludering av mennene i fellesskapet av ”oss”. Den enkelte mann skal derfor respekteres for sitt valg, på tross av at prostitusjon i utgangspunktet fremstår som negativt.

På den andre side er prostitusjonen sett som et ytterligere tegn på at ”gammelungskarene” ikke lever under verdige forhold. Nære forhold, som parforhold, og inkludering i samfunnsfellesskapet er ifølge denne forståelsen allmennmenneskelige og viktige behov, og det motsatte resultatet følger med prostitusjonen. Blant annet begrunnes det med at mellommenneskelige forhold ikke er noe en person kan kjøpe for å dekke egne behov. Det dreier seg om å se handlingene til den enkelte i et samfunnsperspektiv. Med andre ord, nære forhold vanskeliggjøres og fellesskapet av ”oss” trues av ”gammelungskarenes” deltakelse i prostitusjonen, for det moralske fellesskapet ”oss” avhenger av den enkeltes innordning.

Når fokuset er på ”gammelungskarene”, handler holdningene til prostitusjonen om forståelse av om individ og samfunn representerer en sammenheng eller motsetning. Individenes og samfunnets ”behov” kan sees som motstridende eller sammenfallende. Informantenes fremstillinger gir motstridende vurderinger av hva som er en moralsk riktig måte for ”oss” å møte ”gammelungskarene” på. Prostitusjon fremstår ikke som positivt for samfunnet, som ”vanlig”, i noen av tilfellene. Det positive ved prostitusjonen for ”gammelungskarene” kan sees som at ”det unormale” i tilknytning til ”de uvanlige” kan tilsvare ”det normale” i tilknytning til ”de vanlige”. På en måte holdes det negative for samfunnet ”utenfor” samfunnet, og det negative ”oppheves” derigjennom. Det kan sees i sammenheng med kontrollaspektet, som

omtalt over. Så lenge prostitusjonen kontrolleres til ”gammelungskarene” fremstår den som marginal (eksempelvis sitat 5.9).

Det er imidlertid ikke sett som et problem å omtale ”gammelungskarene” som kunder i prostitusjonshandelen, enten prostitusjonen oppfattes å medfører noe positivt eller negativt for ”gammelungskarene”. For gruppen av informanter som ser prostitusjonen som negativ for ”gammelungskarene” blir fokuset på prostitusjonen i tråd med at de ønsker endring. Det er den samme holdningen som overfor ”russerdamene”. Imidlertid kan det innebære ikke bare at ”gammelungskarene” ikke skal knyttes til ”det unormale”, men at de bør hjelpes til ”det vanlige”.

Vurderingene over dreier seg om ”gammelungskarenes” situasjon, og informantene gir uttrykk for holdninger til prostitusjonen med utgangspunkt i noen spesielle menns, ”de andres”, sosiale og materielle forhold. Det vil blant annet si at ”gammelungskarene” som kategori er med på å fremstille prostitusjonen. I tillegg bekreftes fremstillingene av menn som lever i en utsatt posisjon, som kategori, gjennom ”unntakstilstanden” prostitusjonen representerer. Fokuset på og sammenbindingen av prostitusjonen og ”gammelungskarene” kan med andre ord være viktig for å etablere en forståelse av prostitusjonen, til forskjell fra (bare) å utgjøre en kategorisering av ”de andre” mennene.

“Gammelungskarene” som skapt for prostitusjonen?

Det er ikke alle som forholder seg til prostitusjonens kunder med utgangspunkt i ”gammelungskarene”. Denne mannlige informanten forholder seg til problemfeltet uten at fokuset enten er på om ”gammelungskarene” tilføres verdighet eller om de blir utnyttet.

Sitat 6.19

- *Men ungkarene de kan gjøre med pengene sine hva de vil. De kan jo velge å bruke pengene sine på det. De får nå bare gjøre det. Det er deres valg. ... Men tilbake til de som gifter seg. Jeg vet om tilfeller hvor – de har vært gift i tre år. Gubben har hatt det kjempefint. Han har hatt det som i drømmene. Den dagen hu fikk oppholdstillatelse i Norge, den lå i postkassa, da pakka hu og reiste. Det er på – Det har også skjedd. Selvfølgelig har det vært veldig mye eldre gubber som har gifta seg. Veldig mange gubber som egentlig har problemer med seg sjøl har gifta seg med ei russerdame. Vil gjerne gifte seg og gjerne – Hvor det har vist seg i ettertid at de ikke kan bo sammen med noen andre enn seg sjøl. Det å plutselig få tilgang på damer som vil gifte seg, og så gifter de seg, men*

så tåler de det ikke sjøl. Det er fordi at – Det er ikke alle som har mage til å vite at de har gifta seg med ei russerhore. – får problemer og så ofte kommer det utav dem, ”di jævla hore”. Særlig om han tar seg en dram og – så slår det ut i full blomst det at – Hva du egentlig er for noe. At det her er ikke mer verdt, og så blir man – Selvfølgelig så er det noe med – det du kanskje lærer. Det er også en del av grunnen til at det blir konflikter med norske og russiske. Jeg tror det er største årsaken til at de ikke klarer å bo sammen, eller skilsmitter, det at de gifta seg med ei russerhore. Det at de ikke har mage til å tåle det. ... Det er det som de betegnes med – fortida – Hore er du og

- Ja, også av de som kjøper?
- Ja, selvfølgelig.
- Ja tenker du – russiske kvinner, eller gifte kvinner ellers for den saks skyld?
- Nei, det er der og da. De som kjøper det er for der og da. – kvinneselskap og – så ringer de drosjen og drar hjem. Men jeg kan også forstå enkelte kretser sier. Hvorfor ikke? Hvorfor skal de ikke kunne dra og kjøpe. Jeg henter i en drosje eller den bringer hit til meg. Vi sitter og koser oss. Jeg får det jeg skal ha og sender henne hjem. Alternativet er at jeg går ut en kveld. Jeg leter opp ei dame der, jeg skal spandere, kanskje ikke bare hundre men tusen, og så vet du ikke om du får noe. Her vet du – Du vet hva du vil ha. De som vil betale hva det koster – vet hva en får.
- Du tenker
- I de kretser
- Ja – De tenker ikke noe mer over at – Det er det de vil ha liksom. Det er sex og så
- Det er sex også ferdig med det, egentlig.
- Forhold, på en måte – Forhold er uinteressant på en måte –
- Ihvertfall for de som er på det stadiet. Jeg tror ikke det er veldig mange av dem som tør å sjekke opp. De vil ikke ha det forholdet. Det er for sexen.
- Ja er det spesielt – her eller er det –
- Det vet jeg ikke
- Har det alltid vært sånn eller er det noe som har kommet nå eller –
- Jeg tror
- Er det – Det er på en måte litt spesielt?
- Jeg tror det er kommet etter at den trafikken – For når jeg ser på hvem som gifter seg og hvem som ikke gifter seg så er det jo... De som – ikke gifter seg, de – Selvfølgelig det er lite damer her. Det er jo det. Det er bestandig en etterspørsel, og mange av dem tror jeg aldri kommer til å gifte seg med en russerdame. Selv de – og mange har vært alene forholdsvis lenge. – Men jeg synes det verste er de ekteskapene som det blir –
- Ja, tenker du at det er ekteskap som – ja, hangler allikevel eller er det – ubetenksomhet fra mannen – som lar seg friste eller
- Jeg vil tro at noen av dem hangler fra før av. Selvfølgelig er det andre som også har lyst til å være med når det er. Det høres jo, alt du leser i avisa, du ser det på Dagsrevyen, hvor

fint de egentlig har det i Skipagurra og Laksnes. Lekre damer overalt. Det er klart det er mange som blir frista. Det sier seg sjøl. Når du begynne å bli førti, femti, kanskje seksti og vet at tyveåringene går der rundt hjørnet og venter på deg.

- *Mm – Ja, er det familiefedre også, som har unger sjøl?*
- *Ja. – Besteforeldre – Det er klart at den fokuseringa som media har gjort, den har – betydning altså. Det er klart det setter spor. Folk er – ”Pokker også, det der vil jeg også være med på. Det der vil jeg også se hva er for noe.” Det er liksom...*
- *Mm – Hva tenker du om ungdom? Er det noe –*
- *Ja, der også*
- *Tror du det kan være –*
- *Ja, selvfølgelig. I aller høyeste grad. – Det er jo også litt skremmende at – skal få debuten sin med –*
- *Ja, er det noe særlig av det i det hele tatt?*
- *Ja ... Jeg tror det rett og slett er ... Om det er en trend som holder på å gå ut det vet jeg ikke, men jeg vet ihvertfall at det var en trend å – ”Jeg har også vært i Skipagurra.”*
- *Det var ikke bare skryt? De hadde gjort det?*
- *Neida, det var ikke –*
- *Men sa de det til hverandre eller sa de det til –. internt i klikken sin eller –*
- *Selvfølgelig fortalte de det til sine.*
- *Ja, var det noe de gjør igjen eller – Er det ungdommer som gjør det – eller har de ikke råd?*
- *De gjør nok det fortsatt. De gjør nok det fortsatt. ... De som ikke har løpende utgifter.*

I dette sitatet kommer det frem en mer sammensatt fremstilling av ”gammelungskarenes” forhold til russiske kvinner. Informanten omtaler ikke et stort økonomisk forbruk som den negative siden av kontakten for ”gammelungskarenes” del. Menneses sosiale problemer er heller ikke omtalt som løst i og med tilgangen på russiske kvinner. Det går både på at mennene kan være ute av stand til å leve med en kvinne og at de ikke klarer å leve med en kvinne som har deltatt i prostitusjonshandelen. Den siste beskrivelsen trenger for såvidt ikke å handle om ”gammelunkarar”. Fremstillingen kan oppfattes å omfatte andre grupper menn også, for det kommer frem at andre enn ”gammelungskarene” vil kunne ha problemer med å finne en kvinne å gifte seg med. Videre beskrives det tilfeller hvor kvinnen forlater mannen når hun får oppholdstillatelse. Informanten ser i den forbindelse ut til å mene at kvinnene forlater menn som kan oppfattes som ”gammelunkarar”, men at det også forekommer i forhold der

det i utgangspunktet ikke er gitt at mennene er som ”de andre” i sin omgang med kvinner. Til forskjell fra det å etablere parforhold med utgangspunkt i prostitusjon, blir prostitusjon omtalt som et bra alternativ om det innebærer kontakt med russiske kvinner for sex mot betaling. Informanten omtaler menn som er på et stadie hvor de ikke tør å gå ut for å få kontakt med damer. Om stadiet henspiller på ”gammelungskarene” eller på (ung)karer mer generelt er uklart, men tilgangen på kjøp av sex vil også kunne omtales som et gode for ”gammelungskarene”.

Informanten gir en variert fremstilling av horekundene. Han beskriver menn med forskjellige utgangspunkt for å delta i handelen og med ulike ønsker og behov, og han vurderer prostitusjonen til å være et mer eller mindre godt middel til å nå ønskene. De positive fremstillingene av prostitusjonen legger informanten i noen andres munn, i likhet med forslaget om offentlige bordeller i sitat 6.6. Med andre ord virker det ikke helt enkelt for informanten å skulle stå for positive tanker om det å kjøpe sex. Det ser ut til at en positiv omtale av prostitusjon med utgangspunkt i horekundene bør være knytte til ”gammelungskarene”. Informanten omtaler det å delta i prostitusjonen som et valg mennene gjør. Menn i fellesskapet av ”oss” har (hatt) kontakt med kvinner, og ved å ty til ”de andre” kvinnene i prostitusjonen velger de en enkel løsning for seg selv. De kan ikke tillegges den samme verdighet som ”gammelungskarenes” utsatte posisjon eventuelt mobiliserer. Informanten fremstiller det heller som et problem at menn lar seg friste av utvalget av tilgjengelige pene og unge damer.

Omtalene av ”gammelungskarene” kan sies å vise til (både norske og russiske) kvinners form for makt over menn. Kategorien ”gammelungskarer” skapes som ”de andre” gjennom en svak stilling ovenfor kvinner. Det siste sitatet løser imidlertid noe opp i en skarp atskillelse mellom ”gammelungskarer” og ”oss” menn i fellesskapet. Godt voksne menn, ved siden av ”gammelungskarene”, har også problemer med å få kontakt med (norske) kvinner. Informanten viser ingen bekymring for at ”gammelungskarene” kan bli invadert av kyniske russiske kvinner. Istedet fremstilles mennene i posisjon til å ta det de vil ha, bare de har penger. Det ser også ut til å gjelde ”gammelungskarene”. I så fall er det ikke nødvendigvis en klar enten/ eller situasjon. ”Gammelungskarene” får ikke enten verdighet og inkluderes blant ”oss”, gjennom

prostitusjonen, eller blir utnyttet og havner i en ekstra utsatt posisjon. En kvinnelig informant kommenterer blant annet at russere som kommer til Tana er blitt tøffere, for så å kommentere lokale menns krav til kvinnene som kommer.

Sitat 6.20

- *De kvinnene som kom dit i begynnelsen – De kom jo til Tana og Nesseby for å bli kjent med de mennene, for å kanskje finne seg – ikke bare med mennene, for å bli kjent med folk. Bli kjent med folk. De var jo unge kvinner og de ville jo ha det litt moro også. Det er klart. Når vi reiser på ferie så – reiser vi jo ikke for å sitte på kafé – eller ikke bli kjent med folk, men for å bli kjent med folk. Det var jo – men etterhvert har trafikken forandret seg. Det er kommet tøffere folk. – Selv om det er mange som sier at det er gamle damer og sånn. Det er klart at kunden også – Horekundene er jo gamle menn – selv om de drømmer om unge jenter og skryter av at de har klart å – flotte jenter som – En jul her for noen år siden, oppe i Laksnes, så var det en busslast med damer, og da sa de her gamle ungkarene at – Det var bare gamle kjerringer som kom. Ja, så tenkte jeg – Hva er gamle kjerringer? For jeg visste at de her var femti/ seksti / sytti år. De var i femti/ seksti, akkurat i passelig alder for de her, ingen gamle damer for dem. De er jo gamle gubber sjøl, men det ville de ikke høre på. De skulle ha unge damer...*

I den grad aldersforskjellene er et tema i samtalene fører det til negative omtaler eller til en forståelse av at det ikke bare er ”uvanlig”, men ”unormalt”. Selv om informantene beskriver at de har sett eller ser gjennom fingrene med prostitusjonens negative sider, er det flere som viser bekymring for aldersforskjellen. De ser det ikke som bra at gamle menn kan kjøpe unge kvinner. Ved siden av dette kan ”det unormale” betegnes som en lett tilgangen på unge (russiske) kvinner (eksempelvis sitat 5.13 og 6.17).

Unge personer fokuseres også på en annen måte. I forlengelsen av ”de eldre mennene” er unge (lokale) gutter en gruppe noen informanter er opptatt av. En av de kvinnelige informantene tar utgangspunkt i sin vurdering av ”gammelungkarenes” livssituasjon og hvordan oppførselen blant en del av disse mennene blir sett fra kvinnes side:

Sitat 6.21

- *Det var gutter og menn som hadde problemer, alkoholproblemer og sånn. Hva var det? Hvorfor hadde de det? Jo, de hadde stor grad av usikkerhet i seg i forhold til det å takle ting, det å være noe. Og så har vi et annet fenomen, som ikke bare er spesielt for Tana, men det her med at jentene er de som takler overganger bedre. De takler det her med overganger til mer teknologi fra primærnæring, ja fra et eldre samfunn. Jentene de reiser ut og – mens guttene de sakker akterut, og de må på en måte ha noe å tøffe seg med. Og så tyr de til alkohol for å tørre å uttale seg om noe, for å tørre å danse, i det hele tatt å være noe. Det veit vi jo, hvis du har vært på Foxy, det ser du jo at det er ikke så veldig trivelige dansepartnere de her som kommer skjenende, subbende og er fulle og trasige. Og det*

gapet der det blir bare større og større. Og de guttene, de her kundene her, jeg har snakka med dem. De sier at det er så mye enklere for dem å gå til prostituerte, fordi at de protesterer ikke. De sier, "dere er så vanskelig her i Tana". Altså kvinnfolkene i Tana er så vanskelig. Men jeg skulle ha lyst å ta opp en video av dem eller noe sånt, og så spurt dem, "syns dere det er noe rart at vi ikke har så veldig lyst til å være sammen med dere eller snakke med dere, kanskje bare sitte og prate, for det er ikke mulig". Det er så utrivelig, og det må de på en måte skjønne at det er en sammenheng mellom hvordan de sjøl oppfører seg og det forholdet de har til norske jenter.

- *Tror du ikke de skjønner det?*
- *Jo de skjønner det, men de gjør ingenting med det. De skjønner, men de gjør ikke noe med det. Derfor skulle jeg ønske et kurs som går på det at de skal begynne å se seg sjøl i en relasjon til andre mennesker. Se på hvordan de signalene du sende ut som menneske blir mottatt av omgivelsene rundt deg, og hva det har for slags konsekvenser. Det er ikke likegyldig hva slags måte du nærmer deg andre mennesker på, men når det er sagt så må vi gå bak det her og se hva er det som er årsaken til at mannfolk, mange av de, har så dårlig selvtillit. Jeg sier ikke at alle har det, men det er veldig mange som har dårlig selvtillit. Og så tenker jeg på Tana. Først, hva må et menneske ha for å utvikle seg. Hva har de her mennene som skulle hjelpe dem? Så må vi se, er det noe vi kan gjøre for de her førti-, femti-, sekstiåringene eller er de tapt for enhver endring? Hva må vi gjøre for å forhindre at de her nye, de som de her førti-, femti-, sekstiåringene er rollebilder for – Jeg må si jeg blir forferdelig redd og lei meg og jeg vet ikke hva slags ord jeg skal bruke når jeg hører unge gutter si seg imellom at hvis ikke kompisen har kjæreste så kan han få låne min, altså hans russerdame. Sier aldri det om ei norsk jente, men når de har ordna seg russerdame så er hun liksom til låns. Det synes jeg er helt forferdelig.*
- *Har du hørt det?*
- *Ja, det har jeg fått fortalt fra ungdommene som sier det.*
- *Det er unge gutter?*
- *Det er unge gutter.*
- *Som har skaffa seg russisk kjæreste og så*
- *Ja, det går på det der med holdninger.*

Informanten problematiserer hvordan "gammelungskarenes" tilgang på russiske kvinner gjennom prostitusjon kan få konsekvenser for relasjonene mellom kvinner og menn i Tana. Det er et forhold som også kom opp i forbindelse med "russerdamene" (eksempelvis sitat 6.10), men i det siste sitatet relateres dette til ungdommer. Fremstillingen omtaler "gammelungskarenes" måte å takle samfunnet på. Spesielt måten de møter kvinner på ser informanten som problematisk. Relasjonene mellom kvinner og menn i Tana fokuseres, og i den forbindelse er det de voksne som rollemodeller for de unge informanten er opptatt av. Hun problematiserer "gammelungskarene" med utgangspunkt i at deres oppførsel har

betydning for samfunnet, selv om de er utskilt som "de andre", og hun er opptatt av om det er mulig å få "gammelungskarene" inn i fellesskapet av "oss" i Tana. I den grad "gammelungskarenes" deltakelse i prostitusjonshandelen sees som handlinger med betydning også for "oss", blir det viktig å forholde seg til prostitusjonen. Som i forrige sitat kan det se ut til at "gammelungskarene" ikke er så mye "de andre", i forhold til samfunnsfellesskapet, som det fremstilles gjennom koblingen til prostitusjonen.

Flere informanter er opptatt av ungdommers holdninger, om ikke kun gutters, på samme måte som i siste sitat (eksempelvis sitat 5.9 og 5.13). Fokuset rettes da fra "gammelungskarene" og prostitusjonen og over på prostitusjonen og "oss". Dreiningen i fokus, fra "de andre" til "oss", gjør at informantene uttrykker seg om hva som bør foregå med utgangspunkt i "oss". I tillegg er det et engasjement som etterlyses og omtales som avgjørende med hensyn til holdninger og hvordan relasjonene mellom menneskene i Tana etableres og utvikler seg. Ungdommer er i denne form for fremstillinger representanter for samfunnets "behov", og det står da i et motsetningsforhold til "gammelungskarenes" "behov".

I den grad "gammelungskarene" er en liten gruppe som er lite integrert, som omtalene skulle tilsi, vil deres betydning blant "oss" kunne sees som begrenset. Til sammenligning kan hele den voksne befolkningen i Tana sees som rollemodeller for ungdommene (eksempelvis sitat 6.7). Informanter som er opptatt av ungdommene kommer da også inn på at det er andre enn "gammelungskarene" som utgjør mannlige aktører i prostitusjonshandelen (eksempelvis sitat 5.9). I sitat 5.13 kommer det blant annet frem at horekunder kan være familiefedre og samfunnstopper. Disse gruppene menn, som er integrert i det lokale "oss", forsvinner imidlertid raskt ut av "syne" i og med den måten prostitusjonen omtales på. Et par replikker etter at andre menn enn "gammelungskarene" er brakt inn i samtalen, i sammenheng med prostitusjonen, er samtalen tilbake på gruppen av gamle menn som horekunder. "De andre" mennene i prostitusjonshandelen, "det unormale", ser ut til å bli omtalt gjennom "de andre" mennene i lokalsamfunnet, gjennom "de uvanlige" "gammelungskarene".

Ønsket om ikke å fokusere "oss" i prostitusjonen kan sees som en liknende måte å forholde seg til prostitusjonen på som i fremstillinger av "russerdamene". Det ser ut til at fremstillingen av "gammelungskarene" som marginaliserte gjør at kobling til prostitusjonen ikke

blir sett som skadelig, mens den blir sett som skadelig for ”de andre” (russiske) kvinnene. Det kan beskrives som at ”gammelungskarene” allerede er stemplet og at deres omdømme vanskelig kan skades. Eventuelt kan ”gammelungskarenes” situasjon sees som bedret. Informantene omtaler prostitusjon nærmest som en ”normal” del av samfunnet gjennom ”gammelungskarene”. Mennene som rammes av beskrivelsen har imidlertid vært en del av Tanasamfunnet før prostitusjonstrafikken startet. Det innebærer at begrepet ”gammelungskarer” kan være et uttrykk som har fått (ny) betydning i forlengelsen av etableringen av prostitusjonstrafikken. ”Gammelungskarene” som en kategorisering av marginaliserte menn kan være viktige i kraft av å opprettholde fellesskapet ”oss” i Tana. Prostitusjonen som ”unormal” knyttes til ”de uvanlige” og ”vi vanlige” forblir ”normale” ”Gammelungskarene” som begrep kan brukes til å forstå at prostitusjonen fikk etablere seg blant ”oss”, og hvorfor prostitusjonen fortsetter uten at samfunnet som fellesskap eller enkeltindivider trenger å forholde seg til prostitusjon som noe nært. Prostitusjonen dreier seg om ”de andre” mennene.

“De andre” sammenfattet – ”Russerdamer” til forskjell fra ”gammelungskarer”?

Fremstillingene plasserer stort sett ”russerdamer” og ”gammelungskarer” i motsetning til hverandre. Begrepet ”russerdamer” er det lite ønskelig å ta i bruk, for det knytter sammen russiske kvinner og prostitusjon. Det ser ut til å innebære at russiske kvinner omtales i likhet med ”oss”. For det første gjøres det gjennom fremstilling av russiske kvinners vanskelige situasjon i dag, i likhet med hvordan norske kvinner har hatt det. I tillegg er det et fokus på ”våre” dårlige sider, som kommer i forlengelsen av fokuset på ”russerdamer”. Imidlertid er det ikke ønskelig å fokusere på prostitusjonen, for respekt innebærer å godta ”andres” valg, uansett.

Det er en andre måte å fremstille likheten på, og den går inn for å fokusere prostitusjonen. Det er med andre ord to måter å fremstille likhet med ”oss” på, som står i motsetning til hverandre. Fokuset på prostitusjon handler om at prostitusjonen sees som negativ for

russiske kvinner som for norske. Likheten handler dermed om at moralske vurderinger er bra for å motarbeide prostitusjon.

Det er også motsetninger som preger fremstillingene av ”gammelungskarenes” ulikhet fra ”oss”. ”Gammelungskarenes” verdighet handler om motsatte forestillinger av prostitusjon, i likhet med for russiske kvinner. Til forskjell fra ønsket om et skille mellom russiske kvinner og prostitusjon er ”gammelungskarene” omtalt i tilknytning til prostitusjon. Motsetningen dreier seg om prostitusjonen fører med seg noe positivt eller negativt for ”gammelungskarene”. På den ene side fremstilles prostitusjonen som positiv fordi ”gammelungskarene” får kontakt med kvinner, og de tilføres verdighet. Det gjør igjen at ”gammelungskarene” inkluderes (mer) i fellesskapet av ”oss”.

På den andre side fremstilles prostitusjonen å skape ekstra problemer for ”gammelungskarene”. I den forbindelse fokuseres mennenes økonomiske situasjon, at de robbes gjennom prostitusjonen. Det innebærer imidlertid også en fremstilling av at prostitusjon er negativt for samfunnet, og det er derfor et ønske om å motarbeide prostitusjonen.

I fremstillingene av ”russerdamene” og ”gammelungskarene” kan avstanden mellom ”oss” i Tana og prostitusjonen sies å være ivaretatt gjennom den måten kategoriene blir skapt på. Det fremstår som sentralt i informantenes beskrivelser at prostitusjonen blir knyttet til ”gammelungskarene”. I den grad ”de uvanlige” i Tana knyttes til ”den unormale” prostitusjonen, kan resten av samfunnet bestå som ”vanlige”.

Sammenfallende for fremstillingene knyttet til russiske kvinner og ”gammelungskarer” er imidlertid at moral og behov kan fremstå som en motsetning eller en sammenheng. Det dreier seg også om individ/ samfunn i forhold til hverandre. På den ene side vektlegges moral, som også er et uttrykk for samfunnet. Prostitusjon er da sett som negativt, både for respekten for russiske kvinner og for ”gammelungskarenes” verdighet. På den andre side vektlegges den enkeltes behov, og det innebærer et ønske om ikke å fokusere prostitusjon. Det kan i tilknytning til russiske kvinner omtales som et ønske om et ”amoralisk” standpunkt til prostitusjon.

I tilknytning til ”gammelungskarene” gjøres prostitusjonen til et marginalt fenomen. Ønsket om ikke å fokusere prostitusjon setter jeg imidlertid et spørsmålstegn ved, men tanke på neste kapittel. Det dreier seg om fokuset særlig på ulikheten mellom ”gammelungskarene” og ”oss” er en måte å skape prostitusjonen på gjennom å distansere den fra ”oss”. Jeg skal nå se nærmere på ”oss” i prostitusjonen.

7. Noen er likere enn andre – Hvordan er de “vanlige” menn (og kvinner), og er det “normalt” med prostitusjon?

I dette kapittelet skal jeg følge opp problematisering fra de to forrige kapitlene. I kapittel 5 så jeg på fremstillinger av avstand og nærhet til prostitusjonen. ”De andre” i og ”oss” utenfor prostitusjonen ble etablert som viktige kategorier for å se på tanaværingenes forståelse av prostitusjon. Motsetningsforholdet mellom kategoriene vurderes i forhold til måter tanaværingene forholder seg til prostitusjonen i Tana på. I kapittel 6 ble fremstillingene av ”de andre” i prostitusjonen, det vil si ”russerdamene” og ”gammelungskarene”, problematisert. Kategoriene ”russerdamer” og ”gammelungkarer” er omtalt ut fra den relasjon de står i til ”oss” i Tana, og likhet/ulikhet er en viktig motsetning. I informantenes fremstillinger blir ”gammelungskarene” knyttet til ”det unormale”, til prostitusjonen, men det kan stilles spørsmål ved hva fokuset på disse mennene utgjør, om det er en måte å lage avstand til prostitusjonen på for ”oss”. Prostitusjonen er utbredt også blant mennene som ikke kategoriseres blant ”de (kulturelle) andre”. Derfor er det fremstillingene av ”oss” i, og i tilknytning til, prostitusjonen jeg nå skal komme nærmere inn på.

Fremstillinger av ”de andre” skaper også forståelse av ”oss”. ”Vi” i Tana beskrives i likhet med eller til forskjell fra andre samfunn i Norge, russiske kvinner og ”gammelungkarer”. Av disse kategoriene er det ”gammelungskarene” som i størst grad fremstilles som ulike fra ”oss” i Tana. Det kan imidlertid stilles spørsmålstegn ved hva ulikheten består i. Ulikheten kan fremstå som en måte å fremstille prostitusjonen på, mer enn som en måte å omtale en marginal gruppe lokale menn på. Om den ”unormale” prostitusjonen plasseres blant ”de uvanlige” i Tana, kan Tana fremstå som ”normalt”. Informantene gir imidlertid varierte fremstillinger av ”det vanlige/ uvanlige” og ”det normale/ unormale”. Jeg skal nå problematisere fremstillinger som handler om ”det vanlige” i Tana. Det eventuelt ”vanlige” ved prostitusjonen, og også aktørene i prostitusjonen, vil bli omtalt nærmere. Omtaler av Tana i forbindelse med beskrivelser av prostitusjonen som ”vanlig”, i betydningen dagligdags og alminnelig utbredt, vil bli gjennomgått. I den forbindelse er fremstillinger av behov/ moral

og individ/ samfunn som motsetninger eller sammenhenger fremdeles sentrale. motsetningen ”normalt”/ ”unormalt” sentral. Jeg tar for meg informantenes moralske vurderinger av individets plass og eventuelle frihet/ ansvar i samfunnet.

“Alle” som horekunder – Fortsatt fokus på “noen andre”?

I og med at fremstillingene informantene gir av prostitusjonen representerer et fokus på ”de andre”, er ”oss” i prostitusjonen ikke så omtalt. De antydninger til omtale som foreløpig har vært sitert har inneholdt gruppekaraktistikker av menn, som familiefedre eller samfunnstopper. Karakteristikkene, eller kategoriseringene, henspiller på motsatser til ”gammelungskarene”. Uttrykk for ”oss” blant horekundene gis gjennom kategorisering av ”de veletablerte”, i kraft av sitt familieliv eller i form av sin deltakelse eller posisjon i samfunnet. De kan også sees som en marginal gruppe, men som en positivt ladet kategori. Mannlige deltakere i prostitusjonshandelen omtales i så måte ut fra ytterpunktene de representerer i samfunnet. ”Vanlige” menn, som befinner seg mellom disse, er dermed plassert blant, ”i mellom”, horekundene. Imidlertid fører kategoriene til at ”vanlige” menn ikke beskrives i tilknytning til eller som berørte av prostitusjonen.

Enkelte mannlige tanaværinger hadde opplevd mer av prostitusjonshandelen, i Skipagurra eller andre steder, enn de fleste. Fremstillingene fra informanter som hadde vært/ var kunder i prostitusjonshandelen plasserte seg blant og overlappet med andre informanters fremstillinger. Det gjaldt også måter å kategorisere horekunder på. Sitatet nedenfor viser en måte å omtale prostitusjonshandelen på for en mannlig informant. Han befinner seg blant ”oss” i forhold til ”gammelungskarene”, men han hadde selv deltatt i prostitusjonshandelen og er dermed også en av ”de andre”.

Sitat 7.1

- *Hva mer ... Jeg har vært i Skipagurra. Jeg har vært der og vært med og henta damer derfra. Jeg vet hva som foregår. Jeg har sett med egne øyne. Ingen trenger å fortelle meg hva som foregår, verken godt eller vondt. Jeg syns ikke om det. Jeg veit at det gjelder både gifte og ungarer.*
- *Ja, tar de mennene på – Tror du de syns det er greit bare? – med mediaoppmerksomheten og motstanden og – Er det liksom greit eller er det –*

-
- *Jeg føler det – Jeg tror de prøver å skjule det, eller de skjuler det jo stort sett alle sammen. Det er fåtallet. De bryr seg om hvor det kommer opp at de har vært der, og det lar seg gjøre å skjule det.*
 - *Men er det fordi, ja, det på en måte er moralsk feil i samfunnet eller er det fordi de sjøl skjemmes over det? – På en måte et ytre press eller fordi de sjøl tenker –*
 - *Ja, en del er samfunnet, vil jeg tru uten tvil, en del av årsaken. Ellers er det vanskelig å si, for da må du gå inn i den enkelte familie og se hvordan forholdet mellom dem er. Det kan jo være vanskeligere å se uten at du kjenner dem helt personlig. Men det er jo også menn som har det kjempefint hjemme som drar dit, for å få noen heldige drømmer. Kanskje for spenningen – Likevel virker det som at de er veletablert og har det kjempefint og en kunne ikke tenke seg til at de dro dit. – For det blir flere – og kanskje også ikke minst politikere. Kanskje også enkelte som har hatt seg på tur – kanskje –*
 - *Ja, jeg får viska til meg både det ene og det andre jeg, og det er mye av det samme som går igjen, for å si det sånn. Det er det. Mm –*
 - *Så det er nok alle sammen, alle – Ikke minst hvis man skal tro det som fortelles av de som reiser over grensa.*
 - *Jaha*
 - *Ikke minst*
 - *Reiser over grensa til –*
 - *Til Russland, ikke minst våre vennskapskommuner. Det er virkelig noe å løfte av sløret på, den som tør det.*
 - *Er det sånne organiserte*
 - *Ja*
 - *Fra kommunens side?*
 - *Ja. Men hvor mye som er kjøp og salg der borte, eller er på frivillig basis, det vet jeg ikke. Jeg har ikke vært der – Men ut ifra hva som kommer ut fra de turene så er det ikke bare – ellers kanskje det hadde vært mye oppe og framme.*
 - *Ja, tenker du det er mye dobbeltmoral ute og går?*
 - *Forferdelig.*
 - *Det høres litt sånn ut.*
 - *Ja, det er det.*
 - *Har også hørt sånn – ute mot prostitusjonen sjøl har vært og kjøpt*
 - *Ja, det – og si, ”fy faen, hva holder dere på med?” Så går de rett derifra og rett til Skipagurra. De burde virkelig –*
 - *Tenker du det har brakt med seg mye, altså at det med sexhandelen har brakt med seg andre ting, andre forhold som –*

- *Selvfølgelig. Det er ikke noe å legge – i forhold til hvor mye stoff det er i kommunen her. Det håper jeg de klarer, å få noe unna på den saken, å støtte – Selvfølgelig har vi det alkoholmisbruket som –*
- *Ja, er det mye mer av det nå eller har det vært mye før og? ...*
- *Jeg vil tro at – det har blitt mer enn det har vært. Jeg vil nok tro det, ja. Jeg tror– Nå har jeg ikke noe tall for det – men jeg vil tro at det kanskje – vi har fått flere misbrukere i kommunen. Det vil jeg tro, ja. En del av dem har nok også fått – stoffer.*

Informanten har deltatt i prostitusjonshandelen selv, men sier han ikke liker handelen.

Samtidig er fokuset i samtalen på at ”alle” menn er deltakere i handelen, i det skjulte. Også menn som har gått offentlig ut mot prostitusjonen er fremstilt som horekunder. Det vil si, blant horekundene er det også menn som ikke så lett plasseres i den ene eller andre enden av skalaen, men informanten legger vekt på offentlige personer som deltar i prostitusjonshandelen som samtidig ønsker å holde egen deltakelse utenfor offentlighetens lys. Informanten blir dermed en av de ”vanlige” horekundene, i kraft av ikke å ha en offentlig posisjon med hensyn til meninger om prostitusjon. De ”vanlige” horekundene plasserer seg ikke i forhold til motsetningen, eventuelt på skalaen, som følger med å være ”veltilpasset”/ ”utilpasset”. Videre fremstilles det på den ene side som at mennene som ønsker det klarer å holde deltakelsen skjult. På den andre side er det mange rykter, og ryktene er med på å peke ut en kategori menn som representanter for ”alle”, til forskjell fra ”oss”. I samtalen tones informantens egen deltakelse i prostitusjonen ned, og både informanten og jeg bidrar til fokuset på ”alle” knyttet til menn i offentlighetens (søke)lys. Fokuset på ”noen andre” i prostitusjonen er gjennomgående, selv i samtalen med en som selv hadde deltatt i handelen. Dette kan igjen sees i forhold til fokuset på ikke å dømme ”andre”, som gjaldt de russiske kvinnene i forhold til kvinner i Tana eller ellers i Norge. Det skapes en fremstilling der ”ingen” menn i Tana er i posisjon til å dømme ”andre” menn som horekunder.

Fokuset på ”alle” som involverte, eller ikke i posisjon til å dømme ”andre”, blir også fremstilt med en ungdomsvinkling. Her er det en gutt som uttaler seg:

Sitat 7.2

- *Når ble du først klar over det?*
- *Jeg var vel først klar over det i elleveårsalderen egentlig.*
- *Og nå er du?*

-
- *Atten. Ja, det var sånn cirka da jeg ble klar over hva som skjer her i Tana.*
 - *Hva da?*
 - *Nei – fikk vite at de eldre kompisene – Det må ha vært i elleve-/ tolvårsalderen – Elleveårsalderen, for da fikk jeg vite at de eldre guttene dro og kjøpte røyk der og sprit og sånne ting. I tolvårsalderen fikk jeg vite mer om dem. Det er klart når jeg var desperat etter røyk, så dro jeg dit opp for å kjøpe røyk og sprit. Men ettersom jeg har fått det for meg, alle de her løgnene som blir spredd rundt i Tana, det er ikke en eneste ungdom som har vært der og henta seg sex. Alle ungdommene har vært der og henta seg sprit og røyk. Det har de, men ikke noe annet. Prostitusjonen, jeg merka ikke spesielt til den. Jeg la merke til spritsalget og røyksalget – som jeg egentlig ikke har noe imot. Det er greit – normalt. ...*
 - *Ja – Det er ikke noe du –*
 - *Det er klart man merker det jo.*
 - *Ryker og prat?*
 - *Ikke ryker og – Prat det er det jo. De kommer og spøker nesten hele tida, hver eneste dag. Skal vi ikke bare dra en liten tur til Skipagurra og hente oss littegranne –*
 - *Er det akseptert? Er det greit eller ikke?*
 - *Ungdommene – Jeg tror ikke de har noe imot det. De ungdommene jeg kjenner de fleste er under atten, så de får ikke kjøpt røyk eller sprit. Sånn sett i det skjulte så tror jeg ikke de har noe imot det. De drar dit alle sammen. Ingen kan nekte for det, selv om de ikke sier det med en gang. De prøver å holde det skjult. Når det er åpenlyst og alt, ”neida, det der liker vi ikke.” I det skjulte så kommer all dritten fram. Vi ungdommer veit mellom oss at klart hu kjøper røyk og sprit.*
 - *Hva vet du om prostitusjonshandelen da, om det kjøpet?*
 - *Jeg veit nøyaktig hvem som har vært der oppe. Jeg veit nøyaktig alle sammen. Det er noe som helst ikke skal ut. Det er –*
 - *Ja, veit alle det eller?*
 - *Det tør jeg si at jeg veit mer enn andre. Kan nesten si at jeg veit det meste som gjelder der oppe. Alle sammen som har vært i TV og sånne som sier at de er mot det har vært der.*
 - *Det har jeg hørt før*
 - *Ja, absolutt alle. Så – ryktet det går. Man veit.*
 - *Men har vært der oppe? Har de gjort noe annet enn å være der og kjøpe røyk, som du sier.*
 - *Du tenker på ungdom eller voksne?*
 - *Nei, voksne. Som du sier, alle ungdommene*
 - *Voksne – For å være helt ærlig, voksne og Skipagurra – Voksne har ikke noen grunn til å dra dit for å hente røyk eller sprit. Det klarer de fint å hente sjøl på butikker, og polet er jo andre steder. Så det jeg har sett – og spionasje og sånne ting, for å få vite hvem det er – Det er at – ser at voksne folk kommer inn dit og helst tar de veien ut bakvinduet, og så går*

de med damene til en bolig bak der eller til en bil som står parkert like borti eller – og så bare kjører de bort. Det er klart det er en god del av ungarer som også er – har venninner der borte, vanlige venninner. Som ikke bruker dem som horer, for å si det på den måten. De er bare for å finne seg en dame. Finne seg en på den måten. Henter dem der oppe og kjører dem tilbake etter helga, eller når de skal tilbake.

- *Ja, hva tenker du om det som skjer der oppe? ...*
- *Hva jeg tenker om hva som skjer?*
- *Ja –*
- *Det eneste som irriterer meg når det gjelder folket, de voksne, og prostitusjonen, det er at de ikke tør å stå fram. De som har vært der tør ikke å stå fram. De står der og lyger alle folk rett opp i ansiktet. Nei, det her vil vi ikke ha her og – Det er det eneste som irriterer meg. Det eneste.*
- *Ja, tror du det har påvirket deg noe eller – miljøet i Tana eller*
- *Det er klart det har påvirket miljøet i Tana. Det har blitt littegrann hardere. Klart det. Ungdommen begynner tidligere å røyke og drikke. Det blir bråk i familiene og nervene på høykant – liksom er der oppe og – mye sånt. Selve miljøet har alltid vært hardt her oppe, men det har vært mer uskyldig før enn hva det er.*

Informanten beskriver ”alle” ungdommer som kjøpere av røyk og sprit. Videre vil det si at ”alle” som hevder de er imot handelen ikke har noen troverdighet. Blant ungdommene fremstilles det som at ”alle” vet at ”alle” handler røyk og sprit, men når det gjelder de voksne og prostitusjonshandelen er det mer komplisert. I utgangspunktet er det noen som vet mer enn andre, men rykter spiller inn så ”alle” vet, på tross av hemmeligholdet. Det gjøres imidlertid ett unntak i sitatet for ungarer. Informanten fremstiller det som mindre skjult hva ungkarene gjør. Det begrunnes med at de har venninner, eller prøver å finne seg venninner, og at dette står i motsetning til prostitusjonshandel. Ifølge informanten har både ungdommene og ungkarene et ”behov” for å være i Skipagurra, til forskjell fra ”alle” voksne. I og med forståelsen av ”alle” voksne som aktører i prostitusjonshandelen kan det imidlertid stilles spørsmålstegn ved at ungkarene skilles ut. Skepsisen blant informantene knyttet til hvor ”normalt” der er at ungdommer har tilgang på røyk og alkohol (eksempelvis sitat 5.2) finnes igjen i omtaler av hvor ”normale” ungkarenes turer til Skipagurra er (eksempelvis sitat 6.18 og 7.1).

Det spesielle med kategoriseringene av horekundene blant ”oss” er at de gir et fokus på ”alle”, men ikke på konkrete personer. ”Alle” er et fellesskap som er avgrenset gjennom fokus på de

udiskutable aktørene i prostitusjonshandelen. Hemmeligholdet blant ”alle (oss)” står i motsetning til at det ikke er hemmelig hva ”de andre” driver med. ”Alle” forblir dermed uklare og ikke-personifiserte horekunder som peker tilbake på ”gammelungskarene” igjen. Det er ”vanlig” for ”gammelungkarer” å være horekunder, og det ville være nærmest ”unormalt” om de ikke skulle være det. Samtidig er det et spørsmål om det bør være sånn, om det skal sees som ”normalt”. Fokus rettes mot ”gammelungskarenes” verdighet. Det innebærer at ”de andre” skapes gjennom fremstillingene av verdighet. Til forskjell fremstiller informantene ”alle” som horekunder gjennom å levner dem lite verdighet, som også er tilfellet i sitatene over. Blant ”oss” er det også ”vanlig” å være horekunde, men det fokuseres ikke på spørsmålet om det er ”normalt”. Det er ikke, eller i liten grad, noe spørsmål om ”vi” kan oppnå verdighet ved delta i prostitusjonen, for det vil gjøre ”oss” til ”de andre”. Spørsmålet blir derimot om ”vi” kan bevare verdigheten. I den forbindelse er fokuset rettet mot individuell verdighet, til forskjell fra samfunnets verdighet, hos de siste to informantene.

I den grad søkelyset skal rettes mot ”oss” i prostitusjonen, kreves det i fremstillingene over at enkeltindivider uttaler seg om sin situasjon og sine erfaringer, som jeg også er inne på i omtalen av ”russerdamer” i forrige kapittel. Et individfokus overlater fremstillingene til ”øyet som ser”, som jeg tidligere har omtalt det. Det blir opp til den enkelte person å fremstille det den ”ser”. Om ingen av ”oss” er villige til å tre inn i søkelyset, forblir fremstillingene ufokuserte sammenlignet med fremstillingene av ”gammelungskarene”. For eksempel mener informanten i sitatet over at bare mennene står for det de gjør, er ikke deltakelse i prostitusjonshandelen noe problem. Det ”unormale” med prostitusjonen er at horekundene skjuler sin aktivitet, at de ikke kan ”sees”. Når det kommer til prostitusjonshandelen, er det imidlertid ikke klart om ungkarer, eller ”gammelungkarer”, står for det de gjør i større grad enn ”alle” menn.

Det kan med andre ord stilles spørsmål ved hva betegnelsen ”vanlige venninner” innebærer, om de er knyttet til prostitusjonshandelen. Betegnelsen ”vanlige venninner” kompliseres av uttalelser fra andre informanter. Informantene i sitatet 6.16 og 6.18 viser forståelse for en aksept for det å kjøpe sex. Det å etablere forhold gjennom prostitusjonshandelen omtales derimot som mer problematisk. Fremstillingene kan sies å normalisere deltakelse i

prostitusjonshandelen på motstridende måter. På den ene siden kan selve handelen, kjøp av sex, sees som ”normal”, og etablering av forhold med bakgrunn i prostitusjon kan sees som ”unormalt”. På den andre siden kan det å delta i prostitusjonen for å finne en partner, eller etablere et forhold, sees som ”normalt”, mens det å delta for sex sees som ”unormalt”.

Det er mange av informantene som bidrar med en forståelse hvor det er selve prostitusjonshandelen, i den grad den eksisterer, som blir et negativt fokus til del. Etablering av forhold beskrives som positivt. Om forhold er bra, uavhengig av om det har bakgrunn i handelen, rettes fokuset bort fra mennene som deltakere i prostitusjonen. I den grad informantene retter fokuset mot mennene, er det gjerne med henvisninger til at forholdene til russiske kvinner ikke er så normale. Med andre ord kan menn i Tana, ikke bare ”russerdamer”, gå inn i forhold med andre begrunnelser enn det som i utgangspunktet er ansett som ”det normale”, kjærligheten (se for eksempel sitat 6.10 og 6.16). I sitat 6.20 omtales det dessuten at også blant ungdommer kan russiske jenter behandles annerledes som kjærester enn norske jenter.

Fokuset på ”de veletablerte” eller på ”alle” som horekunder gir noenlunde sammenfallende resultat. Det er ”noen andre” som omtales i tilknytning til prostitusjonen, og fremdeles er det ”gammelungskarene” som trer tydeligst frem. ”Alle (oss)” forblir individuelle personer, og det kommer frem at ”vi” ikke kan uttale oss om noen, bortsett fra ”de (kulturelle) andre”. Prostitusjonen forblir dermed knyttet til ”de andre” og ikke til ”oss”, selv om ”vi” er aktører i prostitusjonen. Imidlertid tilsier omtalen fra forrige kapittel at ”vi” ikke kan uttale ”oss” om ”russerdamer” heller. Med andre ord er det ”gammelungskarene” som gjenstår.

“Normal prostitusjon” for de eldre? – “Vanlig behov” for sex og/ eller nærhet for menn?

Selv om ”alle” er involvert i prostitusjonen, er de mannlige aktørene i handelen fremdeles den marginale gruppa som ”gammelungskarene” utgjør. Fokus på ”alle” som involvert ser ut til å skape avstand til prostitusjonen. Det er imidlertid noen konkrete omtaler av prostitusjon som gjøres uten at ”gammelungskarene” er i fokus. Da gir informantene fremstillinger av hva som

kan sees som akseptabelt. Det vil si, de omtaler hva som er ”vanlig” og hva som blir forstått som ”normalt” for ”oss” i tilknytning til prostitusjonen. En mannlig informant legger vekt på hvor vanlig det som skjer i Skipagurra er. Han tar utgangspunkt i seg selv og situasjonen han er i:

Sitat 7.3

- *Jeg har tross alt behov for det motsatte kjønn. Det er ikke bestandig at det er – sex. Det er mye å – finne kontakt. Jeg skal si deg en ting, at ni av ti – jeg har vært såpass mye der, ni av ti er der på grunn av kvinnekontakten, ikke for sexen. Og det som er – De som står utenfor og demonstrerer, de tror alle er der for sexen. Sånn som jeg sa til deg i sted. Jeg ser du er en som jeg kan stole på. Derfor sa jeg – ditt og datt, det er jo ikke sexen jeg er ute etter hos deg. Det er så godt å prate med en jente og – Jeg føler – Kroppen min liksom blir så lett i forhold til det man er vant til når man er aleine.*
- *Men hvordan er det der oppe? De kan vel ikke så mye norsk mange av dem eller er det –*
- *De som har vært mye her snakker noenlunde norsk. Det går mest på dårlig engelsk fra deres side, og – dårlig engelsk – Jeg snakker dårlig engelsk, de snakker dårlig engelsk. Jeg kan si sist jeg var der. Det er en måned siden. Sist jeg var der jeg var blitt så – omtrent sånn som det er med deg nå. Jeg spurte henne – Jeg sa til henne det at, ”visst”, sa jeg, ”jeg har lyst på sex, men jeg vil ikke ødelegge forholdet vårt”. Så ga jeg henne noen kroner. Så sa jeg, ”det her det er bare en presang. Vi skal ikke ha den der sexen, for” – bare venner og skulle ikke ødelegge videre for det. Så jeg ga henne penger for å, ja sånn der – uten å ha noen sex. Det er ikke bare – som de tror*
- *Ja, men tror du det er vanlig?*
- *Det er mer*
- *Det er vel endel som vil ha sex også?*
- *Jeg må si det at ni av ti eller åtte av ti, det er ihvertfall stor prosent, det er ikke noe sex. Det er kontakt.*
- *Ja, men kan man ikke få det ellers? Snakke med kvinner ellers? Er det noe mer enn bare å snakke med eller er det*
- *Nå snakker ikke jeg om gutter i tjue-/ tretti – tjueårene, som er unge. Nå snakker jeg om – eldre. Da er det ikke bare – Du kan ikke gå på puben eller diskoteket eller dans og gå til hvem som helst. Ikke sant at – La oss si at du og en ungdom sitter ved siden av hverandre og jeg kommer dit. Du prater mest med han ungdommen. Så du føler, altså jeg føler meg uttafor. Så for å få den kontakten imellom er du nødt – Ikke må, men det er så lett å ty til. Så det er ikke... Sex er ikke den store tingen. Det er det samme som mange barn kjenner igjen med mamma og pappa. Kontakt, voksenkontakt. Sånn er det kanskje med damer også jeg vet ikke, ihvertfall med meg. Du savner kvinnekontakten uansett om du er enslig eller ikke. – Selv om det er en del gifte og sånn.*
- *Ja, for det er en del gifte og sånn som går ut?*
- *Det er det. I allefall er halvparten gift, ja.*

- *Ja, hva tenker du om det da?*
- *Ja, nå er ikke jeg gift, fremdeles. Jeg har vært gift. Jeg skjønner dem og på en måte. Jeg har gått igjennom alt det der, og det er det at... Hvis jeg hadde vært gift med deg for eksempel på et tidspunkt og så drar jeg, og det er ikke på grunn av at jeg vil ha sexen... Jeg vil... Det er klart sånn huslig. ... Det er våre problemer, økonomiske problemer, hvordan skal vi betale husleie, og så få avkobling. Prate om andre ting med en dame.*
- *Men det må jo være noen som kjøper sex også?*
- *Selvfølger det det. Det har jeg også gjort. Jeg skal ikke legge skjul på det. Det har jeg også gjort, men da er det folk som du bare ikke har sympati for. Ikke sant, du er bare der av en grunn. Det er å få en utblåsning. Det er greit, men... Det er det jo, jeg er en av dem, jeg holdt på å si sjeldent. Jeg er mye der, men det er mye på grunn av at jeg har mye jeg vil ha ut av kroppen og kanskje hu også vil.*
- *Ja du tror de jentene også får noe ut av det?*
- *Ja, det ja.*
- *Noe annet enn penger?*
- *Ja, det er ikke tvil. Det er ikke tvil. Jeg kjenner dem så godt.*

Fremstillingen av at menn som oppsøker Skipagurra ikke kjøper sex, har likhetstrekk med fremstillingen av at russiske kvinner ikke selger sex. Informanten beskriver mennenes behov som så vanlige at "vi" har dem felles, barn som voksne og kvinner som menn. Videre begrunner han sitt og andre menns besøk i Skipagurra med ønsket om "vanlige vennskapelige forhold". De russiske kvinnene har et "behov" i likhet med mennene, men til forskjell fra mennene har kvinnene et behov for økonomisk støtte. Imidlertid ser det ut til at "det vanlige" legitimerer behovet hos begge kjønn, og at informantene dermed fremstiller kontakten som foregår i Skipagurra som noe annet enn prostitusjon.

Informanten fokuserer på "det vanlige" i forholdet mellom mennene og de russiske kvinnene, men det kommer også frem at det ikke er "normalt" og greit å knytte kontakt og ha sex med den samme kvinnen. Vennskapet beskriver han som et forhold uten sex, mens de kvinnene han har hatt sex med beskriver han som personer han ikke har noe vennskap med. Det omtales som vanlig med vennskap, i betydningen at det er mange som ønsker seg kontakt, men forhold som etableres i tilknytning til prostitusjonen fremstår ikke som "alle" forhold. De er ikke helt for normale å regne, etter samfunnets normer, med mindre "det normale" innebærer at sex og kontakt til en viss grad er atskilte. Forøvrig beskriver informanten en

atskillelse mellom ektefeller og at menn har behov for kontakt med en annen kvinne enn hun han er gift med.

Informanten viser, gjennom en mer generell omtale av menn, at løsningen han velger på kontaktproblemene ikke er ”normal”. Han bruker alder som argument for at (enkelte) menn velger en ”unormal” løsning. Noen alderstrinn fremstilles å diskvalifisere menn fra ”normal” kontakt med (unge) kvinner. Vurderinger av ung alder hos de som involveres i prostitusjonshandelen er videre et viktig tema. Det innebærer en skepsis til om/ at ungdommer er aktører i handelen (eksempelvis sitat 5.2, 5.9, 5.13, 6.18 og 6.20). Prostitusjonen fremstilles i langt større grad som ”normal” når voksne menn tar del i den, særlig ”gammelungkarer”. Det vil si at ”alle” som befinner seg mellom ”gammelungkarer” og ungdommer har en tendens til ikke å bli omtalt, men at noen fremstillinger av ”alle” i aldersgrupper kan brukes for å normalisere prostitusjonshandel.

Igen er det ytterpunkter som blir mest fokusert og omtalt, og det kan se ut som alder er mer avgjørende for å kategorisere noen som ”de andre” enn det betegnelsen ungkar er. Til forskjell fra ”gammelungkarene” er begrepet ungkar brukt for å karakterisere menn med ”vanlig” omgang med kvinner for å finne seg en partner eller for seksuell tilfredsstillelse. I den grad horekundene i Tana blir fremstilt som ”vanlige” ungkarer, i betydningen menn som for øyeblikket ikke har kvinnelig partner, er prostitusjonshandelen av flere fremstilt som noe de har forståelse for (eksempel sitat 6.18 og 7.1). Motstand mot en slik forståelse kommer imidlertid også til uttrykk. I dette sitatet er det en kvinnelig informant som forteller:

Sitat 7.4

- *Det han fortalte sist han var ute – av sine kamerater, og det er sånne kamerater som jeg har sett på som ok fyrer, med damer og –Det er jo noen av dem som ikke har dame, men det er nå hvert sitt valg. Også forteller han det at han ringte drosje. Det var ganske seint på kvelden, og han skulle dra på Foxy. Så hopper han i drosja, og sier han skal til Foxy. Så sier drosjesjåføren at på Foxy der er det så kjedelig. ”Jeg vet hvor det er fres. Jeg kjører deg et annet sted.” Ja, ok, hvor var det. Så fortalte han hvor det var og hvem som var der. ”Ja,” sier han, ”vi kjører dit.” Så drosjesjåføren visste akkurat hvor det var det skjedde, eller hvor det var guttene var da. Der var det mye mer fres enn på Foxy bar, så han kjørte han dit. Han kom inn der og møtte damer i døra. – Da han var på tur inn, så kom det damer ut. Han sa, at han kunne ikke umiddelbart se at det var russerdamer. Han titta jo og nikka til dem. Det var jo helt ukjente damer så bjellene begynte å ringe. Det her stemmer ikke. Så han gikk inn dit, og der satt jo kompisene. ”Ja, hvordan visste du at vi var her?” ”Tana er nå så lite, at det er fort gjort å spore dere”. Han satte seg ned der og*

han så ikke noe mer til de her damene. Men han sa jo at det var tydelig det at du trenger ikke å dra til Foxy bar for å oppspore russerdamer. Disse damene er der allerede. Det var en kompis som var singel og hadde de damene der. Så det er klart, miljøet

- *Hvor det da var – salg der?*
- *Ja, salg i private hus, og miljøet begynner å bli avstumpa rett og slett.*
- *Hvordan reagerte han da, eller du for den saks skyld?*
- *Ja, jeg – ”Nei, er det sant?” I det hele tatt – ”Å herregud er de så teite?” Etterpå så begynner man å tenke, herregud, de er ganske avstumpa de der karene. Det er det jeg tenker. Rett og slett avstumpa.*
- *Det høstes ut som om det stort sett var single menn da?*
- *Ja, det var single menn.*
- *Får de noe – Min oppfatning av rettighets – Det der med at her er det ganske klart hva man mener. Man kan ta ganske tydelig stilling ovenfor andre, men hvordan er det? Sier man noe til de som kjøper eller er det noe som man later som man ikke ser eller – også sånn i forhold til de som har familie og – Er det noe som folk – at det er ikke min business eller er det*
- *Ja. ”Det er ikke min business.” Det – at flesteparten – Og så tenker jeg – når min kjæreste kom og fortalte om hva han hadde opplevd og om hvem som var der – Alle de mennene som var der var single, men stort sett alle de mennene som var der hadde barn, også jentebarn. Da begynner jeg å lure på hva som rører seg oppe i hodet på dem. De har døtre. ... Jeg er litt sjokkskada – Nei, nå er jeg avstumpa jeg også. Nå ler jeg bare. Det blir sånn. Reagerer ikke på noe. Ja vel, hva er det neste?*

De single mennene er ikke ”gammelungkarer” og de er heller ikke representanter for ”den veletablerte motpart” eller ”de unge”. Informanten starter med å beskrive ”vanlige” menn, i betydningen menn hun omgås og synes er greie. I utgangspunktet reagerer hun sterkt negativt på mennenes deltakelse i prostitusjonshandelen. Hun følger opp med en beskrivelse av seg selv som avstumpa, en endring i holdning hun først beskriver har skjedd med mennene. Fremstillingen gir inntrykk av at ”vanlige” moralske holdninger knyttet til prostitusjon har endret seg. ”De fleste andre” omtales i tillegg som at de ikke reagerer, og informanten og mennene hun omtaler ser ut til å være i selskap med de fleste blant ”oss”.

Det informanten uttrykker kan sees i sammenheng med fremstillinger fra andre informanter av likhet mellom ”de andre” og ”oss” og et ønske om ikke å dømme ”de andre”. Med andre ord et ønske om likebehandling som innebærer at det er viktig ikke å reagere på andres valg.

Tendensen i det siste sitatet er imidlertid motsatt. Det fremstilles som negativt å ikke reagere.

Informanten omtaler konkrete personer og situasjoner hvor noen av ”oss” blir knyttet til prostitusjonen. Med utgangspunkt i en holdning mot prostitusjonen beskriver hun så at hun også blir som ”oss”. Informanten ser på en måte ulikheter mellom menn og ønsker at prostitusjonshandelen ikke skal bli normal, men hun beskriver det som at hun, og mennene, ender opp med å tilpasse seg prostitusjonshandelen.

Prostitusjonen er nærmest for ”vanlig” å regne, men den er minst ”normal” i tilknytning til det å ha jentebarn, kanskje også til det å være fedre til jenter. Oppfatningen av at det å være forelder har betydning for hvordan en reagerer overfor prostitusjonstrafikken forekommer også blant noen som ikke har barn selv. Her er det en kvinne som uttaler seg:

Sitat 7.5

- *Tror du du ville tenkt annerledes hvis du hadde hatt barn, eller hvis du hadde bodd i Skipagurra for eksempel?*
- *Sikkert. Helt sikkert. Særlig hvis jeg hadde hatt mindre barn så tror jeg nok jeg ville vært veldig opptatt av hvordan deres oppvekst skulle bli påvirka.*
- *Hvordan tenker du da?*
- *Ja, i grunnholdning. Den som du har med som ballast resten av livet. Det tror jeg nok, at hvis jeg hadde bodd oppe i Skipagurra da hadde jeg sikkert vært mye mer opptatt av det, og hvis jeg hadde hatt unger som holde på å vokse opp. Det tror jeg nok.*

Det å ha barn kan se ut til å bringe prostitusjonen ”nærmere”. Det er iallefall en grunnleggende tanke blant informantene at prostitusjonen er uønsket, ”unormal”, i tilknytning til barn.

Vinklingene av og forståelsene av prostitusjonen var mange og motstridende, men i den grad barn og unge kommer inn i bildet er det negativt. Omtale av fedre som horekunder ser også ut til å bli oppfattet som problematisk i en større grad enn om omtalen gjelder ektemenn, eller tilsvarende. Informantene uttrykker generelt et behov for å skjerme barn og unge. Hva det å skjerme barn og unge så innebærer, er det derimot delte oppfatninger om. Her er det en mannlig informant som uttaler seg:

Sitat 7.6

- *Tenker du at det har noen annen innvirkning på Tana – bortsett fra at det er mer gjennomsliktig. Virker det inn på noe vis? – På hvordan*
- *Selve den trafikken der, den kan ha innvirkning på den yngre generasjonen. Da tenker jeg på ungdommen. Selvfølgelig kan det ha innvirkning. – Og har det innvirkning, så har det negativt i den betydningen der.*

- *Hva tenker du på da?*
- *Det er klart – ungdom de skal prøve på alt som er nytt og – se og – Det er en naturlig ting. Det tror jeg absolutt er negativt.*
- *Du tenker at det ikke er bra hvis ungdommene – begynner med –*
- *Ja, nei, det –*
- *Tenker du da på guttene eller tenker du på jentene eller begge deler?*
- *Først og fremst så tenker jeg på guttene, men – det er klart at det har også sine ringvirkninger. Det er sånne ting som – jeg kan tenke som kan være negativt. – Men herregud – voksne folk i dag – i år to tusen, i Norge. De må for guds skyld få lov til å bestemme hva de sjøl egentlig vil gjøre. Det mener jeg absolutt, fordi at – Ja, sånn som sørpå for eksempel. Hvis jeg for eksempel vil gå til et massasjeinstitutt der. Det kan du gjøre hver dag, ti ganger for dagen, uten noen problemer. Men da er det jeg sjøl som bestemmer for meg sjøl. Sånn som her i et så lite samfunn har tendensene – å bli slik at besteborgerne vil bestemme over helt vanlige folk, voksne folk.*
- *Men, du tenker ikke at det at – Når du sier at det kan ha påvirkning på ungdommer og du nevnte forsåvidt familier i sted – at det – Hvis det er negativt, at man ikke skal gjøre det?*
- *Selvfølgelig kan jeg tenke meg – at det er negativt for familiefolk og sånne ting. – Men – jeg tror ikke – Jeg er ikke så dum at jeg tror at det går an å forandre, å bestemme, hva de personene skal gjøre, om det er familie eller enslige. Det har jeg vanskelig for å tro – for jeg vet nøyaktig likt var det før, nøyaktig likt.*
- *Men, du ser forskjellen på at det er et lite samfunn, da?*
- *Det er klart. Det er derfor det blir så mye fokusert på det når det er et lite samfunn. I en større by, der er mentaliteten den at du kjenner ikke naboen.*
- *Hva tenker du for Tanasamfunnet, for fremtiden til Tanasamfunnet? Har du noen formening om det?*
- *Ja, selyfølgelig har det vel en innvirkning, men hva det innebærer det er vanskelig å si nå, for det må bare tiden vise, men at ... Hvis den trafikken skal fortsette – Det kan være at det kan være negativt for samfunnet. – Jeg mener, sånn som nå så er den voksne generasjonen – Det som jeg vil fokusere og vil tro er mest negativt, det er ungdommen som vokser opp i dag. Det har noe med holdninger å gjøre og sånne ting.*
- *Hvordan da tenker du?*
- *Ja, sant at – Kanskje ungdommen tenker – foreldrene våre gjorde det, hvorfor kan ikke vi gjøre det da? Det er jo en viss formingsevne.*
- *Det blir mer normalt?*
- *Ja, mer normalt.*
- *Hva tenker du at det –*
- *Ja, si det –*
- *Men du tenker at det er negativt?*

-
- *Ja, det tror jeg er negativt i et sånt her lite samfunn. Jeg ser jo for eksempel – ungdommen sørpå, de er jo med på det meste helt fra ung alder av.*
 - *Hva tenker du da?*
 - *Det, liksom – er det bare akseptert at det er sånn.*
 - *Hva tenker du da?*
 - *Ja, fester og drar på – de klubbene og massasjeinstituttene og –*
 - *Tenker du at guttene gjør det?*
 - *Ja, det er det mange som gjør. Veldig mange, det jeg vet om. Det er akseptert sånne ting – på større plasser, mens her på små steder – Jeg vil tro at det aldri vil bli akseptert – på sånne små plasser.*
 - *Tenker du at det er bra eller–*
 - *Ja, det er bra. Det er egentlig bra. ...*

Informanten problematiserer samfunnets unge (lovende) slekt, hvor moralske overleveringer er fremstilt som viktige. Både de unges holdninger og handlinger ønsker han det skal være en kontroll med, men voksne menn derimot skal ikke begrenses. Her skiller informanten mellom det han kaller besteborgere og vanlige folk, der "det vanlige" innebærer at menn skal bestemme over seg selv. Med unge gutter stiller det seg annerledes, for de bør helst ikke ta etter de voksne. Videre er "det vanlige" ved prostitusjon omtalt med henvisning til tradisjon og til større steder. Det ser ut til at på små steder innebærer "det normale" å ikke bry seg med "den vanlige" voksne prostitusjon, for den kan ikke endres. Samtidig med at prostitusjon er "normalt" i byer og blant voksne, bør det ikke bli verken "det vanlige" eller "det normale" blant lokale ungdommene. Det står i motsetning til at informanten omtaler prostitusjon som "det normale" for ungdommer på større steder. Informanten avviser imidlertid ikke at det samme vil kunne skje i Tana.

Jentene blant informantene uttrykker seg veldig negativt om prostitusjonshandelen. I og med at kvinnelige informanter uttrykker at de ikke kunne tenke seg å etablere forhold til gutter/menn som har deltatt i prostitusjonshandelen, vil gruppen av gutter og menn med problemer på "det vanlige" sjekkemarkedet, eksempelvis omtalt i sitat 6.20, kunne øke. Problemer med prostitusjonen knyttet til kontakt mellom kjønnene, som informanten i sitat 7.4 eksempelvis er opptatt av, kan med andre ord sees som alvorlige i den grad ungdommene trekkes inn. I informantenes fremstillinger ser ungdommene ut til å representere samfunnet, når det er snakk

om prostitusjonen. Det er ungdommene som vil ha særlig betydning for utviklingen videre i Tana. Menn representerer i en større grad seg selv, men med en mulig betydning overfor ungdommer. Hva kvinner har å si i forhold til ungdommene er imidlertid mindre klart.

Forståelsen av at ungdommene tar etter voksne er utbredt, og foreldrene er omtalt i det siste sitatet. Voksne menn blir omtalt med betegnelsen "vanlige" folk. Det er uklarhet om ungdommene i så fall tar etter fedre, eller fedre og mødre, eller om de kan ta etter mødre alene. Lokale kvinner er ikke bare fraværende i betydningen at de blir fremstilt å fysisk ha flyttet ut. Karakteristikken mødre er ikke i bruk i forbindelse med uttalelser om eller holdninger til prostitusjonen. Videre blir kvinner omtalt i sammenheng med menn og deres handlinger, eller i forlengelsen av disse, uten at kjønnsperspektiver er nærmere problematisert. Her er et sitat fra en samtale der en mannlig informant får spørsmål om hva han tenkte om prostitusjonshandelen før han hadde tatt del i den.

Sitat 7.7

- *Det var ikke det at han kjøpte. Han var nede og handla noe, kjørende, så stoppa det noen og – parkeringsplass borte ved politiet. Det var sex. Det var sånn jeg fikk vite det, av han. Da skjønte jeg, faen, jeg må også prøve. Da tenkte ikke jeg*
- *Og det var mens torghandelen foregikk?*
- *Ja... Jeg var jo – da...*
- *Tenkte noe mer over hva det kunne bety i ettertid? Eller var det noe du bare gjorde sånn?*
- *Du har sikkert behov for ditt du også. Kanskje du også bruker fingern sånn. Det gjør alle - jeg holdt på å si – nesten alle gutter. Kanskje nesten alle jenter. Det vet jeg ikke. Men for å slippe det herre her [gjør bevegelse med hånda nær skrittet], da gjør du det for å få den her. Jeg kan ikke gå, som en førti- eller femtiåring, på puben, og – holdt på å si - sjekke opp en dame, for det er det som skjer. For det er det som skjer i hele Norge, i hele verden. Stemme ikke det?*
- *Hva da?*
- *Følge du ikke med?*
- *Hva da, at man går ut eller at man kjøper?*
- *Nei, jeg mente det at når du går ut, ikke sant. Det er rett som det er at – holdt på å si – jeg tar med Kari hjem og du tar med Per hjem og. Det er jo... sant. Du vil ha ditt. Stemmer ikke det? Det er nok sånn med alle mannfolk, om ikke alle. Det er sånn det er. Du kan ikke leve med enten fingern eller sånn [bevegelse med hånda]. Det går ikke an.*
- *Nei?*
- *Tenk om du... Du får kanskje motsympati med meg. Jeg sier som det er. Stemmer ikke det, eller er du uenig med meg?*

- *Nei, jeg... ser jo at det er problematisk.*
- *Enten du lever – la oss si du er enslig når du er femti. Du kan ikke bare gå dag ut og dag inn og bare.*
- *Men det er jo veldig mange enslige kvinner også. Det er stort sett menn som kjøper.*
- *Ja, men det er jo samfunnet som har laga det. Det har vært i tusenvis av år.*

Informanten uttrykker at "det vanlige" fysiske behovet får styre. Det er en fremstilling av seksualitet som kan danne et utgangspunkt blant annet for å forstå menn som kjøper sex og ikke ønsker seg forhold (eksempelvis sitat 6.18). Informanten i det siste sitatet har imidlertid forståelsen at "behovet" for sex ikke rammer menn og kvinner i samme grad. Kvinners "manglende" kjøp av sex mener han er skapt av samfunnet. Videre kan dette sees i sammenheng med informantene som tenker at mulighetene for forpliktende forhold og for å knytte sex til nærhet blir dårligere (eksempelvis sitat 6.10, 6.18, 6.20 og 7.4). Med andre ord en forståelse av at også det mannlige "behovet" har sammenheng med samfunnsmessige forhold. Selv om behovet for sex oppfattes som "vanlig" for menn trenger det ikke å være "det normale" å se det løsrevet fra samfunnskonteksten. I forlengelsen av dette finnes da også problemet "de godt voksne mennene" opplever, at det ikke er et utvalg av kvinner de kan eller tør å ta kontakt med, og det kan se ut til at det ikke nødvendigvis er mangel på sex som skaper problemer.

I likhet med spørsmålet om hvordan man burde forholde seg til (russiske) kvinner som prostituerer seg, kompliseres spørsmålet om (alle) horekundene av forskjellige vinklinger. Det blir et spørsmål om prostitusjon er en god eller dårlig løsning for mennene. Til forskjell fra omtalene av de russiske kvinnene, er det ikke fordommer som sees som problemet med henblikk på mennene i handelen. Det gjelder også for omtaler av "gammelungskarene". Informantene tar derimot tak i hva prostitusjonen får å si med hensyn til om det er "vanlig" for menn og videre om prostitusjonen dermed bør sees som "normal". For noen informanter innebærer det å fokusere forståelsen, eller følelsen, av fellesskap. Denne mannlige informanten gjør en vurdering av horekundes plass i fellesskapet og derigjennom også en fremstilling av "normale" forhold.

Sitat 7.8

- *Når du snakka om negative konsekvenser – hva tenker du på da?*

- *Hva jeg tenker på da –*
- *Hva er det som – på en måte er –*
- *Nei, da tenker jeg jo på at – det er blitt en normal sak å kjøpe sex, å kjøpe kvinnekropp, at det er blitt en del av hverdagen her for en del. Det er veldig trist. Jeg tenker at det er – Det ene er at det er negativt både i forhold til hva slags kvinnesyn man har, og også i forhold til – først og fremst det, men det er også negativt i forhold til hva slags mannssyn man har. Også er det kjempetragisk i forhold til de familier som rammes av det her. Der hvor det faktisk er ektefeller og fedre, hvor det her – ja, river i stykker familier. Og unger er nødt til å gå og skamme seg over fedrene sine. Og for de som ikke har noen, på en måte, en egen familie, så har de sine søsken og slekt, ikke sant, som også – Her hvor slektsbånd er såpass sterke så er det klart det er veldig tragisk. Så det har så veldig mange negative ringvirkninger. Og jeg tenker på de som er horekunde sjøl. Jeg tror ærlig talt – at det de først og fremst lengter etter er sex som ikke er løsrevet fra all type menneskelig nærhet. Det de lengter etter er en menneskelig intimitet og lidenskap hvor sex er en del av det. Det er greit det, men at det er – noe med mennesker som søker nærhet og intimitet. At det er... I den grad de føler behov for å måtte gjøre det, for å få tilfredsstilt det, så er det mennesker som ikke har det sånn som det burde – Jeg hadde unt dem bedre. Og jeg lurar på også – Hvordan skal en – Finnes det noen vei for dem tilbake? I så fall så kreves det noe av oss som lokalsamfunn også. Hvordan greie – Det her er jo – I så fall så er det et helt svært forsoningsarbeid i kjølvannet av det her. En del lever sikkert som hemmelige horekunder, men veldig mange vet også, ikke sant. – Og ryktene går. ... Det er så mange som taper verdighet oppi det her, og hvordan skal man klare å vinne det tilbake. Det tenker jeg på. Uten at jeg har noen løsning –*

Informanten omtaler at sex kan være atskilt fra andre sider ved et forhold. Han har dermed noen like synspunkter med informanten i sitat 7.3, i den grad omtalen av nærhet og intimitet kan forstås som liknende omtalen av kontakt. Det gjelder hva menn ønsker seg, eventuelt har ”behov” for. I det siste sitat er det imidlertid omtalt som negativt om seksualiteten er løsrevet fra en menneskelig nærhet. Med andre ord vektlegger noen av informantene at prostitusjonen kan gi en form for (kortsiktig) gevinst for den enkelte mann. Andre informanter er mer opptatt av negative konsekvenser (på sikt). Selv om det siste også gjelder for den enkelte mann, er det gjerne konsekvenser for samfunnet som fokuseres og tillegges størst vekt.

Samfunnsfokuset bidrar med et søkelys på konsekvensene av prostitusjonen som rammer også utover ”de andre” i handelen. Fellesskapet er viktig, om det gjelder relasjonene mellom ”oss”/ ”de andre”, gamle/ unge eller menn/ kvinner. Fellesskapet avhenger dessuten av hvordan enkeltpersoner handler i forhold til prostitusjonen. Det innebærer en vurdering av positivt/ negativt og rett/ galt som ikke bare dreier seg om enkeltpersonen her og nå

(eksempelvis sitat 5.10, 5.11 og 5.12). Det dreier seg om vurderinger av hva handlinger kan få å si og hvordan samfunnet kan unngå forhold som blir sett som ødeleggende. Informanter som fokuserer samfunnet problematiserer den sammensatte situasjonen i Tana som den fremstår, eventuelt som den kan forestilles å bli, i samfunnsfellesskapet etter at prostitusjonen ble etablert. Prostitusjonen er med andre ord et forhold det settes søkelys på, og moralske vurderinger er sett som avgjørende. Prostitusjonen blir ikke direkte omtalt som ”unormalt” gjennom samfunnsfokuset. De gjentatte poengteringene av bevisstgjøring, normoppbygging og holdningsskaping viser imidlertid til ”det normale” i å ta avstand fra prostitusjon. Det viktigste er ikke å at individuelle personer, blant ”oss” eller ”de andre”, får handle fritt, men at et ansvar for fellesskapet blir vedlikeholdt og videreført.

Det ser ut til at fokusering av ”det vanlige behovet” utgjør en måte å omtale (eldre) menns vansker med kvinnekontakt. Informantene gir motstridende fremstillinger av i hvilken grad prostitusjonen er en godtakbar, ”normal”, måte å få utløp for ”behovet” på. Noen omtaler det som forståelig og greit å kjøpe seg kvinner. Andre omtaler det som trist og som en følelsmessig avstumping. Videre er det et felles fokus på at prostitusjon er negativt i forbindelse med barn og unge. Imidlertid deler informantene seg og gir ulike fremstillinger av hva (eldre) menn får å si for unge gutter. Det dreier seg om ”vi” kan ha en moral som begrenser (”oss”) voksne menns handlingsmuligheter for å beskytte ungdommen mot påvirkning.

I stedet for å se på mennenes (eventuelle) deltakelse i prostitusjonen er det flere som fokuserer på problemer ”vi” menn har i forhold til kvinner. Andre informanter fokuserer prostitusjonen med tanke på et (samfunns)fellesskap. Enkeltmenns handlinger vurderes dermed ut fra hvordan de får betydning for deres omgivelser, og moralske vurderinger av prostitusjonen blir viktige. Det innebærer at gode relasjoner mellom personer vektlegges, at fellesskapet er sentralt, og at samfunnet, som moralsk helhetlig og sammenholdt, er sett som grunnleggende for alle, til forskjell fra vektlegging av det individuelle valg.

Familieliv, kultur og samfunnsmoral – "Frie menn" med "vanskelige kvinner" eller gjensidig ansvar for (kjønns)felleskap og samfunnets verdighet?

I den grad mennene ønsker kontakt, er det flere informanter som stiller spørsmål ved deres måte å forholde seg til omgivelsene på. Det gjelder i forbindelse med omtaler av "gammelungskarene". Videre dreier det seg om uttalelser der de kritiserer at menn som tar del i handelen ikke har tenkt igjennom handlingene sine og de følger handlingene kan få for familier, ungdommer og kvinner (se eksempelvis sitat 5.10 og 5.12). Noen informanter retter imidlertid fokuset mot forholdet mellom kvinner og menn, istedet for mot mennene. Her er det en kvinnelig informant som uttaler seg:

Sitat 7.9

- "Mannen i Tana. Vi har vel alle sorter. I små samfunn er det mer gjennomsluktig. Vi diskuterte det både politisk og alt – Hva man skal gjøre for å verne om familielivet. Men jeg sier det at vi kan ikke gå ut og fortelle voksne mannfolk hva de skal gjøre. Det er veldig trasig, Det synes jeg også, at de skal ødelegge et familieforhold, og ungene får lide og – kanskje kjerringa har fått kjønnssykdommer og sånn. Det er jo veldig trasig, men – Da kan en kanskje spørre seg hva som er galt i et forhold. Er det noe som mangler der? Er det spenninga, eller hva er det for noe? Så jeg tror vi er like forskjellige individer her, på landsbygda her, som de er i byene. Så det er vanskelig å si om det er noe som hører til der.

Prostitusjonens utbredelse kan være et utslag av dårlige forhold mellom kvinner og menn i Tana, skal vi følge denne informantens fremstilling. Imidlertid ønsker hun ikke å kommentere menns måte å handle på i forbindelse med prostitusjon. Informanten finner det mer interessant å se på forholdene mellom mennene og kvinnene og hva som eventuelt er galt der. I og med at mennene ikke skal kommenteres, retter hun fokuset vekk fra hvordan mennene forholder seg til ektefeller, samboere eller kjærester. Informantens uttalelse kan sees i forlengelsen av og som et alternativ til ensidige og karikerte fremstillinger av kvinner og menn i Tana. Uttalelsene omtaler også fraværet av forhold mellom kvinner og menn. Informanten avvises ikke at det følger problemer med prostitusjonen, men hun ønsker å fokusere på individuelle ulikheter. Betegnelsen spenning kan, i forlengelsen av individfokuset, sees i sammenheng med omtaler av såkalt lett tilgang på sex. Det vil si der mennene beskrives å oppsøke prostitusjonen fordi det virker spennende (eksempelvis sitat 6.18) eller fordi det

virker som en drømmesituasjon (eksempelvis sitat 7.1). I og med at det ikke skal stilles krav til mennene kan det se ut til å gi et indirekte krav til kvinnene. Om kvinnene ikke ønsker prostitusjon er det de som eventuelt må skape spenningen som gjør prostitusjonen uinteressant. Informanten plasserer seg i motsetning til de som tar til orde for et samfunnsmessig engasjement. Prostitusjonen er mer å regne for et internt familieproblem, og hun velger å se bort fra den plass familieinstitusjonen har i samfunnet.

I motsetning til individfokusert over går noen informanter inn i beskrivelser av lokalkultur, særlig mannskultur i forbindelse med prostitusjonen. De problematiserer menns måte å møte kvinner på i tanasamfunnet i mer generelle ordelag. Blant annet kommer de inn på lokale tradisjoner og samfunnsendringer som har kommet, ikke minst med tanke på forholdet mellom kvinner og menn. Denne mannlige informanten kommenterer ut fra sine tanker om likestilling:

Sitat 7.10

- *Mannen her... skal være litt sånn macho. Og gjerne da knytta til å være på fjellet og sånne ting. – Det hører jeg menn si også, at det er en guttekultur i Tana, ikke sant. Det der at gutta og mannfolka skal være for seg sjøl på fjellet – og da – driter man litt i familien og – at det er tendenser til det. Derfor tenker jeg også – Det er derfor jeg sier dette her med – i forhold til prostitusjonstrafikken og sånn. Det handler ikke bare om kvinnesyn, det handler om mannssyn. Hele den der mannsrollen... Jeg tror at menn har behov for å være maskuline. Sånn sett så er det – En likestilling som skal forsøke å viske ut kjønnsforskjellene den har ikke så stor gjenklang her.*
- *Hva er forskjellene –*
- *Hvis det betyr at man skal – at kvinnen skal bli – At kvinnen skal bli mest mulig lik mannen og mannen mest mulig lik kvinnen, altså sånn – så tenker jeg at – Jeg tror likestilling handler noe om først og fremst om at kvinner og menn har en – grunnleggende respekt for hverandre og tar hverandre som likeverdige i forhold til det. – Og hva er det man bestemmer og at man sammen – at man tar hensyn til hverandre og ens ulike behov, ikke sant. At man ikke bare driver en egotripp. Men jeg tror jo at damer har behov for å være bare damer iblant og snakke sitt, for dere snakker sammen på en annen måte enn menn. På samme måte som menn har behov for å gjøre det. Det jeg lurte litt grann på er – Det er klart at menns – Det har noe med identitet – som har både med kulturell identitet og kjønnsidentitet, tenker jeg. – Før så kunne mannfolka være – skikkelige menn og maskuline knytta til sitt daglige arbeid. Det var et slit når man skulle ro på fjorden og være på fjellet og – Man risikerte nærmest livet daglig. Livet var en risiko, i jobben og – det var et slit. Man fikk ihvertfall bevist at man var menn. – I dag er det ganske annerledes. Samtidig så har du – blant annet rundt det samiske her, og det gjelder jo også i forhold til det kvenske, finske og norske, også, hvor – det her med kulturell identitet har blitt problematisk, også for alle dem som skulle være så fryktelig norske. – Altså, man er ikke*

norsk som man er sørpå uansett. Det her med tilknytningen, med å være på fjellet og sånn, betyr mye – for å fortsatt ha en kulturell tilhørighet. Selv om det å være på fjellet av mange ikke kalles for å være samisk lenger, nedover, så er det faktisk det som er med på å gi dem en kontinuitet i forhold til deres egen fortid.

Det er en temmelig annerledes spenning denne informanten omtaler, enn spenningen i forrige sitat. Omtalen av kulturell identitet og kjønnsidentitet betegner menns behov for å være maskuline. Med andre ord er det samfunnsendringer som har gjort det vanskelig for menn å prestere i betydningen å være skikkelige menn. Det igjen knyttes til mennenes måte å nedprioritere familien i forhold til et mannsfellesskap. Dermed kan spenningen forstås som avgjørende mellom menn, til forskjell fra å sees som viktig mellom kvinner og menn. I den grad mennene føler det viktig for identitet og selvfølelse (se sitat 6.20) med ”den (i tradisjonell forstand) vanlige” måten å være mann på, kan det skape problemer i forhold til kvinner og i en familiesituasjon. Til forskjell fra beskrivelsene over, av menns behov for kvinner, er mannsfellesskapet sett som sentralt av informanten. For den enkelte mann trenger imidlertid ikke kontakt med kvinner og mannsfellesskapet å stå i motsetning til hverandre. Det problematiske er ifølge informantens omtale en eventuell egotripp. Motsetningen kan også omtales som at menn i større eller mindre grad ikke klarer å se eller forholde seg til at kvinner stiller krav og forventer at kravene møtes på likefot med menns krav. Mannsfellesskapet, som det er beskrevet, vil kunne bli problematisk ut fra i hvilken grad kvinnene stiller krav og i hvilken grad mennene velger å forholde seg til kravene.

Uttalelsene fra de to siste informantene er svært ulike i kommentarene til familieproblemer i forlengelsen av prostitusjonen. Den ene informanten ønsker ikke å gå inn på en karakteristikk av Tana, mens den andre knytter an til Tanas kultur og tradisjoner. Politisk likestilling sees som grunnleggende hos den andre, og det innebærer at krav til menn fokuseres. I det første tilfellet er kjønn nevnt ved at det ikke kan stilles krav til menn, heller ikke i en politisk sammenheng. Uttalelsene plasserer seg som ytterpunkter i et politisk felt, mens ingen av informantene kommenterer ved å ta utgangspunkt i egne liv eller miljøer og situasjoner de tar del i. Denne mannlige informanten kan sees som å plassere seg på en annen arena enn de to foregående, med sin beskrivelse av miljøer i Tana:

Sitat 7.11

- *Jeg er så vidt presentert for, ja – guttene ble presentert som at de må komme seg ned av snøskuteren og spytte ut snusen og vaske seg. Mens damene er det ikke noe sånt på i det hele tatt. Det er ikke noen beskrivelse av dem. Hva tenker du – Tenker du det har noe rot i virkeligheten?*
- *Hvor stor snus de bruker det vet jeg nå ikke, men det er klart det enkelte – andre røyker, men –*
- *Ja, det er mer sånn at det på en måte er en karikatur av en mann som – damene ikke vil ha eller –*
- *Jeg tror ikke det.*
- *Nei?*
- *Jeg tror ikke at det er så veldig mye i det, for det må nå være spesielle miljøer som syns det. Når det gjelder skuter så er det nesten blitt en del av kulturen. Det er like mye jenter som gutter som kjører skuter. Så akkurat det tror jeg ikke, men mer hva som – jentene er like glad i flaska som gutta – og når det gjelder behovet for å vaske seg så er det bare – Akkurat det tror jeg ikke at – Men jeg har også hørt uttrykk i fra en av de der mannmiljøene som sier det at hadde de der kvinnfolkene valgt å stelle seg litt mer og orka å dra kammen gjennom håret – stelt seg litt så kan det jo hende at dem hadde – at de hadde – Så det måtte jo være begge veier da, så. Om det er sånn –*
- *Men, sånn som – Jeg tenker at det er stor forskjell på sånn jakt og fiske og sånn. Det virker som det er manns – veldig mannsdominert?*
- *Ja, der er – Når det gjelder fiske så er det jo Tanaelva og bielvene som det fiskes i, og der er det ikke mange kvinnfolk som du ser langs stranda. Det er unntaket hvis du ser at det er. Jeg tror at du må gå og lete hvis du skal finne en hver dag. Kanskje må du lete for å finne en hvis du skal finne en i uka.*
- *Tror du det har mye å si? Det virker som om fiske er noe som det brukes mye tid på. Så hvis det er menn som gjør det hva gjør damene i stedet for?*
- *Det kan godt hende at miljøet hadde vært bedre hvis det hadde vært mer damer. Særlig fiskemiljøet, det er veldig tøft. Det er jo det. Det er jo veldig tøff språkbruk og – Tana og Nesseby det er jo – Det prates jo veldig mye damer. – Selvfølgelig også om Skipagurra. Selvfølgelig.*
- *Ja, er det blitt et hardere miljø? Mer dameprat eller –*
- *Dameprat har det vel vært hele tida, men nå er det så lett å prate om Skipagurra. Det som var før når det gjaldt her, det var prat om, dameprat om sånne – Så var det mye prat om hvilken tid får vi nye studenter, sykepleierstudenter, oppover. Det var liksom en del målsettinga. Når de kom da, da var det liv. Du kunne få jente på skuldrene, men nå er Skipagurra. Den er borte.*
- *Ja, var det uavhengig av om folk var gift eller ikke, eller hadde dame? Det er på en måte mange som har dame óg.*
- *Ja, det er klart praten er like tøff om dem har dame eller ikke, men det er nå vel ungkarene i størst grad som – når det gjelder Skipagurra, og –*

- *Ja, som prater om det eller?*
- *Ja – Nei prater det gjør dem alle. Det er ikke unntak når det gjelder prat om det, men å gå over til handling så er det dem som har størst – lettest for å dra til Skipagurra. Men det er ikke uvanlig at de får kamerater med seg selv om de er gift, især folk som er utenfra.*
- *Kamerater som er egentlig fra –*
- *Ja, andre kommuner, som kommer hit og fisker. Det er klart det, Skipagurra er blitt en del av hverdagen.*

Informantens uttaler seg om miljøet i Tana. Det vil si, han kommer særlig inn på hvordan fiskemiljøet kan se ut fra innsida. Det er omtalt som et mannsmiljø der kvinnene har en ”sentral plass” gjennom sexprat, og prostitusjonstrafikken, nå som den eksisterer, er blitt en hverdagslig del av miljøet. Det betyr ikke nødvendigvis at mennene deltar i handelen, men det er en mulighet som er tilstede. Med hensyn til karikaturen av tanamannen avviser informanten at kvinner og menn er særlig ulike. Samtidig beskriver han at fiskermiljøet kunne blitt bedre med damer, at det er for tøff dameprat. Han gir forsåvidt også en bekreftelse på at fremstillinger av mannskarikaturen er kjent. Han henviser til at et mannsmiljø omtaler kvinner på en liknende måte. Med andre ord er det et mannsfellesskap som seksualiserer (tilreisende) kvinner og samtidig avviser at de har noen interesse av lokale kvinner, for de steller seg for lite. Omtalen bryter med det synet som i stor grad har kommet med fremstillinger av ”gammelungkarene”. Det vil si, fokuset på at lokale menn har et behov for de russiske kvinnene fordi de lokale kvinner ikke vil ha kontakt med mennene (eksempelvis sitat 6.9, 6.15 og 6.16).

Problemstillingen snus på hodet i siste sitat, i forhold til fremstillingene av menns utilfredsstilte behov, og det er lokale kvinner sin situasjon eller verdighet som kan endres eller trues av prostitusjonstrafikken. Noen informanter hevder det er vanlig at russiske kvinner er mer pyntet enn norske (eksempelvis sitat 6.12) og at kvinnelige prostitusjonsmotstandere ser de russiske kvinnene som penere utfordrere på prostitusjonsmarkedet (eksempelvis sitat 5.7). Videre er det omtaler av at lokale kvinner av ulike grunner er vanskeligere å ha med å gjøre enn russiske (eksempelvis sitat 6.9, 6.10 og 6.20). I forlengelsen av fremstillingen og karikeringen av tanamannen kommer det med andre ord også et tilsvarende fokus på lokale kvinner. Det kan sees som et forsvar for den lokale mannen, mot et negativt fokus. Med

tanke på at de fleste i Tana lever i ”vanlige” parforhold, kan et motsvar være berettiget. Med tanke på fraflyttingsproblematikken ser omtalen av lokale kvinners problemer med å få oppmerksomhet fra menn ut til å ta fokus bort fra ”tanamannen”, eller ”gammelungkarer”. Kvinnene ansvarliggjøres for å tiltrekke seg mennene på mennenes premisser. Det innebærer at mennene ikke skal behøve å forholde seg til gjensidig respekt som et tema. Et likestillingsperspektiv oppfattes å gi en negativ fremstilling av menn, og det ser ut til å bringe frem en negativ fremstilling av kvinner som motsvar.

Det er brukt mindre tid og plass på fremstillinger der lokale kvinner er omtalt, enn menn, men de samme ytterpunkter kan sees i uttalelser om kvinnene som av mennene. Det blir et spørsmål om kvinners verdighet, eller kanskje helst om respekt for kvinner. Prostitusjonen kan på den ene side forstås som kjøp av mennesker og dermed være uakseptabelt (sitat 5.12, 6.10 og 7.4). På den andre side kan prostitusjonen forstås som utroskap og som et problem mange familier og par forholder seg til, uavhengig av om det innebærer handel. Denne kvinnelige informanten plasserer seg i den siste gruppen:

Sitat 7.12

- *Har du tenkt noe på unger som vokser opp? Har du noen tanker – om ungdommer for den saks skyld som vokser opp med –*
- *Joda, de hører nok sikkert sitt de også. Det har nok vært et diskusjonstema i de fleste hjem. Ungene og ungdommen snapper ganske fort opp. Mer enn det man tror, men hva det gjør med dem – det er vanskelig å si... Lever de i vanlige trygge familieforhold så tror jeg ikke det gjør så mye, men det kan jo endre noen av dine holdninger til – jeg vet ikke. Klart det vil påvirke hvis vi ser på de som skjærer alle over en kam, og ungene får den oppfatninga. Så blir det en nedverdiggende holdning til russere generelt. Det syns jeg er veldig trasig hvis det skulle skje.*
- *Hvordan er holdningen til mennene da? Er det noen holdninger til de – Er det greit?*
- *Jeg vet ikke –*
- *Det er ganske mye snakk om russerdamene. Litt om ungkarene, men noe mer enn det –*
- *En jeg kjenner kjører drosje av og til. Det han sier er at vi skulle bare visst hvem han kjører opp til Skipagurra for å hente seg damer. Det tror jeg – La det være deres business det. Man hører jo at det også er gifte mannfolk, men – Jeg tror jo at da må de ha noe – fra før av.*
- *Men tenker du at det er greit? At de ikke skal gjøre det eller*
- *Utroskap vil bestandig forekomme. Menneskene er ikke født til å være monogame. Jeg tror ikke det. Jeg er ikke helt sikker på det. Er det naturlig for mennesket å ha det sånn? Jeg tror det er på det nivået allerede. Mine tanker går ut derfra. Hvis min mann hadde*

dratt og hatt seg med russerdame, og jeg hadde hørt det etterpå, jeg hadde spurt meg sjøl, hva i helgoland er det? Jeg hadde gått og sett på meg sjøl. Hva er det som mangler her?

- *Ikke på han?*
- *Nei, man er to i et forhold. Det er aldri bare den ene sin skyld om det er noe som skjærer seg. Det er klart jeg hadde sikkert blitt forbanna også. Hvis jeg skal tenke som et rasjonelt voksent menneske så hadde det ikke hatt noe for seg å bare bli forbanna. Det hadde ikke løst noe det. Hvis man er interessert i å gjøre noe i et forhold – Jeg tror vi er vokst opp i et – vi er prega mye av læstadiansk – Tilbake så var det mye læstadianere her. Det var veldig moralisering der og det henger enda i. Ihvertfall i min generasjon så henger mye enda i.*
- *Hva da?*
- *Hva som er moralsk riktig og ikke riktig. Jeg danna meg en egen mening ganske tidlig. Når man kommer inn på kristendom og sånt. Erfaringene opp gjennom årene har ikke forandra min mening tilbake ihvertfall. Det er helt sikkert.*

Informanten tar tak i holdninger og moral som temaer i forbindelse med prostitusjonen i Tana. Hun ser på rasjonalitet og forståelse av hva som er naturlig og viktig. Det innebærer, for henne, å være en motvekt til moralisering som har fulgt med kristendommen generelt og læstadiansk lære spesielt. Informanten kommer inn på at holdninger er dannet av vår personlige moralske historie, fra nære omgivelser og familieliv, og av kulturens moralske historie, som har bakgrunn i store og sammensatte tankesett. Hennes egen historie gjør at hun forstår prostitusjon som noe som naturlig kan ramme parforhold og familier. Videre fremstiller hun (det negative) fokuset på den kvinnelige parten i forholdet som rasjonelt. Med tanke på at forholdet består av to parter fremstår det at kvinnen bør finne en løsning for (familie)felleskapet i motsetning til det å reagere (følelsesmessig) mot mannens ”utroskap”.

Ulike forståelser av hva et ”vanlig” parforhold innebærer, gir ulikt fokus på at det er et forhold mellom en kvinne og en mann og ulike fremstillinger av prostitusjon. På den ene side gir noen informanter en fremstilling av at kvinner og menn har motstridende posisjoner i parforholdet. Menns ”utroskap” kan sees i sammenheng med deres ”behov” for kontakt med andre kvinner enn partneren (eksempelvis sitat 6.18 og 7.3). Når det kommer til prostitusjonen er det dermed ”normalt” at lystene styrer valgene mennene tar. Kvinnene, i den grad de er omtalt, bør derimot tenke seg om og rasjonelt vurdere hvordan de handler i forhold til (sine) menn. Til forskjell fra å moralisere, vil det for kvinnene være ”normalt” å ta ansvar for parforholdet, og dermed også for familien.

På den andre side er det informanter som ikke ser menns og kvinners posisjon i parforholdet som motstridende. Kvinner og menn vil/ kan ha ulike ønsker og krav til hverandre, både som individuelle og som kjønnede personer. Motsetninger løses ikke gjennom kjønnsfokusede og motstridende bruk av naturlig/ rasjonelt for kvinner og menn. Respekt for partneren er viktig uavhengig av kjønn, men det vil være ulike veier til et respektfullt forhold, i og med kjønnet generelt ulike posisjonering i samfunnet. Samfunnet trekkes med andre ord inn som viktig for å løse problemer i parforholdet, og dermed også når det gjelder problemer med prostitusjon. Prostitusjonsdeltakelse er med en slik forståelse et valg mannen har gjort, og som han dermed også må ta ansvar for. I den grad mannen ønsker å beholde sin familie er det derfor ”normalt” at han selv vurderer konsekvensene av sine handlinger med tanke på forholdet til partneren og eventuelle barn.

I den grad prostitusjonen sees som et problem, kan det oppfattes som et familieproblem. I sitatet over vil det tilsi et privat fellesskapet mellom en kvinne og en mann der det er opp til enkeltindividene å finne ut hva som gikk galt. I forbindelse med å finne en form for løsning i fellesskapet, kan fremstillinger av generelle ulikheter eller et skille mellom kvinner og menn sees på som problematisk. Jamfør omtaler av lite gjennomtenkte handlinger fra menns side med hensyn til partnere og familie (eksempelvis sitat 5.10, 6.18, 7.1 og 7.9), gir vektlegging av det kjønn som er aktør i prostitusjonen et fokus på mennene i forholdene. Det står i motsetning til fremstillingen i siste sitat der informanten retter fokus mot den kvinnelige part i forholdet, men det samsvarer med fokuset fra kapittel 6 der prostitusjoner sett som negativt i omtaler med utgangspunkt i russiske kvinner. Det er da også ulike moralske forståelser av utroskap og prostitusjon som, mer eller mindre direkte, uttrykkes i de ulike fremstillingene.

Med tanke på forskjellige moralske forståelser og hva som eventuelt forstås som problemet med prostitusjonen, brukes ulike vinklinger i fremstillingene av prostitusjonen og det argumenteres for ulike løsningsstrategier. Synet på menn og kvinner og likheter/ ulikheter mellom kjønnene er temaer som kommer opp på forskjellige måter. I flere sammenhenger fremhever informanter det som viktig å se kjønnsforståelse i samfunnet. Det dreier seg om synet på kjøp av kvinner, på menns verdighet, på likestilling og så videre. I forbindelse med prostitusjonen fremstilles det videre som viktig samfunnsmessig at kvinner og menn kan

møtes på gode måter. Denne mannlige informanten er opptatt av fellesskap mellom kjønnene, men det er en annen vinkling han trekker inn i forbindelse med problematisering av prostitusjonen:

Sitat 7.13

- *Det er klart at mannsverden og kvinneverden har vært ulike sfærer tradisjonelt. Samtidig har man – Når man levde i et sånt eksistensminimum var man allikevel et arbeidsfellesskap – som holdt det sammen og – Det har man ikke i dag lenger. Samtidig med at man kanskje fortsetter med en sånn – veldig isolerte manns- og kvinnesfære som ikke fungerer.*
- *Det lurar jeg litt på. Det virker som det er – atskilte sfærer. Når er de sammen?*
- *Det er det. – Det tenker jeg at der er det sikkert forskjeller fra familie til familie også.*
- *Men er det fellessfærer?*
- *Ja, det tror jeg nok også at det kan være fellessfærer i forhold til det å være – på fjellet og sånn også. Det tror jeg er ulikt i fra miljø til miljø hvordan de i så fall dyrker den vanvittige guttegreia og sånn. – Men jeg tror det er kjempeviktig å finne fellessfærer. Sånn sett, at menn våger å gå inn i kvinners sfærer og motsatt. ... Ja –*
- *Tror du det har hatt noen innvirkning på prostitusjons – er det – mer eller mindre av noe?*
- *Nei, det har jeg ikke noe – Det vet jeg ikke noe om. Det har jeg ikke noe holdepunkt for å – En annen ting som jeg også kan være – Det har litt å gjøre med den religiøse historien oppi det her. Både kirka og læstadianismen er – Læstadianismen har prega lokalsamfunnene her veldig sterkt når du går et par generasjoner tilbake. I hvilken grad – At kirka og læstadianismen har vært med på å tabelegg seksualiteten – og ikke gitt rom for den gode naturlige seksualiteten. Sånn at det er en – er det en religiøs historie her som gjør at man får ytterpunktene uten at man får registeret imellom. Man har på en måte bare av og på knapp. – Det er også et spørsmål jeg stiller meg. Men der tror jeg kirka og læstadianismen har en – har vært en negativ bidragsyter i forhold til hvordan folk klarer å forholde seg til sin egen seksualitet. – Hvis det er sånn at det som faktisk er en ganske naturlig ting er – Det som jeg ville beskrive som en ganske naturlig og god seksualitet gjøres til noe stygt og fælt. Da er på en måte ikke avstanden så lang til det som virkelig er stygt og fælt. ...*
- *Framover da? – fortiden. Hva tenker du om Tana framover? Eller livet? – Tenker du Tana –*
- *– her framover?*
- *Ja, ungdommer og ... – tilbake og –*
- *Det er klart det avhenger av hva slags retning ting tar. Det gjør jo det. ... Jeg synes ikke at – det er noen grunn til å være ensidig pessimist i forhold til det som skjer her. Jeg opplever at det mobiliseres mye gode motkrefter. Mye – Det er positive ting som skjer i kjølvannet av det her. Hvis en – beholder en bevissthet i forhold til at det her er vi nødt til å være bevisste på – At vi er nødt til å følge med og si noe om hva slags retning vi vil at det*

her lokalsamfunnet skal ta. Så syns jeg det er grunn til å være optimist. Hva som skjer i forhold til den her prostitusjonstrafikken det vet vi jo ikke. I hele tatt – hele landsdelen og – å takle det. Det er ikke bare et lokalt spørsmål, men et nasjonalt spørsmål nærmest. – Jeg syns at Tana har mye å være stolt av også med hvordan man har takla det her. Når man først kommer på banen så er det ikke tvil om at Tana er foregangskommunen i forhold til å gjøre noe aktivt mot det her. Sagt at dette er et problem vi har – og det gjør at man også har et positivt utgangspunkt for å gå videre. Det tror jeg er viktig å se. – At tanaværing kan være stolt – allikevel være stolt av å være tanaværing. Dette her kunne like godt skjedd – Det er like mye tilfeldigheter som gjorde at det ble oss som ble ramma av det her nå. – Ikke bare det selvfølgelig, men det her kunne ha ramma veldig mange andre. – Vi lokker ikke øya for det som skjer. Vi ønsker å gjøre noe med det, og sånn sett er man med å ta tilbake sin egen verdighet i lokalsamfunnet. Det tror jeg er kjempeviktig. – Det der med folks oppfattelse av verdighet det tror jeg er nøkkelen. ...

Informanten forstår prostitusjon som et hinder for at enkeltkvinner og enkeltmenn skal finne sammen (igjen) til familiefellesskap, men samfunnsmessige problemer i forbindelse med prostitusjonen trenger ikke å være et kjønn problem, i betydningen at kvinner og menn har ulike interesser. Videre, i forlengelsen av forståelsen av kirkens og læstadianismens betydning og av ”det naturlige”, er prostitusjonen fremstilt forskjellig fra forrige sitat. Den siste informanten tar avstand fra forståelsen av seksualitet som galt i seg selv, men han ”frikjenner” ikke seksualiteten i forbindelse med prostitusjonen. En entydig forståelse av seksualiteten, som enten rett eller gal, er det han fremstiller som problematisk. I forbindelse med prostitusjon kan seksualiteten sees som negativ, men folk må få et forhold til ”den naturlige” seksualitet, som er positiv. Imidlertid gis ikke en fremstilling av hva ”det naturlig” består i, med unntak av at det er godt. ”Det naturlige” vil i så fall være knyttet til moral, til hva vi synes det bør være. Den siste informanten knytter dermed det positive ved seksualitet til det han ønsker skal være ”det normale”. Prostitusjonen er i den forbindelse ikke ønskelig og dermed ikke forstått eller fremstilt som ”normalt”.

Selv når ”oss” i prostitusjonen er tema, ser ”vi” ut til å gli unna. Det er ikke mange uttalelser hvor informantene kommer med fremstillinger av ”oss” i prostitusjonen, uten at ”vi” fremstilles i generelle ordelag. Når informantene fremstiller ”alle” som deltakere i prostitusjonshandelen, rettes fokuset igjen bort fra ”oss” og over på at det er ”de andre” som er aktører i prostitusjonen. ”De andre” kulturelt er det ingen hemmelighet at må ty til prostitusjon, som en ”unormal” løsning, for ”de andre” i prostitusjonen er synlige i kraft av å

være kulturelt "uvanlige". Omtalen i den forbindelse går på om prostitusjonen er bra for "de andre", om den bidrar med verdighet. Det blir et spørsmål om prostitusjonen kan gjøre "de andre" kulturelt mer like "oss". Det vil i så fall si at de blir mindre "synlige". Denne måten å vurdere prostitusjonen på knytter seg til enkeltpersoner og deres mulighet til å "skli inn" blant "oss". Det viktige blir dermed hvordan enkeltpersoner blir sett, og omtalt, mens de valgte gjør i forhold til handlinger ikke er så viktige. Kombinasjonen høy alder og (evig) ungar, "gammelungkar", har gjort det lett å se noen som "de andre". Prostitusjonen kan regnes som "normal" på grunn av "de andres" høye alder og ungkarstatus. Prostitusjonen, i seg selv, gjør ikke mennene til en av "de andre". Det er synlighet, i form av et "behov" for kvinner, som er avgjørende. Det ser imidlertid ut til at høy alder, eller det å ikke være unge, er mer avgjørende for at "behovet" blir synlig, enn det ungkarstatusen er. De synlige aktørene er fremstilt å være "gammelungkarene" og motsatsen deres som er synlig er unge gutter, også i kraft av at de risikerer å bli "gammelungkarer" hvis de ikke passer seg.

I den grad "vi" omtales i prostitusjonen fremstår det derimot å være en hemmeligholdt og uverdig handling. Det kan sees i sammenheng med at de av "oss" som tar del i prostitusjon risikerer å havne blant "de andre", som definert gjennom å være aktør i prostitusjonen. Prostitusjonen kan for såvidt være "vanlig", men den er ikke sett som "normal" for "oss". Imidlertid innebærer omtaler av "oss" i prostitusjonen at "alle" menn er aktører, i prostitusjonen, og det medfører at "ingen" menn kan (for)dømme andre menn som horekunder. Videre er det liknende fremstillinger av at "alle" kvinner "rammes" av dårlig moral. Ingen kan derfor uttale seg mot prostitusjonen. Ikke engang ungdom kan gjøre det, for de tar del i alkohol- og tobakkssalget som følger med prostitusjonen.

Når det kommer til hva "behovet" består i, er det å være ungar ikke nødvendigvis sett som annerledes enn å være gift. Begge gruppene menn har "behov" for (flere) kvinner, og ved høy alder vil det være vanskelig å oppnå "normal" kontakt med (unge) kvinner. I motsetning står fremstillingen av prostitusjon som en "unormal" måte å få kontakt med kvinner på, uavhengig av hva kontakten innebærer. Behovet sees generelt som "normalt", men det er ikke alle som fremstiller det som like "normalt" om det utspilles fritt fra familiefedre som fra ungkarer. Likevel ser det ut til å være en forståelse av at menn ser etter "venninner", om de er ungkarer

eller gift. Det avhenger en del av hva som legges i betegnelsen ”venninner” hvordan en eventuell kvinnelig partner ser på det. Imidlertid fremstilles menn med behov uansett sivilstand, og uavhengig av sivilstand har kvinner en oppgave i å gjøre seg interessante for mennene.

Det er mange løse tråder jeg kan nøste etter at jeg har fulgt trådene om ”oss” og ”de andre” med utgangspunkt i avstand/ nærhet via ”vanlige/ uvanlige” og ”normalt/ unormalt”, for så å ta tak i ”de uvanlige” i relasjon til ”det unormale”. Det er utallige motsetninger, sammensetninger og relasjoner det er mulig å ta tak i. De to siste sitatene er blant de uttalelsene som konkret kommenterer det jeg ser å være sentralt i materialet med tanke på prostitusjon i relasjon til kjønn og som utgangspunkt for en mulig videre tolkning av materialet. Det gjelder konteksten informantene forstår prostitusjonen i. Det dreier seg om seksualitet, om hva som blir sett som naturlig og rasjonelt og dermed moralsk riktig i forbindelse med seksualitet, for kvinner til forskjell fra eller i likhet med menn. Sitatene gir i denne forbindelse ideer om at seksualitet er medfødt, er tuftet på tradisjon og er påvirket av kirkens moralske vurderinger eller holdninger knyttet til menneskeverd. Dette skal jeg problematisere i neste kapittelet om forståelse av seksualitet.

8. Kort gjennomgang av seksualitetsforståelse i vestlig kultur – Ideer til videre analyse av prostitusjon med seksualitetsforståelse som utgangspunkt

Jeg har funnet mange motsetninger i materialet fra Tana. Noe er knyttet til det å se at prostitusjon foregår, nærhet/ avstand, som igjen handler om hvem som er involvert i prostitusjonen, ”oss”/ ”de andre”. Det er motsetninger med hensyn til om prostitusjonen er sett som negativt/ positivt, og det igjen handler om behov/ moral. Hva er det Tana som samfunn vil, og hvem er det ”vi” skal ville det for, enkeltindividet/ samfunnet? Det viktigste ser ut til å være hva informantene mener det er mulig for Tana å oppnå i forhold til prostitusjonen. Kan de gjøre noe til eller fra, og hvem er det i så fall som skal gjøre noe? Det er en avveining av verdier, av hva en har, hva en kan få (til) og av positive og negative sider med å foreta seg noe. Disse motsetningene skal jeg nå analyserer ved å ta i bruk forståelse av seksualitet. Jeg skal se på hva som i dag utgjør en underliggende mening om seksualitet. Det handler om den samfunnsmessige struktur som legger premisser for hva seksualitet er forstått å være og innebærer å skrive frem ”den naturlige seksualitet”. Deretter vil jeg skrive frem forståelse(r) av seksualitet som utfordrer strukturen, om (kollektiv) handling som bidrag til endring. Den utfordrende seksualitetsforståelsen vil jeg omtale som ”kjønnsmaktkritisk seksualitetsdanning”. Gjennom å skrive frem disse to seksualitetsforståelsene, en underliggende mening og en bevisst holdning, skriver jeg frem analyseredskap til å bruke på informantenes forståelse av prostitusjonstrafikken. Jeg bruker med andre ord seksualitetsforståelse til å tilføre informantenes motsetningsfylte fremstillinger mening.

Seksualitetsforståelse virket først litt for nærliggende og opplagte til å kunne brukes som analyseredskap for å analysere prostitusjonen i Tana. Jeg ville i utgangspunktet undersøke kjønn og fremhevet derfor kjønnsperspektivet. Seksualitet fremstod mer som en udiskutabel del av prostitusjonen. Det ser ut til at min deltakelse i vår felles vestlige kultur gjorde at jeg overså seksualitet som betydningsfullt, for “sånn er det nå engang bare”, som informanten uttrykker det i sitat 6.4 i gjenfortellingen av samtalen med de to jentene. Under analyse av

samtaleintervjuene med informantene, fremskrivingen av dette ”bare”, har arbeid med seksualitetsforståelse i den vestlige kultur vist seg fruktbart. Det ”uforståelige” i materialet, ambivalensen, motsetningene og tvetydighetene, har jeg knyttet til en kontekst. Det handler på en måte om å åpne øynene (mine/ våre) for noe som ligger midt i synsfeltet, men vi kan jo som kjent være blinde for det som ligger rett foran oss. Det kan være vanskelig å se kulturen vi tar del i, og dermed også å kunne se den konteksten kulturen utgjør med ”nye øyne” (Brantsæter og Widerberg 1992: 44-45). Etter flere gjennomganger med lesing, tenking og skriving om samtalene med informantene, var det rart å ha kommet frem til noe som er såpass felles i vårt samfunn. Det vil si til den hovedingrediens seksualitet utgjør for vår identitetsforståelse og for vår måte å forholde oss til hverandre på i vestlig kultur (Utaker 1985: 74-76, Lundgren 2001: 18-20). Jeg skal nå konkretisere nærmere dette rammeverket ved å knytte det til røttene og utviklingen den vestlige verdens kulturhistorie har medført for forståelsen av seksualitet.

Jeg ta tak i seksualitetsforståelsen på en teoretisk måte og skriver frem en seksualitetsforståelse med utgangspunkt i fokus fra samfunnsvitenskapelige og humanistiske fagtradisjoner. Deretter vil jeg komme med en avsluttende kommentar. Jeg oppsummerer ved å bruke teorien jeg har skrevet frem gjennom et eksempel med bakgrunn i de foregående kapitler. Dessuten kommenterer jeg materialet med bakgrunn i oppgavens fremskriving av prostitusjon som relasjonelt. Var det fruktbart å ta utgangspunkt i møtet mellom Tana og prostitusjonstrafikken?

“Naturlig gitt” som samfunnsmessig konstruert? – Å forstå seksualitet gjennom et kritisk fokus fra samfunnsvitenskapelig og humanistisk teoretisering og metodebruk

Innledningsvis skriver jeg om samfunnets regulering av prostitusjon og om forskning på prostitusjon. I den forbindelse kommer jeg også inn på noen av de forhold som er viktige for utviklingen seksualitetsforståelsen har gått igjennom. Tidsperioden rundt 1800-tallet omtales som overgangen fra at prostitusjon ble sett som nødvendig onde til naturlig onde. Det innebærer at tidsperioden er en brytningstid for forståelse av seksualitet. Til forskjell fra

tanken om at den seksuelle revolusjon tilhører slutten av 1900tallet hevder Stenseth at den seksuelle revolusjon startet på slutten av 1700tallet (Stenseth 1997: 203). Hun begrunner dette med vitenskapens fremvekst og naturalismens utvikling.

Opptattheten av det seksuelle, oppfatningen av kjønnsdriften som grunnleggende for menneskets fysiske og sjelelige sunnhet, begynte å bli integrert i Vestens kulturelle selvforståelse. *Brudegavens* beskrivelse av kjønnsdriften som en kraft som ”hersker i Mørket” er talende. Naturen blir det evangelium som definerer seksualmoralen. Opplysningstidens naturalisme gjør mennesket til en brikke i naturens nådeløse spill. Naturalismen fritar mennesket for moralsk ansvar; istedenfor å forholde seg til Guds lover skal det forholde seg til Naturens lover. (Stenseth 1997: 203)

Stenseth argumenterer for at synet på seksualitet i praksis holdes forholdsvis uendret. Denne forståelsen kan sees også hos Connell og Dowsett (1999) i deres oversikt over vestens tenkning om seksualitet. De skriver at den mest dyptgripende forståelsen av seksualitet er at mennesket fødes med et gitt seksualitetsmønster. Det innebærer at seksualiteten er før-sosial. Den kan sees som en like universell erfaring som behovet for mat (Weeks 1989: 1, Hawkes 1996: 10). Seksualiteten er oppfattet som en så essensiell del av mennesket at den ikke kan endres i sitt fundament, og seksualitet kan derfor bare kontrolleres, kanaliseres eller begrenses av samfunnet. Denne forståelsen av seksualitet har røtter tilbake til Antikken og den har vedvart selv om fundamentet har hatt sin opprinnelse i Gud, i evolusjonens utvikling eller i hormonenes sammensetning (Connell og Dowsett 1999: 179-183).

Innen samfunnsvitenskapelige og humanistiske fag vises det med oppsummeringer som den over til at store samfunnsmessige endringer har ført til endring i det som blir forstått som seksualitetens uttrykk og til nye måter å definere seksualitet på. Samtidig er den grunnleggende forståelsen av seksualitet som ”det naturlige” videreført i samfunnet (Connell og Dowsett 1999, Stenseth 1997, Utaker 1985: 65-67 og Thielst 2001). Hva ”det naturlige” betyr eller skal forstås som er vanligvis underforstått. Det er noe ”vi vet” og dermed ikke forholder ”oss” til. Sammenhengen mellom det tilsynelatende variable og samtidig stabile kan begrepsmessig uttrykkes gjennom Lundgren sin fremstilling av konstitutive og regulative regelsett (Lundgren 1993: 171). ”Det naturlige” utgjør det konstitutive regelsett og er dermed den grunnleggende forutsetning for hvordan ”vi” forstår seksualitet. ”Det naturlige” er det ”vi” handler ut fra seksuelt, men som ”vi” ikke snakker om. Endringene som er omtalt er dermed å

forstå som endringer i det regulative regelsett. Det er regler som er avledet av ”det naturlige”, men som er fleksible og i stadig endring på overflatenivå. I boka *Kødets lyst – Tankens list*.

Kroppens og seksualitetens idéhistorie oppsummerer Peter Thielst (2000) avslutningsvis:

Michel Foucault har allerede vendt orfikernes *kroppen er sjælens fængsel* på hovedet og udlagt kulturens italesættelse og disciplinering som, at *sjælen er kroppens fængsel* (...), men noget kunne tyde på, at vi (og markedet) har bragt os i en situation, hvor *kroppen er kroppens fængsel*. Og hvor den sitrende overflade er livets mening.

Den historie, der begyndte i ordene, synes også at ende dér. Ikke kun fordi det var ideerne, jeg ville have fat i, og fordi den slags fødes og lever i sproget, men også fordi vi tilsyneladende har overladt kroppen og seksualiteten til en liberalitet og ligegyldighed, der nærmest viser, at ideerne og argumenterne er gledet os af hænde. Tidligere var ordenes opgave ved tankens list at få en smule styr på kødets lyst, at få det sociale og det personlige til at føje sig sammen på en tålelig måde (hvor utålelig den end må forekomme en altid mere ”oplyst” eftertid), men nu synes de stort set at have opgivet evnen til at skelne, mene noget og udfolde en kritisk vilje.

Ordene skrives stadig med en tunge i en mund, som Sartre sagde (...), men det er, som om kroppen og lysten har pålagt munden blot at vedligeholde lidt snak og pludren, så den magelige frisættelse ikke møder modstand. Vi har vel ikke realiseret det paradisi på jord, der overflødiggjør enhver kulturkritik, men for mange har vi måske alligevel frembragt *den bedste af alle verdner* (Leibniz), der slår fantasien fra og sender tænkningen på pension. I så fald kan ordene selvfølgelig ikke gøre andet end i magtesløshed at smyge sig ind til kroppen og i snak nippe lidt til den seksuelle spænding. Hvor lysten og listen forbrødes, mister førstnævnte let sin list og sidstnævnte let sin lyst, og det kan hverken kødet eller tanken – endsige mennesket – være tjent med. Indtil videre har vi dog både tilpasset os kulturens skiftende byrder og gjort nye fund, så (idé)historien fortsætter. (Thielst 2000: 177-178)

”Den naturlige seksualitet” medfører en underliggende forståelse av hva menneskets seksualitet ”er”. Seksualiteten er knyttet til den dualisme som språket fungerer gjennom, til kropp/ sjel eller lyst/ list (Thielst 2000: 9-33). Imidlertid tilpasser ”vi” oss seksualitetsforståelsen i kulturen ikke bare ved at ”det naturlige” knyttes til kropp og at det ikke stilles spørsmålstegn ved denne koblingen, men også ved at kroppen ”naturlig” tilpasses seksualiteten, som den er forstått å være. Det blir ikke vurdert kritisk eller tenkt igjennom hva som er grunnlaget for koblingene. Det konstitutive regelsett er å forstå som intakt, mens det regulative regelsett stadig forandres med kulturens skiftninger. ”Vi” befinner oss med andre ord på et slags overflatenivå. Den seksuelle lysten forandrer seg med individene i samfunnet mens listen ikke er i bruk for å tilføre seksualiteten en samfunnsmessig ”retning”.

I offentlige samtaler om seksualitet henvises det ofte til at seksualitet er naturlig uten at det konkretiseres eller problematiseres hva dette innebærer. Felles for de akademiske fremstillingene jeg bygger på her er at "den naturlige seksualiteten" er omtalt som en måte å forstå seksualitet på som har dype røtter i vestlig kultur, men at "den naturlige seksualiteten" har utspilt sin rolle som "det endelige svaret" for vitenskapelig forståelse og undersøkelse av menneskets seksualitet (Connell og Dowsett 1999, Utaker 1985 og Thielst 2000). Det jeg tar i bruk er et potensiale for kritisk vilje og tenkning i tilknytning til å forstå seksualiteten. Det dreier seg om ikke lenger å se "det naturlige" som et konstitutivt regelsett for seksualiteten, men å forsøke å finne nye måter å forstå seksualitet på som fungerer på et grunnleggende nivå. Seksualitet som det "er" i dag settes under et kritisk søkelys. Det innebærer et fokus på kulturen, for å se på hva "det naturlige" består i. Denne form for kritisk søkelys utgjør ikke en enhetlig forståelse som "det naturlige" eller har et enhetlig svar på hva seksualiteten "er" i dag. Regelsettet er ikke ferdig utarbeidet og konstituert, for å si det sånn. Det er mer en måte forskere innen samfunnsfag og humaniora forholder seg til menneskets seksualitet på.

Istedet for å forstå seksualitet med utgangspunkt i natur taes det i bruk metoder for å forstå seksualitet med utgangspunkt i samfunn. Det etterlyses blant annet en mer helhetlig samfunnsvitenskapelig teoretisering av seksualitet som kan romme de forskningsmessige bidrag som har kommet på feltet (Connell og Dowsett 1999: 179). Fordelen med denne form for "mellomfase", vitenskapelig problematisering av hva seksualitet "er" uten klare svar, kan beskrives gjennom begrepsskillet mellom regulative og konstitutive normsett.

Når vi bryter regulative regler, kan vi samtidig bidra til et svært effektivt forsvar av det konstitusjonelle vi trodde vi forkastet. For når problemet blir *tydelig og klart*, så klart at det fremstår som noe å ta stilling *for og imot*, vil nettopp det konstitusjonelles karakter av *implisitt, grunnleggende rammebetingelse lett gå tapt*. Slike "feller" – at den overskridende dynamikken forsvinner når det konstitusjonelle omdannes til noe regulativt – er sannsynligvis utbredt også i (...) subversive spill innenfor akademiske settinger. Det "samme", stabile, seige reproduseres godt skjult når det regulative innholdet byttes ut med noe "forskjellig".

Det konstitusjonelle er aldri helt *statisk*, aldri helt "det samme". Selv om det er seigt og tregt og motstandsdyktig, er det til en viss grad tilpasningsdyktig; nettopp deri ligger den konstitusjonelle styrken. (...)

Fordelen med begrepsskillet mellom regulative og konstitutive normsett er således at det understreker nødvendigheten av å forstå *sammenfiltringen* av forandring og konstans/stabilitet når vi skal analysere (...). Videre belyser og forklarer skillet hvorfor forandring på ett nivå ofte samtidig innebærer en bekreftelse og sementering av utgangspunktet på et annet, mer grunnleggende nivå – og dermed hvor tvetydige mange (...) opprør er. (Lundgren 1993: 177.178)

Imidlertid har jeg forsøkt å skrive frem en helhetlig forståelse av seksualitet ved hjelp av tverrfaglige bidrag som belyser seksualitet med et kritisk blikk på ”det naturlige”. Det vil si at jeg lager en fremstilling med et fokus på å forstå seksualitet som et mellommenneskelig, et relasjonelt, forhold og hvor ”det naturlige” blir avvist som en grunnleggende forklaring. Samtidig innebærer det ikke at jeg skriver frem ett entydig alternativ til ”det naturlige” uten et kritisk søkelys på motsetningen stabilitet/ forandring. Det kritiske fokuset innen forskning på seksualitet bidrar til en forståelse av seksualitet der ”det samfunnsmessige” kan omtales å utfordre ”det naturlige” som grunnleggende. Seksualitet handler dermed om konteksten den defineres ut fra, og i den forbindelse kan seksualiteten se ut til å løse seg opp og blir en ren konstruksjon. Imidlertid er ikke seksualitet å forstå enten som naturlig gitt eller som en konstruksjon:

It has been suggested that sexuality is a “fictional unity... an invention of the human mind” (...) and “a term of conception and systematization, specific and historical” (...). Such representations alert us to the socially constructed element in the concept of sexuality – that sexuality is not some mystical given, the result of a biological script. Yet the umbrella of social constructionism can itself mislead understandings if left undeveloped beyond that of posing a challenge to biological determinism. An understanding of sexuality simply as a fiction leaves unexplored the parameters of the concept and the processes by which these are constituted. The categories of hetero- and homosexuality are illustrative of ways of thinking which hone and shape polymorphous desire into fixed categories, which have as their reference point physical acts that define individual sexual identities. So sexuality is both a fiction and a reality, an artificial creation and a lived experience.

The issue at stake, then, is not so much what does or does not constitute “sexuality”, but how do we make sense of its ascribed constituents? (Hawkes 1996: 8)

Det er med andre ord viktig å se på hvordan seksualiteten er fremstilt og hva som utgjør bitene i fremstillingen. ”Den naturlige seksualiteten” er viktig som den er skapt historisk og som den er tilstede i samfunnet i dag. Det dreier seg om å skrive frem seksualitet som kontinuerlig ut fra de premisser som er lagt til grunn for det ”vi vet” om seksualitet i vår

vestlige kultur. Det jeg omtaler som ”den naturlige seksualitet” handler ikke bare om seksualitet knyttet til det naturgitte og før-sosiale. Det handler om ”vår” før-forståelse av seksualitet som den er kulturelt skapt med utgangspunkt i at seksualitet, på en eller annen måte, er forstått som det naturgitte ved mennesket. Med andre ord kommer jeg inn på hvordan det regulative regelsett for seksualitet ser ut i tilknytning til ”det naturlige” som konstitutivt regelsett. De viktigste premissene, eller reglene, jeg skal komme nærmere inn på er at ”den naturlige seksualitet” grunnleggende er definert gjennom en dualistisk motsetning hvor sjel og kropp er grunnelementer. Det medfører at seksualiteten er mannlig, til forskjell fra kvinnelig, sees ved hjelp av ”de andre”, som ”vi” speiler ”oss” i, og moralsk er definert ut fra hva som er sett som godt, i motsetning til ondt (Thielst 2000: 9-33).

Videre vil jeg komme inn på hva som er grunnleggende for ”kjønnsmaktkritisk seksualitetsdanning”. Det handler om å forstå seksualitet ved å skulle se på sammenfiltrering av motsetninger knytte til stabilitet/ forandring og i hvilken retning ”vi” ønsker samfunnet skal utvikle seg. Det vil si at jeg problematiserer hvordan ”vi” kan gjøre moralske slutninger og lage normer med utgangspunkt i det vi forstår som en motsetning, men som ikke er en motsetning normativt (Thielst 2000 29-33). Seksualitet/ moral som blir oppfattet som en dualistisk motsetning innenfor regelsett knyttet til ”det naturlige”, vil jeg se på innenfor en forståelse som knytter seksualitet/ moral sammen. Det vil si at jeg for å forstå seksualitet kommer inn på sammenhengen, til forskjell fra motsetningen, individ/ samfunn med hensyn til et normativt nivå. Videre innebærer det at privat/ offentlig sees sammenholdt. Makt i form av retten til språklig å definere seksualitet og forhold relatert til seksualitet blir viktig. Det innebærer også å se på hva definisjonsmakt har å si for forhold i samfunnet.

“Den naturlige seksualitet” – En “naturlig” motsetningsfylt seksualitet?

Selv om seksualitet er noe ”velkjent” og er svært mye beskrevet, er det ikke enkelt å definere hva den menneskelige seksualitet “er”. Forsøk på å definere seksualitet har derfor endt med å være beskrivelser av hva, hvor og hvordan seksualitet burde være. Det vil si definering av hva som er ”naturlige” seksuelle moralkodekser (Moxnes, Børtnes og Endsjø 2002: 49-55),

”naturlige” seksualitetssfærer (Padgug 1999: 17) eller ”naturlige” seksualitetsmønstre hvor vitenskapelige kategorisering av seksuelle ”andre” og seksuelle avvik er blitt avgjørende (Connell og Dowsett 1999: 181). Menneskets seksualitet har ikke blitt sett som enkeltstående handlinger eller som ”tilfældigheter”. Seksualiteten er skrevet inn i vår kulturs grunnleggende forståelse av vår væren, vårt vesen og i vår personlige iboende identitet. Dette kan omtales som en moderne vesterlandsk kjønns- og seksualitetsarv (Lundgren 2001:18-20).

Denne arven er blitt kalt både en euro-amerikansk folkemodell (...) og vår kulturs naturlige holdning til kjønn (...): tanken om to dikotome kjønn som psykologiske kjønnsidentiteter, skapt på heteroseksualitetens arena ut fra forestillingen om ”naturlige”, biologiske *kroppsforskjeller* og eventuelt en heteroseksuell biologisk ”drift”. Forbindelseslinjen mellom *kjønnsidentitet*, *kjønnede kropp* og *heteroseksualitet* er med andre ord basert på kroppslige forskjeller og biologi. Denne underliggende biologiske forståelsen av kjønn, kropp og reproduksjon er vår moderne blinde flekk. Den er en tankebane vi har vanskelig for å bryte og komme ut av, noe vi er innskrevet i men har vanskelig for å tenke *om*, en konstitutiv regel så å si (...). Kanskje er det derfor ikke overraskende at seksuallivets muligheter ble utgangspunktet for 1800- og 1900-tallets mest sentrale identitetspolitiske bevegelser i Europa. (Lundgren 2001: 20-21)

Kjønn er med andre ord sentralt for hver og en av oss gjennom vår kropp, mann/ kvinne, vår kjønnsidentitet, mannlig/ kvinnelig, og vår seksuelle praksis, heteroseksuelt samliv/ avvikende seksuell aktivitet. Det er bare en naturlig kombinasjon av kjønn og seksualitet. Det vil si at ”vi” har en naturlig seksuell praksis for biologiske menn, en ”naturlig” dikotomt tilpasset seksuell praksis for biologiske kvinner, og disse gjenskapes og manifesteres gjennom ”vår” ”naturlige” heteroseksuelle aktivitet i et parforhold (Lundgren 2001: 18-22). Eventuelt er det ”de andre” som gjenskaper og manifesterer ”vår” ”naturlige” seksualitet gjennom seksuelle avvik. Med utgangspunkt i vitenskapens løsrivelse fra gudegitt moral og samfunnets overgang til individfokusering har frigjøring vært sentrert om den personlige identitetsfølelse og potensiale for å utvide grensene for ”den naturlige seksualitet”. Frigjøringspotensialet ligger i at ”alle” lever ut den seksualitet de som individer (føler de) ”er”. Oppfordringen til frigjøring har med andre ord handlet om å leve ut en form for menneskelig essens som ikke nødvendigvis knyttes til essensialisme i biologisk forstand.

Menneskets iboende seksuelle lyst kan i prinsippet være ubegrenset og dermed betegne ”alt” som en seksuell sfære. Innenfor akademiske arbeider er dette prinsippet hevdet, blant annet i

“Thinking Sex” av Gayle Rubin (1999), ved henvisning til at det ikke kan argumenteres vitenskapelig for noen grenser for seksualitet. Begrunnelsen er at grensene er ideologisk skapt. Videre vil det si at selv om fokus rettes mot oppheving av noen grenser er det vanlig at det gjøres ved å henvise til og ved beskrivelser av andre grenser. Dette kan omtales som et hierarki for seksualitet, eller seksuell stratifisering, som blant annet endrer seg med hvilke etiske regler som holdes opp som norm og følgelig også med vitenskapelig utvikling på fagfeltene der seksuelle avvik defineres (Rubin 1999: 152-155). Eksempelvis vil det si at heterofilt seriemonogami i dag ikke blir definert som et avvik selv om det tidligere ble det, men heterofilt seriemonogami er altså fremdeles definert gjennom et skille fra polygami, homofili, ”tilfeldig” sex og liknende som vil havne lavere i seksualitetshierarkiet. I den grad hierarkiet oppheves vil alle handlinger individer definerer som seksuelle være ”naturlige”. Med Rubins (1999: 154) ord og min oversettelse og utheving vil det si at vi “setter pris på ulik seksualitet som *unike* uttrykk for *menneskelig* oppfinnsomhet”. Med dette beholdes utgangspunktet med den individuelle seksuelle identitet som ”naturlig” ved at den ikke skal utsettes for kritisk søkelys. I den grad ”oppfinnsomheten” da fordrer endringer av de reguleringer vi har omgitt kropp og seksualitet med, vil vi bare oppnå endringer av regulative regler. De seksuelle handlingene kan med andre ord overskride de grenser som er skapt med utgangspunkt i det konstitutive regelsett om identitet, kropp og seksualitet, men selve grunnregelen endres ikke (Lundgren 2001: 21-22 og 32-34). Seksuell frigjøring kan for eksempel innebære at utenomekteskapelig samliv, tilfeldige seksuelle aktiviteter av ymse slag og homofili kan inkluderes i ”den naturlige seksualitet”, men seksualiteten er fremdeles grunnleggende definert som naturlig. Det endres på de regulative regelsettene knyttet til seksualitet, men vi stiller fremdeles ikke spørsmålstegn ved det underliggende hierarki ”den naturlige seksualitet” medfører.

”Det naturlige” er, med forståelsen jeg skriver frem, knyttet til en grunnleggende dualistisk moralsk tankegang om seksualitet. ”Den naturlige seksualiteten” er motsetningsfylt, og det kan komme frem gjennom problematisering av regulative regelsett preget av determinisme kontra konstruksjonisme. Determinismen representerer en konservativ pol og konstruksjonismen representerer en liberal pol. Det viktige ved den liberale pols argumentasjon for frigjøring av seksualiteten er at menneskets individuelle seksuelle lyst ikke

kan rammes av etiske grenser og at dette får konsekvenser for alle typer definisjoner av det seksuelle ved hjelp av sfærer, moralkodekser, hierarkier eller liknende. Ifølge dette synet kan vitenskapen, hvis den skal taes på alvor og hvis vitenskapen så tar seksualiteten på alvor, ikke definere noe som seksuelt avvik (Rubin 1999: 148-161). Denne form for seksualitetsrelativisme gir store konsekvenser for samfunnet i og med at individets identitet er knyttet til forståelsen av hvem personen "er" seksuelt.

"Den naturlige seksualitet" er derfor ikke bare historisk dypt forankret i vår kultur. Den kan også handle om hvorvidt "vi" som enkeltpersoner føler at "vi" får levd ut den "vi" føler "vi" grunnleggende "er", og dette får konsekvenser for enkeltpersoners følelse av å realisere seg selv. Det vil ifølge Rubin (1999:163) si om "vi" kan sies å være frigjorte personer eller om "vi" lar "oss" undertrykke og følgelig er ofre for en moralistisk fordømmelse av "den naturlige seksualiteten". Dermed skrives det frem en motsetningen mellom et fritt individ og et undertrykt offer. I sin ytterste konsekvens er det bare det individuelle valget av seksuell aktivitet i det enkelte tilfellet, omtalt som fritt og selvvalgt, som er den etisk riktige standard for den liberale polen en underliggende forståelse av seksualitet som naturlig representerer. Seksuelle handlinger blir i seg selv av det gode (Rubin 1999: 153-163). Ifølge Rubin (1999: 154) har sexologien og det hun omtaler som "modern sex research" fulgt denne formelen. Innen nordisk sexologi og norsk forskning på seksualitet er det eksempelvis argumentert for at akseptable og brukbare fremstillinger av seksualitet, gjennom begrepet erotikk, skal inkludere alt som kan føre til individuell seksuell lyst (Træen 1995: 106-108).

Det er etterhvert stilt mange kritiske spørsmålet til å forstå seksualiteten som "det naturlige". Mitt poeng er derfor å skrive frem hvordan forståelsen av seksualitet som "det naturlige" vipper mellom "en deterministisk ytre definert kollektiv moralsk grense for seksualitet" og "en relativisme som bunner i en indre udefinert fri individuell seksuell handling". Forståelsen innebærer en moralsk motsetning med en konservativ pol som tilsier at moral er godt og seksualitet er skadelig og en liberal pol som tilsier at seksualitet er godt og moral er skadelig. Alternativer "mellom" disse standpunktene avvises av forståelsen som sådan, for forestillinger om "det motsatte" er grunnelementet i "det naturlige". Fremskrivningen av "den naturlige seksualiteten" er ment å gi et fokus på det underliggende motsetningsforholdet

mellom ”oss”/ ”de andre”, og videre at seksualiteten grunnleggende er moralsk ved at den er sett som enten undertrykt eller fri. Det vil si en forståelse der samfunnet undertrykker ”det naturlige” seksualiteten representerer eller at seksualiteten er satt fri fra samfunnet til ”naturlig” utfoldelse.

Det har vist seg at i kampen for å frigjøre den individualiserte seksuelle lyst har en ny skapning overtatt plassen til den seksuelle avvikerer.

The science of sex offers a blueprint for rationalization of the erotic, presenting us with an equation between desire and outcome. A closer look at this working model reveals a new personification of old fears about sex. The fear of sexual danger has been replaced by a fear of sexual dysfunction, manifested in anxieties about performance, in the efficient deployment of the equation of desire with outcome. The secrets of expertise now internalized by the sexual subject are the source not just of efficient pleasure but of insecurities about one's capacities, anxieties which bind the sexual subject to the expert in a circular and self-reinforcing relationship of power. The anxious is not now the sick but the perpetually inadequate, who is not the lost soul, the aberrant or the inherently perverse, but the incompetent pupil, the one who has not yet learnt the lesson. (Hawkes 1996: 70-71)

Seksualiteten er rammet av et tabu som følger med den liberale pol som er til forveksling likt tabuet som følger med den konservative pol. Tabuene medfører i begge tilfeller et seksuelt hierarki. Den enkelte person kan få en angst i forhold til å ikke passe inn, å havne nederst i hierarkiet. Selv om lysten er definert som noe indre og essensielt gjennom natur eller kultur er individet fremdeles avhengig av en ytre vurdering av hva som til enhver tid er seksuelt akseptabelt. Det er med andre ord grunn til å være skeptisk til hvor frigjørende den såkalte seksuelle revolusjon har vært, om den omfatter hundreårene fra 1700 eller tiårene fra 1970. Det tilsynelatende motsetningsfylte i at de regulative regelsettene, som følger med et konservativt syn på seksualitet til forskjell fra et liberalt syn, ender med å være til forveksling likt. Imidlertid kan motsetningenes nærhet til hverandre fremstå som forståelig, for ikke å si naturlig, med utgangspunkt i ”den naturlige seksualiteten”. Dermed er det grunn til å se på hvor en forståelse som uttrykker skepsis til ”den naturlige seksualiteten” fører videre når det gjelder en eventuell mulighet for frigjøring.

Frigjøring som så lett “sklir unna” – Seksualitet “mellom” stabilitet og endring

Til forskjell fra forståelsen av seksualitet som ”det naturlige” ved menneskeindividet, kan seksualitet forstås som sentralt i menneskerelasjoner. Det er gjennom dette jeg vil skrive frem det jeg omtaler som ”kjønnsmaktkritisk seksualitetsdanning”. Betegnelsen er et forsøk på å omtale en seksualitetsforståelse som (foreløpig) ikke er enhetlig konstituert som grunnleggende regelsett, men som bidrar til å overskride rammene ”den naturlige seksualitet” gir for forståelse av seksualitet. For å få til en overskridelse omtaler Connell og Dowsett (1999: 187) det som nødvendig å finne måter å forstå overlappingen mellom kropper og historier på. De legger vekt på kroppslig erfaring uten at kroppen skal være en beholder for en ahistorisk essens av seksualitet. Sosiale relasjoner skal sees som seksuelle i seg selv og ikke bare som utvendige rammer for seksualiteten. De finner det nødvendig å forstå sammenhenger og sammenbinding mellom handling og struktur på feltet som seksuell praksis utgjør. Connell og Dowsett ønsker å fokusere på at det ikke bare forgår sosial konstruksjon av seksualitet, men at det er viktig å forholde seg til seksuell konstruksjon av samfunnet.

Seksualiteten blir dermed forstått som et sentralt felt for hva mennesket “er” som (sosialt skapt) individ og for hvordan ”vi” skaper oss selv og samfunnet. Det innebærer et potensiale for endring, men samtidig blir seksualiteten forstått som et sentralt felt for hvordan samfunnet “er” og hvordan det former individene og utgjør en stabil samfunnsstruktur. Det vil si at samfunnets kontinuitet, eller treghet i forhold til endringer individer kan oppnå, også har med seksualitet å gjøre. En slik måte å forholde seg til seksualitet på er knyttet til forståelser der bevissthet om og vurdering av mellommenneskelige forhold gjennom normer og moral er avgjørende. Forståelsen innebærer at det er viktig å se normer knyttet til regulative normsett i forlengelsen av ”det naturlige” nettopp som måter å innføre forskjell på uten at det skjer en grunnleggende endring. Den (såkalte) seksuelle revolusjonen fra 1960/ 1970-tallet medførte først og fremst at kvinner ble mer tilgjengelige for ”det naturlige” mannlige seksuelle behov. Kvinner skulle ta i bruk sin nyvunne individuelle frihet til å bruke tid, krefter og penger på å gjøre seg tilgjengelige, på en sexy måte, for menn. I bunn og grunn ble det å bidra til og forsterke viktigheten av det heteroseksuelle koitale imperativ, mannlige orgasme. På tross

av at p-piller ble tilgjengelige, satt kvinner i tillegg igjen med konsekvensene ikke-planlagte graviditeter kunne medføre (Hawkes 1996: 106-112).

Frigjøring av kvinners seksualitet, i betydningen mer av det som allerede "er" naturlig, førte i utgangspunktet ikke til å frigjøre kvinner verken fra en mannlig definert seksuell "tvangstrøye" eller fra de liv de levde og den privatsfære de var knyttet til. På den ene side ble det poengtert at det var kvinnenenes eget valg, egen kropp og eget ansvar å skulle bidra til sin egen lykke gjennom seksuell uavhengighet og kompetanse. Kvinnene skulle, nærmest pliktet, å ta i bruk sine muligheter og evner til multiple orgasmer for å forkaste den etablerte moral. På den andre side var det mange kvinner som ble deprimerte heller enn lykkelige i forlengelsen av "frigjøringen". Dessuten var den mannlig dominerte medisinen fremdeles opptatt av at kvinners mentale problemer hadde sammenheng med at de motsatte seg sin naturgitte kvinneverole, som hustru og (aseksuell) mor (Hawkes 1996: 106-112).

Det var med andre ord vanskelig å overskride "det naturlige" som konstitutivt regelsett ved å henvise til naturen som norm.

Sier vi at mennesket ikke er en gitt identitet (objekt), og at det ikke har en gitt natur, må vi derfor forstå det utfra det som jeg vil kalle en *relasjonslogikk*. Derfor må vi beskrive menneskelige fenomener som *språk* og *seksualitet* som relasjoner mellom mennesker, og såsom relasjoner som har formet og som former det enkelte individ. Og dette er enn videre relasjoner som ikke kan forstås utfra en årsak-virkning-logikk. (...) Mennesket kommuniserer med tegn – fra spebarnets signaler til de tegn det har felles med andre – og dette kan ikke forstås ut fra årsak-virkning – tegn utsetter vi, planlegger vi, etc., og vi forstår andres tegn uten å trenge å gjøre noe (som respons på et stimulus). På tilsvarende måte med seksualitet – den er ikke gitt som behov, som instinkt – årsak-virkning (utløsning av instinkt) – men dannes på bakgrunn av den lyst som er knyttet til behovstilfredsstillelse. Men det seksuelle bånd til en annen er selvsagt ikke et automatisk bånd (årsak-virkning). Det er knyttet til at den andre ikke er der, at vi utsetter, at vi lengter etter den andre at vi fantaserer om den andre. For den andre er også den vi ikke kjenner og det vi ikke vet – og derved også den vi lærer å kjenne oss selv gjennom. Ikke minst gjelder dette vår seksualitet. For dette er et begjær som i utgangspunktet ikke vet hva det vil – mer alment, mennesket er et vesen som fra naturens side ikke vet hva det vil. Derfor må dets begjær og dets viten komme fra en annen. (...)

Det er også derfor at seksualiteten er et av hovedsymptomene på vårt forhold til andre – et av metningspunktene for våre problemer og gleder i forhold til andre. De andre er vår skjebne. Og dette er bare noe vi ser sterkere etter den seksuelle frigjøring og etter frisettingen av individet. Men skal vi se det, må vi igjen ikke se denne frigjøringen som en frigjøring av en natur – slik at vi derved kan ta naturen selv som norm. Selv om selvsagt intet er mer fristende – fordi det er klart at denne frigjøringen, som også er en frigjøring fra normene – plasserte mennesket i en viss forstand over en avgrunn. Og intet var da mer nærliggende enn å innføre naturen selv som norm – der f.eks. sexologien setter orgasmen som norm – som den norm som denne frigjøringen kunne underkastes. (Utaker 1985: 74-75)

I den grad fremstillinger eller forståelser av seksualitet bryter med motsetningsforholdet ”den naturlige” seksualiteten medfører, er det ikke ved å se seksualitet i et moralsk enten/ eller perspektiv. Seksualiteten er ikke enten undertrykt av moral eller frigjort fra moral. Seksualiteten er i en stadig relasjonell dannelsesprosess. ”Vi” kan dermed velge å forholde ”oss” bevisst til hva seksualiteten forstås som og utvikles til, eller ”vi” kan velge å la seksualiteten videreutvikles i konteksten som allerede er ”det naturlige”. Det dreier seg om hvorvidt ”vi” tar tak i seksualiteten som viktig for forholdet ”mellom” mennesker, på individnivå og på samfunnsnivå. Ikke minst kan seksualitetsforståelsen være viktig for å ordne opp i relasjonelle problemer, for hvilke premisser ”vi” legger til grunn og hvordan ”vi” dermed kan argumentere for måten ”vi” forholder oss til hverandre på. I den forbindelse fremheves noen moralske verdier med hensyn til hva seksualitet ”er” i dag, og fokus rettes mot konteksten som kjønn og makt utgjør for hva seksualitet ”er”.

Seksualitet bevisst sett i sammenheng med kjønn og makt for å gjøre motstand – ”kjønnsmaktkritisk seksualitetsdanning”

Seksuell ”frigjøring”, kanskje heller å omtale som en endring med bakgrunn i moralske forståelser, forutsetter at komplekset kjønn, makt og seksualitet aktivt vurderes som sammenfiltret (Thielst 2000: 175, Connell og Dowsett 1999: 187, Lippe 1999: 102 og Skærbæk 2001: 155). Det medfører et brudd med forståelsen av seksualitet som naturlig med bakgrunn i et handlingsperspektiv for endring, med andre ord for ”kjønnsmaktkritisk seksualitetsdanning”. Kjønn og (definisjons)makt er gjennom århundrer kontinuerlig knyttet

sammen i en underliggende seksualitetsforståelse, og forståelsen møtes med et bevisst ønske om å aktivt skape endring. Seksualitet, som den omtales at den bør være, kan oppnås gjennom selverkjennelse (Utaker 1985 73-76), motstand (Lippe 1999: 83), uttrykte krav og kamp (Connell og Dowsett 1999: 192-193).

Med andre ord handler seksualitet med denne forståelsen om bevisste holdninger og aktiv handling, på det individuelle som samfunnsmessige nivå. ”Den naturlige seksualitets” tilknytning til kjønnede maktstrukturer, og hva det innebærer for hva seksualitet “er”, er en sentral problemstilling. Fokus på at seksualitet skapes i en sammensatt, offentlig og privat, kontekst er hovedsakelig et resultat av frigjøringstanken og vitenskapskritikken som har blitt utviklet i tiårene med utgangspunkt i kvinnekampen, og/ eller feminismen, fra ca. 1970 og til i dag (Connell og Dowsett 1999: 187-188, Skærbæk 2001: 16-19, Lippe 1999: 52 og Hawkes 1996: 111-112). Mange av kravene som har vært viktige i denne perioden har vært del av en lengre kamp for kvinners rettigheter, men det var også krav som først kom med fra 1970-tallet. Jeg eksemplifiserer dette ved å sitere fra *Bak slagordene. Den nye kvinnebevegelsen i Norge* som tar for seg 1970-tallet.

Den flate organisasjonsstrukturen, betydningen av bevisstgjøringsgrupper, smågrupper i organisasjonene, alle de uorganiserte gruppene, alle veggavisene og parolene, den definitive forkastningen av likestilling som mål og middel, søsterskapets uttalte oppvurdering av kvinner – alt dette var langt på vei nytt i norsk kvinnepolitikk.

Derimot er det som skapte sensasjon – utelukkelse av menn – ikke nytt. Allerede Kvinnestemmerettsforeningen, stiftet 1885, utelukket mannlige medlemmer. Det samme gjorde Landskvinnestemmerettsforeningen og forskjellige Lærerindeforeninger fra 1890-åra av. Politisering av det private er også et gammelt tema. Omkring århundreskiftet var dette sterkt fremme i form av diskusjoner om hva kvinnesak egentlig var – hjemmets problemer eller stemmerett, utdanning, yrkesmessige krav. Klart kom det til uttrykk i de tidlige diskusjonene om abort og prevensjon og seksualmoral (...), og i politisering av barneproduksjon og seksuell undertrykking (...). Men selv om deler av privatlivet ikke er nye diskusjonstemaer, ble det først i 50-åra så smått et uttalt ønske om å trekke menn inn i privatsfærens mange gjøremål (...). Men det er så seint som i 70-åra at kritikken av menns manglende omsorgsinteresser kom for fullt. (Haukaa 1982: 13)

Et perspektiv der seksualitet sees med utgangspunkt i å ville bidra til ”kjønnsmaktkritisk seksualitetsdanning” ser positivt på å skape moral som skal forme seksualiteten i et allmennmenneskelig perspektiv. Fokuset kan sies å handle om muligheter for endring mot en

demokratisering av sosiale relasjoner mellom kvinner og menn (Connell og Dowsett 1999: 192-193). Likestilling uten å ta et konkrete oppgjør med over-/underordningen den skjeve maktfordelingen mellom kjønnene har medført, blir ikke lenger sett som nok. Konstellasjonen ”mann offentlig vitenskap makt” og betydningen denne har i samfunnet, ”det mannlige herredømmet som gjennomsyrrer våre liv” (Wiestad 1994: 67), blir konfrontert. På begge sider av Atlanteren, med USA og Frankrike som særlig sentrale, blir det utarbeidet teorier og metoder, innenfor akademiske institusjoner og utenfor, hvor kunnskap om kvinners liv og uttrykksformer blir vurdert som avgjørende (Wiestad 1994: 65-73). Det blir stilt krav til vitenskapen og til menn fra et kvinnefellesskap. Det er ikke en kamp bare for kvinners likestilling på mennenes arena. De nye ideene bidrar til at menn blir sett som ansvarlige for å se og ta stilling til den posisjon som følger med at de er mannlig kjønn.

Forståelsen innebærer at menn som enkeltindivider og gruppe må gi avkall på sin overordnede posisjon for at kvinnefrigjøring generelt, også seksuell frigjøring, skal kunne finne sted. Det vil blant annet si at menn ikke kan fraskrive seg ansvar for kvinners stilling og muligheter i samfunnet. Det skarpe skillet mellom offentlig og privat blir utfordret ved at kvinnene tar med seg det ”private” ut på den offentlige arena, og det blir stilt krav til at den ”offentlige” mannen skal ta ansvar på den private arena. Til forskjell fra når seksualiteten sees som ”det naturlige”, vil det si at kollektiv handling og konsekvenser enkeltindividers handlinger får i samfunnet står sentralt. Endring er fokusert i retning av å styrke kvinners stilling/ rettigheter og ansvarliggjøre menn. Blant annet gjøres det gjennom bevisstgjøring om og motstand mot inndeling av det moralske rom i offentlig/ privat og mot skillet mellom samfunn/ individ for vurdering av handlingers konsekvenser. Det vil si at seksualiteten oppfattes som viktig å forstå i konteksten av samfunnsnormer og at seksualiteten ikke kan avfeies som samfunnsvitenskapelig tema med bakgrunn i at det hører privatlivet eller individet til.

Det er ikke uten grunn at begreper som bevisstgjøring og forkastning kan sees som sentrale. Når endringer innbefatter så store omveltninger som det 1970-tallets kvinnebevegelse krevde, er aktiv motstand omtalt som veien å gå. Kravet om å åpne øynene for egen ”blindhet” medfører behov for kunnskap og styrke. Kritikken og kravene som følger med og etablerer seg med kvinnebevegelsens utvikling skaper dessuten ikke bare sensasjon. Det blir mobilisert

sterke krefter mot ”å se”. Det kan omtales som et tilbakeslag, jamfør Susan Faludis bok ”Backlash”, eller som en ny historieløshet. I tillegg var kunnskapen som utviklet seg i utgangspunktet en institusjonsfremmed for den veletablerte (natur)vitenskapen (Wiestad 1994: 73-74).

Kvinner måtte bane seg adgang til offentlighetsarenaen og til de friheter og rettigheter, som ble beskrevet som allmenne, men som både formelt og reelt var mannsrettigheter.

Avskjæringen, fornektningen og usynliggjøringen av kvinnespørsmålene er en del av dette problemkomplekset. Den utgjør en del av en herskestrategi som viser hvor massiv motstanden mot kjønnsrettferdighet er og har vært. Når makten tar monopol på retten til å tale og beskrive virkeligheten, dannes det et forsvarsverk mot omverdenen, som stadig på nytt må stormes.

Under de generelle ufrihets- og utestengningsproblemene kan vi regne opp en rekke temaer som har vært påtrengende i flere faser. Det gjelder eksempelvis den økonomiske utbyttingen og prostitusjonen, kvinnekravene om økonomisk frihet, rettsmyndighet (retten til å ”eie seg selv”), retten til utdanning og utvikling, yrker og embeter. Kort sagt gjelder det adgangen til de grunnleggende verdier, friheter og rettigheter som i ulike grader har vært forbeholdt menn. (Wiestad 1994: 12-13)

Med andre ord er endringer i forståelsen av seksualitet en vedvarende kamp for å overskride eller bryte med ”den naturlige seksualitets” konstitusjonelle regler til forskjell fra endring i ”den naturlige seksualitets” regulative regler. Aktivitet i forbindelse med kvinnekampen, for å bryte en koblingen mellom kjønn og makt som konstitueres gjennom ”den naturlige seksualiteten”, er blant annet avhengig av hvilken plass som finnes i samfunnet for motstemmer. I den forbindelse er dagens markeds- og mediestyrt virkelighet viktig (Lippe 1999: 81-83). Det retter fokus mot hvor vanskelig det er for motstemmer i et samfunn hvor seksualitet kommersialiseres og blir en del av konsumproduksjonen. Ifølge Lippe får de foucaultske kroppslige gleder, seksualiteten frigjort fra de historiske sosiale og økonomiske kontekster og ikke berørt av disiplinerings-teknologier, dårlige kår på dagens globale marked. Hun ser en tilbakevending til ”den naturlige seksualitet” gjennom, det som kan kalles, regulative normsett markedet representerer. Dessuten påpeker hun hvor lett det overses at kjønnsnøytrale begreper fra massekonsumets verden gir ulike rammer for menns og kvinners situasjon, også den seksuelle. Språkbruk som usynliggjør at kvinner underordnes menn kan omtales som en måte å utøve retorisk vold mot kvinner på. Retorisk vold vil videre implisitt

bidra til legitimering av fysisk vold. Lippe omtaler med andre ord en sammenheng mellom seksualitet og kjønn der definisjonsmakt utgjør et viktig bindeledd (Lippe 1999: 64-85).

Seksualitet ble lenge oppfattet som en mannlig beskaffenhet. En slags ontologisk fait à compli. Noe tilnærmet essensielt – og mannlig. I dagens samfunn skimtes en renessanse for et syn på en kvinnelig essens og ontologi: Salg av egen kropp som ”naturlig”. Det er tross alt ”det eneste kvinner har å by på”. Den seksuelle – og for en del kvinner i enkelte land – reelle likestilling mht. seksualitet, synes å koopteres innenfor et beinhardt, kommersielt landskap. Avstanden mellom voldens retorikk og retorikkens vold smuldrer bort: Volden oppleves som (tilnærmet?) legitim og retorikkens vold registreres knapt fordi den sjelden eller aldri omtales som vold. Bare et fåtall kvinner har funnet sitt eget ”indre rom”, slik Donna Bassin ser denne metaforen – et rom hvor det virkelig fins potensiale for motstand (...).

Dessuten, og i dette ligger det virkelige problematiske, er språkbruk mentale konstruksjoner. Man kan bare forstå betydningen disse måtte inneha ved å se hvordan bruken av dem interagerer med omgivelser, ting, fenomener og handlinger i det sosiale rom. Ting kan her være ”technology, cities, wealth, work, leisure”(…). Jo mer disse ”tingene” tas for gitt og ”noe som bare er der”, jo vanskeligere blir det å stille spørsmål ved hvordan disse tingene virker inn på oss. Samtidig er språkbruk i en viss forstand også ”ting”: ”På samme måte som begrepet, sosiale klasser, er alle ord sosiale og kulturelle konstruksjoner (...) Vi får vår oppfatning av oss sjøl via språkbruk. Ord er kanskje enda mer enn klær det som gjør en kvinne til en kvinne og en mann til en mann,” sier Smith-Rosenberg. (Lippe 1999: 83)

Det jeg omtaler som en forståelse som bidrar til ”kjønnsmaktkritisk seksualitetsdanning” er et knippe av kompliserte måter å bevisst gå inn for ”å se på nytt” eller ”å omtale på nytt” det vi forstår som seksualitet for å oppnå endring i samfunnet. Det er et uttrykt ønske om å skape seksualmoral med utgangspunkt i de verdier som sees som avgjørende for (menneskeindivid)samfunnet, menneskerettighetene, og i den forbindelse er frigjøring av kvinner sett i sammenheng med ansvarliggjøring av menn. Det er en pågående prosess med kritiske spørsmål, og hvor det ikke er et klart mål som skal oppnås med hensyn til å definere eller fremstille seksualiteten, bortsett fra å konfrontere seksualiteten som ”det naturlige”. Det sees som en følge av at samfunnet skapes seksuelt at seksualiteten bør formes. Et uavbrutt kritisk syn på koblingen kjønn og makt ser imidlertid ut til å være viktig for ikke å ende opp med nye normer på et regulativt nivå knyttet til ”den naturlige seksualitet” som det grunnleggende moralske. Overskridelsen av ”det naturlige” er foreløpig omtalt som å ha ”glippet” eller ”sklidd” unna, for det er ikke noe stabilt eller konstant som skal overskrides.

Forståelsen av seksualitet, eller problematiseringen av seksualitet, som jeg her har skrevet frem kan brukes som et analyseredskap for å gå videre i analysen av empirien fra Tana som den er analysert i de tre foregående kapitlene. Jeg skal her ta for meg et eksempel og velger å ta for meg ”det naturlige” ved prostitusjonen. Det omhandler blant annet fokuset i fremstillingene på gammelungkarene.

”Det naturlige seksuelle behov” et fokus på ”gammelungkarer”

I informantenes fremstillinger av prostitusjon i materialet fra Tana er det flere måter å ta i bruk en underforstått seksualitetsforståelse knyttet til ”det naturlige”. Selv om bare en informant uttrykker om prostitusjonstrafikken at den er ”en naturlig del av verden egentlig, den trafikken” (sitat 6.6), er det flere informanter som kobler et seksuelt behov til prostitusjonen. En sier blant annet at, ”det er et driv over det. Det er klart det er en fristelse det. – Jeg tror det her er en ganske allmennmenneskelig greie” (sitat 5.6). Det omtales at menn er i Skipagurra fordi de må få tilfredsstilt sitt ”behov for det motsatte kjønn” (sitat 7.3), om det dreier seg om sex eller kontakt med kvinner. At menn henter seg kvinner i Skipagurra selv om de er i et parforhold kommenteres av en informant med at ”menneskene er ikke født til å være monogame” (sitat 7.12). Menn deltar i prostitusjonshandelen fordi de ”føler behov for å måtte gjøre det” (sitat 7.4), og det kan forstås i relasjon til at religiøse samfunn har vært med på ”å tabubelegge seksualiteten – og ikke gitt rom for den gode naturlige seksualiteten” (sitat 7.13). ”Den naturlige seksualiteten” er tilstede i informantenes fremstillinger av prostitusjonen, men den er med som et underliggende forklarende argument. Det blir dermed ikke klart hvorfor behovet først og fremst er omtalt i forbindelse med at ”gammelungkarene” kan kjøpe seg ”russerdamer”, eller hva behovet innebærer med tanke på ”oss”, både menn og kvinner, eller ”de andre” kvinnene.

Informantenes fremstillinger som kobler ”det naturlige behov” og ”gammelungkarene” sammen samsvarer med fremstillinger av og fokuset på seksualitet som følger med ”den naturlige seksualitet”. Selv om ”den naturlige seksualitet” i dag omtales å omhandle det allmennmenneskelige ved seksualiteten, har underliggende premisser for hva seksualiteten

“er” historiske og sosiale røtter som tilsier noe annet. Uavhengig av om ”den naturlige seksualiteten” beskrives eller fremstilles ved hjelp av begreper som moralkodekser, sfærer eller mønstre er de underliggende premissene å forstå som felles og uttalte.

Sammenkoblingen av at ”gammelungskarene” har behov for (russer)damer og at det derfor er bra at prostitusjon foregår i Tana samtidig som prostitusjonen er å se som skadelig for ”oss”, utgjør fremstillingen av et regulativt regelsett informantene tar i bruk. For å forstå sammenkoblingen vil det være viktig å se på hvor det regulative regelsettets grunnleggende moralske røtter kan forstås å komme fra.

Fra Antikken, da de menneskelige egenskaper knyttet seg til frie menn, har det fulgt med en underliggende forståelse knyttet til kjønn som fremdeles gjør seg gjeldende i dag. Innen ”den naturlige seksualitet” har kvinners seksualitet blitt definert med utgangspunkt i og som den passive motpart til menns seksualitet. Den naturlige seksualiteten er med andre ord heteroseksuelt definert og innebærer en underliggende kjønnset motsetning hva gjelder seksuell praksis. I den grad seksualiteten blir endret ved hjelp av nye regulative regelsett, vil det innebære at seksualiteten fremdeles gir seg naturlig uttrykk i en kjønnset motsetning, mann/kvinne (Connell og Dowsett 1999:). Når det snakkes om ”naturlig” seksualitet er det dermed menns behov for kvinner som står i fokus. Kvinners seksuelle behov er ikke tilstedeværende som et premiss i og med at det ikke “er” noe i seg selv. I forhold til fremstillinger av prostitusjon som ”naturlig” tilstede i samfunnet, vil det tilsi at prostitusjon underforstått er til for ”det mannlige behov”. Denne forståelsen er også tilstede i informantenes fremstillinger. Det er menn som omtales som horekunder, eller som kunder hos russerdamer, og det er disse mennene som ”utgjør” ”det seksuelle behovet” i informantenes fremstillinger.

Gjennom kristendommens storhetstid ble premisset om seksualiteten som tabu, som skittent og noe menn(eksene) bør avstå fra, etablert. Behovet for seksualitet ligger i behovet for reproduksjon av menneskeslekten, men et moralsk premiss skal hindre at behovet tar overhånd og blir ødeleggende. ”Den naturlige seksualiteten” har med dette en underliggende forståelse av det seksuelle behovet som en negativ kraft. ”Det naturlige” er med andre ord uløselig knyttet til moralske vurderinger av hva som er ondt/ godt. Som motsetningen til det definerte ”ondet” lysten, er ”godet” definert (Thielst 2000: 72-76). Blant annet er fokus på

prostitusjon, som en ukontrollert lyst eller et ubegrenset behov, en måte ”den gode naturlige seksualitet” kan skrives frem på. Fokuset på ”de andre” i prostitusjonen er måten ”vi” kan fremstilles gjennom. ”De andres naturlige behov” er den skadelige og dermed fokuserte delen av ”den naturlige seksualitet”, og underforstått ”er” ”vår naturlige seksualitet” motsatsen. I forbindelse med prostitusjon er ”den gode naturlige seksualitet” underforstått definert ved at den ”utgjør” motsatsen til prostitusjonsaktørenes seksualitet. Med andre ord passer et fokus på ”gammelungskarenes” deltakelse i prostitusjonen som ”det naturlige seksuelle behov” i motsetning til ”oss”. Det bidrar med en underforstått forståelse av ”vår seksualitet” som ”naturlig god”.

”Den naturlige seksualiteten” vil jeg derfor omtale som en motsetningsfylt seksualitet definert av et moralsk behov. Bakgrunnen for dette er at jeg vil poengtere at forståelsen av ”det naturlige” er knyttet til en dualistisk moralsk tankegang om seksualitet. Det er ment å gi et fokus på at ”den naturlige seksualitet” dreier seg om motsetningsforholdet mellom ”oss”/ ”de andre”, og at moral er viktig for forståelser av seksualiteten som undertrykt/ fri.

Informantenes omtalene av ”gammelungskarenes” behov skaper forståelse for at de deltar i prostitusjonen. Det gjelder i første rekke informantene som uttrykker at prostitusjonen bidrar til ”gammelungskarenes” verdighet eller at mennene får en bedre situasjon. Forståelsen er med på å underbygge at de ikke ønsker Tana skal gjøre noe med prostitusjon. Informantene som er motstandere av prostitusjonen har også omtaler av mennenes behov, men de knytter det ikke til en forståelse for prostitusjon på samme måte. De kan se ”gammelungskarenes” vanskelige situasjon, men de stiller seg spørsmål om hvordan samfunnet kan være til hjelp for mennene. Det medfører at de ønsker å gjøre mennene i stand til å få kontakt med kvinner på andre måter enn gjennom prostitusjonen. I og med at ”den naturlige seksualiteten” i prinsippet er lik for alle, kvinner som menn, blir det stort sett ikke klart i informantenes fremstillingene at det seksuelle behovet så ensidig knyttes til ”de andre” mennene i prostitusjonen.

Møtet mellom Tana og prostitusjonstrafikken – Et fruktbart utgangspunkt for å undersøke prostitusjon som relasjonelt?

Gjennom å ta utgangspunkt i prostitusjon som relasjonelt, som noe som foregår i et samfunn, har jeg forsøkt å ta for meg motsetningene jeg i utgangspunktet fant å omgi prostitusjonen. Motsetningene viste seg underveis å ”formere” seg i raskt tempo. Etter feltarbeidet i Tana kom jeg hjem med et materiale som virket uoverkommelig. Hvordan kunne jeg forstå prostitusjonen i Tana gjennom materialet som mest av alt fremstod som motsetningsfylt.

Men som Hanne Haavind påpeker: ”Se splittelse og makten” (Haavind 2000: 160). Det vil si jeg har forsøkt å se etter sammenhenger. Hvordan fremstiller informantene ”gammelungskarene” til forskjell fra ”alle” som horekunder. Ikke minst gir datamaterialet et rikt bilde av hvordan ”vi” bygger ”våre” forestillinger om prostitusjon på at det er en motsetning mellom behov/ moral og dermed individ/ samfunn. Det er et skille som får stor betydning, ikke minst fordi det representerer underliggende mening, ”det naturlige”, og da kan vi fort begynne oss i strukturmaktens korridorer. Spørsmål jeg mener kommer opp dreier seg, som jeg skrev i begynnelsen av kapitlet, om prostitusjonen er sett som negativt/ positivt. Hva er det Tana som samfunn vil, og hvem er det ”vi” skal ville det for, enkeltindivid/ samfunnet? Det viktigste ser ut til å være hva informantene mener det er mulig for Tana å oppnå i forhold til prostitusjonen. Kan de gjøre noe til eller fra, og hvem er det i så fall som skal gjøre noe? Det er en avveining av verdier, av hva en har, hva en kan få (til) og av positive og negative sider med å foreta seg noe.

I Tana har de tatt tak i mange av disse spørsmålene, og arbeidet som er gjort i Tana er noe av det jeg tenker har kunnet bidra til at materialet jeg har jobbet med har vært så fruktbart for å se prostitusjon som relasjon. Folk i Tana har tatt tak i de grunnleggende spørsmålene som er krevende og som det kunne vært lettere å omgå eller ikke forholde seg til.

Prostitusjonsproblematikken har vært en stor utfordring for Tana, som den har vært for meg. Imidlertid tenker jeg presentasjonen oppgaven gir, av Tanas møte med prostitusjonstrafikken og av prostitusjon som relasjonelt, gir et godt utgangspunkt for å se videre etter makten. Prostitusjonstrafikken i Tana er en del av en stor sexindustri som strekker seg over hele verden. Det er et nettverk som stadig nærmer seg nye uberørte områder, nye kvinner, nye

menn og nye barn. Jeg håper denne oppgaven kan være ett bidrag til å finne forbindelseslinjene mellom det som personer og kulturer gjør (Haavind 2000: 169) til behov og moral, og at de kan være et redskap til endring.

Litteraturliste

- Aschehoug og Gyldendal (1985): *Store Norske Leksikon*. Kunnskapsforlaget: Oslo.
- Blom, Ida (1992): *Cappelens Kvinnehistorie. Bind 2. Renaissance, reformasjon, revolusjon fra ca. 1500 til i dag*. J. W. Cappelens Forlag AS: Oslo.
- Brantsæter, Marianne C. og Widerberg, Karin (red.) (1992): *Sex i arbeid(et)*. Tiden Norsk Forlag: Oslo.
- Brantsæter, Marianne C. (2001): *Møter med menn dømt for seksuelle overgrep mot barn*. Universitetet i Oslo og Unipub forlag: Oslo.
- Connell, Robert W. og Dowsett, Gary W. (1999): ““The unclean motion of the generative parts” Frameworks in Western thought on sexuality”. *Culture, society and sexuality. A reader*. Parker, Richard og Aggleton, Peter (red.). UCL Press: London.
- Haavind, Hanne (red.) (2000): *Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. Gyldendal Norsk Forlag A.S.: Oslo.
- Haukaa, Runa (1982): *Bak slagordene. Den nye kvinnebevegelsen i Norge*. Pax Forlag A/S: Oslo.
- Hawkes, Gail (1996): *A Sociology of Sex and Sexuality*. En bok i serien: Sociology and Social Change. Warde, Alan (seriered.). Open University Press: Buckingham.
- Hedin, Ulla-Carin og Månsson, Sven-Axel (1998): *Vägen ut! Om kvinnors uppbrott ur prostitutionen*. Carlssons Bokförlag: Stockholm.
- Hegg, Lone Synnøve (2000): *Norsk eller samisk? : i spenningsfeltet mellom eksistens og vitenskap*. Hovedoppgave i pedagogikk: Universitetet i Tromsø.
- Heigre, Siri (2001): *Frykt og avsky i Finnmark : en diskursanalyse av prostitusjonsdebatten i Tana kommune 1997-2001*. Institutt for administrasjon og organisasjonsvitenskap ved Universitetet i Bergen: Bergen.
- Hughes, Donna M. og Roche, Claire (red.) (1999): ”Introduction”. *Making the harm visible : global sexual exploitation of women and girls : speaking out and providing services*. Coalition Against Trafficking in Women: Kingston, R.I.
- Hydén, Margareta (2000): ”Forskningsintervjun som relationell praktik”. *Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. Haavind, Hanne (red.) Gyldendal Norsk Forlag A.S.: Oslo.
- Høigård, Cecilie og Finstad, Liv (1986): *Bakgater. Prostitusjon, penger og kjærlighet*. Pax Forlag AS: Oslo.

- Iversen, Irene (1985): "Sedelighetsfeiden i 1880-åra". *Kvinnernes kulturhistorie. Bind 2 Fra år 1800 til vår tid*. Bjørgum, Jorunn, Gundersen, Karin, Lie, Sissel og Vogt, Kari (red.). Universitetsforlaget AS: Oslo.
- Jessen, Liv (1998): *Ung prostitusjonsdebut*. PROsenteret: Oslo.
- Khodyreva, Natalia (2002): "How women in prostitution see themselves and explain their motivations". *NIKKmagasin : Bodies across borders – prostitution and trafficking in women*. 1:26-29. Nordisk institutt for Kvinne- og Kjønnforskning: Oslo.
- Kramvik, Britt og Stien, Kirsten (2002): *Grenseløs verdighet?*. Rapport 2002:7, NORUT Finnmark AS: Alta.
- Kvale, Steinar (1996): *InterViews. An introduction to qualitative research interviewing*. Sage Publications: London.
- Leidholdt, Dorchen (1996): "Sexual trafficking of women in Europe. A human rights Crisis for the European Union". *Sexual politics and the European Union. The new feminist challenge*. Elman, Amy R. (red.). Berghahn Books: Oxford.
- Lippe, Berit von der (1999): *Metaforens potens*. Forlaget Oktober AS: Oslo.
- Lundgren, Eva (1992): "Att uppenbara det dolda". *Kvinnovetenskaplig tidskrift*. Årg. 13, 3: 3-14. Larsson & CO:s tryckeri AB: Umeå.
- Lundgren, Eva (1993): *Det får da være grenser for kjønn. Voldelig empiri og feministisk teori*. Universitetsforlaget: Oslo.
- Lundgren, Eva (2001): *Ekte kvinne? Identitet på kryss og tvers*. Pax Forlag: Oslo.
- Moustgaard, Ulrikke og Brun, Henrik (2001): *Kroppe over grænser. Når kvinder handles til Danmark*. Informations Forlag: Danmark.
- Moxnes, Halvor, Børtnes, Jostein og Endsjø, Dag Øistein (red.) (2002): *Naturlig sex? Seksualitet og kjønn i den kristne antikken*. Gyldendal Norsk Forlag AS: Oslo.
- NOU 1997:23: *Seksuallovbrudd. Straffelovkommisjonens delutredning VI*. Statens forvaltningstjeneste. Statens Trykning.
- Nurmi, Reet (2000): "Trafficking and organised mobile prostitution as a micro level criminal activity". *Women's strategies and politics in transition. Dialogues across the East-West divide*. Saarinen, Aino, Yukina, Irina og Kudriashova, Elena (red.). Centre for gender research, Oulo University and Nevsky Institute of Language and Culture, European University, and St. Petersburg State University, St. Petersburg.
- O'Connell Davidson, Julia (1998): *Prostitution, power and freedom*. Polity Press: Cambridge, UK.

-
- Padgug, Robert A. (1999): "Sexual matters: On conceptualizing sexuality in history". *Culture, society and sexuality. A reader*. Parker, Richard og Aggleton, Peter (red.). UCL Press: London.
- Parker, Richard og Aggleton, Peter (red.) (1999). *Culture, society and sexuality. A reader*. UCL Press: London.
- Potter, Jonathan (1996): *Representing reality. Discourse, Rhetoric and Social Construction*. SAGE Publications Ltd: London.
- Prieur, Annick og Taksdal, Arnhild (1989): *Å sette pris på kvinner. Menn som kjøper sex*. Pax Forlag AS: Oslo.
- Prostitusjon som samfunnsproblem (1985): *Prostitusjon som samfunnsproblem : konferanse i Trondheim 10. og 11. april 1985 / arr. Trondheimprosjektet ; Trondheim kommune, Avdeling for helsevern og sosial omsorg*. Trykt av Trondheim kommune.
- Prostitution is violence to women. Presentations at a conference in Tana, Finnmark, Norway 19-21 June 1998*. (1999) The Municipality of Tana og Network North against Prostitution and Violence: Tana.
- Raymond, Janice G. (1998): "Prostitution as violence against women: NGO stonewalling in Beijing and elsewhere". *Women's Studies International Forum*. Vol. 21, 1: 1-9. University of Massachusetts: USA.
- Rubin, Gayle S. (1999): "Thinking sex: Notes for a radical theory of the politics of sexuality". *Culture, society and sexuality. A reader*. Parker, Richard og Aggleton, Peter (red.) UCL Press: London.
- Skilbrei, May-Len Østbye (1996): *Det overlever du alltid. En sosiologisk analyse av kvinners vei inn i prostitusjonen*. Hovedfagsoppgave i sosiologi, Universitetet i Oslo.
- Skærbæk, Eva (2001): *Who cares – Ethical interaction and sexual differences*. Teologisk fakultet, Universitetet i Oslo: Oslo.
- SOU 1995:15: Könshandeln, Betänkande av 1993 års Prostitusjonsutredning*. Offentliga Publikationer: Stockholm.
- Stenseth, Bodil (1997): *Ekteseng og Bordell. Om 1790-årenes seksualopplysning*. Aschehoug: Oslo.
- Stenvoll, Dag (2002): "From Russia with love? Newspaper coverage of cross-border prostitution in Northern Norway, 1990-2001". *The European Journal of Women's Studies*. Volum 9, 2/2002: 143-162.
- Strategisk plan 2001-2005*. Pro Senteret: Oslo.
<http://www.prosenteret.no/publikasjoner2.html>

- Størset, Hanne (1998): *Maktbegrepet og likestilling. Kan fokus på maktbegrepet i familieforskningen belyse likestillingsdebatten og de ulike oppfattelsene av hvor langt likestillingen har kommet?* Oppgave i teorispesialiseringen "Makt og maktfordeling" på hovedfag sosiologi levert til Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo
- Thielst, Peter (2000): *Kødets lyst – tankens list. Kroppens og seksualitetens idéhistorie.* Tiderne Skifter: København.
- Thielst, Peter (2001): "Sex er da noget, man køber" *din – Tidsskrift for religion og kultur.* 2+3/2001: 78-82.
- Træen, Bente (1995): *Ungdom og seksualitet.* Ad Notam Gyldendal: Oslo
- UNFPA (2000): "Chapter 3: Ending violence against women and girls". *Lives together, worlds apart. Men and women in a time of change. The state of world population 2000.* Rapport fra UNFPA: <http://www.unfpa.org/swp/2000/english/ch03.html>
- Utaker, Arild (1985): "Sosialisasjon – Menneskets natur – Seksualitet". *Prostitusjon som samfunnsproblem : konferanse i Trondheim 10. og 11. april 1985 / arr. Trondheimprosjektet ;* Trondheim kommune, Avdeling for helsevern og sosial omsorg. Trykt av Trondheim kommune.
- Weeks, Jeffrey (1989): *Sex, politics and society. The regulation of sexuality since 1800.* Andre utgave. Longman Group UK Ltd: Essex.
- Weeks, Jeffrey (2000): *Making sexual history.* Polity Press: Cambridge
- Wiestad, Else (1994): *De store hundreårsbølgene. Kjønnetsdebatten gjennom 300 år.* Emilia Press AS: Oslo.

Henvisninger til media

- Aftenposten 16.06.92: Bordeller i Oslo på helsa løs.
- Aftenposten 30.06.92: Gamle Oslo lei bordeller.
- Aftenposten 15.12.92: Krav om autoriserte massører.
- Aftenposten 25.01.93: Effektiv beboeraksjon.
- Aftenposten 28.01.99: Sexindustrien tar nye veier, av Marianne Nordstrøm.
- Aftenposten 04.02.99: Bordeller kan bli lovlige i Nederland.
- Aftenposten 11.04.02: Flyttestrøm fra Utkant-Norge, av Henrik Width.

Aftenposten 04.10.02: Vil tillate bordeller.

Aftenposten 10.11.02: Nord-Norge på topp i kommunale tilbud, av Sigurd Bjørnstad.

Dagbladet 11.02.98: Jenter selges som pengemaskiner, av Morten Strand.

Dagbladet 05.03.99: Danmark: Forbud mot sexkjøp.

Dagbladet 22.07.99: ”Endelig får ungkarene smake litt av livets goder”, av Per Lars Tonstad.

Dagbladet 30.08.99: Prostituerte fra mange land.

Dagbladet 11.02.00: - Jeg betaler russiske jenter for sex, av Skjalg Fjellheim.

Dagbladet 20.03.00: Ni millioner i sex- og krimslaveri, NTB-AFP.

Dagbladet 31.05.00: Fritt fram for hallikene, av Vibeke Knoop Rachline.

Dagbladet 29.09.02: Det kunne skjedd i Norge, av Anne Kristin Hjukse.

Kvinner og Klær 26.10.99: Når horene kommer til bygda, av Tuva Raanes.

NTB 21.02.00: 27 millioner slaver – billigere enn noen gang, av Alf Skjeseth.

NTB 13.06.00: Fakta om seksuallovbrudd.

NTB 14.06.00: Strengere regler mot sexovergrep, av Tone Hertzberg.

NTB 30.09.00: Nederlandske bordeller blir lovlige.

NTB 08.05.01: Tyskland anerkjenner prostitusjon som yrke.

NTB 23.05.01: Latvia får godkjente prostitusjonsområder.

NTB 20.10.01: Tyskland legalisere prostitusjon.

VG Nett 02.07.99: Sheffield vil ha lovlige bordeller.

VG Nett: 16.07.00: Bordeller kan gjenåpnes i Italia.

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Vedlegg 1 – Intervjuguide med innledning

Innledning

Jeg heter Hanne Størset og holder på med min hovedfagsoppgave i sosiologi. (Ved siden av å studere jobber jeg helgevakter på en bolig for psykisk utviklingshemmede. I tillegg jobber jeg i feriene på posten. Jeg kommer fra Skjetten utenfor Oslo. Nå bor jeg i Oslo og har gjort det siden jeg begynte å studere.)

Inngåelse av avtale

(Gjennom å samtale med og gjøre intervjuer med tanaværinger ønsker jeg å finne ut hva folk i Tana mener om sitt samfunn, sine omgivelser og sin hverdag. Hva betyr prostitusjonen? Hva har skjedd og hvordan ser tanaværingen på det som skjer? Spesielt er jeg interessert i familieforhold og forståelsen av kjønn.

Mitt utgangspunkt er at Tana er et lite samfunn. Små samfunn er prega av å være mer gjennomsiktede enn større samfunn. Prostitusjonshandelen kan derfor ikke så lett glemmes bort som i storbyer, i spesielle bydeler eller byområder.)

Spørsmålene

Om personen

Fortell litt om deg selv.

Hvordan er din familiesituasjon

Hva er du / hva gjør du til daglig/arbeid

Hva gjør du sammen med dine venner /fritid?

Hvilket språk snakker du hjemme (med foreldre, barn, partner) Samisk, russisk, finsk, norsk, fra andre landsdeler/sørfra

Hva slag tilknytning har du til Tana?

Hvor lenge har du bodd i Tana – hvor i Tana?

hvordan er du knyttet til Tana (Hva består tilknytningen i):

jobb, bosted, familie, kulturell tilknytning ...

Hva gjør at du blir boende i Tana/ framtidsplaner? - Liker/ liker ikke, trives med/ trives ikke med

Om Tanasamfunnet

Hva vil du legge vekt på ved Tana?

Er samfunnet prega av noe

Det typiske, et utvalg, kort fortalt

Et lite samfunn der ulike meninger lever sammen, istedet for i egne atskilte grupper?

Beskriv samfunnet, hverdagsliv, folk , hva folk gjør

Bra/ikke bra

Tilhørighet, gjennomsiktig, oversiktlig, deltagelse, kontroll, fellesskap, tett,

Kan du beskrive familieforholdene i Tana?

Kort fortalt, typisk/spesielt

Storfamilier/slekt, kjerne, barnefamilier, enslige

Familiens viktighet, samhold, bundethet

Hvordan er en typisk kvinne/jente (det motsatte kjønn) i Tana?

... menn/gutter da?

Hvordan er det å være kvinne/jente i Tana ? ... og mann/gutt ?

Fortalt at mennene i Tana er redd kvinner og at mennene har et dårlig kvinnesyn (Alkoholproblemer)... Hva mener du om dette, stemmer det? Ikke fortalt tilsvarende om kvinnene. Hva blir fortalt? Er det noe tilsvarende?

Samhold/ oppbrudd i par/ familier; fellesskap, krangler, respekt, ansvar, bestemmelser

Ansvar: arbeidsfordeling/ fordeling av oppgaver; husmor, forsørger, innhøsting, gjør ting sammen, fedre, familie-/vennekontakt, Ansvar: barn, regninger, innkjøp, hus, venner, familie, samliv

Egne møtesteder/ aktiviteter: Hva gjøres sammen/ atskilt, fellesskap og/eller mann-/kvinnehemmeligheter... badstu, jakt, trening, foreninger...

Selvstendighet: økonomi, sosialt, arbeid, respekt

Hva er respektert/ **gir respekt og passer seg** / passer seg ikke: å gjøre, å si, å være, å delta i, å mene

Hvordan /hvor kommer kvinner og menn i **kontakt**? Hva "tillates" uten at man er ansett som par, rykter... flørting, oppmerksomhet?

Jobb/ute/ arrangementer/ aktiviteter

Jenter og gutter da?

Har det skjedd eller skjer det endringer?

Hva folk gjør

Hvor de bosetter seg

Sted å vokse opp – Hvordan har ungene/ungdommene det

Hvordan samfunnet blir vurdert av innbyggerne

Bra/ dårlig, nytt, spennende

Om prostitusjonshandelen

Når ble du først klar over prostitusjonshandelen? ...ditt møte med?

Merker du noe til prostitusjonshandelen?

I det daglige / spesielle situasjoner

Hjemme, hos venner, ute i "stedsnavn"(Tana bru, Skipagurra), på butikken/ jobb/ pub

- Snakkes det? Rykter?

-
- Prøver du å unngå det?

Hvordan kjenner du til prostitusjonshandelen? Hva vet du?

- Har du observert handel
- Kjennskap gjennom det andre har fortalt, venners erfaringer, rykter, media eller annet
- Kjenner du noen som ”kjøper kvinnfolk”, venner /familie/ nabo/arbeid?
- Har du selv vært med på prostitusjonskjøp – Trenger du/ har du noen å snakke med ...hvem ...hvorfor/ hvorfor ikke?

Tenker du at prostitusjonshandelen har påvirket ditt liv på noen måte? ... ved deg?

- Problemer/ usikkerhet ... bedringer/ positive virkninger
- Endringer i forhold hjemme, i familien, til partner, til barn, til andre slektninger
- I forhold til venner, på jobb, i bygda, i andre sammenhenger
- Endringer i forhold til menn og/eller kvinner
- Endringer i hverdag/helg
- Styrke, selvfølelse, fordømmelse, fornedrelse
- Forholdsregler, må du forholde deg på bestemte måter?
- Framtidsplaner

Har Tanasamfunnet forandret seg etter at prostitusjonshandelen ble etablert?

Har hørt: Prostitusjonen går gjennom familier ... gått opp på fjellet og skutt seg. Menn mot prostitusjon ... ser på TV ... men han har jo vært med på det sjøl!

Det var greit så lenge det bare var ungkarene, men har slutta å overraskes over hvem som drar dit?

- Ført med seg noe nytt, endret noe, fjernet noe
- Hva folk gjør
- Hva som er samtaleemner
- Endringer i familier, i andres hjemmeforhold/ hverdag/ planer
- Hvem en omgås
- Hvordan folk forholder seg til hverandre
- Situasjonen for voksne
- Situasjonen for barn og unge
- Kvinner forholds til kvinner/menn, menns forholds til kvinner/menn,

Hva mener du prostitusjonen har brakt med seg?

- bra/ dårlig, noe nytt, spennende
- Samliv, samhold, splittelse
- Kriminalitet, rus, hets, oppløsning

Hvordan forholder du deg til prostitusjonshandelen?

- ”Nøytral”/ ingenting å gjøre med, greit at de får seg kvinnfolk, negativ til det som skjer/ må stanses eller annet

Vedlegg 2 – Versjon I av avtale med informant

Avtale mellom intervjuperson og forsker

Hensikten med dette prosjektet er å finne ut hvordan befolkningen i Tana oppfatter prostitusjonshandelen som foregår i sitt nærmiljø, å finne ut hvordan prostitusjonen påvirker samfunnet rundt. Av spesiell interesse er prostitusjonens innvirkning på familieforhold og på betydningen av kjønn. Dette er et hovedfagsprosjekt i sosiologi. Prosjektet vil presenteres i en hovedfagsoppgave. Det viktigste materialet i prosjektet vil bestå av intervjuer gjort med personer som bor i Tana.

Det er *frivillig* å delta i undersøkelsen. Du som blir intervjuet kan under hele intervjuprosessen, fram til endelig godkjenning av intervjuet, velge å avbryte samarbeidet med meg. Du kommer til å få lese utskrifter av intervjuet. Du vil ha mulighet til å gjøre eventuelle rettinger og strykninger. Du har rett til å være *anonym*, og jeg kommer derfor til å be deg om å markere de steder i teksten der det er mulig å kjenne deg igjen, for at jeg skal kunne ta hensyn til dette. Du vil få *godkjenne* en sluttversjon av intervjuet.

Intervjuene kommer bare til å bli brukt i forskningen, ikke i noen annen sammenheng. Intervjuene vil i liten grad og bare som korte biter være direkte gjengitt i hovedfagsoppgaven. Presse kan være interessert i dette prosjektet, men vil bare få samtaler med meg om hovedfagsoppgaven. Det er jeg som forsker som er ansvarlig for hovedfagsoppgaven, og det er jeg alene som bærer ansvaret for tolkningene og analysene av intervjuene.

Jeg er informert om det ovenstående:

Dato:

Navn:

Jeg har informert om det ovenstående:

Dato:

Hanne Størset

Vedlegg 3 – Versjon II av avtale med informant

Informasjon om gjennomføringen av prosjektet og om intervjupersonens rettigheter

Hensikten med dette prosjektet er å finne ut hvordan prostitusjonen påvirker samfunnet rundt, gjennom å snakke med befolkningen i Tana om hvordan de oppfatter prostitusjonshandelen som foregår i sitt nærmiljø. Av spesiell interesse er prostitusjonens innvirkning på familieforhold og på betydningen av kjønn. Dette er et hovedfagsprosjekt i sosiologi. Prosjektet vil presenteres i en hovedfagsoppgave. Det viktigste materialet i prosjektet vil bestå av intervjuer gjort med personer som bor i Tana. Materialet vil muligens bli brukt i et par vitenskapelige artikler i tillegg til i hovedfagsoppgaven.

Det er *frivillig* å delta i undersøkelsen. Du som blir intervjuet kan under hele intervjuprosessen, fram til endelig godkjenning av intervjuet, velge å avbryte samarbeidet med meg. Du kommer til å få lese utskrifter av intervjuet. Du vil ha mulighet til å gjøre eventuelle rettinger og strykninger. Du har rett til å være *anonym*, og jeg kommer derfor til å be deg om å markere de steder i teksten der det er mulig å kjenne deg igjen, for at jeg skal kunne ta hensyn til dette. Du vil få *godkjenne* en sluttversjon av intervjuet.

Intervjuene kommer bare til å bli brukt i forskningen, ikke i noen annen sammenheng. Intervjuene vil i liten grad og bare som korte biter være direkte gjengitt i hovedfagsoppgaven. Presse kan være interessert i dette prosjektet, men vil bare få samtaler med meg om prosjektet og i tilknytning til hovedfagsoppgaven og eventuelle artikler. Det er jeg som forsker som er ansvarlig for hovedfagsoppgaven, og det er jeg alene som bærer ansvaret for tolkningene og analysene av intervjuene.

Hanne Størset

Jeg kan kontaktes på:

Mobil:

Telefon:

Epost: hannest@student.sv.uio.no